Becani Theo.
Scholas.

4.

BIBLIOTECA

.....

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 114

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 114

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 114

4042

R. P. MARTINI

BECANI

SOCIETATIS IESV

THEOLOGI,

In Archiepiſcopali Academia Moguntina
olim Profeſſoris,

THEOLOGIÆ SCHOLASTICÆ.

Pars [illegible]

TOMVS [illegible] S

De Iuſtitia & Iure.

Editio ſecunda à mendis expurgata, & duplici
Indice illuſtrata.

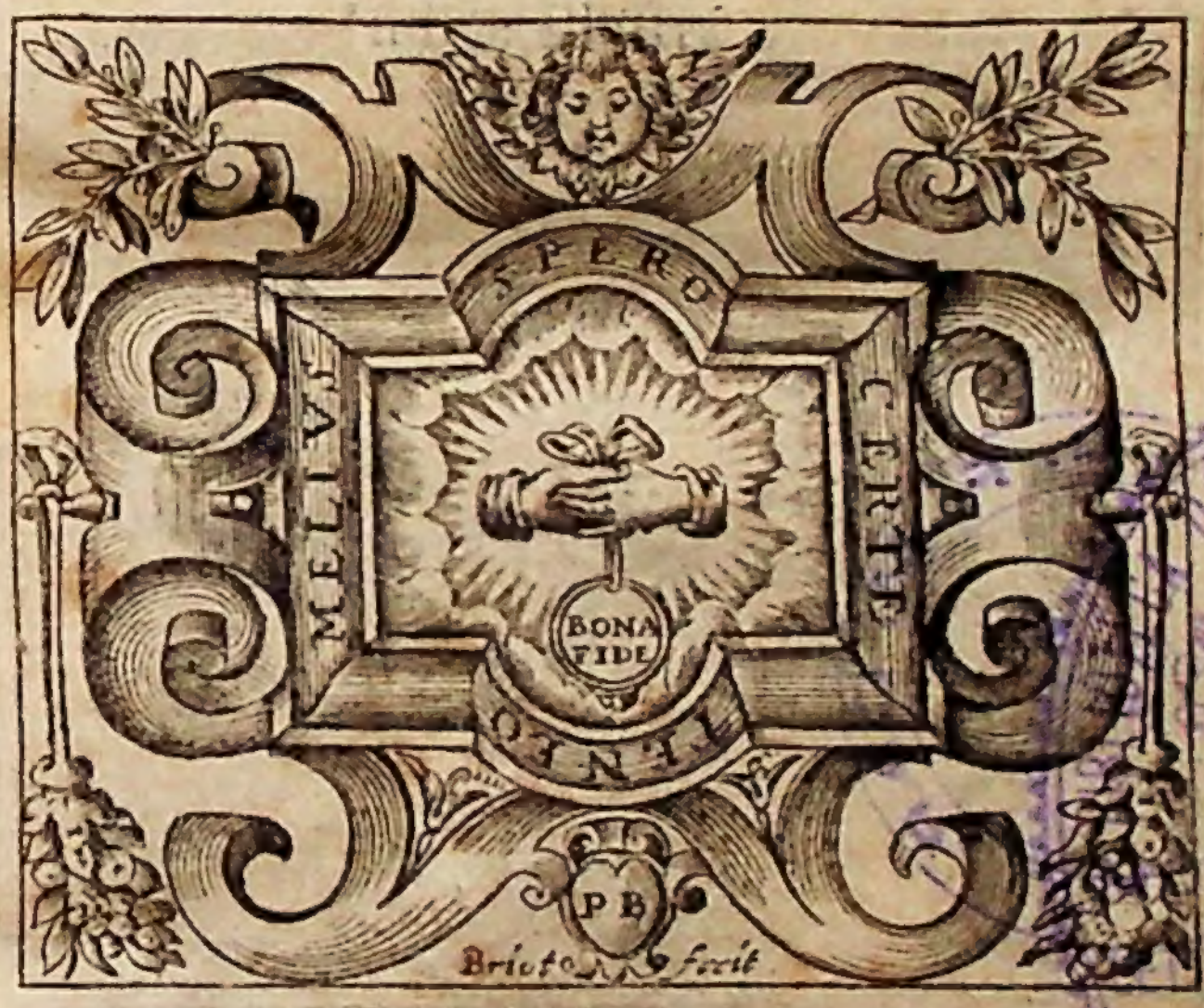

4°
B. Q
BIBLIOTECA CAPPUCCINI
VOLUME N.

PARISIIS,
Apud PETRVM BILLAINE, viâ Iacobæâ, ſub
ſigno Bonæ-fidei, propè S. Yuonem.
M. DC. XXXII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

R. P. MARTINI

BRACARI

SOCIETATIS IESV

THEOLOGI

In Archiepiscopali Academia Moguntina

Publicum Professorem, & quinto

iterum secunda Alimendis expurgata, & duplici

Indice illustrata.

D. F. M. CAMPELLO
BIBLIOTECA
MONTEFILTRO
(AV)

APUD PETRUM BRILLAINE, via Iacobæa, sub
Signo Bonæ-Fidei, propè S. Yuonem.
M. DC. LXXXII.
CUM PRIVILEGIO REGIS.

INDEX CAPITVM ET QVÆSTIONVM.

CAPVT PRIMVM.

De Iure. pag. 1.

QVÆSTIO PRIMA,

Quid sit Ius. pag. 2.

2. QVID *sit ius illud quod significat præceptum.* 3
3. *De iure naturali & positiuo.* 5
4. *De iure simpliciter & secundum quid. Item de paterno, dominatiuo, & œconomico.* 7
5. *De iure in re & ad rem.* 11

Caput II. De Dominio.

Quæst. 1. *Quid sit Dominium.* 16
2. *Quotuplex sit dominium.* 17
3. *Quid requiratur ad dominium.* 18
4. *De titulo & traditione seu apprehensione.* 21
5. *De vsufructu & proprietate.* 22
6. *Quot modis constituatur vsusfructus.* 25
7. *Quot modis finiatur vsusfructus.* 27
8. *De vsu & habitatione.* 30

Index capitum

9. *An vsus distinguatur à dominio in rebus vsu consumptilibus.* 31
10. *De emphyteusi.* 33
11. *De feudo.* 34
12. *De libello & superficiario contractu.* 35
13. *De seruitute.* 36
14. *Quomodo seruitutes constituantur & finiantur.* 37
15. *De possessione.* 38
16. *Quotuplex possessio.* 40
17. *Quibus modis acquiratur possessio.* 42
18. *Quomodo amittatur possessio.* 45
19. *Quid priuilegij conferat possessio.* 46

Caput III. De subiecto dominij. 47

Quæst. 1. *Qua ratione conueniat homini dominium.* 47
2. *An paruuli & amentes habeant dominium.* 52
3. *An filij familias habeant dominium.* *ibid.*
4. *An serui habeant verum dominium.* 53
5. *An Religiosi habeant dominium.* *ibid.*
6. *An Clerici non Religiosi habeant aliquod bonorum dominium.* 57
7. *An Pontifex habeat dominium temporale totius orbis.* 67
8. *An Pontifex iure humano habeat dominium temporale.* 72

Caput IV. De obiecto dominij. 74

Quæst. 1. *An homo sit Dominus vitæ suæ & membrorũ.* 75
2. *An homo sit Dominus famæ suæ & honoris.* 77
3. *An homo sit Dominus bonorum spiritualium.* 79
4. *An vnus homo possit habere dominium alterius.* 80

Caput V. De prima rerum diuisione & acquisitione. 85

Quæst. 1. *Quomodo facta sit prima rerum diuisio.* 85
2. *An hæc diuisio fuerit vtilis & licita.* *ibid.*

3. *Quo iure facta sit hæc diuisio.* 87
4. *De acquisitione dominij animalium per venationem.* 89
5. *An Principes possint iustè prohibere venationem, piscationem, aucupium in loco publici iuris.* 90
6. *An aliquis possit venari in prædio vel saltu alieno.* 92
7. *Quomodo peccet qui contra iustam prohibitionem venatur, piscatur, aucupatur.* 93
8. *An fera à me vulnerata, & postea ab alio capta, sit mea, an accipientis.* 97
9. *An fera meo laqueo capta sit mea, an illius qui fortè superueniens exemit & abstulit.* 98
10. *An venæ metallicæ auri & argenti fiant primo occupantis.* 99
11. *Quomodo acquiratur dominium in thesauris.* 101
12. *An iustè prohiberi possit pastio vel lignatio, in pascuo vel sylua Reipub.* 103
13. *Quæ dicantur haberi pro derelicto, ita, vt dominium illorum primò occupantis censeatur.* 104

Caput VI. De translatione dominij per donationem & promissionem. 105

Quæst. 1. *Quid sit donatio & promissio.* 105
2. *Quomodo differant donatio, promissio, pollicitatio, pactū, & stipulatio.* 109
3. *An promissio ob turpem causam obliget.* *ibid.*
4. *Quænam promissiones sint irritæ iure naturali aut positiuo.* 112
5. *An promissio vel donatio interna obliget.* 114
6. *An promissio vel donatio externa obliget ante acceptationem.* 115
7. *Vnde proueniat quod promissio vel donatio non obliget ante acceptationem.* 117
8. *Quomodo promissio vel donatio absenti facta, validè possit acceptari.* 119

Index capitum

An post mortem donatoris possit donatio valide acceptari. 122

10. Quinam possint promissionem vel donationem absenti factam acceptare. 123

11 Quomodo obliget promissio externa legitime acceptata. 125

12. An promissioni vel donationi iam acceptatæ possit apponi aliquod onus. 129

13. Quibus casibus promissio acceptata, & ante valida destinat obligare. 131

Qui possint donare, qui non possint. 132

14 An donatio inter coniuges sit valida. 133

15. An donatio inter liberos & parentes sit valida. 134

16. Quantum possit quis valide donare. 135

17. Quibus casibus donatio inter viuos possit reuocari. 137

18. Quibus casibus donatio mortis causa reuocari possit. 140

19. An donatio vel promissio conditionalis sit valida. ibid.

20. An donatio vel promissio conditionalis sit valida. 142

Caput VII. De translatione dominij per vltimam voluntatem. 143

Quæst. 1. Quid sit testamentum. 145

2. An testamentum factum ad piam causam sit validum, si desint solemnitates iuris. 146

3. An testamentum factum ad causam profanam, sit validum sine solemnitate iuris. 149

4. Quinam possint testari, qui non. 150

5. Quinam possint aut non possint scribi, aut instituí hæredes vel legatarij. ibid.

6. An illegitimus possit institui hæres. 154

7. Quibus modis aliquis possit hæredi substituí. 157

8. An testamentum iuratum possit reuocari. 160

Caput VIII. De translat. dominij per contractus. ibid

contra... obliget in ...
...ctus per se inualidi confirmentur ... 164
...qui possint contrahere.

...unt IX. De translatione dominij per præscriptionem. 165
ibid.

1. Quid sit præscriptio & vsucapio.
...conditiones requirantur ad præscriptionem, & pri- 167
...rum, an requiratur possessio. 168
...m ad præscriptionem requiratur titulus. 169
An ad præscriptionem requiratur bona fides.
Vnde proueniat bona fides quæ ad præscriptionem requi-ritur. 170
An aliquando cum mala fide procedat præscriptio. 172
Quantum temporis requiratur ad præscribendum res mo-biles. 174
8. Quantum temporis requiratur ad præscriptionem rerum immobilium. 175
9. Quanto tempore præscribantur seruitutes & quanto amit-tantur. 177
10. Quanto tempore præscribatur ius patronatus, id est, ius præsentandi ad beneficium. 179
11. Quanto tempore præscribantur debita, hypothecæ, legata, fideicommissa. 18...
12. Quanto tempore possit præscribi contra Principem. 18...
13. Quanto tempore præscribat, qui rem accepit à possess... malæ fidei, vel ab eo qui mala fide tradidit.
14. Quænam res præscribi possint.
15. Quando præscriptio dicatur non procedere, dormir... terrumpi.
16. An qui legitimè præscripsit rem aliquam, si pos... gnoscat fuisse alienam, teneatur restituere.

Index capitum

9. *An post mortem donatoris possit donatio valide acceptari.* 122
10. *Quinam possint promissionem vel donationem absenti factam acceptare.* 123
11 *Quomodo obliget promissio externa legitimè acceptata.* 125
12. *An promissioni vel donationi iam acceptatæ possit apponi aliquod onus.* 129
13. *Quibus casibus promissio acceptata, & ante valida desinat obligare.* 131
14 *Qui possint donare, qui non possint.* 132
15, *An donatio inter coniuges sit valida.* 133
16. *An donatio inter liberos & parentes sit valida.* 134
17. *Quantum possit quis validè donare.* 135
18. *Quibus casibus donatio inter vivos possit revocari.* 137
19. *Quibus casibus donatio mortis causa revocari possit.* 140
20. *An donatio vel promissio conditionalis sit valida.* ibid.

Caput VII. De translatione dominij per vltimam voluntatem. 142

Quæst. 1. *Quid sit testamentum.* 143
2. *An testamentum factum ad piam causam sit validum, si desint solemnitates iuris.* 145
3. *An testamentum factum ad causam profanam, sit validum sine solemnitate iuris.* 146
4. *Quinam possint testari, qui non.* 149
5. *Quinam possint aut non possint scribi, aut instituti hæredes vel legatarij.* 150
6. *An illegitimus possit institui hæres.* ibid.
7. *Quibus modis aliquis possit hæredi substitui.* 154
8. *An testamentum iuratum possit revocari.* 157

Caput VIII. De translat. dominij per contractus. 160

Quæst. 1. *Quid sit contractus.* ibid.

2. *Quotuplex sit contractus.* *ibid.*
3. *An omnis contractus obliget in utroque foro.* 162
4. *An contractus per se invalidi confirmentur iuramento.* 163
5. *Quinam possint contrahere.* 164

Caput IX. De translatione dominij per præscriptionem. 165

Quæst. 1. *Quid sit præscriptio & usucapio.* *ibid.*
2. *Quæ conditiones requirantur ad præscriptionem, & primum, an requiratur possessio.* 167
3. *An ad præscriptionem requiratur titulus.* 168
4. *An ad præscriptionem requiratur bona fides.* 169
5. *Vnde proveniat bona fides quæ ad præscriptionem requiritur.* 170
6. *An aliquando cum mala fide procedat præscriptio.* 172
7. *Quantum temporis requiratur ad præscribendum res mobiles.* 174
8. *Quantum temporis requiratur ad præscriptionem rerum immobilium.* 175
9. *Quanto tempore præscribantur servitutes & quanto amittantur.* 177
10. *Quanto tempore præscribatur ius patronatus, id est, ius præsentandi ad beneficium.* 179
11. *Quanto tempore præscribantur debita, hypothecæ, legata, fideicommissa.* 181
12. *Quanto tempore possit præscribi contra Principem.* 182
13. *Quanto tempore præscribat, qui rem accepit à possessore malæ fidei, vel ab eo qui mala fide tradidit.* 185
14. *Quænam res præscribi possint.* 186
15. *Quando præscriptio dicatur non procedere, dormire, interrumpi.* *ibid.*
16. *An qui legitimè præscripsit rem aliquam, si postea cognoscat fuisse alienam, teneatur restituere.* 188

O.F.C.A.B. MONTEFUSCO (AV)

Index capitum

Quæstio LVIII. D. Thomæ, De Iustitia. 189

ibid.

Quæst. 1. *Quid sit iustitia.* 191
2. *An iustitia sit ad alterum.* 192
3. *An iustitia versetur tantum circa actiones.* 193
4. *An iustitia attingat medium rei.* 194
5. *Quomodo iustitia distinguatur ab aliis virtutibus.* 195
6. *An iustitia sit præstantior aliis virtutibus.* 197
7. *An præter iustitiam particularem sit aliqua generalis vel legalis.* 198
8. *An iustitia legalis habeat veram & propriam rationem iustitiæ.* 200
9. *An iustitia legalis sit idem quod pietas erga patriam.* 201

Quæstio LIX. De Iniustitia. 202

Quæst. 1. *Quid sit iniustitia.* *ibid.*
2. *An aliquis dicatur iniustus eo ipso quod faciat aliquid iniustum.* 203
3. *An aliquis possit pati iniustum volens.* 206

Quæstio LX. De iudicio. *ibid.*

Quæst. 1. *An iudicium sit actus iustitiæ.* 209
2. *An iudicium sit actus iustitiæ legalis an particularis.* *ibid.*
3. *An liceat Christianis iudicare.* 211
4. *An iudicium temerarium sit peccatum mortale.* 213
5. *An dubitatio & suspicio temeraria sit peccatum mortale.* 217
6. *An dubia in partem meliorem sint interpretanda.* 222
7. *An semper secundum leges scriptas iudicãdum sit.* 223
8. *Quinam peccent usurpatione iudicij.* 225
9. *An iudex excõmunicatus peccet usurpatione iudicij.*
10. *An iudex qui propter crimen ipso iure est priuatus ii-*

sulo, peccet vsurpatione iudicij. 228
An iudex qui habet solum titulum putatiuum, peccet vsurpatione iudicij. 230
An tyrannus peccet vsurpatione iudicij. 235

Quæstio LXI. De diuisione iustitiæ in commutatiuam & distributiuam. 239

Quæstio LXII. De restitutione. 241

ibid.
Quæst. 1. Quid sit restitutio. 242
2. An restitutio sit necessaria ad salutem. 244
3. Vnde nascatur obligatio restitutionis.
4. An teneatur restituere qui priuat alium aliquo sensu vel usurationis per iniuriam &c. 246
5. An teneatur restituere qui alterum læsit in bonis animæ, pertrahendo ad peccatum. ibid.
6. An teneatur restituere qui auertit aliquem ab ingressu vel statu religionis. 249
7. An homicida vel mutilator teneatur restituere. 254
8. Quomodo æstimatio lucri futuri facienda sit. 255
9. Quid teneatur restituere qui modum iustæ defensionis excessit. 256
10. An quando homicida sustinuit pœnam talionis, debeat fieri damnorum compensatio. 258
11. An sit aliquid restituendum pro vita, membro vel cicatrice. 259
12. An sit aliquid restituendum pro expensis funeris. 260
13. An animæ occisi aliquid restituẽdum sit ex iustitia. ibid.
14. An tantum vxori & liberis, an etiam aliis restituendum. 261
15. Ad quid teneatur corruptor virginis. 263
16 Ad quid teneatur adulter. 265
17. Ad quid teneatur adultera si partus secutus sit. 267
18. An fama cum periculo vitæ sit restituenda. 269

Index capitum

19. *An si famam restitui nequeat, debeat pecunia compensari.* 271.
20. *An infamator teneatur famam restituere si iam alibi sit restituta.* 272
21. *Quomodo fama sit restituenda.* 273
22. *An totum damnum quod sequitur ex infamia sit compensandum.* 274
23. *An hæredes infamatoris teneantur ad restitutionem, si ipse non restituit.* 275
24. *An teneatur ad restitutionem famæ, qui bona fide putans esse verum & publicum, narrauit & infamauit proximum.* 276
25. *An prælatus non impediens infamatorem teneatur restituere.* ibid.
26. *An restitutio famæ possit condonari.* 277
27. *An in restitutione famæ possit fieri compensatio.* 279
28. *Quænam excusent famæ restitutionem.* 280
29. *An honor sit restituendus & quomodo.* 281
30. *An si res furtiua pereat, fur teneatur ad restitutionem.* 282
31. *An fur teneatur restituere fructus ex re furtiua perceptos.* 285
32. *An teneatur restituere qui alterum impedit à beneficio, officio vel alio commodo.* 286
33. *An qui damnum intulit in re crescente teneatur integrè damnum restituere.* 288
34. *An qui in tempestate ejicit merces alienas teneatur restituere.* ibid.
35. *An teneantur ad restitutionem qui positiuè cooperantur ad furtum vel damnum.* 289
36. *Quomodo oporteat positiuè cooperari vt censearis causa damni.* 292
37. *An qui aliquo horum 6. modorum cooperatur, teneatur in solidum.* 295
38. *Quo ordine teneãtur isti restitutionem in solidũ facere.* 296

39. *An teneantur ad restitutionem qui negatiuè sunt causa damni.* 299
40. *An is qui bona fide rem consumpsit, vel alienauit, teneatur postea restituere.* 301
41. *An possessor bonæ fidei teneatur etiam fructus perceptos restituere.* 303
42. *An si emeris rem furtiuam bona fide, tenearis domino restituere, an verò possis dissoluere cõtractum recepto pretio.* 304
43. *An ille qui dubitat rem esse alienam possit eam emere, retinere, vel alienare.* 306
44. *An bona & debita incerta sint pauperibus restituenda.* 307
45. *An inuenta quæ incertum dominum habent, sint danda pauperibus.* 310

Quæstio LXII.

Quæst. 46. *An acceptum ob turpem causam sit necessario restituendum & cui.* 311
47. *An acceptum ob honestam causam, ad quam tamen obligabaris debeat restitui.* 313
48. *Quando restitutio facienda sit ratione contractus?* 315
49. *An debita certa sint prius soluenda quam incerta?* 320
50. *An inter creditores certos, prius soluendum sit creditori, cui pretium nondum est solutum, re vendita adhuc extante?* 321
51 *An debita ex delicto præferenda sint debitis ex iusto contractu?* 324
52. *Quis ordo seruandus sit in solutione certorum debitorum?* 325
53. *Quo loco & cuius expensis facienda sit restitutio.* 326
54. *Quæ causæ excusent à restitutione?* 328
Quæstio LXIII. De acceptione personarum. 333
Quæstio LXIV. De homicidio. 334
Quæst. 1. *An liceat occidere plantas & animalia?* 335
2. *An liceat occidere hominem?* 336.

Index capitum

1. [illegible] 337
2. [illegible] 339
3. [illegible] 341
4. [illegible] 344
5. [illegible] 347
6. [illegible] 348
7. [illegible] 349
8. [illegible] 350
9. [illegible] 352
10. [illegible] 356

Quæstio LXV. De mutilatione.

Quæst. 1. Vtrum per talionis legem liceat se mutilare vel membrum abscindere? 357
2. Vtrum animæ liceat se mutilare. 358
3. Vtrum communitatem mortalium se mutilare? 359

Quæstio LXVI. De furto & rapina.

Quæst. 1. Quid sit furtum & rapina? 359
2. Quotuplex sit furtum? 360
3. Quale peccatum sit furtum? 361
4. Vtrum mala mentis aut furta faciant peccatum mortale? 363
5. Vtrum furtum peccati mortalitate accipiendo & expendendo bona peccent. 365
6. Vtrum furtum peccati mortalitate accipiendo & expendendo bona mortis. 367

Quæstio LXVII. De iniustitia iudicis.

Quæst. 1. Vtrum iudex possit condemnare reum secundum allegata & probata, quem tamen certo scit esse innocentem? 370
2. Vtrum sit discendum de causis similibus? 375

3. *An possit iudex aliquem ex priuata scientia condemnare?* 376
4. *An iudex possit aliquem non citatum & auditum condemnare?* 378
5. *Quot modis iudex procedet iuridicè aduersus criminosos?* 379
6. *An quando iudex procedit via inquisitionis generalis debeat præcedere infamia personæ delicti.* 381
7. *An ad inquisitionem mixtam necesse sit infamiam præcedere.* 383
8. *An ad inquisitionem specialem necesse sit infamiam præcedere.* 384
9. *Quibus modis aperiatur via iudici sæculari ad inquisitionem?* 389
10. *Ex quibus indiciis possit iudex reum subiicere torturæ?* ibid.
11. *An iudex condemnans reum præter ordinem iuris teneatur ad restitutionem.* 395

Quæstio LXVIII. De accusatore.

Quæst. 1. *Quid sit accusatio, & quas requirat solemnitates?* 396
2. *An accusationem debeat præcedere secreta monitio?* 397
3. *An accusator possit desistere ab accusatione incepta, & quas ob causas.* 398

Quæstio LXIX. De reo.

Quæst. 1. *An reus à iudice non iuridicè interrogatus teneatur fateri veritatem?* 400
2. *An iuridicè interrogatus reus teneatur fateri veritatem.* 401
3. *An reus condemnatus secundum allegata & probata teneatur obtemperare?* 404
4. *An reus possit fugere ex carcere.* 405
5. *An possit carceres & vincula effringere.* ibid.

Index capitum

3. *An liceat occidere peccatores?* 337
4. *An homini priuato liceat occidere tyrannum?* 339
5. *An liceat occidere filiam in adulterio deprehensam?* 341
6. *An liceat alterum occidere in vitæ suæ defensionem?* 344
7. *An liceat occidere furem in defensionem suarum facultatum.* 347
8. *An pro defensione pudicitiæ & honoris liceat inuasorem occidere?* 348
9. *An pro defensione alterius liceat occidere inuasorem.* 349
10. *An aliquo casu liceat occidere innocentem v.g. si tyrannus persequeretur innocentem & minaretur vrbi excidium nisi illum occidat?* 350
11. *An liceat seipsum occidere?* 352
12. *An homicidium casuale sit peccatum?* 356

Quæstio LXV. De mutilatione.

Quæst. 1. *An pro salute corporis liceat se mutilare vel membrum abscindere?* 357
2. *An ob salutem animæ liceat se mutilare.* 358
3. *An ob comminationem mortis liceat se mutilare?* 359

Quæstio LXVI. De furto & rapina.

Quæst. 1. *Quid sit furtum & rapina?* 359
2. *Quotuplex sit furtum?* 360
3. *Quale peccatum sit furtum?* 361
4. *An multa minuta furta faciant peccatum mortale?* 363
5. *An filius peccet mortaliter accipiendo & expendendo bona paterna.* 365
6. *An vxor peccet mortaliter accipiendo & expendendo bona mariti.* 367

Quæstio LXVII. De iniustitia iudicis.

Quæst. 1. *An iudex possit condemnare reum secundum allegata & probata, quem tamen certo scit esse innocentem?* 370
2. *An idem sit dicendum de causis ciuilibus?* 375

3. *An possit iudex aliquem ex priuata scientia condemnare?* 376
4. *An iudex possit aliquem non citatum & auditum condemnare?* 378
5. *Quot modis iudex procedet iuridicè aduersus criminosos?* 379
6. *An quando iudex procedit via inquisitionis generalis debeat præcedere infamia personæ delicti.* 381
7. *An ad inquisitionem mixtam necesse sit infamiam præcedere.* 383
8. *An ad inquisitionem specialem necesse sit infamiam præcedere.* 384
9. *Quibus modis aperiatur via iudici sæculari ad inquisitionem?* 389
10. *Ex quibus indiciis possit iudex reum subiicere torturæ?* ibid.
11. *An iudex condemnans reum præter ordinem iuris teneatur ad restitutionem.* 395

Quæstio LXVIII. De accusatore.

Quæst. 1. *Quid sit accusatio, & quas requirat solemnitates?* 396
2. *An accusationem debeat præcedere secreta monitio?* 397
3. *An accusator possit desistere ab accusatione incepta, & quas ob causas.* 398

Quæstio LXIX. De reo.

Quæst. 1. *An reus à iudice non iuridicè interrogatus teneatur fateri veritatem?* 400
2. *An iuridicè interrogatus reus teneatur fateri veritatem.* 401
3. *An reus condemnatus secundum allegata & probata teneatur obtemperare?* 404
4. *An reus possit fugere ex carcere.* 405
5. *An possit carceres & vincula effringere.* ibid.

6. *An alij possint reo auxilium ferre ad fugam vel effractionem.* 407

Quæstio LXX. De testibus.

Quæst. 1. *Quot testes requirantur in causis criminalibus.* 408
2. *Quales esse debeant hi duo testes, vt legitimè probent.* 409
3. *An quis teneatur semper testari ad præceptum iudicis.* 410
4. *An testis teneatur ad restitutionem si nolit testari vel si veritatem occultet?* 411
5. *An testis teneatur restituere si falsum testatus sit?* 412

Quæstio LXXI. De aduocato.

Quæst. 1. *An aduocatus possit causam dubiam tueri?* 412
2. *Quando aduocatus teneatur ad restitutionem parti?* 414
3. *An aduocati teneantur pauperibus patrocinari gratis. ibi.*

Quæstio LXXII. De contumelia.

Quæstio LXXIII. De detractione.

Quæst. 1. *Quid sit detractio?* 415
2. *Quale peccatum sit detractio.* 416
3. *An auditor detractoris peccet mortaliter?* 417
4. *An peccet mortaliter qui refert dicta sine assseueratione?* 418
5. *An sit peccatum mortale, infamare seipsum.* 419
6. *An eum qui vno loco est infamis propter crimen publicũ, liceat alibi infamare?* 420
7. *An eum qui eo crimine est infamis, liceat de aliis infamare?* 421
8. *An licitum sit iniuriam ab alio sibi factam amico deferre?* 422

Quæstio LXXIV. De sufurratione.

Quæstio LXXV. De irrisione.

Quæstio LXXVI. De maledictione.

Quæstio LXXVII. De emptione & venditione.

Quæstio LXXVIII. De vsura.

Quæst. 1. *Quid & quotuplex sit vsura.* 423
2. *Quo iure prohibita sit vsura?* 425

3. *An ratione damni emergentis liceat aliquid supra sortem exigere?* 428
4. *An ratione lucri cessantis liceat aliquid supra sortem accipere.* 430
5. *An ratione periculi sortis, vel difficultatum, aut expensarum, quæ in ea recuperanda metuuntur, liceat aliquid vltra sortem exigere?* 432
6. *An ratione carentiæ pecuniæ seu obligationis non repetendi ante certum tempus possit aliquid exigi?* 433
7. *An in mutuo pœna conuentionalis locum habeat?* 435
8. *An dominium vsurarum transferatur in vsurarium.* 436
9. *Quænam possimus ab vsurariis titulo oneroso vel gratuito accipere?* 438
10. *Vtrum hæredes vsurarij teneantur in solidum?* 441
11. *Quinam ex cooperantibus ad vsuras teneantur ad restitutionem?* ibid.
12. *Quanam sint pœnæ vsurariorum?* 442
13. *An montes pietatis excusentur ab vsura?* 443

Quæstio LXXVIII. De censibus seu reditibus annuis.

Quæst. 1. *Quid & quotuplex sit census?* 445
2. *An liceat emere nouos census.* 447
3. *An liceat emere censum personalem?* 448
4. *An liceat emere censum perpetuum irredimibilem minori pretio quam sint pensiones operatæ?* 452
5. *An liceat emere censum temporalem minori pretio quàm sint omnes pensiones simul sumptæ?* 454
6. *An liceat emere censum vtrumque redimibilem?* 455
7. *Quæ conditiones iure positiuo requirantur in emptione censuum?* 458

Quæstio LXXIX. De partibus iustitiæ integrantibus.

Quæstio LXXX. De partibus iustitiæ potentialibus.

Quæstio LXXXI. De religione.

Quæst. 1. *Quid sit religio.* 459

2. *Quid sit obiectum religionis.* 462
3. *An religio differat ab aliis virtutibus.* 465
4. *An religio differat ab obseruantia, quæ coluntur sancti?* 468
5. *An Deo debeantur cultus diuersæ speciei ratione diuersorum beneficiorum?* 473
6. *An Deo debeantur cultus diuersæ speciei ratione diuersarum perfectionum seu attributorum?* 474

Quæstio LXXXII. De deuotione. 475
Quæstio LXXXIII. De oratione.

Quæst. 1. *Quid sit oratio?* 477
2. *An oratio sit necessaria ad salutem?* 478
3. *An oratio sit vtilis & efficax.* 480
4. *Quænam in oratione sint petenda?* 481
5. *Quisnam possit aut debeat orare?* 482
6. *Quinam sint orandi, an etiam sancti?* 484
7. *Pro quibus sit orandum?* 488
8. *Quomodo sit orandum?* 490
9. *An horæ canonicæ sint vtiles & retinendæ in Ecclesia.* 491
10. *An omnes clerici obligentur ad horas canonicas.* ibid.
11. *An omnes beneficiarij teneantur ad horas canonicas.* 494
12. *An omnes religiosi obligentur?* 497
13. *Quanta sit obligatio legendi horas.* 498
14. *Quomodo horæ sint recitandæ?* ibid.
15. *De aliis quibusdam circumstantiis.* 499

Quæstio LXXXIV. De adoratione. 501
Quæstio LXXXV. De sacrifio. 502

Quæst. 1. *Quid sit sacrificium propriè dictum.* 502
2. *Quotuplex sit sacrificium?* 506
3. *An hoc tempore liceat offerre agnum vel vitulam?* 508

Quæstio

Quæstio LXXXVI. De oblationibus & primitiis. 509
Quæstio LXXXVII. De decimis. *ibid.*

Quæst. 1. *An christiani teneantur soluere decimas & quo iure?* 509
2 *An ecclesia conuenienter constituerit hanc quotam.* 511
3 *Ex quibus rebus soluendæ sint decimæ?* 512
4 *Quomodo soluendæ sint decimæ?* 514
5 *Quibus soluendæ sint decimæ?* 515
6 *Qui teneantur soluere decimas?* 516

Quæstio LXXXVIII. De voto.

Quæst. 1. *Quid sit votum?* 517
2 *An propositum aliquando habeat vim voti.* 518
3 *Quotuplex sit votum.* 519
4 *Quænam sit materia voti?* 521
5 *An bonum sit vouere ad colendum Deum?* 525
6 *An melius sit facere aliquid ex voto quam sine voto.* 527
7 *An votum vnius possit obligare alterum?* 528
8 *Quot modis possit quis solui aut liberari à voto.* 530
9 *Quorum vota possint irritari & à quibus?* 531
10 *Quinam possint commutare vota & quo pacto?* 537
11 *Quinam possint in votis dispensare?* 540
12 *An Papa possit dispensare in voto solemni?* 543

Quæstio LXXXIX. De iuramento.

Quæst. 1. *Quid sit iuramentum?* 547
2 *Quotuplex sit iuramentum?* 549
3 *An liceat iurare siue per Deum siue per creaturas?* 550
4 *An iuramentum promissorium liberè factum semper obliget?* 552
5 *An iuramentum promissorium metu graui extortum obliget?* 553

PRIVILEGIVM.

EGo infrascriptus Societatis IESV in Gallo-belg. Prouincialis, iuxta priuilegium eidem Societati concessum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiusdem Societatis hominibus compositos absque Superiorum permissione imprimant, facultatem do GERARDO PATTE' Bibliopolæ Duacensi vt librum, cui titulus est, De IVSTITIA ET IVRE, Auctore MARTINO BECANO dictæ Societatis Theologo, ad sex annos proximos imprimere & liberè distrahere possit. Datum Insulis 29. Octob. 1631.

IOANNES LOBBETIVS.

APPROBATIO.

HVnc tractatum R. P. MARTINI BECANI Societatis IESV Theologi, De IVRE ET IVSTITIA inoffensis in omnibus fide catholica ac bonis moribus vtiliter reimprimi posse censui. Duaci 10. Octob, 1631.

MATHIAS NAVEVS *S. Theol. Doctor Canonicus Secliniensis ad S. Petrum Duaci Parochus & lib. censor Episcopalis.*

PARISIIS,
Iuxta Exemplum excussum Duaci.
1632.

TRACTATVS DE IVRE ET IVSTITIA.

POST Theologicas Virtutes agendum de Cardinalibus, quarum præcipua est Iustitia, de qua disputãt Scholast. in 3. distinct. 36. Canonistæ in decreto distinct. 1. Iuristæ in ff. de Iustitia & Iure d. 12. hic quæst. 57. & seq. & alij, quos suo loco citabimus. Sumitur autem Iustitia tripliciter. *Primo*, Largè, vt quædam virtus generalis, quæ omnes complectitur, & est idem quod sanctitas; Quo pacto Viri sancti in scriptura appellantur iusti: & mutatio illa, qua quis ex statu peccati transfertur in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei, dicitur iustificatio. *Secundo*, sumitur strictè, vt est virtus quædam particularis, distincta à reliquis omnibus, cuius officium est, vnicuique dare quod ipsi debetur, & æqualitatem in omni contractu constituere. Hoc modo nos agimus hic de iustitia.

CAPVT I.

De Iure.

ANTEQVAM aggrediar qq. Diui Thomæ, præmittendæ sunt aliquot disputationes de Iure, dominio, vsufructu, possessione, & de similibus, quæ necessaria sunt ad intelligendam materiam de iustitia.

si contraueniam huic Iuri, sine legitima causa, facio ei iniuriam; si autem sit legitima causa, vt si interueniat furor, seu amentia, non facio ei iniuriam. Hinc sequitur Ius esse quasi mensuram iniuriæ. Nam quantum illi sine legitima causa contrauenitur, tantum fit iniuriæ.

Sed duo notanda sunt. Primum, hæc duo non pugnare, aliquem habere Ius ad aliquid, & pati iniuriam; imo hoc posterius non potest esse sine priori. Nemo enim potest pati iniuriã, nisi habeat ius ad aliquid. Nam iniuria in eo consistit, quod sine legitima causa contraueniatur iuri, quod quis habet. Secundum, non semper eum, qui exequitur id, ad quod Ius habet, exercere actũ iustitiæ; tametsi is, qui sine legitima causa violat Ius alterius, semper exerceat actum iniustitiæ, v.g. qui vescitur cibo suo, aut qui vestit se veste sua, exercet actum, ad quem Ius habet; & ideo dicitur vti suo iure: non tamen exercet actum iustitiæ, quia omnis actus iustitiæ est ad alterũ, qui autem sine legitima causa impediret hoc Ius, quod alter habet, actum iniustitiæ exerceret.

2. Secvnda Conclvsio. Hæc potestas nihil est aliud, quam habitudo quædam personæ ad rem, in quã Ius habere dicitur, & aliquando habet se per modum potentiæ actiuæ, vt ius ad aliquid agendum, vel percipiendum: aliquando per modum passiuæ, vt Ius creditoris, vt sibi debitum soluatur; & Ius dominorum, vt sibi seruiatur à famulis; & Ius subditorum, vt debitè gubernentur à Principe: Aliquando per modum potentiæ resistendi, vt Ius, quod quis habet, ne alius ædificet in tali loco, aut ne fenestram aperiat.

3. Qvaeres. An hoc Ius sumptum pro potestate sit aliquid reale? Respondeo. Nec est ens reale, nec rationis, sed aliquid morale, quod secundum cõmunem æstimationem hominum sufficit ad varios effectus licitè efficiendos, & aliquando oritur ex deputatione, & volũtate hominum; aliquando ex beneficio naturæ. Siue vt

ſuprà dictum eſt, aliquando ex lege naturali, aliquando ex lege poſitiua.

4. DICES. Si eſt tantum aliquid morale, quomodo ab eo poſſunt procedere effectus, & actiones reales? Reſpondeo. Actiones reales, quæ tribuuntur huic poteſtati, ſeu Iuri non pendent ab ipſo iure effectiuè, quaſi Ius, ſeu poteſtas moralis ſit effectiuum principium actionum moralium; ſed ſolum habent ab Iure, vt licitè ſine iniuria exerceantur. Vbi Nota, Tria ſpectari poſſe in eo, qui habet Ius ſeu poteſtatem moralem. *Primum* eſt capacitas aliqua realis, à qua actiones reales procedunt. *Alterum* Ius ipſum, quod ſupponit hanc capacitatem, & à quo habent actiones, vt legitimè fiant. *Tertium* eſt reſpectus rationis, qui in hoc Iure fundatur. v. g. in Doctore, qui habet Ius publicè docendi & interpretandi, eſt *primò* cognitio quædam & ſcientia earum rerum, quas docendas ſuſcipit, & ab hac cognitione & ſcientiâ procedunt reales actiones docendi & interpretandi. *Secundò* eſt ipſum Ius docendi & interpretandi, ratione cuius dicitur licitè docere & interpretari. *Tertiò* ſunt varij reſpectus, qui fundantur in hoc iure. Nam hoc Ius duo potiſſimùm reſpicit, nempe iuſtum ſeu debitum legale, quod eſt obiectum iuſtitiæ, & obligationem iuſtitiæ in eo qui debet. Vnde & debitum ſeu iuſtum legale à duobus reſpicitur tanquam correlatiuis, nempe ab obligatione, quæ eſt in debente; & à iure, quod eſt in eo, cui debetur; à iuſtitia verò reſpicitur tanquam eius obiectum.

QVÆST. III. *De iure naturali & poſitiuo.*

1. PRIMA CONCLVSIO. Diuiſio Iuris *in naturale & poſitiuum* poteſt conuenire iuri 1. 3. & 4. acceptione, nempe vt Ius ſumitur ſiue pro lege, ſiue pro poteſtate, ſiue pro iuſto ſeu debito. Poteſt ergo his tribus modis explicari. *Primò* lex alia eſt naturalis, alia poſitiua. *Secundò*, poteſtas alia conceditur lege naturali,

alia positiua, *Tertiò*, Iustum seu debitum aliud est lege naturali debitum, aliud positiuâ.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Aliter Iuristæ, aliter Theologi hanc diuisionem explicant. Iuristæ diuidunt Ius in *naturale, gentium, & ciuile*, vt habetur *libro* 1. *& seq. ff. de iustitia & iure, & instit. de iure naturali, gentium, & ciuili. Ius naturale* vocant, quod est commune hominibus ac brutis, vt coniunctio maris & fœminæ, liberorum procreatio, ac educatio. *Ius gentium*, quod est proprium hominibus, & illis omnibus, aut ferè omnibus commune, vt religio erga Deum, obsequium erga patriam & parentes, bella, captiuitates & seruitutes, emptio & venditio, & similes contractus. *Ius ciuile*, quod est proprium alicui Reipublicæ aut ciuitati. Vbi nota *Ius ciuile* apud Iuristas duobus modis vsurpari. *Primò*, propriè & strictè pro eo, quod est proprium cuique ciuitati & regno. Et sic distinguitur à iure naturali & gentium, vt ex dictis patet. *Secundò*, pro toto *illo* Iure, quo vnumquodque regnum, aut ciuitas regitur, & *sic* complectitur & Ius gentium, & naturale. Nam vnumquodque regnum, non solum regitur iure sibi proprio, sed etiam iure gentium & naturali. Hoc sensu Vlpian. libr. 1. ff. de iustitia & iure, dicit: *Ius priuatum esse collectum ex præceptis naturalibus, gentium, & ciuilibus.* Et Aristoteles 5. *Ethi.* 7. diuidit Ius ciuile, hoc modo sumptum, in Ius naturale, & legitimum, id est, positiuum.

3. TERTIA CONCLVSIO. Theologi diuidunt Ius in *naturale & positiuum*, deinde positiuum in *diuinum & humanum*: denique humanum in *Ius gentium, ciuile, & canonicum. Ius naturale* vocant, quod est consentaneum naturæ rationali, nec in brutis, sed in hominibus locum habet. *Ius gentium* quod communi gentium consensu introductum est. Cætera facilia sunt. Vnde patet aliqua esse de iure gentium apud Iuristas, quæ apud

Theologos ſunt de iure naturali, vt eſt religio erga Deum, obſequium erga patriam, & quæcunque in Decalogo prçcepta aut prohibita ſunt quoad ſubſtantiam. Nec tamen reipſa diſſentiunt Iuriſtæ & Theologi, ſed tantùm in modo loquendi.

QVÆST. IV. *De Iure ſimpliciter, & ſecundum quid: Item de paterno, dominatiuo, & œconomico.*

1. PRIMA CONCLVSIO. Ius ſeu iuſtum, diuiditur in iuſtum ſimpliciter, & ſecundum quid. Alij vocant æquale, & inæquale. Vt aliquid ſit iuſtum ſimpliciter, tria requiruntur. *Primum*, vt ſit ad alterum. *Secundum*, vt interueniat ratio debiti. *Tertium*, vt conſtituatur æqualitas. Hinc ſequitur illud eſſe Ius ſecundum quid, cui aliqua ex his conditionibus deeſt. Vide D. Thom. *quæſt.* 57. *artic.* 4. & *quæſt.* 80. & *Ariſt.* 5. *Ethic.* 6.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Inter patrem & filium, dominum & ſeruum, virum & vxorem, quatenus tales ſunt, non eſt iuſtum ſimpliciter, quod Ariſtoteles & D. Thom. appellant iuſtum ciuile, ſeu politicum, quale eſt inter ciues: ſed inter patrem & filium eſt iuſtum paternum: Inter dominum & ſeruum eſt iuſtum herile, ſeu dominatiuum: Inter virum & vxorem eſt iuſtũ œconomicum. Ita D. Thom. & Ariſt. *loco citato*. Ratio eſt, quia, vt aliquid ſit iuſtum ſimpliciter, requiruntur tres conditiones enarratæ. At prima cõditio deeſt in propoſito, quia iuſtum de quo agimus, non eſt ſimpliciter ad alterum. Nam filius non eſt omninò alter à patre, cum ſit pars eius ab eo deciſa: nec ſeruus eſt omnino alter à Domino, cum ſit eius quaſi inſtrumentum, ac poſſeſſio: nec vxor eſt omnino altera à viro, cum ſint quaſi vna caro. In ſecunda conditione non eſt defectus. In tertia eſt defectus inter patrem & filium, quia filius non poteſt patri reddere æquiualens. Notat D. Thom. ex Ariſtotele

BIBLIOTECA O. F. M. C. MONTEFUSCO (Av)

iustum œconomicum, quod est inter virum & vxorem, minus recedere à iusto politico, quod est iustum simpliciter, quam Ius parentum & dominatiuum. Ratio, quia vxor magis distinguitur à viro, quam filius à patre, seruus à domino. Nam vir & vxor sunt duæ partes vnius communitatis domesticæ, vt docet Aristoteles. 1. *Polit.* 3. sicut ciues sunt partes vnius ciuitatis. At dominus & seruus non sunt duæ partes, sed alter est instrumentum alterius; similiter pater & filius non sunt duæ partes, sed alter se habet per modum partis, alter per modum totius.

3. QVAERES. Quomodo intelligendum sit inter patrem & filium non esse iustum simpliciter? Nam duobus modis id intelligi potest. *Primò*, non esse iustum propriè dictum. *Secundò*, esse quidem iustum propriè dictum; non tamen perfectè, sed imperfectè iustum. Respondeo. Debet intelligi primo modo. Ratio est, quia iustum propriè *dictum est obiectum iustitiæ propriè dictæ; sed inter patrem & filium, quâ tales, non est Iustitia propriè dicta*: ergo nec iustum propriè dictum. Minor patet, quia virtus, quâ filius vt filius, reddit ius suum patri, est virtus pietatis, quę à iustitia distinguitur, & ei annexa est, vt docet Diuus Thomas *quæstione octuagesima & centesima prima*. Et quidem pietas, partim deficit à Iustitia, partim superat. Deficit in eo, quod non sit perfectè ad alterum, nec possit reddere æquiualens: Superat verò, quia debitum quod ex pietate debetur, est multò præstantius & perfectius in ratione debiti, quam quod ex iustitia debetur, vt docet Domin. Soto *libro tertio de iustitia quæstione* 1. *articulo quarto*, Caiet. *hic quæst. 57. art. 4. & Valent. qu.* 1. *p.* 2.

4. DICES *primò*. Amicitia non minus debet esse ad alterũ, quam Iustitia vt docet Aristot. 8. Eth. cap. 8. sed inter Patrem & Filiũ est propriè amicitia, vt docet idem Aristot. 8. *Eth. cap.* 14. Ergo & inter illos est propriè

Iustitia. *Secundò*, potest inter eos propriè iniuria & iustitia esse, vt si filius interficiat parentem: ergo & propriè Iustitia. *Tertiò*, inter Christum & Deum Patrem, fuit propriè Iustitia, quia ex Iustitia satisfecit pro humano genere Patri: & tamen Christus ratione naturæ diuinæ est aliquid patris. *Quartò*, quia inter Deum & quemlibet hominem iustum potest intercedere vera iustitia, quia homo iustus ex Iustitia potest mereri vitam æternam: & tamen homo iustus est aliquid Dei, cum sit eius filius per adoptionem, & seruus per creationem. Solutio pendet ex seq. concl.

5. TERTIA CONCLVSIO. Inter Patrem & Filium, si non spectentur vt tales sunt, sed aliquo alio modo, potest esse iustum simpliciter, & vera Iustitia. Ita Dom. Soto *lib. 3. de iust. q. 1. art. 4.* Molina *tract. 1. de iust. disp. 7.* & *Aragon.* hîc *q. 57. art. 4.* quãuis contrarium sentiant Caiet. *q. 57. art. 4.* & Valentia *quæst. 1. p. 2.* Nota filium tribus modis spectari posse. *Primò*, quatenus est pars quædam per naturalem generationem à Patre decisa. *Secundò*, quatenus non est sui iuris, quoad bona temporalia, sed sub Iure & potestate Patris. *Tertiò*, quatenus est sui Iuris, & egressus è potestate paterna, siue per emancipationẽ, siue alio modo, vt fit in peculio castrẽsi, vel quasi castrensi, etiam ante emancipationem. Hoc tertio est omnino alter à Patre, non autem primo & secundo modo. Si ergo filius spectetur primo modo, non potest inter illum & Patrem esse Iustitia propriè dicta, tum quia non est omnino alter à Patre, nec potest illi reddere æquiualens, vt supra dictum: tum etiam, quia licet ea ratione debeat Patri obsequium & reuerentiam, & hoc debitum sit valde præstans, quod arctissimè obligat; tamen non est debitum legale seu iustitiæ, sed debitum morale seu honestatis. Ratio. patet ex prima quæstione, quia Pater nõ habet Ius & actionem moralem ad exigendum illud debitum. Si spectetur se-

cundo modo non potest etiam inter illum & Patrem esse *iustitia* propriè dicta, quia licet in persona sit alter à Patre: non tamen in iure. Nam in filio nullum est ius quod non sit sub potestate Patris, aut quod possit Patrẽ ex iustitia obligare. Si tertio modo spectetur, potest esse iustitia inter illum & Patrem, quia cum sit sui iuris, nec amplius sub paterna potestate, non minus est alter à Patre, quam quiuis alius, qui est sui iuris: potest ergo cum Patre inire contractus ciuiles, sicut cũ aliis hominibus Hinc facilè soluuntur argumenta contraria. Ad *primum* Respondeo, Sicut inter Patrem & Filiũ emancipatũ potest esse amicitia, ita & iustitia. De filio nondũ emancipato est alia ratio, quia ille nõ habet propriũ Ius; Iustitia autem debet esse ad alterũ, qui habet Ius, quod non requiritur in amicitia. Ad *secundum* Respõd. Eo sensu quo inter Patrem & Filiũ potest esse iniuria, potest etiam esse iustitia: ac *primò* si filius peccet contra Patrem in *ijs*, quæ debet illi præstare ex pietate, non erit *iniustitia, sed impietas. Secundò*, Si ante emancipationem peccet contra illum in bonis temporalibus, nõ erit iniustitia, sed quasi quædam prodigalitas. Nam bona Patris censentur esse bona filij, ac proinde non sunt aliena: *Tertiò*, si post emancipationem peccet in iisdem bonis, erit vera iniustitia, quia iam filius est sui iuris, & habet bona propria distincta à bonis paternis. Denique si interficiat Patrem, antequam emancipetur, erit impius & parricida, si post emancipationem, etiam iniustus. Ad *Tertium & Quartum* Respond. Valentia *loco citato*. Inter Deum Patrem & Christum hominem, & similiter inter Deum & quemlibet iustum, non esse propriè talem Iustitiam, qualis est inter ciues, sed esse Iustitiam quandam alterius ordinis, quæ specie distincta sit à Iustitia politica. Sed quicquid sit de hac re, difficultas in eo solum est. An inter Deum Patrem, & Christũ hominem, sit sufficiens distinctio, vt Christus possit di-

ci alter à Patre; & consequenter, An inter illos possit esse Iustitia. Respondeo, Affirmatiuè, tum quia humana Christi natura sufficienter distinguitur à diuina natura Patris: tum etiam, quia vbicunque sunt distincta dominia & iura, ibi potest intercedere Iustitia. Christus autem habuit proprium dominium actuum voluntatis humanæ, distinctum à dominio voluntatis diuinæ. Idem est de Deo, & quolibet iusto.

QVÆST. V. *De Iure in re, & ad rem.*

1. PRIMA CONCLVSIO. Ius in re, *est ius circa rem aliquam, ad quos res ipsa deuincta est.* Ius ad rem, *est Ius circa rem aliquam, ad quos res ipsa nondum est deuincta.* Ita Molina *tract. 2. de iust. disp. 2.* Alij autem hoc modo: Ius in re est, *quod quis habet in re iam sua, & obtenta:* Ius ad rem, *quod quis habet, vt res aliqua fiat ipsius.*

2. SECVNDA CONCLVSIO. Vt aliquis acquirat Ius in re, tria requiruntur. *Primò*, Existentia rei. *secundò*, Titulus, qualis est, v.g. emptio vel donatio, vel aliquis similis. *Tertiò*, Traditio: Si vnum ex his desit, non est Ius in re. Est communis sententia, quam sequitur *loco citato* Molina, & colligitur ex L. *traditionibus C. de pactis*, qui sic habet: *Traditionibus & vsucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur.* Hinc sequitur. *Primò*, Ecclesiasticos non habere Ius in re circa fructus suorum beneficiorum, quos sequenti anno percepturi sunt, quia illi fructus nondum existunt, habent tamen Ius ad rem. *secundò*, Fures & vsurarios non habere Ius in re circa pecunias furto, vel vsura acquisitas. Quia licet illæ pecuniæ iam existant, & etiam obtineãtur à furibus & vsurariis, tamen deest legitimus titulus. *Tertiò*, Emptorem non habere Ius in re circa equum, pro quo pretium persoluit, quamdiu equus non est illi traditus, habet tamen Ius ad rẽ. Vnde si Venditor eundem equũ alteri vendat, & simul tradat, hic secundus emptor acquiret Ius in re, nec tenebitur equum tradere priori

emptori. Ita habetur L. *Quoties C. de rei venditione.* Et ratio est, quia prior emptor non habet Ius in re, sed tãtum Ius ad rem, & posterior acquisiuit sibi Ius in re: ergò non res vendita, sed vẽditor ipse est obligatus priori emptori: ac proinde priori emptori non conceditur actio realis in rem, quę iam alterius effecta est, sed actio personalis in venditorem, qui tenetur cum ipso componere.

3. TERTIA CONCLVSIO. Vt aliquis acquirat Ius ad rem, non est necessaria existentia rei, nec traditio, sed legitimus titulus. Hoc patet in exemplis allatis. Nam Ecclesiastici habent ius ad rem respectu omnium fructuum, quos sequenti anno percepturi sunt, etsi illi fructus non existant. Item emptor habet Ius ad rem respectu prædij quod emit, antequam traditio facta sit.

4. QVAERES *primò*, Quid intersit inter eum, qui habet Ius in re, & eum, qui habet Ius ad rem, quoad forum *iudiciale? Respondeo. Ei, qui habet* Ius in re, conceditur *actio realis* respectu rei, quæ tali Iuri est deuincta ad cuiuscumque manus perueniat res illa. Ei verò, qui solum habet Ius ad rem, sola actio personalis conceditur.

5. QVAERES *secundò*, Quale ius habet is, qui furto amisit suum equum, aut qui amisit possessionem sui prædij. Respondeo. Si ante amissum fuerit verus Dominus equi, & prædij, & consequenter habuerit Ius in re, tũc etiam post amissum vtriusque manet dominus, & seruat Ius in re. Hoc intellige respectu equi & prædij, non autem respectu possessionis vtriusque. Nam respectu possessionis habet tantum Ius ad rem. Ratio est, quia cum possessio nondum existat, non potest circa illam habere Ius in re, vt ex dictis patet. Quod autem habeat Ius in re circà equum & prædium, inde patet, quia ante amissum habebat Ius in re, & dominium; hoc

autem non amisit per furtum, aut elocationem.

6. QVARTA CONCLVSIO. Quando dicitur, aliud esse Ius in re, aliud Ius ad rem, nomine rei non tantum intelligimus res corporales, quę tangi possunt, vt equum, vestem, domũ, aurum, argentum: sed etiam incorporales, quæ solùm intellectu percipiuntur; cuiusmodi sunt Iura ad aliquid, vt v. g. Ius adeundi hæreditatem, Ius fruendi aut vtendi re alterius, Ius viæ per agrum alienum, Ius mittendi stillicidium alicuius domus super alienam domum, & similia. Hæc enim iura computantur inter res incorporales, vt habetur instit. de rebus corporalibus & incorporalibus. Hinc sequitur, sicut incorporalibus, aliquando solum acquirimus Ius ad rem, aliquando verò Ius in re: sic etiam fieri in ipsis Iuribus. Item sicut in corporalibus non acquiritur Ius in re, nisi facta traditione: sic etiam ordinariè fieri in incorporalibus. Vnde si Petrus, v.g. donet, aut vendat alicui vsumfructum, aut aliud Ius in prædio, cui Iuri seruitus in eo prædio respondeat, & ante traditionem illius Iuris venditi aut donati tradat idem prædium venditum alteri, nullo interposito pacto, vt emptor teneatur permittere & concedere Ius, quod venditor illi alteri donauerat, aut vẽdiderat, sanè emptor, cui facta fuerit traditio prædij, ad nihil tenetur ei, cui prius fuerat venditum, aut donatum Ius illud, eo quod comparauerit Ius ad rem. Secus autem esset, si præter titulum emptionis, aut donationis, interueniisset traditio illius Iuris; tunc enim primus emptor & donatarius comparasset Ius in re, antequam secunda venditio fieret. Et ideò prædium illud, ad cuiuscumque manus deueniisset, cum eo onere, & obligatione reali transisset. Ita colligitur ex L. *si sub vna*, ff. *de verborum obligationibus*, cuius hæc sunt verba: *Si quis viam ad fundum suum dari stipulatus fuerit, postea fundum, partemve eius ante constitutam seruitutem alienauerit euanescit stipulatio.* Ex quibus verbis patet ti-

pulationem,aut titulum ad ſeruitutem non ſufficere vt conſtituta cenſeatur,& acquiſitum ſit Ius in re,niſi tra-ditio ſi ſubſecuta. Vnde ſi fundus, in cuius vtilitatē ſer-uitus fuerat promiſſa , vendatur, & tradatur alteri, Ius ſeruitutis illius,non tranſit in emptorem;niſi fortè ven-ditor Ius illud perſonale, quod ad illam ſeruitutem ha-bebat,emptori ceſſerit,ſaltem per clauſulam illam par-ticularem,quam tabelliones in inſtrumētis publicis ſo-lent apponere , nēpe quod ceſſerit omne Ius reale , vel perſonale competens ſibi in tali re. Similiter ſi fundus, in quo talis ſeruitus fuerat promiſſa,vendatur,& trada-tur alteri,obligatio poſſidendi eam non tranſit in eum. Ratio,quia ex ſola promiſſione ſeu ſtipulatione nondū erat acquiſitum Ius in re:neque actiuum ex parte fun-di,in cuius vtilitatem ſeruitus erat promiſſa, neque paſ-ſiuum ex parte alterius fundi,in quo erat promiſſa , ſed ſolùm erat obligatio perſonalis conſtituendi eam ſer-uitutem inter eum qui eam promiſerat , & illum cui eā *promiſerat;Ius autem* & obligatio perſonalis non trā-*ſit cum fundo. Item colligitur* ex L. *pluribus* , ff. *eodem tit.*& ex L. *pro parte* ff. *de ſeruitutibus.*

7. QVÆRES. An ad acquirendum Ius in re circa res incorporales ſemper præter titulum neceſſaria ſit tra-ditio? Reſpondeo.Ordinariè neceſſaria eſt,vt dixi, non tamen ſemper. Vt autem aliquid certi ſciatur, præſcri-bi hæc regula generalis poteſt. Quando ex dominio aut diſpoſitione alicuius Iuris non conſtat Ius illud quod quis habet ante traditionem reſpectu alicuius rei eſſe Ius in re;cenſendum eſt eſſe tantum Ius ad rem : ſi autem vel ex dominio,vel ex diſpoſitione alicuius legis conſtet,aliquem habere Ius in re ante traditionem, tūc non requiritur traditio. Hoc modo non requiritur ad acquirendum ius in re in beneficio Eccleſiaſtico, ſed ſufficit collatio & acceptatio. Nam ſicut per collatio-nem acquiritur Ius ad rem,ita per acceptationē acqui-

ritur Ius in re, ante omnem traditionem. Ita habetur C. *Si tibi absenti, De præbendis* in 6. Ad possessionem tamen beneficij necessaria est traditio, & quasi apprehensio eius, interuentu alicuius actus, v.g. per sessionem in Cathedra Episcopali accipitur possessio Episcopatus, & per alios similes actus accipitur possessio aliorum beneficiorum. Item quando res aliquæ incorporales transeũt in aliquem iure hæreditario vt Ius patronatus, aut seruitutes aliquæ, statim hæres, adita hæreditate, acquirit circa illa Ius in re. Item quando in singulari legatur res aliqua incorporalis alicui, vt seruitus, aut fũdus cui seruitus debetur: statim ac hæres adit hæreditatem acquirit legatarius Ius in re; imo iuris fictione, eo quod hęres adit hæreditatem, censetur legatarius comparasse Ius in re circa ea, quæ ipsi legata sunt. Ita colligitur ex L. *si partem*, §. *si per fundum* ff. *quemadmodum seruitutes amittantur*. Plura citabo *cap. seq. quæst.* 3. Item quando res aliqua in pignus traditur, aut hypothecæ subiicitur, siue pactione inter debitorem & creditorem, siue iuris dispositione subiiciatur, creditor acquirit Ius in re, vt inde sibi debitum soluatur, quando aliundè non fuerit, vnde soluatur. Vnde ad quemcumque res illa transit, cum illo onere reali ac obligatione trãsit. Ita colligitur ex L. *Quid de creditore*. Et ex L. *eorum* ff. *de damno infecto*. Vbi dicitur, creditorem habere Ius in re, & sermo est de creditore, cui pignus aut hypotheca constituta est. Et ratio est, quia contractus pignoris, aut hypothecæ, ad nihil aliud inuentus & institutus fuit, nisi ad concedendum Ius in re, in pignore & hypotheca, ad securitatem debiti. Interest autem inter pignus & hypothecã, quod nomine pignoris intelligatur res quæ simul traditur creditori, maximè si mobilis sit. Nomine autem hypothecæ intelligatur res, quæ sine traditione, nuda contentione tenetur. Institut. *de actionib.* §. *Item seruiana*. Aliquando tamen pignus latè sumitur, vt etiam

hypothecam complectatur, L. 1. ff. *de pignoratitia actione*, quæ sic habet: *Pignus contrahitur non solum traditione, sed etiam nuda conuentione, etsi non traditum est.*

CAPVT II.

De dominio.

PRIMO agendum est de natura dominij. *Secundò*, de subiecto, id est, quis sit capax dominij. *Tertiò*, de obiecto, id est, quæ res cadant sub dominium. *Quartò*, de diuisione rerum & dominiorum. *Quintò*, de translatione.

QVÆST. I. *Quid sit dominium.*

1. PRIMA CONCLVSIO. Dominium est *Ius perfectè disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur.* Ita Bartholus in L. *Si quis vt* §. *differentia* num. 4. ff. *de acquirenda possessione*, quem alij passim sequuntur. Ac *primò* dicitur Ius, quia Ius est genus dominij. *Secundò*, dicitur *Ius perfectè disponendi de re*, id est, omni modo, & propria authoritate vtendi re sua: hoc enim proprium *est perfecti dominij vt possis re tua vti*, seu abuti sine *cuiusquam iniuria*, eo modo quo libuerit, v. g. eam vendendo, donando, abiiciendo, destruendo. Hinc excluduntur omnia iura, quæ vel omnino non sunt dominiũ, vel non sunt integrum & perfectum dominium, quod solum hîc definitur. *Tertiò*, dicitur *Ius disponendi de re corporali*, quam particulam addit Bartholus, quia putat rerum incorporalium, id est, Iurium non esse propriè Dominium, sed quasi Dominium: Neque possessionem, sed quasi possessionem; ac proinde censum, Ius patronatus, beneficia Ecclesiastica, & similia iura, non possideri vero dominio. Sed de hoc alibi. *Quartò*, dicitur, *nisi lege prohibeatur*, quia licet dominium naturâ suâ tale sit, vt tribuat potestatem ad quemcumque vsum, tamen aliquando potestas illa ligatur lege, ne possit in actum prodire. Sic pupilius prohibetur rem suam alienare vsque ad certum tempus, cum tamen sit verus

Dominus

Dominus Galat. 4. 1. Sic Maioratus, & alia bona vinculata, non possunt alienari ex dispositione legis, cum tamen vero dominio possideantur.

2. DICES. Videtur implicare, vt quis habeat Ius perfectè disponendi de re sua, & tamen propter legis prohibitionem non liceat illi disponere. Respondeo: Aliud est Ius disponendi, aliud actus disponendi. Ius manet integrum, solus actus prohibetur. Quia cessante lege prohibente non confertur nouum Ius, & tamen cessante tali lege constat esse Ius perfectè disponendi: ergo illud Ius non fuit ablatum per legem.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Dominium minus latè patet, quam Ius in re, omne enim dominium est Ius in re, non tamen omne Ius in re est Dominium: Nam v. g. coniuges habent Ius in re, alter in corpus alterius; non tamen Dominium. Similiter vsufructuarius in agrum, vsurarius in commodatum, depositarius in depositum.

QVÆST. II. *Quotuplex sit dominium?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Dominium *aliud est Iurisdictionis, aliud proprietatis.* Prius consistit in iure gubernandi subditos, & est duplex, nempe Ecclesiasticum & seculare. De hoc non agimus, nec supradicta definitio illi conuenit.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Dominium proprietatis, de quo solo agimus, diuiditur in *Plenum* & *Non plenum*. *Plenum* est, quando quis potest perfectè disponere de re aliqua iuxta definitionem assignatam. *Non plenum* est, quando non potest perfectè disponere, sed vna pars iuris pertinet ad vnum, & alia ad alium, vt v. g. quando ad vnum pertinet proprietas, & ad alium vsusfructus. Hoc dominium subdiuiditur à Bartholo in *directum* & *vtile*. *Directum* vocat, quando quis habet proprietatem sine vsufructu. *Vtile*, quãdo habet vsumfructum sine proprietate, id est, ius vtendi & fruendi re aliena, salua ipsius substantia, quale est in nudo

vsufructuario, in Emphyteutà & feudatario. Bartholum sequuntur alij communiter.

3. DICES. Nudus vsufructuarius non est Dominus rei, sed solus proprietarius; ergo dominium non rectè diuiditur in Directum & Vtile. Antecedens patet ex L. 1. ff. *si ager vectigalis*, quæ lex apertè negat vsufructuarium esse Dominum, & 2. colligitur ex L. 1. ff. *de vsufructu & instit. eodem tit.* Quia vsusfructus est ius vtẽdi & fruendi re aliena. At rei alienæ non potest quis esse Dominus. Respondeo. Iura non eodem modo loquuntur de hac re. Nam sicut lex citata negat vsufructuarium esse Dominum: ita aliæ affirmant, præsertim, Lex *possessores C. de fundis patrimonialibus*, quæ Emphyteutam appellat Dominum fundi, cum tamen non sit Dominus proprietatis, sed tantum vsusfructus. Et hac lege nititur Bartholus. Sunt tamen, qui conantur leges conciliare. Sed quicquid sit, diuisio illa dominij non pleni in directum & vtile cõmuniter recepta est. Si tamen *rigidè loquendum esset*, dominium vtile non est *tam propriè dominium*, quàm dominium proprietatis.

QVÆST. III. *Quid requiratur ad Dominium?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Ad comparandum dominium alicuius rei, præter titulum requiritur ordinariè traditio, seu apprehensio, vt suprà dictum etiam de iure in re. Ita habetur L. *traditionibus, C. de pactis & inst. de rerum diuisione.* Vide Couarr. *lib. 2. variar. resol. cap. 19. num.* 1. vbi citat alia iura.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Sunt tamen aliqui casus in quibus non requiritur traditio, seu apprehensio. *Primus* est, quãdo Ciuitatibus, Ecclesijs, Monasterijs, Hospitalibus & aliis locis piis, vel etiam in redemptionẽ captiuorum hæreditas aliqua, legatum, aut fideicommissum est relictum, vel donationis titulo aliquid eis datum, aut etiam venditum: tunc enim statim absque vlla traditione transit in eius dominium. Ita habetur

L. *vt inter diuinum C. de SS. Ecclesiis.* Vnde si idem vendatur & tradatur secundo emptori, inualida est talis emptio. *Secundus* est in hærede, siue ex testamento, siue ab intestato succedat in bonis defuncti. Nam statim ac hæreditatem adit, acquirit dominium sine vlla traditione, & apprehensione, vt patet ex L. *cum hæredes*, ff. *de acquirenda possessione*, quæ sic habet. Cum hæredes instituti sumus, adita hæreditate, omnia quidem iura ad nos transeunt: possessio autem, nisi naturaliter comprehensa sit, ad nos non pertinet. Ex quibus verbis constat ad solam possessionem hæreditatis comparandam, non autem ad dominium, requiri traditionem, vel apprehẽsionem. Idem patet ff. *de acquirenda hæreditate per totum.* Et est communis sententia apud Couarr. de testam. *Heunutius* §. 20. *num.* 6. Notandum tamen est de iure quidem communi hæredem non acquirere possessionem hæreditatis, nisi prius illam apprehendat, vt ex dictis patet, tamen in quibusdã locis Galliæ, & Italiæ, peculiari lege statutum est, vt possessio bonorum defuncti transeat ad hæredẽ, vnà cum dominio, sine vlla apprehensione, eo ipso, quod hæreditatem adit, vt patet apud Couarr. *lib.* 3. *var. resol. cap.* 5. *nu.* 6. Porro hæreditas tũc adiri dicitur, cum hæres eam acceptat, & profitetur se velle esse hæredem, vt habetur *instit. de hæred. qualitate* §. *vlt.* Medio autem tempore, nempe à morte defuncti, vsque ad hæreditatis aditionem, hæreditas iacere dicitur, quia scilicet caret Domino. Nam prior Dominus est mortuus, & alter non nisi adita hæreditate fit Dominus. *Tertius* est, quando aliquid determinatum in singulari, vt v. g. talis fundus, aut talis seruus, aut aliquid simile legatur alteri: tunc enim legatarius acquirit dominiũ illius, sine vlla traditione, eo ipso quod hæres adit hæreditatem, etsi legatarius ignoret aditam esse hæreditatem, & sibi relictum tale legatum. Imo iuris fictione eo ipso, quod hæres hæreditatem adit,

censetur dominium rei legatæ transisse in legatarium à puncto mortis testatoris. Ita colligitur L. *A Titio* ff. *de furtis*; & est communis sententia apud Cóuarr. de testam. C. *Reinaldus* §. 1 *num.* 1. Quando verò legatur aliquid alicui, certum quidem in quantitate, sed incertum in individuo, vt v.g. tres mẽsuræ vini, aut tritici, aut certa summa pecuniæ, licet adita hæreditate non acquirat dominium illius, eo quod incertum sit; conceditur tamen illi actio hypothecaria, vt habetur L. 1. C. *communia de legatis*, & est communis sententia apud Antoniũ Gomerium *tit.* 1, Nauarr. *resol. c.* 19. *nu.* 8. Concedi verò actionem hypothecariam nihil aliud est, quàm bona defuncti ad quemcumque perueniant, manere obligata ad solutionem talis legati; ita scilicet vt legatario detur non solum actio personalis contra hæredem; sed etiam in defunctum hęredis detur illi realis actio in bona à defuncto relicta, vt qui illa possident, vel legatum soluant, vel ea tradant, vt ex iis soluatur legatum. Hæc eadem actio hypothecaria competit etiam, quando legatum est aliquid determinatum in singulari, vt v.g. hic fundus, aut hæc domus. Inseruiet verò, quando res legata fuerit consumpta culpâ hæredis, aut delata in loca longinqua, ita, vt pereat legatario; tunc enim proderit hypothecaria actio, vt legatarius tutiùs petat & obtineat legati valorem, quando res ipsa legata tradi ei non potest. *Quartus* est, quando quis donauit alteri rem aliquam ea lege seu conditione, vt donatarius alimẽta illi tribuat: tunc enim non seruata tali conditione statim dominium rei donatæ regreditur ad donantem, absque alia traditione, vt habetur L. 1. C. *de donationibus quæ sub titulo.* *Quintus* est, quando quis donauit aliquid alteri ea lege, vt finito certo tempore res illa deueniat ad aliquem tertium; tunc enim transacto illo tempore transit dominium in illum tertium, etsi ille absens sit, & nihil sciat de tali donatione. Ita sentit Decius, & qui-

dem alij apud Couarr. L.1. *var. resol. cap.* 14. *num.* 2. & colligitur ex L. *Quoties* C. *de donationibus quæ sub modo*; Alij tamen non admittunt hunc casum, vt Couarr. *loc. cit.* Anton. Gomer. ad L. 48. *Tauri*, *numero* 25. & Molina *tract.* 2. *de iustitia*, *disp.* 265.

3. QVAERES. An sicut lege constitui potest, vt solo titulo, sine vlla traditione dominium transferatur: sic etiam princeps, cuius est legem condere, eo ipso, quod absque traditione, solo titulo, velit dominium suarum rerum in alium trãsferre, reuera illud in ipsum transferat. Multi affirmant apud Couarr. *lib.* 2. *variar. resol. cap.* 19. *num.* 3. quia inquiunt præsumendum est eam esse principis voluntatem. Contrarium docet Couarr. *lib. cit.* scilicet in contractibus non transferri dominium nisi constet de voluntate principis. Nam potius præsumendum est, principem velle contrahere, vt alij contrahunt, præsertim, cum id in eius commodum vergat. Secus est de donationibus & priuilegiis, in quibus præsumendum est eam principis esse voluntatem.

QVÆST. IV. *De titulo & traditione seu apprehensione.*

1. QVia ad dominium acquirendum requiritur titulus, & traditio, breuiter explicandum est, quid vtrumque sit.

2. PRIMA CONCLVSIO. Titulus iuris, ac dominij, nihil aliud est, quàm radix & origo, vnde dominium, aut Ius quoduis oritur, vt v.g. Emptio, donatio, successio sunt tituli, quibus acquiritur dominium rei emptæ, donatæ, hæreditatis. Similiter, electio, propagatio, victoria sunt tituli, quibus dominium iurisdictionis acquiritur in aliquo regno, & collatio est titulus in beneficio Ecclesiastico.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Titulus aliquando est verus, aliquando præsumptus. Verus est, quando est vera radix & origo dominij ac iuris. Præsumptus, quando præsumitur vera causa & radix, & tamen non est,

vt v. g. quando quis bona fide emit rem aliquam, aut dono accipit ab eo, cuius res illa non est, credens illum esse legitimum Dominum, aut saltem procuratorem legitimi Domini: talis enim emptio, vel donatio, licet non sit vera & sufficiens causa ad transferendum dominium; præsumitur tamen talis esse, quando bona fides adest. Vnde, qui hoc modo possidet rem aliquam, bona fide dicitur illam possidere cum titulo non quidem vero, sed præsumpto. Hæc doctrina seruit pro materia de præscriptione, de qua infrà.

4. TERTIA CONCLVSIO. Apprehensio, quæ præter titulum requiritur, est duplex: Naturalis seu vera, qua res manibus apprehenditur, seu pedibus premitur; Moralis seu ficta, quando fit aliquid, quod pro rei qualitate censetur sufficiens ad apprehensionem. Vnde res aliqua dicitur verè apprehendi, quando accipitur manibus, si sit mobilis, aut intratur pedibus, si sit immobilis. *Fictè* dicitur apprehendi, quando interuenit aliquis *alius actus, qui ex iuris dispositione* sufficiens sit ad acquirendum dominium, aut ius in res: eo enim actu iuris fictione censetur res apprehensa. Porrò, qui sint illi actus in particulari, quibus res fictè apprehenditur, dicam paulò pòst in materia de possessione.

Quæst. V. *De vsufructu & proprietate.*

1. EX dictis constat, duas esse partes integri & perfecti dominij, nempe proprietatem, & vsumfructum. De vtraque dicendum est.

2. PRIMA CONCLVSIO. Proprietas, per quam res dicitur propria esse alicuius, nihil aliud est, quam ius in re, per quod res obligatur alicui, vt sine ipsius voluntate non possit fieri alterius, & ad ipsum pertineant omnia emolumenta rei, quæ ipse alteri non communicaucrit.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Vsusfructus aliquando est coniunctus cum proprietate in eodem homine, ali-

quando est separatus: ita, vt proprietas sit in vno, & vsusfructus in alio. Hinc Iureconsulti distinguunt duplicem vsumfructum. Alterum vocant causalem, qui scilicet in eodem homine causatur à proprietate. Nam ex eo, quod quis habet proprietatem rei, consequenter habet vsumfructum, nisi alteri eum communicet. Alterum vocant formalem, qui scilicet est separatus à proprietate. De hoc solo agimus.

4. Tertia Conclvsio. Vsusfructus *est ius vtendi & fruendi rebus alienis, salua ipsarum substantia.* Ita habetur libr. 1. ff. *de vsufructu*, & Institut. *eodem titulo in principio.* Ac *primò* dicitur *Ius*, quia non loquimur de vsu actuali, quem Iureconsulti vocant vsum facti, sed de ipso iure vtendi & fruendi. *Secundò* dicitur *Ius vtendi*, vt excludatur ius, quod habet detentor pignoris, vel depositi. *Tertiò* dicitur *Ius fruendi*, vt excludatur nudum ius vtendi, quod non extendit se ad fructus, sicut hoc ius, quo non solum datur potestas vtendi re illa, in qua cõstitutum est, v. g. domo, vel agro, sed etiam percipiendi omnes fructus agri, ita, vt hoc ipso, quo illos percipit, habeat in iis plenum dominium. Si tamen vsufructuarius moriatur antequam perceperit fructus, etiamsi maturi sint, acquiruntur Domino proprietatis, non hæredibus fructuarij, vt habetur Institut. *de rerum diuisione* §. *Is verò*. Et ratio est, quia fructus, antequam percipiuntur, sunt adhuc vniti, & colligati cum re ipsa. Nomine autem fructuum in pecoribus, & aliis animalibus, intelliguntur non solum lana & lac, sed etiam omnes fœtus & partus, vt habetur institut. *de rerum diuisione* §. *In pecudum. Quartò* dicitur *rebus alienis*, vt excludatur ius vtendi, fruendi rebus propriis, de quo hic non agimus. Nam, vt supra dixi, sermo est de vsufructu formali, qui separatus est à proprietate. *Quintò* dicitur, *salua eorum substantia*: quia fructuarius debet rem integram proprietario reseruare. Vnde fit,

vt vſusfructus non poſſit propriè in iis cõſtitui rebus, quæ vno vſu conſumuntur, vt in vino, frumento, pecunia. Quomodo tamen in his impropriè conſtituatur, dicam in ſequenti concluſione. Ex hac vltima particula ſequitur *primo*, vt qui habet vſumfructum totius gregis, etiamſi poſſit frui lacte, lana, fœtu, tamen in locum capitum demortuorum, vel inutilium, debeat de fœtu ſubſtituere alia, quæ poſtquam ſubſtituit, cedunt in dominium proprietarij, &, ſi pereant, ipſi pereunt. *Hoc tamen* non habet locum, quando conceditur vſusfructus gregis non totius, collectiuè, ſed ſingulorum capitum: tunc enim non tenetur ſubſtituere, vt habetur inſtitut. *de rerum diuiſione* §. *citato*, & l. *vetus* ff. *de vſufructu*. Ratio eſt, quia grex eſt quaſi æternus, ſed ſingula capita ſeorſim pereunt. *Secundò* ſequitur, ſi vſusfructus ſit conſtitutus in ſylua, aut vinea, tenetur vſufructuarius loco arborum, & vitium demortuarum alias plantare, niſi tempeſtate deſtructæ ſint. Ita habetur l. *arbores* ff. *de vſufructu*, & inſtitut. *de rerum diuiſione* §. *cit.* 3. Sequitur *ſi in ædibus ſit conſtitutus* vſusfructus, tenetur ad modicam earum reparationem proprio ſumptu, vt integræ permaneant. Et præter hæc tenetur ad alia tria. *Primo* ad tributa rei impoſita l. *vſufructu relicto* ff. *de vſufructu*. *Secundo* ad rationabilem rei vſum, ſicut bonus & diligens paterfamilias. *Tertio* ad dandam cautionem proprietario, ſe boni viri arbitrio vſurum, fruiturum re ipſius, eamque reſtituturum finito tempore præſcripto. Ita habetur l. 1. ff. *vſufructuarius quemadmodum caueat.*

5. Qvarta Conclvsio. Vſusfructus propriè conſtituitur in iis tantum rebus, quæ vno vſu non conſumuntur, vt ſunt vinum, oleum, triticum, pecunia, vt habetur Inſtit. *de vſufructu* §. *conſtituitur* & ff. *de vſufructu earum rerum, quæ vſu conſumuntur per totum*. Dixi *propriè*, quia vt ibidem habetur, ſtatutum eſt, vt etiam in

his rebus esset vsusfructus impropriè, idque hoc modo, si quis v. g. legaret alicui vsumfructum omnium suorum bonorum, tunc bona, quæ vsu consumuntur debent certo pretio æstimari, & legatario tradi, præstita cautione, quod transacto tempore vsusfructus reddet illorum æstimationem. Hinc colligitur differentia inter vsumfructum propriũ, & improprium. Nam in improprio dominium rerum, quarũ habetur vsusfructus, transit in vsufructuarium; ac proinde, si pereant, ipsi pereunt: finito autem tempore non tenetur eas reddere, sed earum æstimationem. At in proprio vsufructu dominium rerum non transit in vsufructuarium, ac proinde si pereant sine ipsius culpa, non ipsi pereunt, sed proprietario.

6. QVAERES inter quas res debeant computari vestimenta, quando in ijs constituitur vsusfructus? Resp. Inter res vsu consumptibiles, quia licet vno vsu non consumantur, tamen valdè minuuntur, & teruntur. Ita habetur Instit. *de vsufructu.* §. *constituitur*, & l. 1. ff. *de vsufructu rerum, quæ vsu consumuntur.*

Quæstio 6. *Quot modis constituatur vsusfructus?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Vsusfructus constituitur duobus modis, nempe lege, & priuata hominis dispositione. Hinc Iureconsulti distinguunt duplicem vsumfructum: Alterum vocant *legalem*, quia lẽge constituitur; Alterum *conuentionalem*, quia conuentione, id est, pacto constituitur, licet etiam alijs modis constitui possit, vt dicam in tertia conclusione.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Legalis est, *qui lege patri conceditur in bonis filij aduentitijs, non autem in castrensibus, aut quasi castrensibus*, vt habetur *l. Quæcunque & l. cum oportet C. de bonis, quæ liberis.* Sunt tamen aliqui casus in quibus pater non habet vsumfructum in bonis filij aduentitijs. *Primus* est, quando filio aliquid donatur, aut testamento relinquitur ea cõditione, vt pater vsumfru-

ctum inde non habeat: tunc enim vsusfructus pertinet ad filium. Ita habetur in authentica, *excipitur*, C. *de bonis quæ liberis*. *Secundus*, est quando pater relinquit filio vsumfructum bonorum aduentitiorum, & habetur l. *cum oportet*, citata. *Tertius*, quando quis donat, aut relinquit aliquid filio patre renuente, nec volente, vt id filius accipiat, si enim contra patris voluntatem id obtineat, vsusfructus non pertinet ad patrem. *l. vltima* c. *de bonis quæ liberis*. *Quartus* est, quando filio datus, aut relictus est vsusfructus alicuius rei: tunc enim non pertinet ad patrem, sed ad solum filium. Ratio est, quia vsusfructus est quædam seruitus, & seruitutis non est seruitus, vt habetur l. 1. ff. *de vsufructu legato*. *Quintus* est, quando aliquid à rege, vel regina, vel principe donatur filio, aut filiæ: hoc enim reputatur, ac si esset bonum castrense, & ideò vsusfructus illius non pertinet ad patrem, sed ad filium l. *cum multa* C. *eodem tit.*

3. TERTIA CONCLVSIO. Vsusfructus conuentionalis aliquando constituitur donatione, venditione, permutatione aut alio contractu, vt habetur Inst. *de vsufructu* §. *vsusfructus*, & ff. *ac* C. *eodem tit.* varijs in locis. Aliquãdo constituitur vltima voluntate, vt quando testator legat alicui vsumfructum alicuius rei: tunc enim proprietas pertinet ad hæredem, vsusfructus verò ad legatariũ: quãdo verò testator legat alicui proprietatem deducto vsufructu, tunc vsusfructus pertinet ad hæredem, & proprietas ad legatarium. Quod si vni leget proprietatem, alteri verò vsumfructum, iam sunt duo legata, & ad vnum legatarium pertinet proprietas, quam transmittere potest ad hæredes: ad alterum verò vsusfructus, qui finito tempore debet redire ad proprietarium.

4. DICES. Non videtur vsusfructus vendi posse, quia id prohibetur in l. *si vsusfructus* ff. *de iure dotium*. Resp. Non potest vendi ab vsufructuario sine consensu proprietarij; potest tamen vendi & ab ipso proprietario,

& ab vſufructuario cum illius conſenſu.

5. QVARTA CONCLVSIO. Differunt vſusfructus legalis, & conuentionalis. *Primo*, quia pater non tenetur ſatisdare, quando eſt vſufructuarius in bonis filij aduentitijs. Qui autem habet vſumfructum conuentionalem tenetur cautionem præſtare, vt præcedenti q. dictum eſt, nec poteſt eximi ab hac obligatione. Nam l. 1. c. *de vſufructu* ſtatutũ eſt, ſi vxor leget marito vſumfructum ſuorum bonorum, & eum expreſsè eximat ab obligatione ſatiſdandi, teneri nihilominus ſatiſdare, & l. penultima c. *vt in poſſeſſionem*, id in vniuerſum ſtatuitur de omni vſufructu, teſtamento relicto, quare teſtator non poteſt legatario, cui vſumfructum relinquit, remittere eiuſmodi cautionem.

6. DICES. Quid ſi vſufructuarius non poſſet ſatiſdare, eò quòd pauper ſit, & ideò fideiuſſorem non inueniat. Reſp. Tunc ſufficit iuratoria cautio, præſertim ſi non ſit perſona ſuſpecta; ſi autem eſt ſuſpecta, tunc bona, in quibus conſtitutus eſt vſusfructus debent alteri tradi, de cuius manu vſumfructum ſumat. Ita Bartholus l. *vſusfructus* c. *de vſufructu*. Panormit. c. vltimo *de pignoribus* num. 6. Et alij apud Antonium Gomez *tom.* 2. *variar. reſol. c.* 15. *num.* 3. Secundo differunt, quia pater, qui eſt vſufructuarius in bonis filij aduentijs tenetur ad maiores ſumptus ex ipſis fructibus, ſi ad refectionem, & conſeruationem bonorum, quibus vtitur neceſſarij ſint, imò etiam tenetur ad ſumptus litis, ſi quæ circa ea bona oriatur, vt colligitur ex l. 1. c. *de bonis maternis*.

Quæſtio 7. *Quot modis finiatur vſusfructus?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Vſusfructus formalis finitur ſex potiſſimum modis. *Primo*, quando vſufructuarius vel cedit vſumfructum proprietario, vel ipſe acquirit proprietatem, & hoc vocatur conſolidatio. Ita habetur inſtit. *de vſufructu* §. *finitur*. *Secundo*, quando

[illegible]

Quid sit usus et habitatio.

[illegible]

usu & habitatione.

[illegible]

[illegible] tatione.

[illegible] consumptibilibus?

[illegible]

[illegible]

[illegible] pertinentium, quia non est [illegible] re quouis modo.

[illegible]

[illegible] cum rerum distinctam, quia ergo habet [illegible]

Ioannes

Ioannes XXII. renuntiauerit ſi dominio. Reſp Fideles, qui res illas largiuntur, vel intendunt ſibi ſeruare dominium, donec conſumantur, vel non intendunt. Si primum, manet apud ipſos dominium, ſi ſecundū, tranſit ad ſedem apoſtolicam, vel potius Eccleſiam. Nam poſt illam renuntiationem Ioannis XXII. aij Pontifices rurſus illud adminiſtrarunt, vt habetur in priuilegio Minoritarum.

3. DICES *ſecundo*, vſus formalis, ſeu ſeparatus à dominio eſt, qui competit alicui in rem alienam ſaluâ ſubſtantiâ, vt ex dictis patet, ergo vſus quo quis poteſt rem conſumere, non eſt ſeparatus à dominio, ac proinde Minores habent dominio. Reſp Nego conſequentiā, quia obiecto procedit de vſu propriè dicto, de quo ſupra egimus. Hic autē quæſtio eſt de vſu impropriè dicto.

4. DICES *tertio*, D Thomas *infra quæſt 78 art 1.* docet in rebus vſu conſumptibilibus cum vſus conceditur, concedi etiam rem ipſam, & dominium eius. Vnde colligit tantum rerum non poſſe dari vſuram, id eſt, pretium vſus diſtinctum a pretio rei ergo ſeruare vſum vtendi his rebus non diſtingui à dominio. Reſp. D. Thomas loquitur de iure vtendi abſolute, & independenter ab alio, qui iure non diſtinguitur à dominio rei.

5 DICES *quarto*, ſi ita eſt ergo Ioannes XXII. erraut Reſp Ioannes locutus eſt de vſu independente, qui non differt a dominio alij vero de vſu dependente, quare cōuenerunt in re, & tantum differunt in facto An Minores habeant vſum dependentem, an independentem.

Quæſtio 10 *De Emphyteuſi.*

1. EMphyteuſis, Feudum, libellus, & ſuperficiarius contractus habent affinitatem cum vſufructu, & ideò explicandi ſunt.

2. PRIMA CONCLVSIO. Emphyteuſis *eſt contractus, quo res aliqua immobilis alicui fruenda tradituꝛ ſub certa penſione.* Traditur vero aliquando in perpetuū, aliquādo

Quæstio II. *De Fonte.*

Q[illegible]

F[illegible]

[illegible] Secunda [illegible]

[illegible] possit.

Secunda Conclusio [illegible]

[illegible]

Tertia Conclusio [illegible]

habitationem. Ad hanc [illegible] reuocantur omnes aliæ [illegible] [illegible], [illegible] & [illegible].

3 QVARTA CONCLVSIO. [illegible] in [illegible]. Quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quod [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] est [illegible] [illegible] et voluntate hominis, vt iter, actus, via, aquæ haustus.

Quæst. [illegible] Quomodo [illegible] [illegible] & [illegible].

1 PRIMA CONCLVSIO. Seruitutes personales [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vsusfructus, [illegible] habitatio [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ratio est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vsusfructum [illegible] [illegible] [illegible] & quando [illegible] [illegible], cessat etiam [illegible]. Idem est de vsu, habitatione.

2 SECVNDA CONCLVSIO. Seruitutes reales constituuntur [illegible] modis [illegible] lege, Testamento, donatione, pacto [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] tempore [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lege, [illegible] [illegible] testamento [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. Quando [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prædium [illegible] [illegible] [illegible] habebat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prædio desiit esse [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. De [illegible] prædiorum vrbanorum. Et ratio patet ex dictis, quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quod [illegible] [illegible] non est [illegible] [illegible] est [illegible] à [illegible]. Vnde, si illud vendas alteri, non [illegible]-

H

duo domum.

[illegible]

3. Dico [illegible]

4. Tertia Conclusio [illegible]

5 QVAERES An [illegible] Emphyteuta & Feudatarius [illegible] habent [illegible] per [illegible] *Pos* [illegible] & [illegible] V [illegible]. Resp. [illegible] Non [illegible] quia [illegible] & [illegible] possessionem, vel quam [illegible].

Q[illegible] *Quotuplex sit apprehensio possessionis.*

1 D[illegible] ap- [illegible] apprehensio [illegible] Vo- [illegible] quae [illegible] appre- hendi- [illegible] quasi apprehenduntur Corporales, & Incor- porales.

2 PRIMA CONCLVSIO. Vera apprehensio rerum corporalium fit duobus [illegible] semper cum [illegible] per se [illegible] pos- [illegible] per [illegible] appre- hendere [illegible] apprehensio per [illegible] appre- [illegible] apprehensio [illegible] apprehendere per [illegible] apprehenditur.

3 SECVNDA CONCLVSIO. Ficta apprehensio fit vo-

§ *ultimo ff de acquirenda poſſeſſione.* Ratio, quia conductor poſſidet nomine locatoris. *Septimus* eſt, quando quis vendit aut donat alteri rem ſuam apud quem erat depoſita, locata, vel commodata. Nam hoc ipſo acquirit alter poſſeſſionem virtute priorum detentionis, aut forte aliquis alius tertius quilibet eam rem poſſideret. Ita habetur L. *ſier autem*, § *ſi quis rem ff de publicianis*, & L. *certe rendere*, § *ultimo ff de rei vendic.* *Octauus* eſt, quando quis emit duas trabes è numero multarum, aut duo pecora de toto aliquo grege, & venditor concedit illi, vt deligat duas trabes, aut duo pecora, tunc accipit eorum poſſeſſionem, per hanc ipſam ſignificationem, vt colligitur ex L. *Quod ſi neque, ff de commodato & peculio rei vendit.* *Nonus*, ſi ante quam poſſeſſor (facta venditione, aut donatione alicuius rei) conſtituat ſe poſſidere nomine emptoris, & emptor id ratum habeat: tunc enim transfertur poſſeſſio in emptorem. Hoc ſolitum appellant tradere poſſeſſionem per clauſulam conſtituti, hoc eſt, per clauſulam appoſitam in inſtrumento alienationis, qua venditor conſtituit ſe poſſeſſorem nomine alterius. Nam hoc ipſo incipit emptor poſſidere per venditorem. Ita colligitur ex Lege *Quidam*, & Lege *Qui bona fide*, & Lege *Interdum*, *ff de acquirenda poſſeſſione.*

4. TERTIA CONCLVSIO. Ficta apprehenſio non habet locum, quando poſſeſſio non acquiritur voluntate prioris poſſeſſoris, qui eam nobis tradat: tunc enim debet intervenire vera apprehenſio. Patet ex dictis. Quia omnes illi modi, quibus fit ficta apprehenſio, ſupponunt voluntatem, & conſenſum prioris poſſeſſoris. Hoc ſit *primo* vt poſſeſſio earum rerum, quæ ante nullius erant proprie, ſed efficiuntur primò occupando, vt ferarum, theſaurorum, & ſimilium, non acquiratur, niſi per veram apprehenſionem, vt patet

[illegible] , ut pos- [illegible] per verum [illegible] debet eam [illegible] , ut quan- [illegible] possessionem, quam [illegible] Barbosam. [illegible] possessionem [illegible] per [illegible] eo quod nullum in possessione, qui eam illi tradat.

[illegible]

[illegible] resol. c. 6. n. 10.

Quaest. [illegible] Quomodo amittatur possessio.

[illegible] P [illegible] voluntate [illegible] possessi- [illegible] tanquam suum. Quoque per fugam, si sint animalia, ut

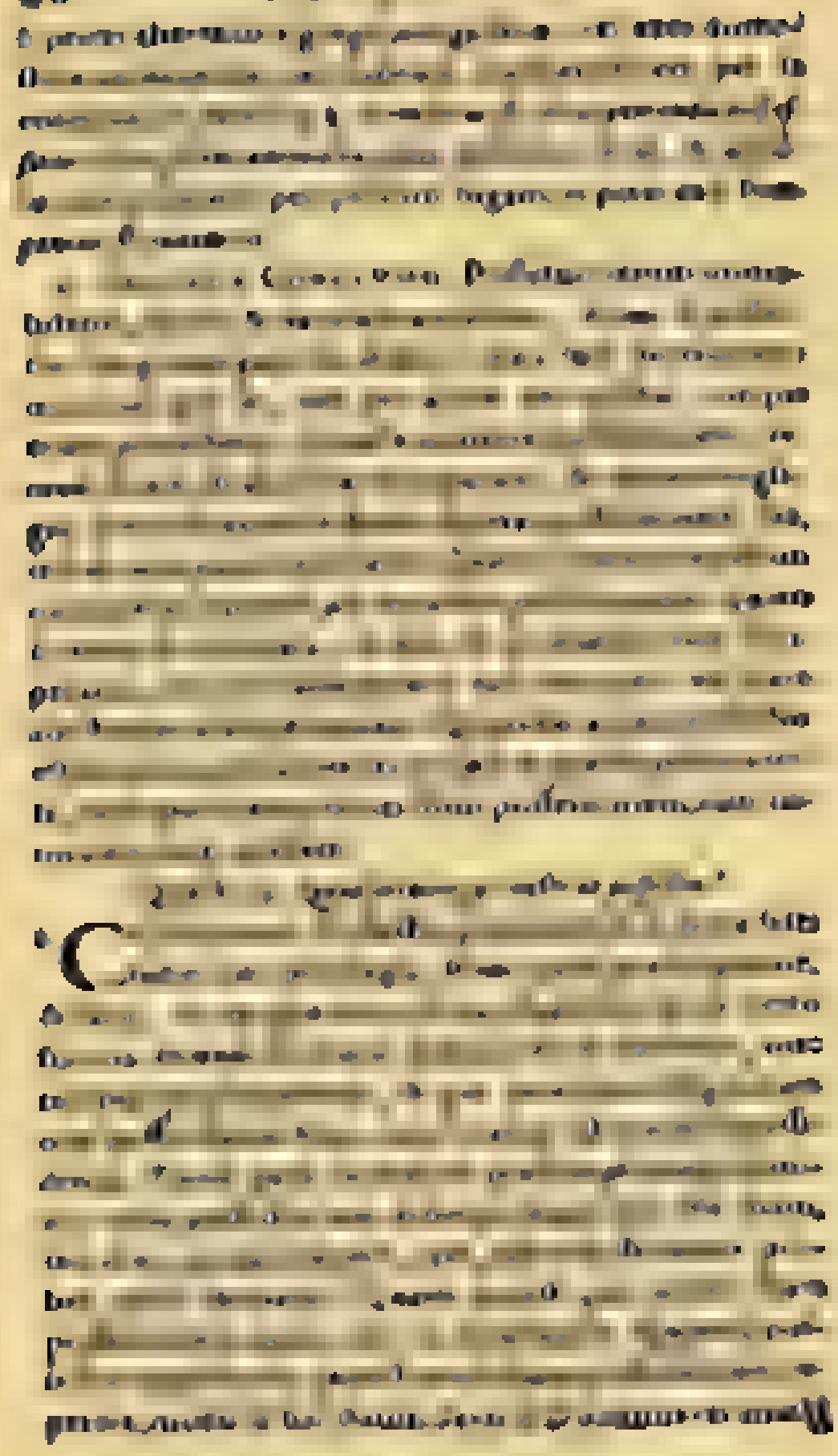

CAPVT III.

¶ Secunda Conclusio. Dominium [illegible] eundem locum.

¶ Tertia Conclusio. [illegible] temporalium.

¶ Quarta Conclusio. Dominium [illegible]

Cant. II. 14.

Del.

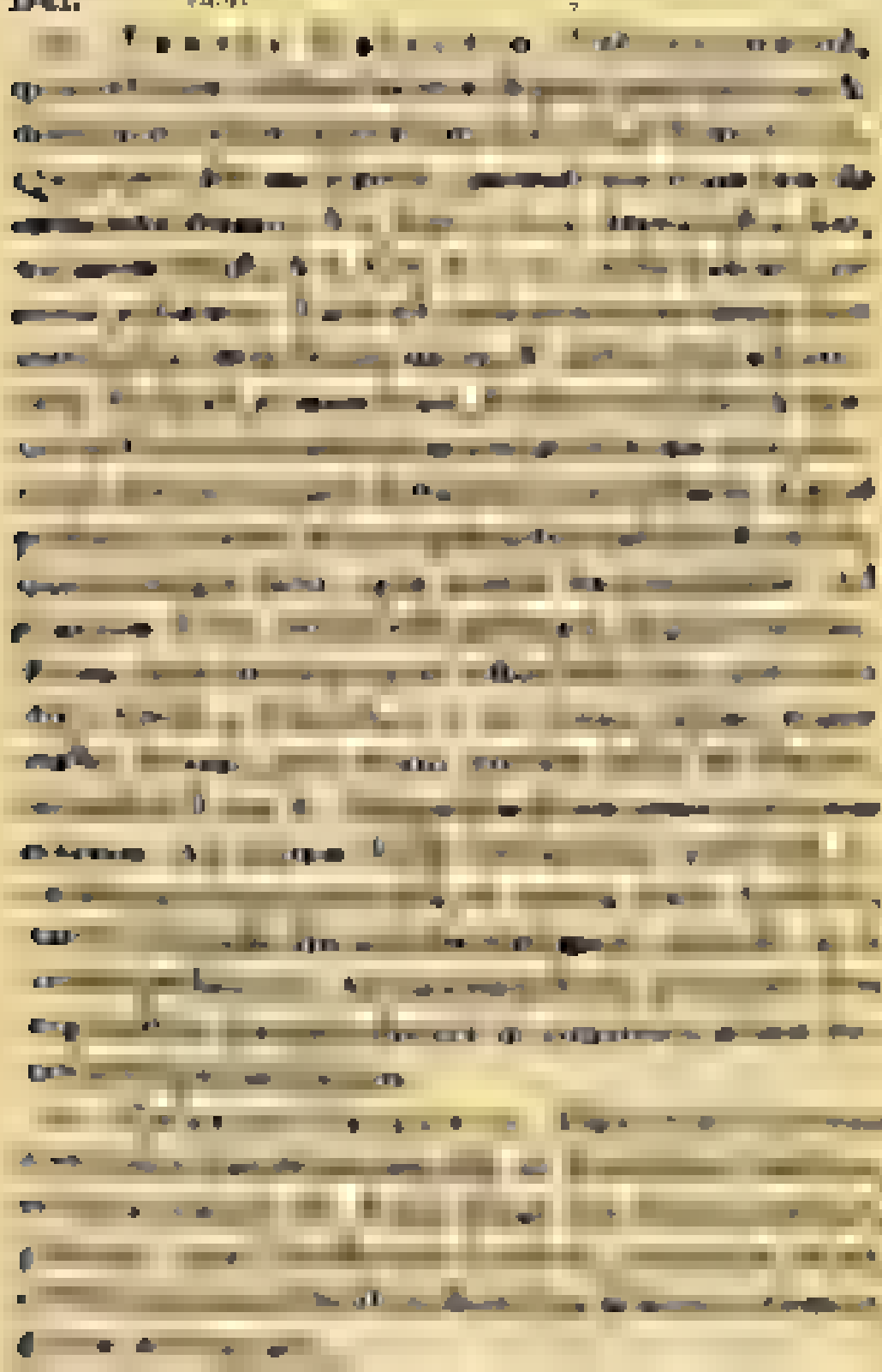

Quaest. [illegible] An parvuli, et amentes habeant [illegible]

1 PRIMA CONCLUSIO. Parvuli sunt vere [illegible]

[illegible]

2 [illegible] Parvuli [illegible]

[illegible]

1 SECUNDA CONCLUSIO. Amentes [illegible]

[illegible]

Quaest. [illegible]

[illegible]

[illegible] CONCLUSIO. [illegible]

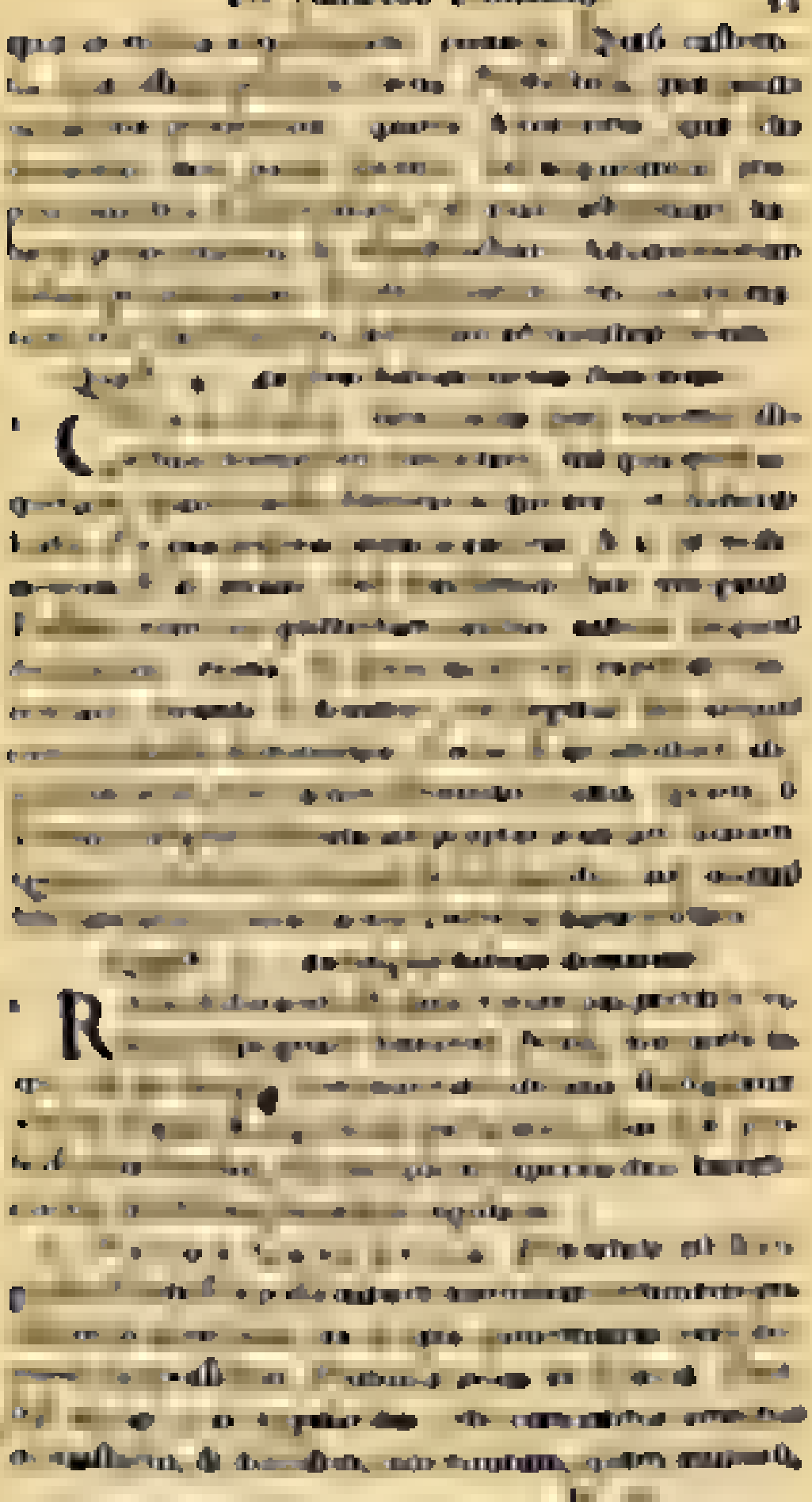

[illegible]

... pat de hac re.

Secunda Conclusio. Certum est ... [illegible]

[illegible]

Quarta ... [illegible]

[illegible] Religionis non approbatam ... Apostolica. Sed certum

tatem domini.

7 Tertia Conclusio. Religiosi non [illegible] per votum [illegible] ab [illegible] Religionis [illegible] Non tamen possunt habere [illegible], vel [illegible]. Patet ex constitutione Greg. XIII. [illegible] Anno 1584. quam [illegible].

8 Quarta Conclusio. Religiosi [illegible] Regulares [illegible] bona [illegible] Nam [illegible]. De [illegible], [illegible]. [illegible]

9 Quinta Conclusio. Superiores Religiosi non possunt [illegible] Regulares [illegible] vel administrationem [illegible] de Regularibus. [illegible] quam [illegible] quo [illegible] [illegible].

10 Sexta Conclusio. [illegible] superiores [illegible] ad [illegible], nempe [illegible], &

[illegible]

Quæst. 6. [illegible]

[illegible]

distributionibus, quas accipiunt Clerici pro personali praesentia, ut ex communi sententia tradit Couarr. *loc. cit.* Quamuis contrarium teneat Nauar. *in tract. de red. Eccl. qu. 1. mo. 24.* Nam [illegible] est eadem ratio, quae de stipendiis praestandis ministris, ut colligitur ex c. *unico de clericis non residentibus.*

5 TERTIA CONCLVSIO. Clerici non habent absolutum, & plenum dominium bonorum Ecclesiae immobilium, cuiusmodi sunt villae, castra, oppida, quae Ecclesiae donata sunt, vel Episcopatui, vel alicui alteri praelaturae annexa. Ita D. Aug. *tract. 6. in Ioannem circa finem, & Thom. Vvalden. t. 1. l. 4. cap. 43.* contra calumniam Vviclefi, qui dicebat clericos, quod usurparent eiusmodi bona non aliter, quam laici, quod tamen falsum est. Nam clerici non possunt huiusmodi bona alienare, nec etiam locare, nisi certis conditionibus, ut docent Canonistae l. per tit. *De rebus Ecclesiae non alienandis*, & Summistae verbo *alienatio*. Idem dicendum est de bonis mobilibus, quia est eadem fere ratio de illis, ut patet ex authentica *Praeterea C. de sacrosanctis Ecclesiis*, & ex Sylu. verbo *alienatio*.

6 QVAERES An Episcopi, & alij praelati non Religiosi, habeant plenum dominium circa fructus, & prouentus, quos percipiunt ex bonis immobilibus. Affirmant Dom. Soto *l. 10. de iust. qu. 4. a. 3.* & Caiet. *2. 2. q. 185. a. 7.* Ratio, quia percipiunt eiusmodi fructus immediate ob titulum seculare; item ergo non minus iuris ad eos habent, quam si essent Principes seculares. Antecedens patet, quia qui donarunt Ecclesiae villas, castra, & oppida, donarunt tanquam Domini temporales, & praelati administrant & possident ea, tanquam Domini temporales: ergo hi eodem titulo percipiunt fructus, quo illi. Confirmatur, quia haec bona non videntur Ecclesiae donata ad alendos pauperes, sed ad honorem & splendorem Ecclesiae, & praeterea ad suffragia eius obtinenda.

Concil. Aurelian.

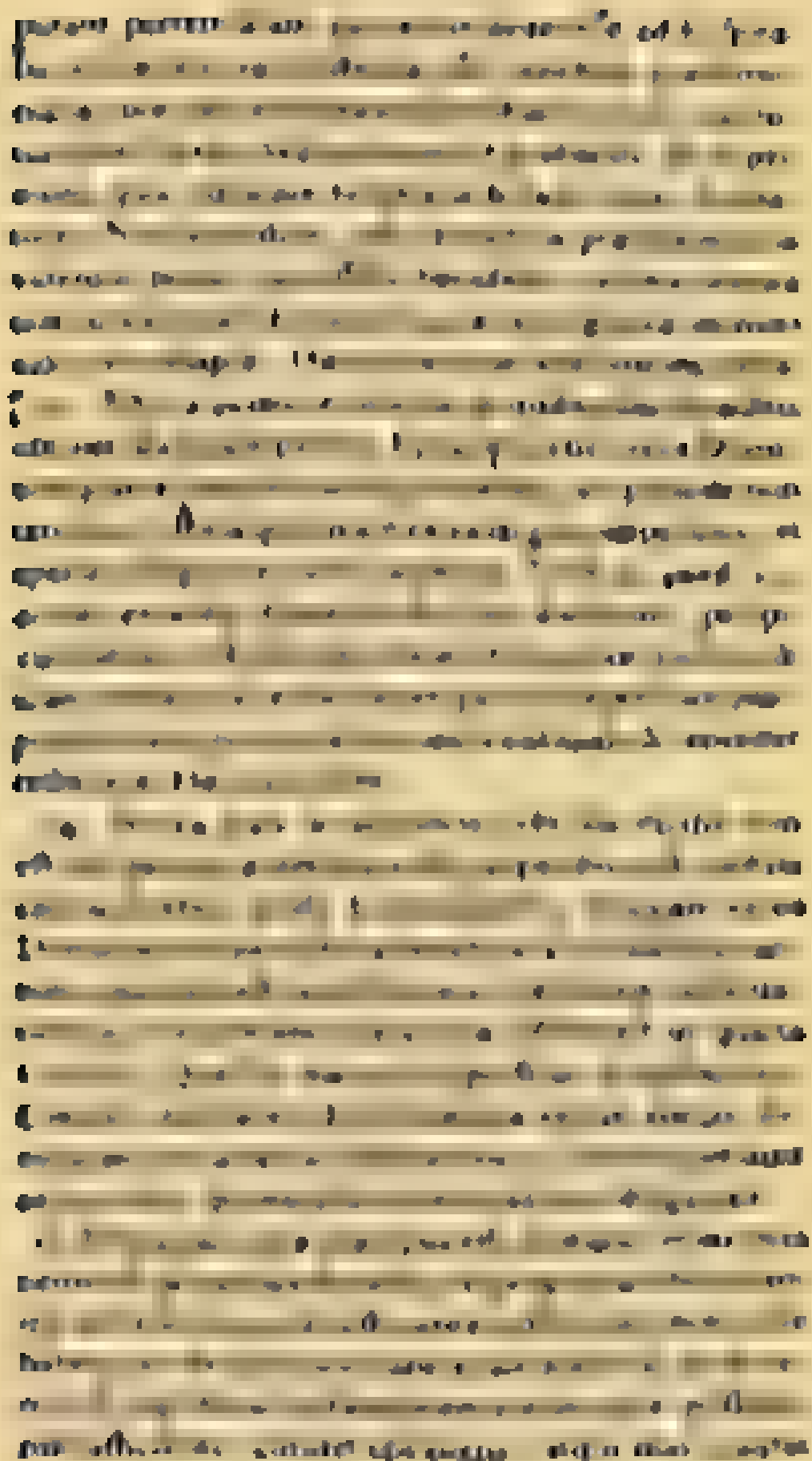

sufficeret, Clericos non habere dominium huiusmodi bonorum, aut hæc bona ex iustitia aliis esse debita: ergo veri sunt Domini. Maior est regula iuris. Minor probatur, quia neque cōstat ex modo donationis horum bonorū, quo hæc bona ad Ecclesiam translata sunt, neque ex Ecclesiæ dispositione. Non primum, quia fideles donarunt hæc bona, tum ad perficienda ædificia, & ornationes Ecclesiæ, tum ad eius splendorem & dignitatem, tum denique ad maiorem Dei honorem. Quod autem donaverint cum onere alendi pauperes, certo constare, aut probari non potest.

16 Dices: Saltem Decimas donarunt cum hoc onere. Resp. falsum est. Nam fideles non possunt Clericis imponere talem obligationem ratione decimarum. Quia decimas debemus ex iustitia ratione ministerij Ecclesiastici, ut docet D. Thom. *2.2. q. 87.* ar. 1. Ratio est, quia tenentur ex iustitia populi sustentare eos, qui præbent illis spiritualia, quod etiam Ethnici agnoverunt lumine naturali. Lege autem positiva, & consuetudine introductum est, ut decima pars fructuū daretur, ad imitationem legis veteris, ubi licet pauciores essent sacerdotes, tamen decima pars fructuum fuit divino iure illis determinata. Itaque ius Decimarū est omnino spirituale, quia pendet ex titulo spirituali, ac proinde ad eas nullū omnino habent ius pauperes. Sed neque ex dispositione Ecclesiæ carent dominio Clerici, quia Canones nusquam id definiunt, & quæ ex illis in contrarium allata sunt, facile diluuntur, ut paulo post patebit. Imo ex iure canonico probari potest Clericos habere dominium. Nam c. *Licet, de Clericis non residentibus* in 6. dicitur, quod, qui distributionibus quotidianis non interfuerint, nisi iusta ex causa excusentur, non acquirunt dominium quotidianarum distributionū, neque faciunt eas suas, sed ad restitutionem sic perceptarū obligentur. Supponit ergo Canon, alios, qui interfuerint, acquirere dominium.

Primum quod pauperes possent clam surripere Clericis, qui non dant superflua. *Secundum* quod deberent illis [illegible] contra eosdem Clericos.

19 Secunda pars conclusionis, quod scilicet Clerici peccent mortaliter contra charitatem, si expendant superflua in usus profanos, vel ad ditandos suos consanguineos, est communis sententia. Et probatur *primo* ex canonibus supra allatis pro Navarr. Nam etsi ex iis non recte probetur, Clericos ex iustitia obligari ad erogandum superflua in pauperes, tamen sufficienter probatur, eos minimum ex charitate ad hoc obligari, ac proinde si non faciant, peccare contra charitatem. *Secundo* quia est caput illud Ecclesiae praeceptum in Concil. Trid. *sess. 25. cap. 1. de reform.* quo Episcopis & aliis Ecclesiasticis interdicitur, ne ex redditibus Ecclesiae consanguineos, aut familiares suos augere studeant. Idem patet ex Canonibus Apost. qui eodem pro his recitantur, & D. Paul. 1. *Tim. 3. v. 2. & ad Tit. 1. v. 8.* vult Episcopos esse hospitales. Imo Concil. Trid. *sess. 23. cap. 1. de Reform.* dicit praeceptum divino mandatum esse Episcopis ut gerant curam pauperum, & aliarum personarum miserabilium.

20 Ad *primum* argumentum pro Navarr. allatum Resp. Donata dici [illegible] donata esse Deo, id est, donata esse ministris Ecclesiae, ad honorem, & cultum Dei. Itaque ex eo, quod donata sint Deo, non sequitur Clericos non habere dominium illorum, alioqui neque huius partis, quae illis necessaria est ad sustentationem, haberent dominium, quia etiam illa pars donata est Deo, ac fidelibus [illegible] praedictis. Ad *secundum* Resp. Bona Ecclesiastica pecu[illegible] pertinere ad pauperes, non quod pauperes habeant eorum dominium, sed quia Ecclesiastici obligantur ex [illegible] superflua in pauperibus, [illegible] ex iustitia, sed charitate. Ad *tertium* Resp. Quamvis Ecclesiastici …

beantur liberè testari de bonis Ecclesiae, id tamen non obstare quo [illegible] dominio. Nam sicut [illegible] sunt quae-dam bona vinculata quae ob certam causam à legitimis dominis non possunt alienari, ita [illegible] Ecclesiae prohi-beri potuit, ut Clericus non alienet sua bona testando [illegible]. Hoc autem ideo factum, ne nimium sint avari in colligendis pecuniis, quas testamento relinquant suis propinquis, [illegible], ut [illegible] sint liberaliores erga pauperes. Addo tamen eos posse testari in tri-bus [illegible]. Primo, [illegible] quae ex consue-tudine [illegible] habet [illegible] *p* [illegible] *cap.* [illegible] & Covarr. in [illegible] *Cum* [illegible] *de testam.* Secundo, [illegible], [illegible] pias causas. Tertio, ad remunerandum honeste officium [illegible], vel consanguineorum. Ad [illegible] Respondeo. Ecclesia [illegible] dispensatores, & [illegible], [illegible] aliud tempus quo bona [illegible] ha-bere tam propria [illegible], sed [illegible] tatis. Ad quintum Respondeo. Ecclesia [illegible], quae nihil [illegible] pauperibus per [illegible] exaggerare [illegible] rapiunt. [illegible] Si [illegible] illimo, [illegible] cepto nihil [illegible] pauperibus. Unde, [illegible] dant, [illegible] commodo [illegible] parte, [illegible] pauperes [illegible] me [illegible]. Quod autem hanc obligationem [illegible] stiae, [illegible], [illegible] SS. PP. eodem loquendi modo utuntur etiam in Laicis [illegible], qui tamen constat non teneri ex iustitia ad dandum [illegible] pauperibus [illegible] care. Ad [illegible] Respondeo. Non [illegible] stare [illegible] factum [illegible] parte pauperum. Nam praeter eos, qui putant ex ea constitui hospitalia vel [illegible] bere [illegible], de quibus [illegible] putant devenisse ad Episcopum [illegible] vel [illegible], vel [illegible]. Sed quicquid sit, etsi devenerint partim ad Episcopum, partim ad clerum, & fabricam, adhuc

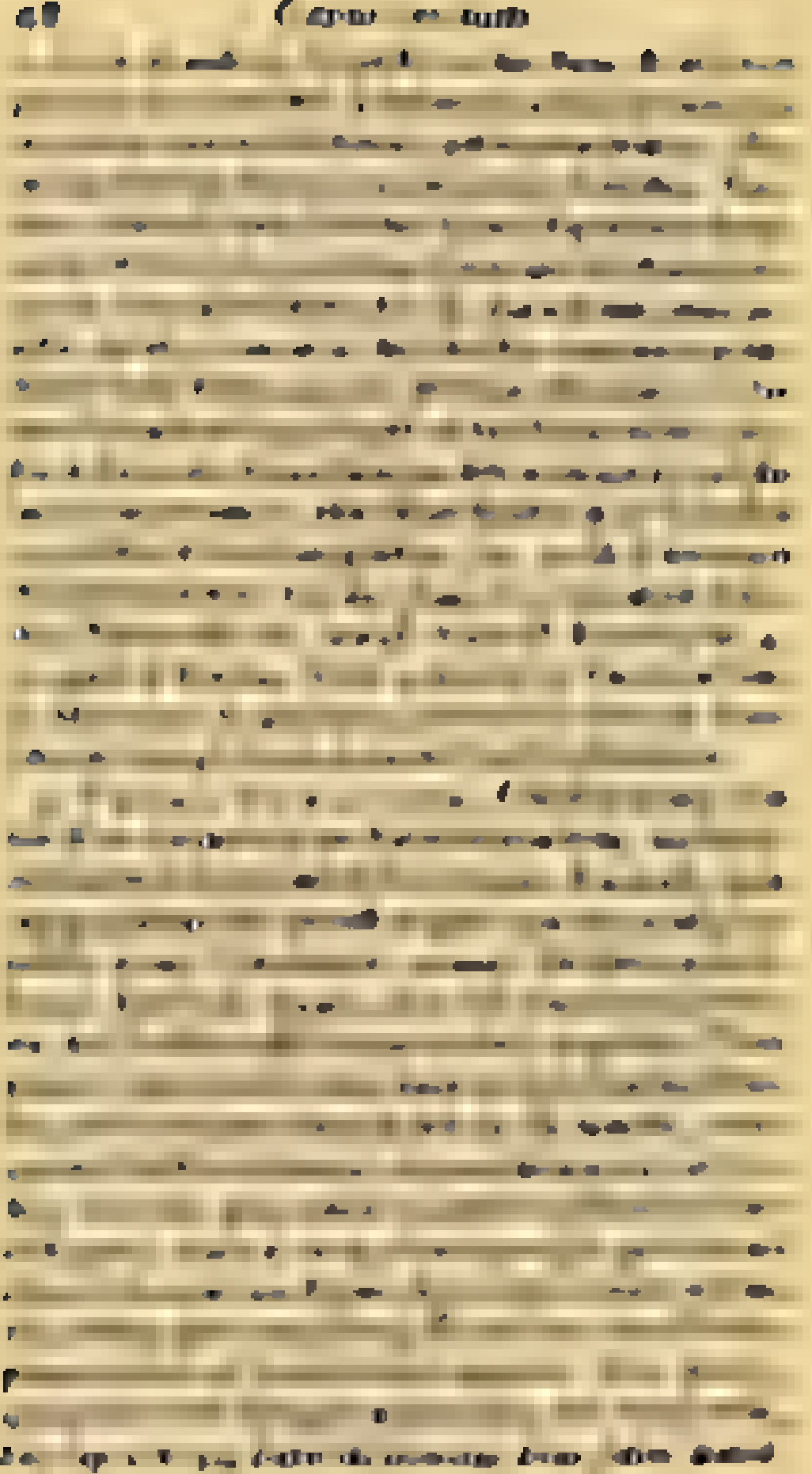

de non manducare.

Christus (Luc. 22.) non agit de gladio temporali, & spirituali, sed de gladio propriè dicto: voluit enim monere discipulos, tantum fore eorum metum, & trepidationem, quando videret esse ..., ut tunicam venderent, & emerent gladium, ad se defendendum. Atque hic sensus literalis est. Quem Bernardus, & Bonif. mysticè interpretati sunt de potestate spirituali, quam habet Pontifex directè, & de temporali, quam habet indirectè. Porro verba quæ ex Nicolao citata sunt, citantur quidem a Gratiano d. 22. c. *Omnes*, sed non habentur in Epist. Nicol. Papæ. Si tamen sunt Nicolai verba, debent hoc modo intelligi, quod Christus commiserit Petro iura imperij cælestis, & terreni, i. esse potestatem soluendi in cælis, & in terris, iuxta illud Matt. 16. v. 19. *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.*

6 Dices *secundo*: Omnes lites, & contentiones, tam spirituales, quam temporales, pertinent ad iudicium Pontificis, ut expresse habetur 11. q. 1. c. *Quicunque litem*, & c. *Quæcunque contentiones* 11. q. 1. ergo Pontifex habet potestatem spiritualem, & temporalem. Resp. Prior canon est Theodosij Imp. qui ex pietate, non autem ex debito decreuit, ut Pontifices, & alij Episcopi, ut possent iudicare causas temporales, quæ ad ipsos deferrentur. Posterior canon est incertæ authoritatis, & ideo notatur per vocem Palea. Potest tamen exponi hoc modo, ut contentiones temporales, quæ non possunt terminari per seculares iudices, deferantur ad iudicium Ecclesiæ per viam correctionis fraternæ, ut docet Innoc. III. c. *Nouit. de iudiciis*. Quando enim vel iudex secularis non vult administrare iustitiam, vel altera pars non vult obedire, recurrendum est ad iudicem Ecclesiasticum, qui moneat eos sui officij, &, si contumaces sint, adhibeat excommunicationem.

7 Dices *tertio*: Vacante Imperio per mortem Imperatoris Pontifex administrat, & vices imperiali

[illegible]

Quæst. 8. An Pontifex Romanus habeat dominium temporale?

1 N [illegible]

2 Petrus [illegible]

[illegible] Apostolo. [illegible]

[illegible] etiam hominibus.

[illegible]

CAPVT IV.

De obiecto Dominij.

H[illegible]

eſtertur. De quibus ſigillatim.

Quæſtio I. *An homo ſit Dominus ſuæ vitæ & membrorum.*

1 NEgant D. Thom *quæſt* 64 *art* 5 *ad* 3. Caiet. *quæſt* 150 *art* 2 *& quæſt* 154 *art* 6 Dom. Soto *lib.* 4. *de iuſtitia quæſt* 2. *art.* 3. Franc Victoria, *in relectione de homicidio num.* 21 & alij communiter. Ratio eſt, quia homo non poteſt pro arbitrio diſponere de vita & membris. Nunquam enim poteſt ſuiſſe ſe occidere, vt docet D Thom. *quæſt* 64 ex D Aug. 1. *Ciuit.* 19 Confirmatur, quia ſi quis velit ſeipſum interficere, poteſt ab alio vi impediri ſi tamen velit ſuam vitam commutare, vel pecuniam abiicere, nemo poteſt illum prohibere.

2 Contrarium docet Mart. Ledeſma *in* 4. *q.* 18. *art* 2 *ad* 1. Ratio eſt, quia homo habet ius perpetuo poſſidendi, vtendi, & fruendi vita ſua, & membris pro arbitrio, in quo conſiſtit ratio Dominij. Vide etiam D Thom *quæſt* 64 *art* 5 dicit viam eſſe quoddam donum diuinum homini tributum, & eius poteſtati ſubiectum. Confirmatur ex effectibus. Primo poteſt homo alteri vendere, vel donare ius vtendi ſuo corpore, & membris, quoad hos, vel illas actiones. Secundo quia qui mutilat, vel occidit alterum, aut impedit vt ne ſi actiones exerceat, facit illi iniuriam ergo primum ius habet ergo alter habet ius vitæ, & membrorum. Tertio Poteſt quis exponere ſuam vitam euidenti periculo, & neceſſitati vitæ ponendi, poteſt ſibi membrum abſcindere ergo poteſt diſponere de vita, & membris ergo habet eorum dominium.

3 Dices *primo* Non poteſt ſecundè occidere Contra, quia hoc non eſt habere ius, quod non ſit Dominus. *Primo*. Nam etſi habeat dominium poſſe habere, & ponere de re ad omnem vſum lege non prohibitū, vt patet in bonis vſualibus. *Secundo* quia licet

ut si sit non sit iniustus, quamvis alioqui sit illicitus. Si quis autem se occidat, licet peccet contra charitatem, non tamen contra iustitiam.

4 Dices *secundo*, peccat contra iustitiam respectu Reip. ut docet Aristoteles 5 *Ethic.* 11. & D. Thom. 2.2. q. 59. a. 3. *ad* 2. Contra, quia hoc non obstat. Nam iniuria quae est hic iniuria contra Remp. illa est contra iustitiam legalem, non autem commutativam. At legalis iustitia non obstat proprio dominio.

5 Prima Conclusio. Homo non est simpliciter Dominus vitae suae, neque membrorum suorum, ex quibus vita pendet, loquendo de dominio directo, seu proprietatis. Ratio est, quia non habet directum ius, seu potestatem in substantiam ipsius vitae. Nunquam enim potest se occidere, non quidem per accidens ratione prohibitionis, sicut fit in bonis vinculatis, sed per se ex defectu iuris, & potestatis, cuius signum est, quia in aliis rebus, quarum homo simpliciter est Dominus, licet ad tempus usus earum sit prohibitus, semper tamen occurrit aliquis casus, in quo est licitus. Potest enim homo perdere omnes suas facultates etiam vinculatas, propter maius bonum commune: at se ipsum vere occidere nulla de causa potest. Confirmatur *primo*, quia dominium semper supponit eum, qui debet esse Dominus. Fundatur enim in libero eius arbitrio, ut supra dictum est: sed vita non supponit hominem, qui futurus sit Dominus, neque pendet ex libero eius arbitrio. *Secundo*, quia dominium requirit quandam habitudinem superioris: ergo neque homo, neque Angelus, neque ipse Deus potest esse dominus propriae vitae, quia nemo sibi ipsi superior est respectu propriae vitae.

6 Secunda Conclusio. Nec etiam Resp. habet dominium vitae suorum subditorum, sed solus Deus. Prima pars probatur, quia Resp. non potest pro suo arbitrio disponere de vita hominis, nec ulla de causa in-

de quo alias.

exponere periculo.

doctrinam humanam. Est enim necessaria in homine adulto cooperatio ad recipiendam gratiam sanctificantem. *Secundo*, quia qui [illegible] gratiam, non peccat [illegible] contra [illegible], alioquin qualibet transgressione mortali essent duo peccata, alterum [illegible], alterum contra aliam virtutem, contra quam peccatur.

4 SECUNDA CONCLUSIO. Homo non videtur esse Dominus [illegible], quae pertinent ad gratiam gratis datam, cuiusmodi est donum prophetiae, linguarum, miraculorum. Ratio est, quia in his [illegible] habet: non enim acquirit ea per propriam industriam, sed a solo Deo [illegible] conferuntur. *Secundo* quia homo non potest iis libere uti, quando vult, ut patet in Balaam.

5 DICES. Non requiritur ad dominium, ut aliquis per propriam [illegible] acquirat rem aliquam: [illegible] dominium [illegible], quae ex liberali donatione acquirunt. Respondeo, Verum est, sed dominus tamen, quando [illegible] rei [illegible] habet, & praeterea non habet liberum eius usum, prout vult, ideo non censetur habere perfectum dominium.

Quaest. 4. *An unus homo possit habere dominium alterius?*

1. EX dictis constat non posse habere directum dominium [illegible] hominis alterius, quia hoc dominium est in solo Deo, ut quaest. [illegible] est. Est ergo quaestio [illegible]. Ratio [illegible], quia homo [illegible] naturaliter est liber, & servitus est contra Ius naturae, ut habetur Instit. [illegible] § *Primum*, de iure personarum, & L. [illegible] ergo dominium unius hominis in alium est contra Ius naturae, ergo nullo modo licitum.

2. Prima Conclusio. Iustè potuit in homines induci, vt vnus esset verè dominus, & alius verè seruus. Est de fide, quia scriptura expressè approbat hanc seruitutem (*Exodi* 21. v. 5. & *Leuit.* 25. & 45. Et Apostoli praecipiunt seruis, vt obediant suis Dominis, & obtineant iustam seruitutem (1. *Corinth.* 7. v. 21. *Ephes.* 6. v. 5. 1. *Timoth.* 6. v. 1. & 1. *Petr.* 2. v. 18.) Nec dici potest, eos loqui de seruitute latè sumpta pro famulatu, quia loquuntur de ea seruitute, quae tunc erat in vsu apud Romanos, nempe de seruitute mancipiorum. Hoc indicat Paulus 1. Timoth. 6. v. 1. cum ait. *Quicunque sub iugo sunt serui.* Ratio conclusionis est, quia homo habet dominium vtile vitae & membrorum, vt patet ex 1. quaest. Ergo potest illud legitimè in alterum transferre: ergo vnus potest cadere sub dominium alterius.

3. Secunda Conclusio. Vnus potest effici seruus alterius duobus modis. *Primo* libera voluntate. *Secundo* iusta necessitate. Non loquor de homine qui iam seruus est, cuius dominium transfertur in alium. Quia haec translatio potest fieri iisdem modis, quibus fit translatio aliarum rerum, de quibus infrà. Loquor ergo de prima acquisitione dominij in hominem, per quam fit seruus, quae fieri potest vel libera voluntate eius, qui fit seruus; vel certè iusta necessitate, etiam sine illius consensu.

4. Tertia Conclusio. Prior modus diuiditur in alios duos modos. Nam potest aliquis propria voluntate transferre dominium sui ipsius in alium dupliciter. *Primo* per liberalem donationem. *Secundo* per venditionem, vel alium contractum aequiualentem. Et hic secundus modus approbatur *Exod.* 21. v. 2. & *Leuit.* 25. & 47. Et in iure ciuili, vt infrà dicemus. Primum modum non inuenio prohibitum aliqua lege scriptâ; tamen solam rationem naturalem attendendo non videtur improbabilis. Nam cum nemo sit, quicquid ho-

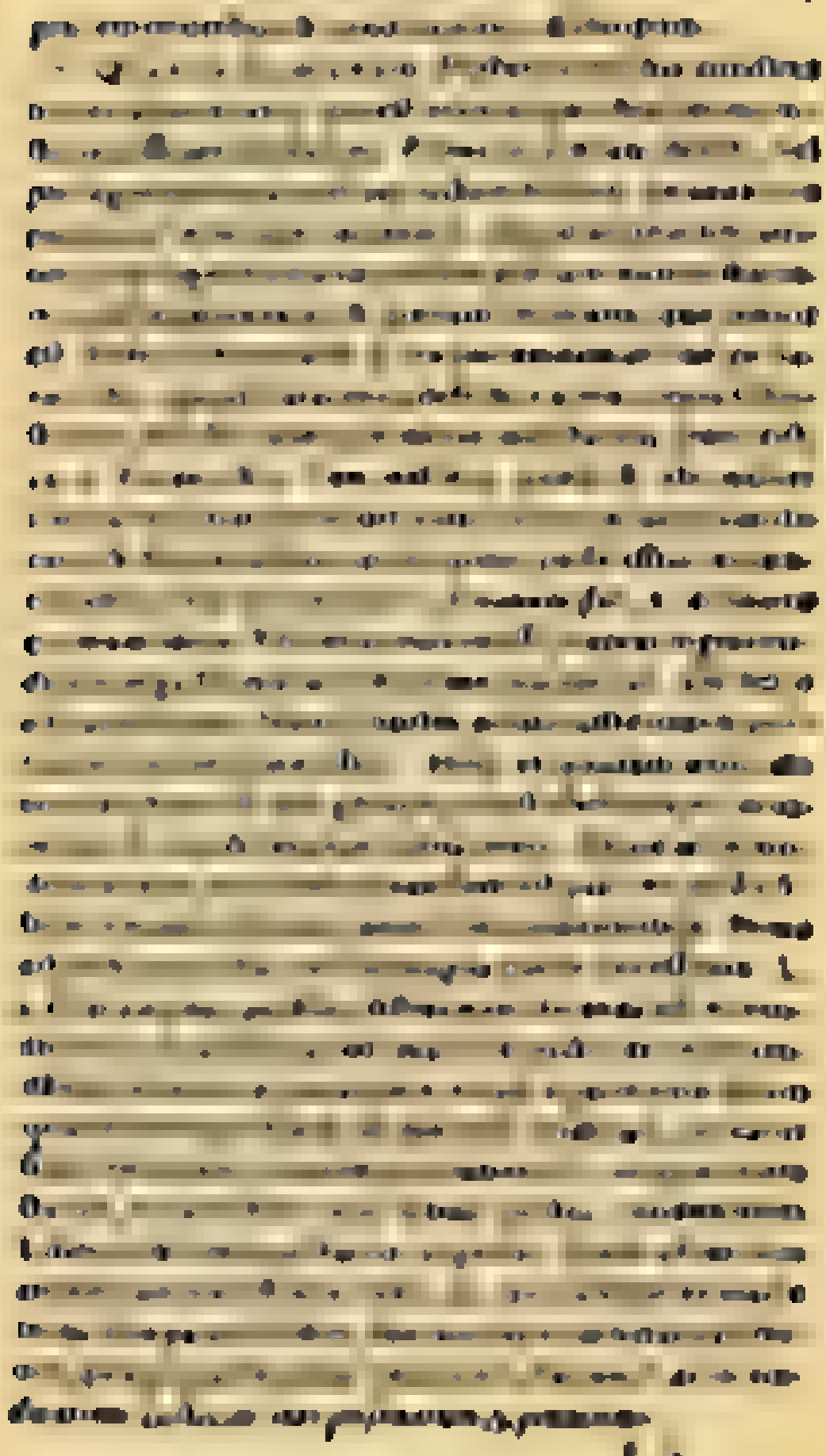

CAPVT V.

De prima Diuisione rerum & de quibusdam

C

P

3. Secunda Conclusio. Nec iure diuino facta est prima rerum diuisio, sed iure gentium. Nulla enim extat lex diuina de hac re: Ius autem gentium est consensus priorum hominum, qui fecerunt diuisionem. Hoc sensu intelligendus est Aug. *tr. 6 in Ioan.* & refertur in Dec. c. *Quo iure* dist. 8. vbi sic ait: *Vnde quisque possidet, quod possidet?* Nonne iure humano? & infra. Iure ergo humano dicitur, Haec villa est mea.

4. Dices: Si iure gentium facta est diuisio: ergo faciunt contra ius gentium, qui in commune viuunt. Respond. Non sequitur, quia Ius gentium explicat expedire diuisionem propter incommoda, quae sequerentur, si omnia essent communia. Vnde si in aliqua communitate possint vitari eiusmodi incommoda, per gratiam, & adiutorium Dei, tamen vita communis non est contra, sed praeter, vel super ius gentium, quod libenter admittimus.

5. Tertia Conclusio. Sicut diuisio rerum est de iure gentium, Ita de iure gentium est, vt, quae adhuc nullius sunt, fiant primò occupantis, vt habetur Instit. *de rerum diuisione* §. *Ferae*, & in aliis iuribus. Quaedam tamen ita communia omnibus relicta sunt, vt ab aliquo tanquam propria occupari non permittantur, cuiusmodi sunt viae publicae, & flumina, quae vel in communes vsus omnium hominum, vel certè aliquorum de aliqua communitate deputata sunt.

6. Quarta Conclusio. Quamuis prima diuisio rerum sit de iure gentium, tamen progressu temporis multa statuta sunt partim iure diuino, partim iure ciuili, circa proprietates, & dominia rerum. De iure ciuili dicam postea in materia de translatione dominij. De iure diuino patet ex Scripturis. Nam Deus concessit Israelitis terram promissionis. Iudaeis dedit vasa Aegyptiorum. Sauli, & Dauidi dedit regnum Israel. Itaque hi omnes iure diuino facti sunt domini illarum rerum.

Quaestio 6. De [illegible]

1 Prima Conclusio. Accusatio [illegible] [illegible]

[illegible] quod [illegible] Dominum.

2 Secunda Conclusio. [illegible]

[illegible] apeauerit.

3 Tertia Conclusio. [illegible]

[illegible]

4 Quarta Conclusio. Accusatio [illegible]

[illegible]

[illegible]

...tur. lib. cit. num. 19.

[illegible]

...nere concessa.

[illegible]

eman illud. Videndum tamen, ne huiſmodi conſuetudo male tenta, & tyrannicè ſit vſurpata.

7 Nota tertio. Principes, qui ſibi tale ius reſeruant, obligari ad cauenda damna, quæ forte multiplicata poſſent agris venatorum inferre, & ſi quæ inferant, teneri ad reſtitutionem. Ita Caietan. & Couarr ſupra. Excipiuntur duo caſus. Primus, ſi conſenſu Reipubl. & eorum qui poſſident agros vicinos, hoc ius habeant quamuis eum poſſit exercere ſuo. Secundus, ſi in terra hoſtili, à le occupata, tale ius in aliquo ſaltu inſtituant, antequam agri vicini ædificentur: tunc enim agri illi cenſentur cum hoc onere, ſeu ſeruitute, ad ſuos poſſeſſores.

8 Nonquarto, Etiam, qui iuſtè prohibet alium à venatione, piſcatione, aucupio, tenetur ad reſtitutionem probabilis lucri, quod ille, deductis expenſis, & laboribus, facturus erat, vt rectè notat Couarr. cum Nauarr. cap. 17. num. 110. non tamen ad reſtitutionem animalium, quæ capta non ſunt. Quia illa nondum fuerunt in poteſtate eius, qui prohibitus eſt. Vnde etiam ſecundum quoſdam non tenetur Eccleſiæ compoſitare decimas, quas venatores de rebus ex his quibuſdam locis ſoluere ſolent, (etiamſi Couarr. contra ſentiat) quia decimæ non debentur, niſi de rebus iam perceptis. Idem iudicium eſt de eo, qui impedimento ſuæ agricolæ in agricultura.

Queſt. 6. *An aliquis poſſit venari in prædio, vel ſalto alterius?*

Abſolutè loquendo poteſt id facere, modo illa loca non ſint ita concluſa, vt feræ non poſſint egredi, cauendum tamen, ne quid damni inferatur. Quiſque tamen poteſt ius venandi in ſuis prædijs ſibi reſeruare, & alijs prohibere, ne ibi venentur. Inſt. de rerum diuiſione, §. feræ. Hæc tamen prohibitio erit irrationabilis, ac proinde parum curanda, ſi ipſe dominus nolit ibi venari, & feræ multiplicatæ damnum inferant. Imo

continetur lucrale. Respondeo. Non sequitur, quia illud ius piscandi non continetur notabiliter lucrum, propter vnam aut alteram feram subtractam, quamuis etiam duæ vel tres feræ sint magni momenti, ius tamen venandi respectu earum in magno saltu est parui momenti.

6. Tertia Conclusio. Qui venatur in alieno fundo, vel prædio, vel sylua, inuito Domino, non tenetur ad restitutionem eius quod cepit: peccat tamen pro ratione iniuriæ, & damni illati, si quod infert, & tenetur ad eius compensationem. Ita Couarr. Medina. Prima pars probatur, quia animal syluestre non erat Domini illius fundi, sed nullius: ergo transit in Dominium primo occupantis. Ratio est, quia animalia non sunt fructus agrorum, syluarum, & fluuiorum, sicut arbores quæ solo hærent, sed illa ea non procreant. Vnde sequitur, etiamsi ager, vel possessio, talis sit vt eius fructus in venatione consistant, & ipsa venatio sit alteri elocata, non tamen ideo animalia sunt conductoris, vel vsumfructum habentis, quamdiu naturali libertate fruuntur: sed conductor & vsufructuarius solum habent ius venandi in tali fundo, quod ius censetur ad fructus agri, vel syluæ pertinere. Secunda pars probatur, quia is, qui venatur in aliena possessione, inuito Domino, facit illi iniuriam. Dominus enim ius habet, vt nemo ibi venetur se inuito. Instit. *de rerum diuisione* § *Feræ*, & l. *Item si fundi ff. de vsufru.* Vnde si damnum aliquod inferat, tenetur ad restitutionem, vel si segetes proculcet, aut sepimenta dissipet. Item si Dominus illam feram venari volebat, & probabiliter erat capturus: tunc enim spectanda est æstimatio illius spei. Denique si ius venandi alteri statuerat vendere, aut locare, & ille crebra venatione effecerit, vt paruo æstimetur. Quod si nullum damnum sit illatum, & Dominus ipse nolebat venari, aut non alteri elocare, non tenetur

teneturque ad illum restitutionem, etiamsi invito Domino venatus sit, quia notabile damnum non irrogauit, & prohibitio illa partem erat rationi consentanea, cum Dominus aptè eo iure vti nollet. Nota eandem esse rationem excusans venantis in loco publico, atque eius venantis in loco prohibito alterius, vterque enim tenetur restituere damnum, si quod illatum est, non ipsas feras.

7. QVARTA CONCLVSIO. Qui venatur in loco publico, venationi Principum, vel aliarum personarum iustè assignato, peccat venialiter: &, si notabile damnum infert, mortaliter, teneturque ad compensationem damni; non autem ad restitutionem animalis capti. Haec vltima pars patet ex dictis. Prima probatur, quia lex illa prohibitiua in tali loco venationem, etiamsi poenam appositam habeat; communi tamen hominum iudicio non censetur inducere grauem obligationem, quemadmodum ipsi Domini eas venari soleant. Nam ferae sunt nullius, & ipsae sunt communes, & aliunde non est notabilis laesio. Vnde communi consensu est, vt obseruatio talis iuris venandi, facta per Principem, non adeo strictè accipiatur.

8. DICES. Si est peccatum veniale, ergo ratione grauitatis materiae potest esse mortale. Resp. ipsa materia, seclusio damno, ex suo genere est parua, & ita non constituit peccatum mortale, si damnum absit. Secunda pars probatur, quia ratione damni potest constitui peccatum mortale, vt si animalia afferant magna praeiudicia, & multa sint, vt Principes non possent tam multa capere, ac antè solent. Item si ferae sint reddantur fugaces, vt difficilimè possint capiantur. Denique si alia ratione damnum sit notabile, potest tamen venator excusari à restitutione, vt notat Medina, quia Principes non solent talem restitutionem curare, sed sufficit eis, vt deprehensi puniantur. Haec autem poena non debet

esse

[illegible]

5 [illegible] quam ego persequor [illegible]

6 [illegible]

Qu[illegible]

[illegible]

[illegible]

facerent, si illa metalla essent in dominio eius, cuius est ager. Vnde sequitur si quis inuenisset aurum, vel argentum in alieno agro, etiam inuito Domino, non teneri ad restituendum aurum Domino agri, sed solum ad resarcitionem damni illati. In quo perstandum est etiam speculatiue & [illegible] tudo, quia Dominus particularis [illegible] possessorus, si tamen pars aliqua auri debetur per regni leges esset attributa Principi, ea esset persoluenda.

4 TERTIA CONCLVSIO. Et si eæ venæ nullius sint, & res etiam sit occupantis, tamen seclusa omni lege, & consuetudine particulari, potestas ius effodiendi tantum competere ei, qui est Dominus loci. Vnde si locus est hominis priuati, ius etiam est priuati; si est publicus competit Reipublicæ. Ratio patet ex dictis, quia si cuique competit ius venandi animalia in suo fundo, multo magis ius effodiendi metalla, cum metalla sint fundo permixta, & inhærentia, animalia autem sint vaga. Vnde sequitur Indos occidentales iure potuisse prohibere Hispanos ab occupatione eiusmodi venarum in suis agris, ut recte docet Dom. Soto loc. cit. quamuis contrarium sentiat Francisc. Vict. *in relectione de Indis pag.* [illegible] num. 4. Hoc tamen [illegible] antequam illæ prouinciæ Hispanico Imperio essent subiectæ. Nam quælibet Resp. potest prohibere extraneum a venatione in sylua publica [illegible]. Et similiter quilibet priuatus [illegible] venatione in suo fundo, ut supra dictum est: ergo multo magis ab eruendis metallis.

4. DICES. Lapicidina quæ est in meo fundo mea est, ut ostendit Couarr. c. [illegible] *de præscriptionibus*; Et colligitur ex l. [illegible] *in fundo, ff. de fundo dotali*. Idem sentiendum est de fodina carbonaria, & cretaria: ergo similiter de venis metallicis. Respondeo. Non sequitur. *Primò*, quia venæ metallicæ sunt [illegible] thesaurorum, ac proinde non est æquum illas cedere [illegible] fundo, quia tantum in Lusit. de certo dominio, & [illegible]

[illegible]

Quæst. [illegible]

1. N[illegible]

[illegible]

2. Prima Conclusio. [illegible]

[illegible] ergo.

3. Dico [illegible]

[illegible]

4. Secunda Conclusio. [illegible]

[illegible]

putant dimidium esse inuentoris & dimidium fisci, vel ciuitatis. Instit. de rerum diuisione §. Thesaurus. Quod videtur probabilius.

8 QVARES *secundo* Quod si inueniatur in loco sacro, vel Religioso Respons. si casu, aut fortuito inuenitur, totus est inuentoris Insti. *loc. cit.* Idē docet Glossa ad c. *si quid inuenisti* 14. quæst. 5. & Rosella v. *Furtū* num. 11. Cōtrariū tamen est etiam probabile, quod tenet Conarr. & multi alij, asserentes dimidium deberi Ecclesiæ, vel Prælato, reliquum inuentori.

9 QVARES *tertio* Quid si per magiā repertus sit? Resp. tunc totus pertinet ad fiscū, vt docent cōmuniter DD. ex l. *vnica* C. *de thesauris*. Nota tamen primo inuentorem nō teneri illū tradere antequā à iudice cōpellatur. Nauarr. num. 175. Ratio est, quia lex illa pœnalis est, & quidem sententiæ ferendæ, non latæ.

10. NOTA *secundo* Si Thesaurus quæsitus sit arte magica, loco alieno, solū eā partē adiudicandā fisco per illa verba §. quæ fuisset inuētoris, quia Dominus loci propter maleficiū alterius nō debet suo iure priuari. Quæ hactenus dicta sunt de Thesauris procedūt secundū ius commune. Vnde si in aliqua prouincia sint aliæ leges particulares, vel cōsuetudines hac de re iustæ, teruari debent.

Quæst. 12. *An iustè prohibere possit pascua, vel lignatio, vel pisca, vel sylua Respub.*

1 PRIMA CONCLVSIO. Respub. potest hoc iustè prohibere etiam suis ciuibus, saltem secundum certum modum, & mensuram, v. g. ne tali loco, vel tempore pascant ne excindant stirpem taltem, aut tali modo ne maiorem molem lignorū auferāt. Ratio est, quia sæpè potest aliquando expedire bono publico, atque potestas Reip. extendit se ad omnia, quæ bono publico conducibilia videntur. Non videtur autem omnino & in totum posse prohibere. Quia singuli ius habent inde necessaria suppeditāt

bus ex. 6 *vlnas.* Quia ea libentissimè Dominus seruaret, si posset. Et postquam prouenit & in pastum misit, summè desiderat ea recuperare. Vnde iniqua est consuetudo, quæ in quibusdam locis seruatur, vt Dominus prouinciæ, vel territorij occupet bona naufragorum, quasi possessore carentia. *Primò*, quia est contra ius naturale, cùm sit alieni occupatio. *Secundò*, quia est magna in miseros crudelitas. *Tertiò*, quia est contra ius Cæsareum, Authentica nauigia C. *de furtis*. Et si sint bona Christianorum, occupantes ea incurrunt excommunicationem Bullæ cœnæ Domini.

2 SECVNDA CONCLVSIO. Pro derelicto videtur esse haberi res eiusq; fluctibus procul abrepta est, & Dominus sciens, vbi sit quærenda, non curat eam recuperare, vt; quia paruæ etiam facit, vel quia essent magnæ expensæ faciendæ. Ratio est, quia Dominus non videtur velle talem rem habere in suis bonis, ob incommodum adiunctum. Secus est, quando omnino vellet eam recuperare, & aliquo modo posset.

CAPVT VI.

De translatione Dominij per donationem, & promissionem.

DOMINIVM transferri potest, vel volente proprie Domino, vel inuito. Volente fit tripliciter. Donatione, vltima voluntate, contractu. Inuito etiam modis. *Primò*, Iure belli. *Secundò*, auctoritate legis, idque vel sine culpa Domini, vt lege præscriptionis, vel ob culpam eius, vt ob crimen hæresis, læsæ Maiestatis, incestas nuptias. *Tertiò*, sententia Iudicis, vt si fur damnetur in quadruplum. Hi modi explicandi sunt exceptis paucis, de quibus iam dictum, aut dicendum est.

Quæstio 1. *Quid sit donatio & promissio?*

1 LOquor de donatione & promissione gratuita, quæ fit vel ex mera liberalitate, vel etiam ex gratitudine.

2 PRIMA CONCLVSIO. Donatio est *datio liber-*

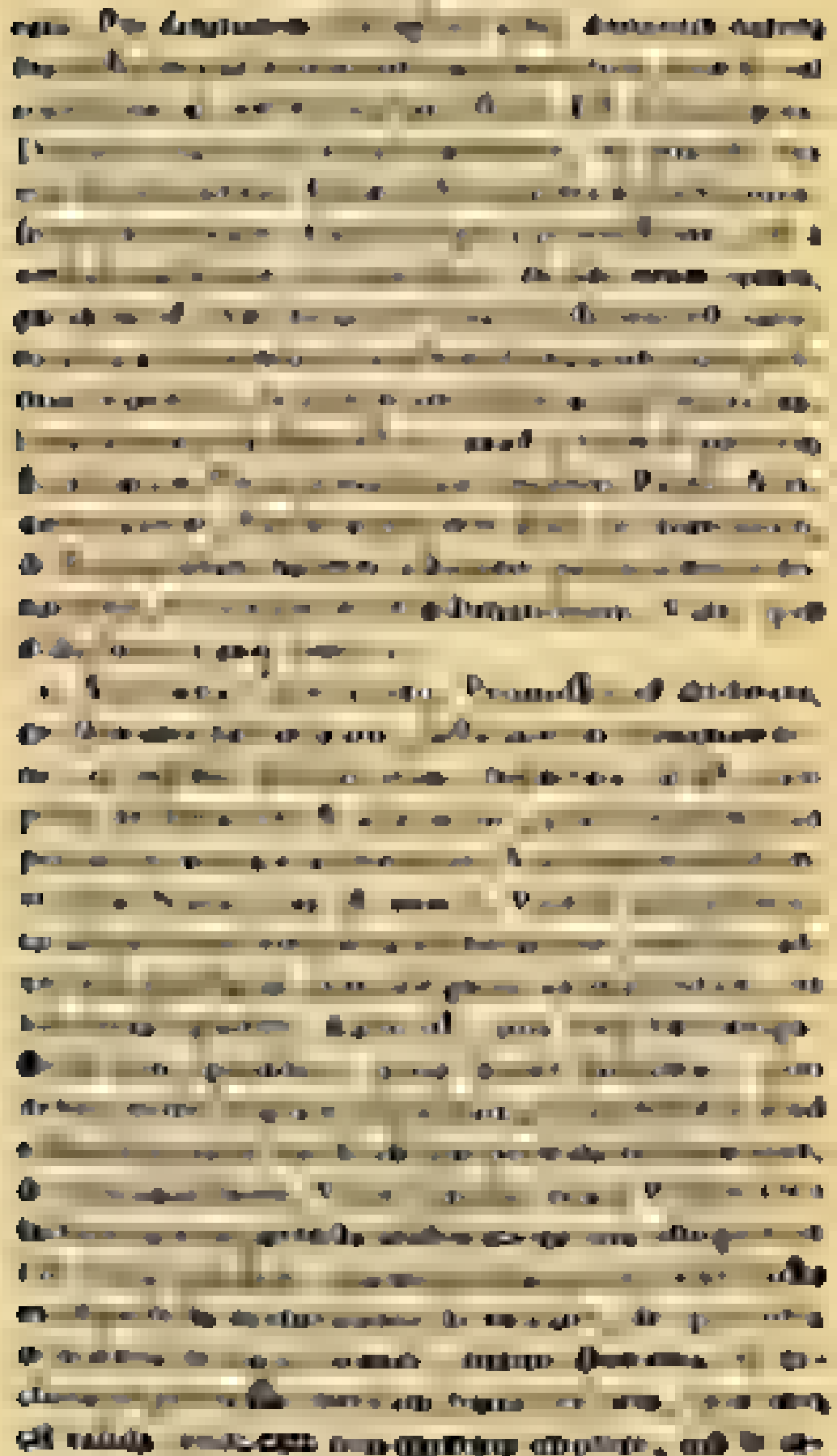

tali, vt docet D. Thom. *quaest.* [illegible] *art.* 3. Nec tenetur (talitem in foro conscientiae [illegible] minus ille sensus habere, iuxta Sylu. v. *Restitut.* 3. § 7. & Nauarr. c. 17. num. 10. Ratio est, quia qui metu et dolo, vel fraude extorquet promissionem iniuriam facit. Vnde ratione iniuriae potest promissor non soluere promissum. *Tertio*, deficit *obligatio fidei*, quia non sufficit dicere, Ego faciam, sed oportet, vt fides detur, & obligetur, id est, vt homo se obliget alteri ex virtute fidei, seu fidelitatis, vt recte docet Scotus l. 4. *dist.* 15. q. 1. *art.* 2. Vnde etiam non est satis dicere, Ego promitto me hoc facturum, si solum vult significare animi sui propositum, non autem dare fidem, vt saepe fit. Si autem tali modo loquendo alter deciperetur cum notabili suo detrimento, teneretur ille sub peccato mortali implere, quod verbo tenus sponte promisit, vt notat Nauarr. *cap.* 18. nu. 6. quia non semper tenetur dare causam damni. Similiter non sufficit dicere, Ego promitto me facturum, quaeque vsurpamus, si dicas, vt affectum tuum & animi propensionem ad alteri placendum testeris, non autem, vt te illi obliges, quod etiam frequens est apud homines. Ratio est, quia haec, & similia loquendi saepe vsurpamus voluntatis vel testandi animi causa non autem ex intentione se absolute obligandi. Vnde tunc absolute non obligant, cum enim omnis vis obligandi promissionibus sit ab intentione, non possunt vltra intentionem obligare.

4. Dices, Quid si promissor sit dubius, quo animo verbis promissionis vsus fuerit. Respondeo, in vtroque foro inclinandum esse in fauorem eius, quia in dubio nō est imponendum onus, quod non nisi [illegible].

5. Quarto deficit *de requisitis bona*, vt excludatur promissio operis, quod sine peccato expleri nequit: quia nulla potest conuenire obligatio ad id, quod sine peccato praestari nō potest, vt patet ex c. *vltimo de pactis*.

tionis, prout intendisti te obligare, neque amplius habet immediatè rationem donationis, sed solutionis debiti.

Quæstio 2. *Quomodo differant Donatio, Promissio, Pollicitatio, Pactum, & Stipulatio?*

1. PRIMA CONCLVSIO Promissio natura sua (supposito iure positiuo) non habet vim transferendi dominij Donatio, etsi tantum verbis fiat, habet. Ratio est quia promissio respicit donationem futuram. Donatio vero est translatio rei in alterum in præsens. Dixi *natura sua*, quia posito iure, quo impeditur translatio dominij per donationem verbalem, parum videtur interesse inter donationem & promissionem.

2. SECVNDA CONCLVSIO Pollicitatio est offerentis solius promissum l. 3. *de pollicitationibus*, seu Est nuda promissio nondum secuta acceptatione. Vnde omnis pollicitatio est promissio, non contra.

3. TERTIA CONCLVSIO Pactum est duorum consensus, in idem placitum, l. 1. *de pactis*. Vnde ad rationem pacti requiritur consensus duorum. Ad rationem pollicitationis solum vnius. Transit autem pollicitatio in pactum, quando is, cui facta est, eam acceptat.

4. QVARTA CONCLVSIO Stipulatio est contractus verborum, seu formula contrahendi, quæ fit præcedente interrogatione creditoris, & secuta responsione debitoris, v. g. spondes dare tantum? spondeo. Promittis centum? Promitto. Vide ius ciuile materia de stipulationibus.

Quæst. 3. *An promissio ob turpem causam obliget?*

1. NOn loquor præcisè de promissione gratuita, de qua in q. 4. sed generatim de omni promissione, etiam onerosa, quæ requirit vtriusque partis consensum.

2. PRIMA CONCLVSIO. Omnis promissio, & pactio, quæ fit propter opus malum, vt v. g. propter for-

...tionem, aut homicidium, invalida est ante opus præstitum, & neutram partem obligat. Ratio est, quia nemo potest obligari ad peccatũ: ergo promissor operis mali non tenetur: ergo nec promissor pecuniæ opere nondum præstito tenetur; cum eius promissio fuerit conditionata, seu respectiua, vt post solutionem illius operis facta. Imo tenetur eam reuocare tanquam iniquam, & ad malum directè allicientem.

3 SECVNDA CONCLVSIO. Patrato opere malo verius est promissorem obligari soluere promissum. Colligitur ex Couarr. ad Reg. *Peccat. p. 2. §. 2. num. 1.* Caiet. *quæst. 32. art. 2.* Medina C. *de restitut. quæst. 28.* Etsi enim hic putet solutum debere restitui, eo quod opus turpe sit inuendibile: tamen dicit promissum debere solui, vt fidem suam promissor liberet. Verùm non tantùm ex virtute fidei, vt vult Medina, sed etiam ex iustitia videtur teneri. Ratio est, quia non fuit promissio gratuita, sed onerosa, vt v. g. Promitto tibi centenam pro maleficio: ergo si labor, vel opera in maleficium præstita, iudicio humano tanti valet, quanti res promissa, vbi præstita fuerit, nascetur obligatio iustitiæ in promissore: quando enim altera pars impleuit contractum, tenetur altera exequi illud.

4 NOTA. In opere præstito non solùm considerandam esse malitiam, sed etiam laborem, periculum, detrimentum fortunarum, & famæ, quæ executor, cum causa subiit. Item subtilitatem, quam tibi præstitit, & voluptatem, aut vtilitatem, quæ tibi inde prouenit. Hæc autem apud homines æstimantur digna pretio, vt rectè notat Caiet. ergo si pro his pretium aliquod promisisti, teneris illud soluere ex iustitia, quando illa præstita sunt.

5 DICES. Malitia est illis connexa. Respondeo, Nihil refert, quia possunt ista seorsim à malitia considerari. Sicut est in bonis operibus, in quibusdam la-

Quæſt. 4. Quænam promiſſiones ſint irritæ iure naturali, aut poſitiuo?

1 PRima Concluſio. Iure naturali irritæ ſunt omnes promiſſiones, quarum impletio eſt iniqua. Ratio eſt quia nemo poteſt obligari ad peccandum. Vide ſuperius q. 1 præced. quæſt.

2 Secunda Concluſio. Iure poſitiuo probabile eſt eſſe irritas. Primo omnes eas promiſſiones, quæ iudicantur ob turpem cauſam, quas leges [illegible], et quarum impletio dicitur non lic. Quamuis contrarium [illegible] ut dictum eſt paulo ante. Secundo irritæ ſunt omnes promiſſiones, quæ præbent occaſionem peccandi, ut ſi promittas alicui, quod non [illegible] in poſterum de dolo, de vi, de iniuria, de furto, et [illegible] de pactis [illegible] eſt [illegible] commodum libere eum condemnare, [illegible] Non enim [illegible] impedire condemnationem [illegible] aut pactis præcedentibus tenearis condonare. Tertio irritæ ſunt quæ ad [illegible] diſponendi de rebus ſuis, ut ſi promittas alicui quod inſtitues eum hæredem, quod non reuocabis teſtamentum, quod [illegible] ad [illegible] quod debitis [illegible], ſi non [illegible] hæredem, et habetur l. [illegible] Propter eandem cauſam [illegible] eſt [illegible] quæ [illegible] Similiter [illegible] eſt [illegible] ab [illegible] coniugione [illegible] aut [illegible] pacto [illegible] C. de pactis. [illegible] Hæc omnia comprehenduntur l. pacta. de pactis, ubi dicitur Pacta quæ contra leges conſtitutioneſque, vel contra bonos mores fiunt, nullam

vim

Quod, [illegible]

[illegible]

H ij

tio velut conditionata, & suspensa, donec acceptetur, vel reuocetur: quam reuocationem pollicitans potest impedire. Vnde in tali casu ius ciuile non tribuit proprie pollicitationi vim, quam iure naturali, vt gentium, non habet, sed impedit, ne possit reuocari.

4 Ad *secundum* Respond. obligatio non oritur ex acceptatione, tanquam ex causa directa, sed tanquam ex conditione necessario requisita. Sicut enim ignis est sufficiens causa calefactionis aquae: & tamen ex eo non potest nasci calefactio, nisi aqua debito modo applicetur: ita promissio est sufficiens causa obligationis, & tamen non potest vim suam exercere, nisi acceptetur.

Quaestio 3. *Quomodo promissio, vel donatio absenti facta, valide possit acceptari.*

1. PRima Conclusio. Vt donatio ab eo facta valide possit acceptari, requiritur primo vt donator eam deferat, vel transmittat absenti, per epistolam, vel nuntium, cui id committit: idque non necessarium est, vt [illegible] vnum concurrat, vt [illegible] l. *absenti ff. de donationibus*, & l. 1. ff. *de contrahenda emptione*. Vnde si aliquis [illegible] procurrens, cui id mandatum non fuit, donationem illi intimaret, non efficeret vt valide acceptari possit. Quae est communis sententia DD. & [illegible] ex glossa in l. [illegible] *ambigi C. de donationibus*. Ratio est, quia cum promissor non intendat per hunc hominem suum consensum & obligationem in alterum dirigere, non potest alter accipiendo aliquid iuris acquirere. Nam cum nihil valide offeratur, nihil etiam potest valide acceptari. Cum autem promissor nuntium mittit, tunc in verbis nuntij suum consensum, & obligationem ponit, vt per eum ad absentem deferatur: & sic dum absens coram nuntio acceptat, duorum consensus concurrunt. Quod ad rationem pacti est necessarium, vt quaest. 1. dictum est.

2 Secunda Conclusio. Si donatio per nuntium offeratur absenti, necesse est, vt hic eam coram nuntio acceptet: nec sufficit eam acceptare coram aliis, vt ex multis authoribus ostendit Sanchez l. 1. de matrim. *disput.* 7. *num.* 15. Ratio est, quia aliàs duorum consensus non concurrunt, nec vicissim innotescunt. Quare acceptatio debet exprimi illi, qui eam offert, id est, ipsi promittenti, vel eius nuncio, qui eius locum supplet. Nam hoc ipso, quo quis destinatur ad absentem, vt offerat ei promissionem alterius, constituitur etiam ad recipiendam eius acceptationem, vel si promissio sit onerosa, eius repromissionem. Vnde sequitur contra Sylu. v. *Matrim.* 3. *quæst.* 12. & quosdam alios, quando contrahitur per nuntium, vel literas, non sufficere, vt absens exprimat consensum suum aliis. Debet enim consensus absentis exprimi illi, qui eum petit, & qui sub conditione alius sibi respondendi, in alterum consentit: nisi constet, alium esse promittentis mentem. Quod addo, quia non est de essentia contractus, vt consensus absentis, cum quo contrahis, tibi innotescat: si enim mens tua est, vt statim contractus valeat, posito alterius consensu, etiam antequam innotescat, statim valebit. Hoc tamen non præsumitur, nisi clarè sit expressum.

3 Tertia Conclusio. Si verò per literas promissionem tuam absenti obtuleris, vt acceptatio eius sit valida, ita vt retrocedere nequeas, necesse est, vt ea tibi vicissim per literas, vel per nuntium ad te missum innotescat. Ita Sanchez supra. Probatur *primo*, quia requiritur acceptatio externa expressa, ita, vt promissor possit eam intelligere. *Secundo*, quia aliàs non concurrunt consensus duorum in vnum. *Tertio*, quia antequam tibi innotescat consensus alterius, potest ille suum consensum reuocare: ergo & tu potes tuum. Quod maximè locum habet in promissionibus respectiuis,

Quod [illegible] pro [illegible] pro [illegible]

1. [illegible]
2. [illegible]

De vn' donna, che donò vn pezzo

Quel, e quando deue restituirsi quanto
acquistato?

Se vn'huomo, che non ha figliuoli, dona
tutti i suoi beni, e poi ne genera, può
egli ripigliarsi i beni donati?

Se vn'huomo, che non ha figliuoli, dona
tutti i suoi beni, e poi ne genera, può
egli ripigliarsi i beni donati?

Se vn'huomo, che non ha figliuoli, dona
tutti i suoi beni, e poi ne genera, può
egli ripigliarsi i beni donati?

Se vn'huomo, che non ha figliuoli, dona
tutti i suoi beni, e poi ne genera, può
egli ripigliarsi i beni donati?

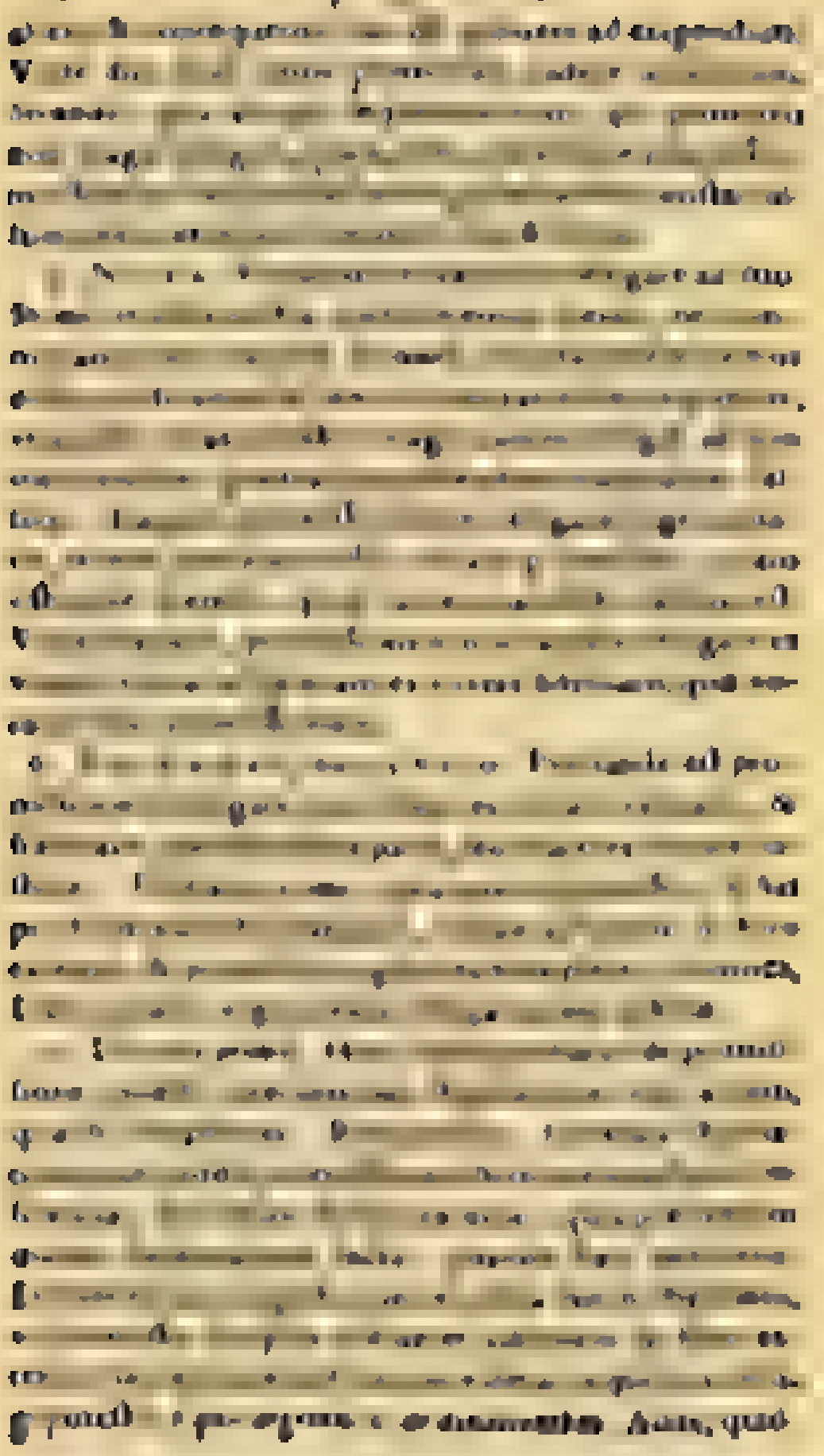

quid hic de iure ciuili, tamen iure canonico conceditur actio ex promiſſione accepta, etiamſi formula ſtipulationis non retinuerit, vt patet ex c. 1 *de pactis* Et eſt communis ſententia, teſte Couarr. in c. *Quamuis pactum*, p. 2 § 4. num. 14. Nec refert, quod iuri canonici requirat expreſſionem cauſæ, quia dum cauſam non exprimit, cur promittat, videtur per errorem promittere, qui tamen præſumptio ceſſat in foro conſcientiæ. Vide Sylu. v. *pactum* num. 3. Probatur ſecundo, quia promiſſio onerosa accepta obligat lege naturæ, vt omnes fatentur: ergo etiam gratuita. Sequela patet, quia eſt in onerosa à pertinchor obligationi, eò quòd pro obligatione reperiatur æquiualens obligatio, tamen hoc non fuit obligationi promittentis eſſe alterius generis, aut non pertinere etiam ad virtutem iuſtitiæ.

6 Dices ſecundo: Qui facit promiſſionem gratuitam, non videtur ſe tam ſtricte velle obligare, ſed ſolum ex virtute fidelitatis vt ſi non teneat, faciat contra fidelitatem, non tamen contra iuſtitiam. Reſpondeo virtutem fidelitatis eſſe, qua quis ſeruat promiſſum, quia promiſit & ſic verba ſubſtantiam. Vnde quomodo obliget promiſſio, non eſt ſpectandum ex virtute fidelitatis ſed contra quomodo fides obliget, ſpectandum eſt ex natura promiſſionis. Atqui promiſſio ex natura ſua obligat ſupra ſimplicem aſſertionem, vt in prima conſtitutione dictum eſt: ergo fides, cuius eſt implere promiſſum, plus obligat, quam virtus veritatis, cuius eſt verificare aſſertum. Nequeunte ſolui poteſt, quia vt hæc maior obligatio, nihil ſubſtantiæ *Verbo*. Probatur, quia promiſſione datur ius ad rem, quod etiam ad hæredes promiſſarij tranſit, hoc eſt obligatio promiſſi ad ipſius hæredes tranſitur. Atqui hæc maior non ſe ponderet obligationi ſubſtantiæ. Nam promittens dat rem ſibi debitam, & poteſt debitum exigere, vel condonare, quod ſignum eſt eſſe debitum iuſtitiæ

9. TERTIA CONCLVSIO. Probabilius eſt promiſſionem obligationē promiſſionis non eſſe iuſtitiæ, ſed fidelitatis, quæ tamen ſit valde affinis iuſtitiæ. Hæc poſterior pars probatur ex dictis. Prima patet, quia debitum ex iuſtitia, & debitum ex fidelitate diſtinguntur. At qui obligatio promiſſionis eſt fidelitatis, vt poſtea concedetur: ergo non iuſtitiæ. Maior patet ex communi modo loquendi DD. qui ſolent dicere, deberi quippiam ex fidelitate non ex iuſtitia. Sic Oeconomus, & omnis qui officium aliquod nomine alterius adminiſtrat, dicitur ad quædam tenere ex fidelitate, & non ex iuſtitia.

10. QVARES. Quomodo debitum fidelitatis diſtinguatur à debito iuſtitiæ. Reſpondeo. Debitum fidelitatis, quod ex liberali promiſſione oritur, eſt multò imperfectius quam debitum iuſtitiæ, quod oritur ex contractu, vel ratione damni dati. *Primò*, quia promiſſio ſolum tribuit ius ad rem, & remotum. *Secundò*, poteſt multis modis reuocari. *Tertiò*, perdet ex liberalitate promittentis, & non reperditur æquiualens. *Quartò*, non aſtringit, vt ſi violes teneatis ad compenſationem loco ceſſantis. *Quintò*, non neceſſariò reſpicit eum, qui eſt ſui iuris, vt patet in promiſſione Domini ad ſeruum, patris ad filium, & Dei ad hominem. *Sextò*, non impedit, quo minus res promiſſa dicatur poſtea gratis dari. Debitum autem iuſtitiæ longè maius eſt: ſi non ſoluatur, obligat ad compenſationem loco ceſſantis, & ſolum eſt ad eum, qui eſt ſui iuris, & impedit donationem gratuitam. Iam ergo diſtincta hæc debita, & conſequenter iuſtitia, & fidelitas tanti virtutes diſtinctæ.

11. QVARTA CONCLVSIO. Promiſſio ſeriò facta, animo promittendi, in re magni momenti, vbi acceptata fuerit, obligat ſub peccato mortali ad ſui impletionem. Ita Nauarr. c. 17. num. 6. Sotus l. 7 quæſt. 2 art. 1.

art. 1. ad 1. Anton. [illegible] & videtur esse communis Canonist. apud Covarr. in c. Quamvis pa- ctum §. 4. Ratio tamen est dubia: quia omnis obliga- tio iustitiae ex genere suo est sub mortali. Sed promis- sio obligat, vel ex iustitia, vel a secundum [illegible] tem, vel ex hac parte, quae est alterius iustitiae, [illegible] contra- riam conclusionem: ergo obligat sub mortali, praeser- tim in re magni momenti.

11. QUINTA CONCLUSIO. Si quis utatur ver- bis promittentis, non tamen animo vero promittendi, sed tantum ad [illegible] proposit[illegible], vel ad [illegible] ut ei credatur, non obligatur sub peccato mortali ad id praestandum, nisi forte [illegible] Ratio, quia tunc non obligatur, nisi lege veritatis, quae tenemur dicta sua efficere vera, & cavere ne discrepent [illegible] Atqui ad hoc non obli- gatur sub mortali, ut est communis sententia. Hoc modo in materia promissionis, qui [illegible] solent mul- ta promittere, [illegible] non enim mens est illorum [illegible] obligare, aut tribuere aliquid ex gratia, sed tantum [illegible] asserere. Idem dicendum de eo qui [illegible] intentione se obligare absolute, sed sub hac conditione, nisi fuerit incommodum aliquod, vel nisi aliquid [illegible] occurrerit.

Quaest. 11. *An promissioni, vel donationi, tum acceptatae, possit apponi aliquod onus?*

1 PRIMA CONCLUSIO. Ante acceptationem promissionis, vel donationis potest onus impo- ni, et si idem [illegible], vel [illegible] quam acceptet, potest imponere onus, et multo tempo- re inde [illegible] per [illegible]. Ratio est, quia tota potest revocari: ergo multo magis onus apponi.

2 SECUNDA CONCLUSIO. Post acceptationem non potest ullum onus imponi, [illegible] promis-

s

[illegible]

9. Q[illegible] [illegible]

1 Q[illegible] [illegible] acceptasse.

Q[illegible] Quibus casibus promissio acceptata, & non [illegible]

PRIMA CONCLUSIO. Probabile est [illegible]

[illegible]

2 SECUNDA CONCLUSIO. [illegible] Regula [illegible]

statu rerum, & personarum, ita mutetur, vt promissor, secundum iudicium prudentum, non videatur illum euentum voluisse comprehendere. Confirmatur, quia lex, quæ absolute lata est, non obligat in iis casibus, quos legislator, expressisse, vel interpretatiuè, voluit exceptos. Atqui promissio est lex quædam particularis, quam sibi quis ponit & imponit: ergo non obligat in iis casibus, quos expressè, vel tacitè, ex prudentum interpretatione censetur excepisse, vt verbi gratia, si promisisti operam tuam alteri, certo tempore, & filius tuus eodem tempore in morbum incidat, vt non possis eum deserere, non teneris præstare promissum. Nec refert, etiamsi iuramento promissionem confirmaueris, quia iuramentum non dat vim promissioni, nisi secundum eam mentem, qua promissio censetur facta, etiam in donationibus non respectiuis, vt si nunc promitto tibi, tu mihi post medium annum, non respectu huius meæ donationis, ita si non stes promissis, nec ego stabo. *Quarto*. Quando aliquid promissum est ob causam quæ non subest, vt si promiseris Petro aliquid, eò quod putes accepisse te ab ipso aliquod beneficium, cùm non acceperis: tunc enim non teneris implere.

Quæst. 14. Qui *possint donare, qui non possint?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Communis regula est, illos solos posse liberè donare, qui habent dominium, & administrationem, & facultatem alienandi. Nam qui tantum habent dominium, non possunt donare, quia donatio pertinet ad regimen, & administrationem bonorum: qui tantum administrationem, non possunt nisi secundum mentem domini, vel in eius commodum: Qui carent facultate alienandi, non possunt nisi prout lex, vel superior, id eis permittit.

2. SECVNDA CONCLVSIO. In particulari loquendo non possunt liberè donare, *Primò*, carentes vsu rationis

[illegible]

Quel [illegible]

1 [illegible]

2 [illegible]

3 [illegible]

4 [illegible]

num. 5

si alter det alteri, vt aliquam dignitatem consequatur; v.g. vt fiat Doctor, vel Consul, l. *quod adipisc. causa ff. de dona. tur Sextum*, si fiat causa remunerationis, v.g. si maritus senex, donet vxori iuueni, vel ignobilis, nobili, quia potius est remuneratio, quàm simplex donatio, vt colligitur ex l. *quod autem ff. de d. tur*

Quæst. 16. *An donatio inter liberos & parentes sit valida?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Donatio patris in filium nondum emancipatum est nulla, ita vt pro arbitrio patris reuocari possit, l. 1. & 6. *de inofficiosis donationibus*, & l. *cum de bonis C. de donationibus*. Ratio est, quia quamdiu filius est sub potestate patris, censetur quasi vna persona ciuilis cum patre, & ita pater videtur sibi donare. Hinc sequitur, donationem matris in filium esse validam, quia filius non est in potestate matris sed patris.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Donatio patris in filium nondum emancipatum duobus modis confirmatur. *Primo*, iuramento. *Secundo*, morte donantis, si res ante fuerit tradita, vt dictum est de donatione inter coniuges.

3. TERTIA CONCLVSIO. Sunt tamen aliqui casus, quibus donatio patris in filium nondum emancipatum statim valet. *Primo*, si aliquid det in dotem, vel ad matrimonium. *Secundo*, si det bona mobilia proficiscenti ad bellum. *Tertio*, si profitenti aliquam disciplinam det libros. Hæc enim duo genera efficiuntur statim castrensia bona. *Quarto*, si vsumfructum, quem habet in bonis aduentitijs filij, condonet filio. *Quinto*, si aliquid det in remunerationem obsequiorum. Denique in omnibus pene casibus in quibus donatio inter coniuges statim valet, etiam valet donatio patris in filium, teste Nauar. c. 17. *num.* 147. Vide etiam Syluest. v. *Donatio* 11. quæst. 7. Nota tamen in his omnibus, si donatio excedat illã quantitatem, de qua parens potest

[illegible]

1. [illegible]

donatarium [illegible], sed [illegible] donatori potestatem pro arbitrio repetendi. Quamdiu ergo non repetit, potest alter retinere.

4 Quarta Conclusio. Excipiuntur tamen aliqui casus, quibus donatio ab [illegible] est irrita, etiamsi [illegible] excedat. *Primo*, si iuramento confirmetur. *Secundo*, si fiat ad redemptionem captivorum. *Tertio*, ad reparationem [illegible], incendio, vel ruina destructarum. *Quarto*, si magister militum det [illegible] quae [illegible] [illegible]. *Quinto*, si donatio [illegible] [illegible] beneficiarum. *Sexto*, si quis [illegible] bonis vel [illegible] speratis, nondum obtentis. *Septimo*, si quis det Ecclesiae, vel ad piam causam. Hae exceptiones partim habentur l. [illegible] C. *de donat.* partim apud [illegible] Chirum quaest. 16. 17. 18.

Quaest. 18. *Quibus casibus donatio inter vivos possit revocari.*

1 Duplex est donatio, *alia inter vivos*, *alia mortis causa*. Donatio inter vivos est, *cum quis ita donat, ut etiam si [illegible] velit rem abdicare a se.* Donatio mortis causa est, *cum quis donat, ut rem non velit abdicare a se, nisi post suam mortem*, ut si dicam: Dono tibi hanc rem post mortem meam, vel cum [illegible] vel quia [illegible] timeo mori. Vide Sylv. v. donatio 1. [illegible]

2 Prima Conclusio. Donatio inter vivos, quamvis sit acceptata, & res sit tradita, generatim triplici ex causa potest revocari. *Primo*, ob ingratitudinem donatarii. *Secundo*, ob prolem postea susceptam. *Tertio*, si sit inofficiosa. Vide Sal. Chirum quaest. 22. num. 2. Et Gomez quaest. 3. 4. num. 1.

3 Secunda Conclusio. Ratione ingratitudinis revocatur in quinque casibus l. *final.* C. *de revoc. donat.* *Primus* est, si donatarius atroces iniurias in do-

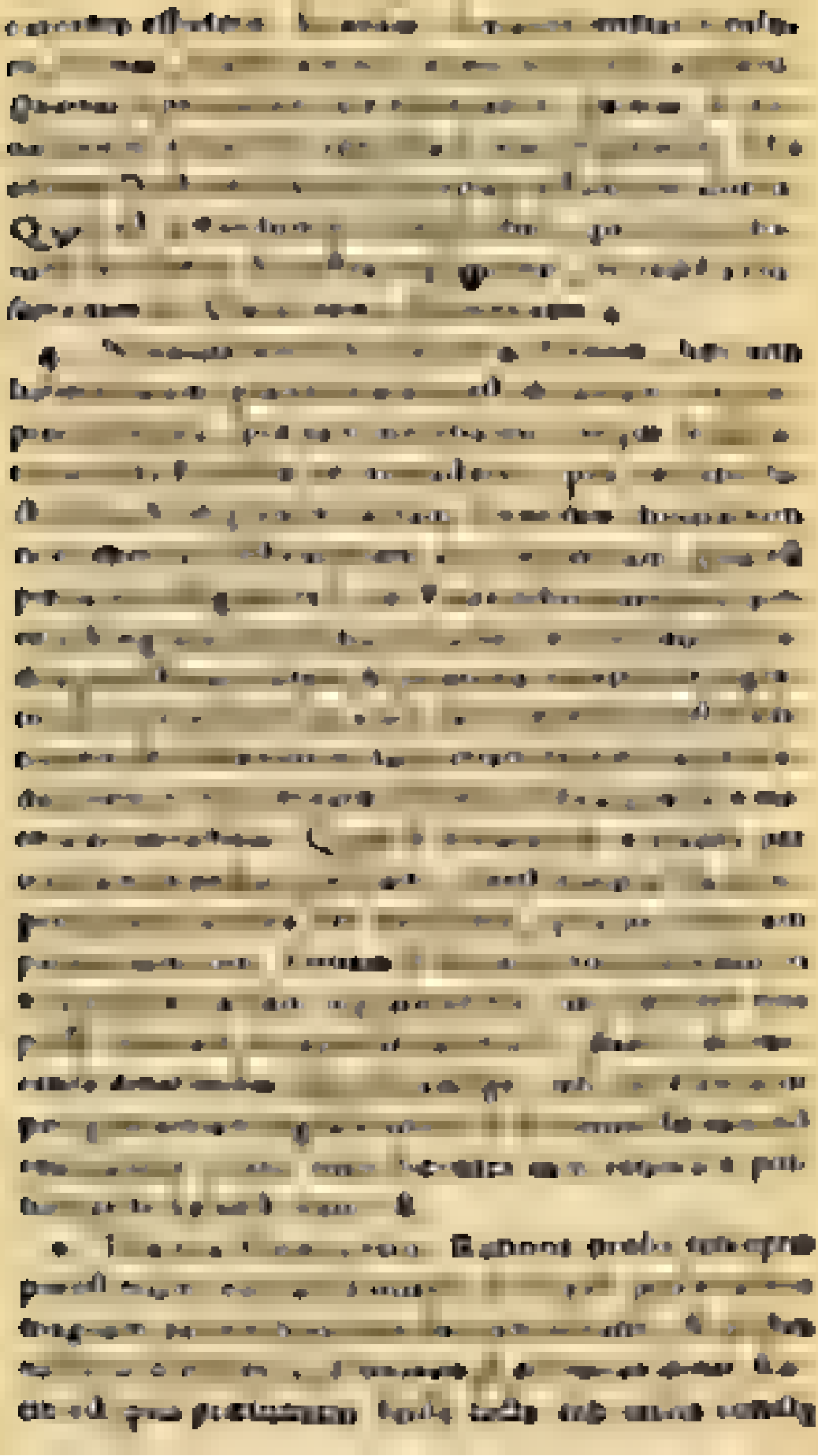

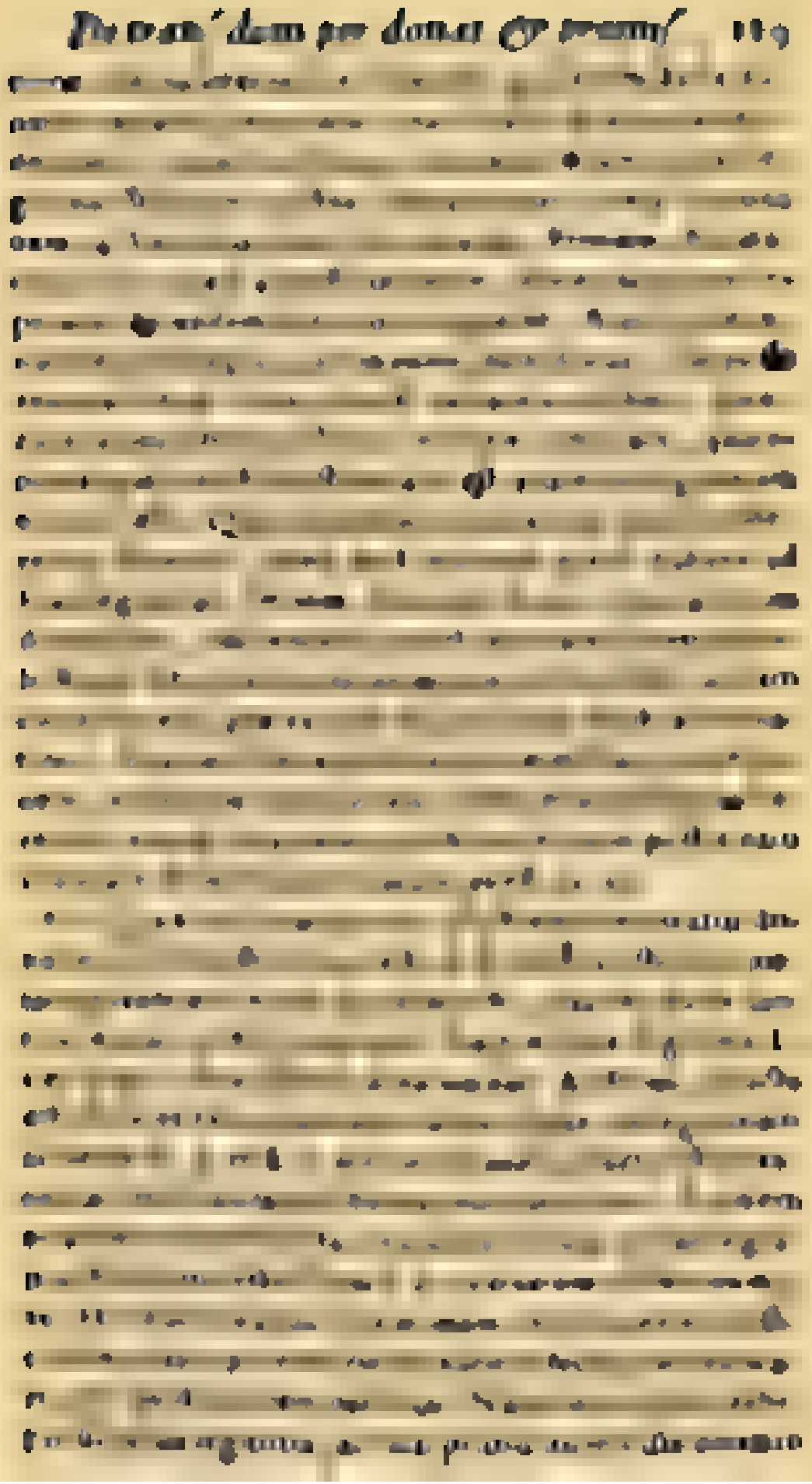

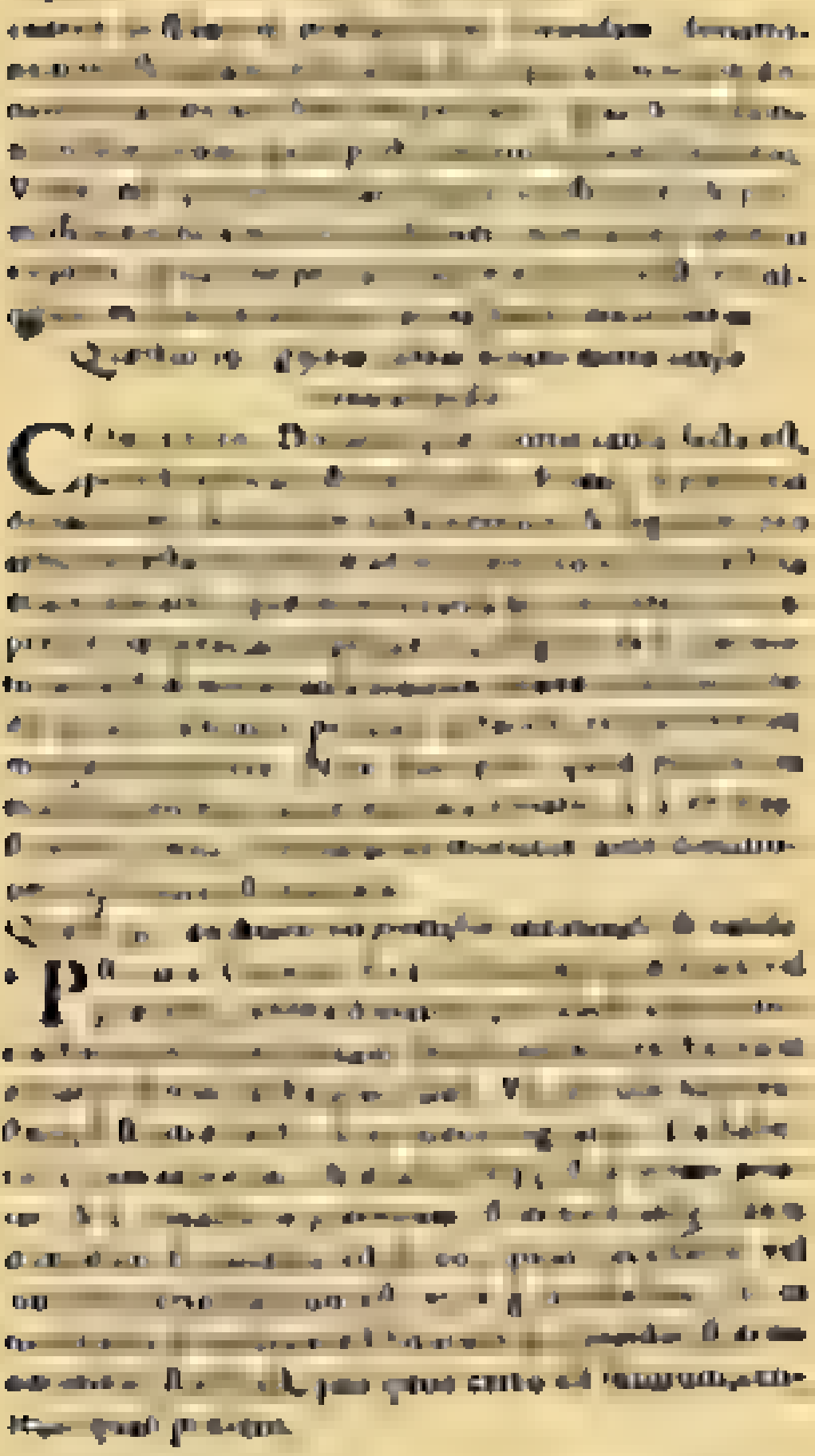

2. Secunda Conclusio. [illegible] suspendit [illegible] & aliae [illegible], & quae ad [illegible] p. [illegible], [illegible] est [illegible] [illegible] possit [illegible], [illegible] donat [illegible], vt dominium [illegible], nisi conditio venerit.

3. Tertia Conclusio. Conditio impossibilis [illegible] & quae [illegible], de quibus [illegible] est [illegible]. Et [illegible] nihil [illegible], quam [illegible] esse [illegible].

4. Quarta Conclusio. Conditio duplicem [illegible] possit [illegible] & [illegible] est impossibilis, vt si non [illegible].

5. Quinta Conclusio. Si conditio [illegible] [illegible]. Ratio est quia [illegible] impossib [illegible]. Ratio est quia quando est de [illegible] directe ad [illegible]. Atque [illegible] possit

[illegible]

CAPVT VII.

[illegible]

P[illegible]

Quid [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] hæredis [illegible] ... comprehensa legata [illegible] ... appositus [illegible]

Quæst. [illegible] ad eandem personam, [illegible]

Constat [illegible] ... testamenti [illegible] ... ab intestato.

1 Prima Conclusio. Probabilius est tale testamentum [illegible] ... possideat, [illegible] ... testamento [illegible] ... ab intestato [illegible]

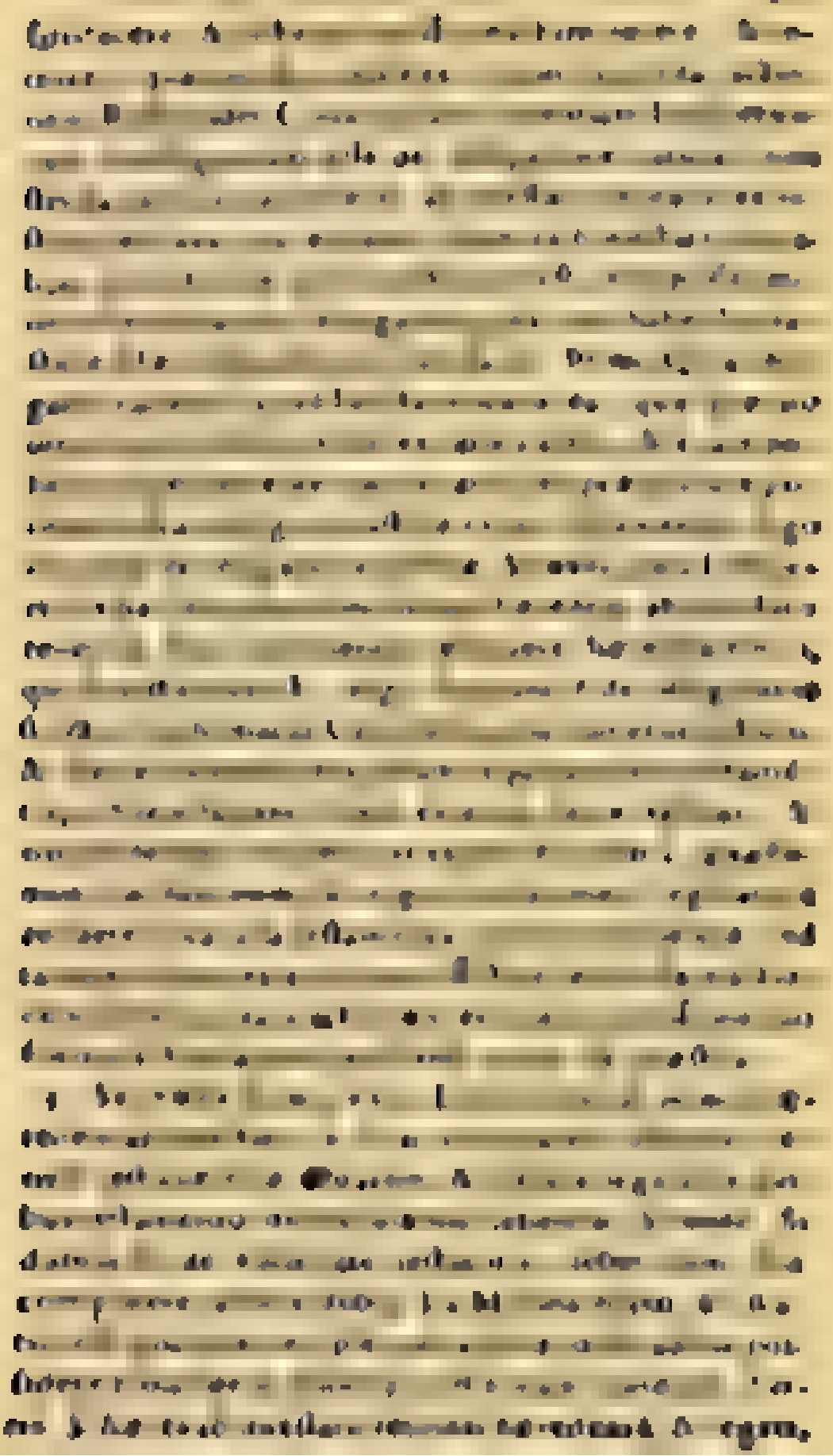

possunt illi quibus aliquid per tale testamentum est relictum, vti occulta compensatione. Ratio est, quia reuera testes illa [illegible]. *Quarto.* Si haeres ab intestato sciebat mentem testatoris fuisse, vt haereditatem daret [illegible] alteri traderet, vel legatum aliquod solueret, ac in debito testamento iurare noluerit, cogendus est etiam in foro externo haereditatem tradere, deducta tamen quarta parte, quam vocant Trebellianicam, & soluere legatum, vt patet in tit. *de fideicommissariis haered.* & l. *quae fiunt C. de fideicommissis.*

4 Obiectio *prima.* Leges ciuiles aperte docent huiusmodi testamenta, in quibus deest solemnitas iuris, inualida esse, & pro infectis haberi, vt patet l. *Hac consultissima C. de testam.* & in tit. *Quemadmodum testamenta infirmentur, § Item.* Respondent quidam has leges niti praesumptione fraudis, quae praesumitur commissa in talibus testamentis, quando desunt praescriptae solemnitates. Vnde quando constat nullam fraudem commissam, sed hanc esse veram, & certam voluntatem testatoris, leges illas non habere locum. Haec solutio non placet. *Primo*, quia non potest prudenter praesumi fraus ex eo, quod vnus, vel duo testes, vel subscriptio aliquis desint. Nam nihilominus fieri potest, vt aliquid horum sit omissum. *Secundo.* Quia quatuor testes possunt sufficere, vt constet nullam adhibitam fraudem, sufficiunt enim in rebus maioribus, vt in causa criminali, in qua agitur de vita. *Tertio.* Etiamsi iudices sciant nullam subesse fraudem, tamen non adiudicabunt ex tali testamento haereditatem, nisi haeres ab intestato fateatur hanc fuisse mentem testatoris, vel nisi recusauerit oblatum iuramentum. Vnde aliter Resp. leges illas intelligi de foro externo, quia scilicet in foro externo non datur actio ex tali testamento. Lex autem ciuilis non afficit. Hoc autem fit ob duas causas. *Primo.* Ad vitandas lites. *Secundo.* Ad excludendas fraudes & machinationes.

§. Quelle [illegible] [illegible] [illegible]

Quartus. Quinque [illegible]

[illegible]

iure probetur.

[illegible]

[illegible]

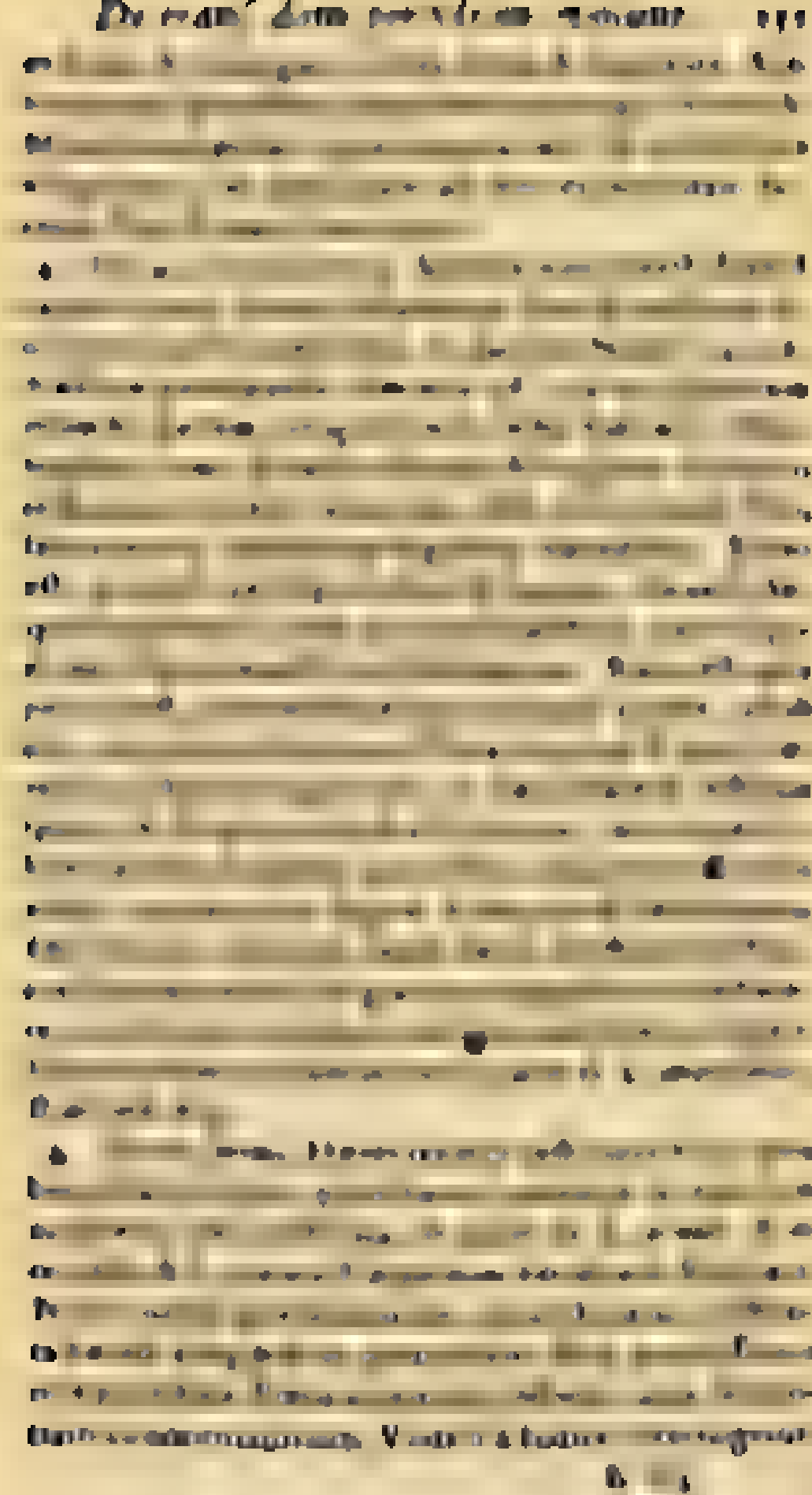

superius [illegible] [illegible] [illegible] in[illegible] patet ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] parent ex [illegible] [illegible] tum.

6 Nota tamen primo. Etiam [illegible] debent alimenta [illegible] [illegible] De eo qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

7 D[illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], tanquam [illegible] [illegible] pietati.

8 Nota secundo. Maternum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], Patri post [illegible] apud patrem [illegible].

9 Tertia Conclusio. [illegible] naturalis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habes, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mat, tunc filius [illegible] [illegible] cum [illegible]

[illegible] substituit. Cum enim [illegible] ad pubertatem pol[illegible] condere testamentum, iure [illegible] t, ut pater impuberi [illegible] quodammodo testat, in [illegible] testamento [illegible] [illegible] hæc causa, [illegible] te pubertatem decedat. [illegible] quàm [illegible] mem fit, [illegible] quæ à patre [illegible] [illegible] per inde [illegible] testamentum [illegible], ut patet instit. *de pu-pillari substitutione* §. [illegible] *in pupillari substitutione duo sunt quodammodo testamenta, alterum pa-tris, alterum filij, tanquam si [illegible] heredem instituisset.*

4 Nota *primo.* [illegible] valeat, duo requir[illegible] *primum*, [illegible] cum [illegible] substitui[illegible], habeat in [illegible] potestate. Vnde mater non potest pupi[illegible] substituere, quia liberi non sunt in potestate matris: Nec pater [illegible], [illegible] *secun-dum*, ut pupil[illegible], non recidat per mortem testa[illegible] potestatem. Vnde auus non potest Nepoti [illegible] si pater vi-uit, quia Nepos, post mortem Aui, recidit in potesta-tem patris.

5 Nota *secundo.* In hac substitutione semper ex-pr[illegible] vel [illegible] vel [illegible], si in ætate pupil[illegible] id est ante pubertatem decesserit.

6 Nota *tertio.* Substitutionem pupillarem expres-sam fieri posse [illegible], ut a [illegible] est de vulgari. *Primo*, verbis generalibus, ut si testator loquens de [illegible] suo impubere, non tamen exprimens [illegible] quod sit impubes, dicat: Instituo [illegible] meum hæredem, & ei Titium substituo [illegible], verbis specialibus, ut si men-tionem faciat pupillaris ætatis. *Tertio*, verbis specialissi-mis, ut si exprimat etiam conditionem, dicens [illegible] filium meum impuberem hæredem & si in pupilla-ri ætate, post mortem meam, decesserit, substituo ei Titium. Quandocunque autem vno ex his tribus

mortuus fuerit.

si dicam, Titium, Petrum & Paulum meos haeredes, & eos inuicem substituo.

12. SEPTIMA CONCLVSIO Substitutio compendiosa est, *quae plures complectitur substitutiones quoad diuersa tempora*, vt si testator dicat, Instituo filium meum haeredem, & quandocunque ex vita decesserit, substituo ei Titium. In hoc casu si filius moriatur ante patrem, Titius succedet ex vulgari. Si vero filius fuit haeres, & moriatur in aetate pupillari, succedet Titius ex pupillari. Si vero filius moriatur post pupillarem aetatem, succedet Titius ex fideicommissaria, detracta legitima, & quarta Trebellianica.

Quaestio 8. *An testamentum iuratum possit reuocari?*

1. CONSTAT testamentum, per se spectatum, vsque ad mortem posse reuocari, & mutari, vt docent omnia iura, & patet ex cap. 9. ad Hebr. v. 17. *Testamentum in mortuis confirmatum est, alioqui nondum valet, dum viuit, qui testatus est.* Solum ergo quaeritur, an reuocari possit, si iurauerit testator se non reuocaturum.

2. PRIMA OPINIO est posse reuocari, & iuramentum ad nihil obligare. Ita Barthol. & alij multi [illegible] apud Couar. [illegible] *supra num.* 48. Probatur *primo*, quia iuramentum sequitur naturam actus illius, cui adhaeret, c. *quemadmodum*, de iureiurando, sed testamentum est actus natura sua reuocabilis: ergo iuramentum illi additum non obligat. *Secundo*, quia iuramentum contra bonos mores non obligat, vt habetur in regula [illegible] 6. Sed testamentum iuratum est contra bonos mores, quia praebet haeredibus occasionem desiderandi mortem testatoris. *Tertio*, quia pactum, quo aliquis dicit, constituo te haeredem, & tibi promitto, [illegible] spon-

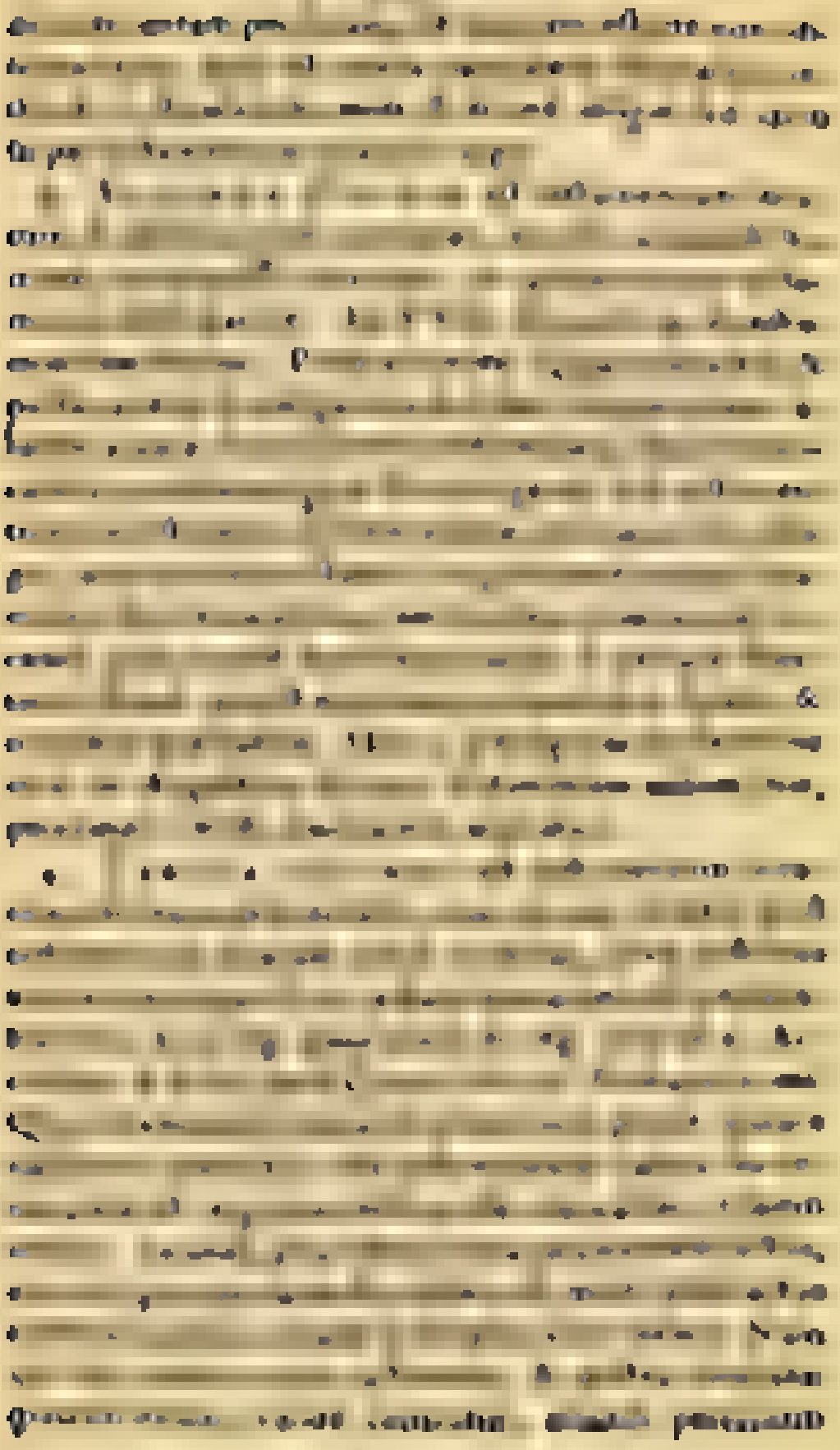

committat. ergo idem dicendum eſt de teſtamento iniquo.

5. PRIMA CONCLVSIO. Teſtamentum malè diſpoſitum, & continens aliquid contra leges iuſtas, etiamſi iuramentum confirmatum ſit, reuocandum eſt. Ratio, quia iuramentum in re mala non obligat. Hinc dicitur, iuramentum non debere eſſe vinculum iniquitatis.

6. SECVNDA CONCLVSIO. Teſtamentum bene diſpoſitum, & ex omni parte perfectum, ita vt nulla poſſit de nouo occurrere iuſta cauſa mutandi, ſi iuratum eſt, & à teſtatore reuocetur, erit de facto reuocatum, & poſterius in vtroque foro valebit: peccabit tamen grauiter reuocans, & erit periurus. Prior pars probatur argumentis primæ, & tertiæ opinionis. Poſterior pars ex argumentis ſecundæ opinionis, quæ ſolum concludunt, teſtatorem peccare, & periurum eſſe, ſi reuocat teſtamentum iuratum.

7. TERTIA CONCLVSIO. Teſtamentum bene diſpoſitum, ſed tamen imperfectum, id eſt, in quo non eſt bene omnibus futuris euentibus prouiſum, ſi ſit iuratum, & nulla de nouo iuſta cauſa ſubeat illud mutandi, & à teſtatore reuocetur, reuocatio valebit, & reuocans erit periurus: ſi autem iuſta cauſa ſubeat, licitum erit abſque vllo peccato illud reuocare. Prima pars patet ex ſecunda concluſ. Altera probatur, quia qui condit teſtamentum imperfectum, & illud iurat, vel iuramentum, vt ſtatuat non mutare illud, etiamſi iuſta cauſa ſe poſtea offerat: vel ſtatuat non ſeruare illud, quando noua cauſa ſe offert, quæ ſecundum rectam rationem exigat aliquam mutationem. Si primum iuramentum ſit iniquum, & non obſeruandum. Si ſecundum, teſtator prudenter retinuit facultatem mutandi teſtamentum, oblata iuſta cauſa, quod cum laude præſtat, adueniente tali cauſa.

CAPVT VIII.

De translatione Dominij per contractum.

HIc breuiter agam de contractu in genere. Nam postea, cum D. Thoma, disputandum est de emptione, & alijs contractibus in particulari.

Quæst. 1. *Quid sit contractus?*

1. PRIMA CONCLVSIO Si stricte loquamur: Contractus *est vltro citroque obligatio*, *vt habetur l. 19. ff. de verb. signif.* quæ definitio non sic est intelligenda, quasi contractus formaliter sit obligatio, sed quod sit causa obligationis in contractibus. Nam formaliter est locutio, vel scriptura, vel aliud externum signum, quo homines exprimunt mentem suam, & sese vicissim alter alteri obligant. Hinc sequitur donationem, & promissionem, non esse proprie contractus, quia non efficiunt obligationem, nisi in altera parte.

2. SECVNDA CONCLVSIO Si latius loquamur, contractus *est conuentio duorum, obligationem faciens in alterutro pendentem*, & sic non distinguitur à pacto, & comprehendit promissionem, & donationem acceptatam, vt patet l. *Contractus C. de fide instrumentorum.* Hoc modo hic agimus de contractu.

Quæst. 2. *Quotuplex sit contractus?*

1. PRIMA DIVISIO. Contractuum alij perficiuntur re, alij scriptura, alij verbis, alij consensu. Re perficiuntur, qui non consistunt in solo consensione, sed requirunt rei Traditionem, vt depositum, commodatum, mutuum, permutatio, pignus, donatio. Scriptura perficiuntur, qui ante scripturam rati non habentur, vt emphyteusis, & omnis contractus, quem contrahentes volunt concludere nisi coram Notario qui instrumentum conficiat. Verbis perficiuntur, qui requirunt certam verborum formulam, vt sunt omnes stipulationes. Consensu perficiuntur, qui non requirunt certam verborum formam, sed tantum consensus quouis modo

externo

contractus utrinque explicatus, ut emptio, venditio, locatio, conductio.

2 Secunda Divisio. In contractum Nominatum, & Innominatum. Nominatus est, qui habet specialem & proprium nomen quo ab aliis distinguitur, ut emptio, venditio, [illegible] commodatum, pignus, depositum & similes. Innominatus est, qui non habet nomen speciale, sed generale [illegible]. Horum sunt 4 species, ut Do ut des, Do ut facias, Facio ut des, Facio ut facias.

3 Tertia Divisio. In contractum bonae fidei, & stricti iuris. Contractus bonae fidei [illegible] in quibus iudex potest statuere ex aequo & bono arbitrio, ut sunt emptio, locatio, societas, commodatum, depositum, pignus, permutatio & similes. Contractus stricti iuris sunt, in quibus iudex adstringitur [illegible] contrahentium [illegible] & comprehendit [illegible].

4 Quarta Divisio. In contractum [illegible] & [illegible]. [illegible] est in quo [illegible] ut promissio, [illegible] est in quo [illegible] quod datur [illegible] vel praestatur, ut mutuum, emptio, locatio, conductio, [illegible], emphyteusis.

5 Quinta Divisio. In pactum nudum & vestitum. Nudum [illegible] quod in [illegible] [illegible] & omni alia firmamento caret [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Primo [illegible] [illegible]. Secundo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in genere [illegible] [illegible]. Quinto [illegible]

hsteret

loco citato, in fauorem eius, qui implenit, l. 1 ff. *de rerum permutationibus* tunc enim restituat ipsa, vt dictum est *proxime quæst. duabus præcedentibus.*

Quæst. 4. *An contractus per stipulationem, confirmentur iuramento?*

1. EX dictis patet qui contractus, ex se validi, aut inualidi sint, tam in foro externo quam interno. Nunc quæritur An illi, qui ex se inualidi sunt, fiant validi per iuramentum.

2 NOTA Non esse idem, iuramentum esse validum, & iuramentum confirmare contractum. Iuramentum enim validum dicitur, quando tamque est seruandum ob honorem diuum Numinis, etiamsi ei, in cuius fauorem fit, nullum ius per illud acquiratur. Confirmare contractum, quando non solum seruandum est, sed etiam alteri, in cuius fauorem fit, ius tribuat, & contractum in sua specie validum efficiat.

3 PRIMA CONCLVSIO. Vt sciamus, quando iuramentum sit validum, quando non sit, Nota has duas regulas. Prima, quando id, quod iuramento aliquis promittit, siue illo promittendo peccato seruari potest, tunc iuramentum est validum, & seruandum. Intellige, si ille, in cuius fauorem factum est, illud seruari velit, & alias legitimè non relaxetur. Secunda, quando id, quod promittitur, sine peccato promitti seruari non potest, iuramentum est inualidum. Vtraque colligitur ex c. 2. *de pactis* in 6. & c. *cum contingat, de iureiurando*, & ex regul. 38 *de regulis iuris* in 6. Ratio primæ Regulæ est, quia honor & reuerentia diuinæ Maiestatis postulat, vt non faciamus illam esse testem falsi, sed prout debemus præstemus, quod promittimus. Ratio posterioris est, quia nemo potest obligari ad peccatum.

4 SECVNDA CONCLVSIO. Vt autem sciamus, quando iuramentum confirmet contractum aut non confirmet. Nota *primo*, has duas regulas. *Prima*, Quando

contractus est iure naturali irritus, aut irritari potest per testamentum conditum ad mortem usque revocabile est, & tamen potest non confirmatur iuramento; quoniam iuramentum est servandum, si id, quod promittitur [illegible] est [illegible]. Secundo, Quando contractus inducit obligationem naturalem, confirmatur iuramento [illegible] in iure civili irritus, vel in irritum [illegible] modo [illegible] intercessione. Ratio prioris est, quia non confirmatur id quod aliquam vim habet [illegible] actionem obligatione naturali, non potest confirmari iuramento. Ratio posterioris est, quia quod habet aliquam vim potest confirmari; ergo si [illegible] actus obligat iure naturali, potest confirmari iuramento.

5 Nota secundo. Quando quis init contractum irritum, praesertim si irritus sit [illegible] contractus est [illegible], potest petere relaxationem iuramenti quamvis non [illegible] est.

6 Tertia Conclusio. Ad has regulas melius intelligendas notandum est, duplex posse iuramentum addi contractui. Primo, si iuret se contracturum. Secundo, [illegible] contractum. Primo iuramentum est [illegible], de quo hic non agimus. Posterius est promissorium, de quo intelliguntur supra dictae regulae.

Quaest. 5. Quinam possunt contrahere.

CONCLUSIO. Generatim loquendo constat illi posse contrahere, qui habent administrationem bonorum [illegible]. Qui vero carent administratione non possunt [illegible] consensu [illegible]. Notandum est [illegible] facultas de Pupillo & Minore [illegible] contrahere in suam commoditatem, [illegible] Curatoris vel Tutoris, non tamen in suam incommoditatem. Non [illegible] tamen [illegible]

CAPVT IX.

De regula Patrum per præceptum

praescriptio his modis est opposita contra actorem. Si *tertio modo*, hoc est magis commune, quam usucapio: omnis enim usucapio est praescriptio, non contra. Nam praescriptio, quae est exceptio actioni personali, vel reali, aliorum, non est proprie usucapio: generaliter tamen posset vocari usucapio, quatenus ius, & libertas ab aliqua obligatione, praescripta est dici usucapi. Et sic aeque late patere praescriptionem, & usucapionem.

6 Nota tamen, Interpretes iuris passim distinguere praescriptionem ab usucapione: quod usucapio sit mobilium, praescriptio vero immobilium. Sed haec differentia non est fundata in iure. Nam usucapio est etiam immobilium, ut patet Inst. *de usucapionibus in principio*, & Lege *unica* C. *de usucapione transformanda*. Et similiter praescriptio in rebus etiam mobilibus locum habet. Nam quando eas usucapimus, utimur praescriptione, seu exceptione contra petitorem dominium.

Quaestio 2. *Quae conditiones requirantur ad praescriptionem, & quomodo requiratur possessio.*

1. Communis sententia est, requiri quatuor conditiones in praescriptione, tantum probabiliter praesumptam, bonam fidem, & continuationem possessionis cum bona fide per tempus lege praefinitum. Has breviter examinare est primo commodius. De caeteris dicam in sequentibus.

2 Prima Conclusio. Ad praescribendum necessaria est possessio, quae habetur ex ... *sine possessione praescriptio non procedit*. Debet autem haec possessio esse, quae ... autem aliena. Nam qui alieno nomine possidet, non est vere possessor, sed alius, cuius nomine possidet.

3 Quaeres. Cum triplex sit possessio, *Una civilis* tantum, *Altera naturalis tantum*, *Tertia* naturalis & civilis simul, quaenam possessio requiratur? Respondeo tum ultimam esse aptissimam, secundam naturalem tantum

non sufficit. *Tertio* etiam tertium, quia solo animo res nostræ etiam absentes retinentur, fallitur, vt probat Couarr. ad reg. iam. *Possessor* p. 2. § 1. num. 2. Hec enim ideo etiam ciuilis dicitur, quod hunc eundem effectum pariat.

4 SECVNDA CONCLVSIO. Ob defectum huius conditionis sequitur *primo* loca sacra & ius Decimarũ non posse præscribi à Laico. Ratio est, quia Laicus non est capax possessionis ciuilis talium rerum, cum ius ei resistat, vt patet l. qui vniuersas ff. *de acquirenda, vel amittenda possessione*. *Secundo*. Religiosum Professum non posse quicquam præscribere, seu vsucapere, quia nihil potest suo nomine possidere. *Tertio*. Fructuarium, fructuarium, emphyteutam non posse rei proprietatem præscribere, quia hanc non possidet nisi naturaliter. Dominus enim directus possidet. Item ciuiliter. Deinde non possidet eum suo nomine, sed directi Domini: posse tamen præscribere ius, vtilitates, quia hoc ciuiliter possidere, & suo nomine. *Quarto*, neminem posse præscribere rem commodatam apud ipsum non est possessio ciuilis, sed apud illum. Nam præscriptio incipit ab eo die, quo prior Dominus amisit possessionem eandem, vt est communis sententia, teste Couarr. *loc. cit.*

Quæst. 5. *An ad præscriptionem requiratur titulus?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Requiritur titulus probabiliter præsumptus, id est, qui bona fide putetur validus, vt donatio, testamentum, emptio, permutationis. non est autem necesse vt ille titulus sit verus, id est, validus. Nam hic sufficit ad transferendum dominium sine præscriptione: sed satis est, vt probabiliter putetur verus, quamuis reuera inualidus sit, vt si v. g. venditor non habuit potestatem vendendi: tunc enim ius facit, vt res alicuius, elapso tempore definito, fiat tua.

2 SECVNDA CONCLVSIO. Licet ordinariè, non tamen semper requiratur titulus ad præscriptionem,

Covarr. *p.* 2 § 8 quæ ſæpe fit vt tituli obliuiſcantur multa enim habemus in rebus noſtris, de quibus non conſtat, an emptione, donatione, teſtamento, an aliter acceperimus, requiratur tamen, vt breuiori, vel ordinario tempore fiat præſcriptio.

Quæſt. 4 *An ad præſcriptionem requiratur bona fides.*

1. PRIMA CONCLVSIO. Requiritur bona fides, vt patet ex Regula iuris in 6. quæ ait. *poſſeſſor malæ fidei non præſcribit.* Idem habetur in c. *fin.* de præſcriptionibus. Fit autem hoc loco bona fides nihil aliud, quàm credulitas, qua quis ſibi prudenter perſuadet, rem eſſe ſuam, vel ſaltem non eſſe alienam. Dicit, *prudenter*, quia ſi ex ignorantia craſſa, vel ex inordinata cupiditate illa perſuaſio procedat, non erit bona fides. Quæres. An cenſeatur bona fide rem poſſidere, qui dubitat, an res ſit ſua. Pro quo ſit

2. SECVNDA CONCLVSIO. Qui dubitat, non cenſetur habere bonam fidem ad inchoandam poſſeſſionem, quamdiu manet dubitatio. Ita Couarr. ſupra, Ioannes Medina c. *de reſtitutione*, quæſt. 17. *de alij paſſim.* Ratio eſt, quia qui dubitat, an res ſit ſua, an aliena, vnquàm incipere eam ſibi arrogando, cùm non ſit melior ipſius conditio, quàm alterius.

3. TERTIA CONCLVSIO. Qui dubitat, cenſetur habere bonam fidem ſufficientem ad continuandam poſſeſſionem bona fide inchoatam. Ita Couarr. Medina, & alij contra Adrian. *in 4 quæſt. de præſcriptione*, & quoſdam alios, qui putant bonam fidem per tale dubium interrumpi, ac proinde præſcriptionem non procedere. Ratio concluſionis eſt, quia in pari dubio melior eſt conditio poſſidentis: ergo poteſt rem retinere & poſſeſſionem continuare: ergo poteſt etiam præſcribere. Nam ſola ilta poſſeſſio eſt inutilis ad præſcribendum, quæ non eſt ſine peccato, vt patet ex dicto c. *finali.*

Quæstio I. *Vtrum præsumptio bonæ fidei, quæ ad præscriptionem requiritur.*

[illegible] De quo [illegible] opiniones DD.

3 Tertia Conclusio. Ignorantia, vel error [illegible] [illegible] Vnde [illegible]

Quæst. 6. [illegible]

1 R[illegible]

2 Prima Conclusio. [illegible] Ratio est, quia [illegible]

bor bona fide possidere tus non soluendi. Similiter est famulus intra biennium, ex quo desiit famulari, non petat stipendium à Domino, non tamen Dominus potest præscribere contra debitum illud, nisi bona fide putet solutum esse.

3. Dices Aliqui docent cum mala fide posse præscribi contra actionem personalem, ita vt si certo tempore creditor non exigat debitum, postea non possit illud petere in iudicio, eique denegetur actio. Ita Adrianus *quodlib. 4 arti. 3* Vnde etiam Carolus V. Anno M D. XL. Bruxellæ statuit, vt famuli mercedem pactam petant à Domino intra biennium, à die qua seruire cessauerunt, aliquin non possint eam petere in iudicio, nisi scripturam producant Respondeo. Etsi hoc ita sit, non tamen ideo liberatur Dominus in conscientia, si mala fide retinet pecuniam famulo debitam. Immo, si constaret, illum mala fide retinere, condemnaretur etiam in foro externo. Secundo sequitur, vt qui præscribunt eligendi, præsentandi, pascendi, aut venandi in alieno prædio, requiri vt bona fide vtantur tali iure, tempore per legem constituto. Si enim mala fide vtatur, possent se non recte facere, non tamen præscripto.

4. Prima Obiectio. In, cuius bona per legem pœnalem addicta sunt fisco, & hæredes illius præscribunt contra fisci actionem, cùm tamen sciant bona ista deberi fisco ergo aliquando cum mala fide currit præscriptio Respondeo. Iurisperiti putant tales habere malam fidem Theologi tectius docent esse bonam fidem, non quidem quia sibi persuadeant hæc bona absolute, & pleno iure esse sua, sed quia videntur licere sibi ea retinere, donec per iudicem auferantur, & se non tenere fisco ea offerre.

5 Secunda Obiectio Possum præscribere contra eum, qui habet ius retinendi Rationem, in meo prædio

[illegible] habere [illegible]

[illegible] Medinam [illegible] quæst. [illegible]

Quæst. [illegible] Quantum tempus [illegible] præscribendum res mobiles?

1. A [illegible]

[illegible] dum est.

2. [illegible]

3 SECVNDA CONCLVSIO. Ad vsucapionem rerum mobilium sine titulo, requiruntur anni 30. siue sint homines priuati, siue Ecclesiæ. Prior pars de rebus priuatorum patet ex L. 9. C. *de præscriptione 30. vel 40. annorum*, vbi contra priuatum res immobiles præscribuntur 30. annis sine titulo. Item ergo censendum est de mobilibus, cum nihil aliud de his statutum sit, absente titulo. Posterior de rebus Ecclesiæ probatur, quia cum Ecclesia in mobilibus non habeat priuilegium, sed solum in immobilibus, eodem iure censeri debet, quo priuatus. Vide Couarr. ad Reg. *Possessor p.* 2. § 5. *num.* 2.

Quæst. 8. *Quantum temporis requiratur ad præscriptionem rerum immobilium?*

1 PRIMA CONCLVSIO. Ad præscribenda bona immobilia priuatorum, cum titulo, requiruntur 10. anni inter præsentes, 20. inter absentes, sine titulo requiruntur anni 30. Est communis DD. in c. *Sanctorum*, de præscriptione. Prior pars habetur Inst. tit. *de vsucapione*, & L. *cum in longi*, C. *de præscriptione longi temporis*.

2 NOTA *primo*. Longum tempus in hac materia vocari spatium 10. annorum inter præsentes, & 20. inter absentes: longissimum autem 30. vel 40. annorum, vt patet ex L. *citata*.

3 Nota *secundo*. Præsentes dici, qui in eodem territorio habitant: absentes, qui in diuersis, vt notat Panorm. in c. *de quarto. de præscriptione*. Posterior pars Conclusionis, quod scilicet sine titulo requirantur 30. anni, patet ex c. *Sanctorum*, de præscriptionibus, & ex L. *si quis emptione* C. *de præscriptione 30. vel 40. annorum*. Vbi notandum, quando agitur de præscriptione 30. vel 40. annorum, ordinarie non requiri titulum, sed sufficere bonam fidem cum possessione tanti temporis, vt docet Couarr. § 3. num. 2. Et est commu-

[illegible] ... certa possessio continuata ab immemorabili tempore.

[illegible] Secunda Conclusio. Contra possessionem, [illegible]

[illegible]

[illegible] Tertia Conclusio. [illegible]

[illegible]

[illegible] Quarta [illegible]

[illegible]

De tranſlatione Dominj per prophetam

annos. Vrbana autem ſeruitutes non aliter ſolo non vſu, ed requiritur, vt poſſeſſor loci debentis ſeruitutem aliquid faciat bona fide, quo nanciat vſucapere ſuam libertatem, verbi gratia, habens ius immittendi tigni in murum alterius, ſi cesſante tigni immiſſione, & poſſeſſore nihil faciat, quo impediat, ne rurſus immittas, non perdis vnquam ius tuum ſed ſi ille foramen obſtruat, & tu per 10. annos non vtaris tuo iure, perdis ius tuum. Similiter, ſi habeas ius, ne alius propius ædificet, vel altius murum extollat, non amittis ius, niſi hoc contra faciat, & tu poſt illud factum, 10. annis pretens ſileas. Habentur hæc omnia L. *hoc autem iure, ff. de ſeruitut. vrban. prædiorum.*

Quæſt. 10 *quando tempus præſcribendæ non patronatus, id eſt ius præſentandi ad beneficium?*

1. NOva Eccleſia, in qua eſt beneficium, vel fuiſſe olim liberam à talitare, vel non fuiſſe liberam, vel non conſtare an fuerit libera, nec ne.

2 PRIMA CONCLVSIO. Si conſtet olim liberam fuiſſe Eccleſiam, ius patronatus non poteſt præſcribi à laico. Eſt communis Ratio eſt, quia præſumptio iuris ſibi reſidet Cum enim ius præſentandi ſit ſpirituale, non cenſetur competere homini laico præſertim non habenti titulum, & in Eccleſia, quæ ſemper fuerit libera.

3 SECVNDA CONCLVSIO. Quando dubium eſt, An Eccleſia parochialis fuerit olim libera, ius patronatus poteſt præſcribi à Parochianis 40. annis cum titulo, tempore immemorabili ſine titulo. Prior pars patet, quia cum titulo colorato, vel præſumpto poſſunt præſcribi à laico bona immobilia, & ius contra Eccleſiam ergo etiam ius patronatus, quod eſt minoris momenti Nec præſumptio iuris eſt contra ipſos, cum credibile ſit ipſos eſſe fundatores illius Eccleſiæ, quando de alio non conſtat. Poſterior pars probatur,

beneficium absque [illegible] ingressio [illegible] [illegible] contra [illegible] [illegible] Conclusione [illegible] possessione [illegible] per [illegible] possessore [illegible] vt possit [illegible] possessor [illegible] non tenere [illegible] [illegible] esse [illegible] [illegible] non [illegible] Ant [illegible] contra [illegible] tenent, quia [illegible] nemo [illegible] [illegible] hereditatem, videtur possessorem reddere [illegible] et deinceps possessorem tenere.

Quaest. 11. Quo tempore praescribantur debita, [illegible] legata [illegible].

1 PRima Conclusio. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] C. *de praescript.* [illegible] Vide [illegible]

2 Secunda Conclusio. [illegible] [illegible] [illegible] vel haereditatem [illegible] [illegible] quarta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] praesentes, & [illegible] absentes. L. [illegible] C. [illegible]

3 Tertia Conclusio. Quando [illegible] ob non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] L. 1. C. *de [illegible] & [illegible]*

4 Quarta Conclusio. Quando ob aliud [illegible] [illegible] [illegible]

ueſtas nuptias, reus, quamdiu puniri poteſt, non poteſt ea præſcribere. Alij, tamen, ſi hæredes ſint, ſi non ſint, ad quos ea bona deueniant, præſcribunt illa quinquennio contra fiſcum, præterquam in caſu hæreſis. Prima pars patet, quia quamdiu reus puniri poteſt, habet ius vendicandi libellum. Secunda probatur ex l. 2 *ſupradicta*, quæ generaliter loquitur. Hæc pro caſum hæredes, quia bona Hæretici & Apoſtatæ nunquam poſſunt præſcribi contra actionem fiſci, nec ab ipſo, nec ab hæredibus eius, neque ab alijs, ad quos ea deuenerint, niſi ipſi ignorauerint reum Hæreticum eſſe, & 40. annis cum hac ignorantia ea poſſederint, vt colligitur ex c. 1 *de præſcriptionibus in 6*. De quo *vide Conar. in lib. 4 decretal. p. 1. c. 6 § 8.*

5 QVINTA CONCLVSIO. Legata & fideicommiſſa non poſſunt præſcribi contra legatarium, & fideicommiſſarium, niſi ſpatio 30 annorum & colligitur ex l. vlt. C. *communia de legat.* Vide Conar. ad reg. *Poſſeſſor*, 1. p. § 1 n. 6.

Quæſt. 12. *Quando tempus poſſit præſcribi contra Principem?*

1. QVinque bonorum genera poſſunt pertinere ad Principem. *Primo*, quæ per ſententiam eius fiſco ſunt tradita. *Secundo*, quæ quis debet illi in recognitionem ſubiectionis ſuæ, & ſupremæ poteſtatis ipſius, vt ſunt Cenſus, tributa, obedientia. *Tertio*, quæ ſunt Principi reſeruata, vt poſſe indicere veſtigalia, inſtituere tabelliones, legitimare, & ſimilia. *Quarto*, quæ ex corona annexa ſunt, vt prata, ſaltus, nemora, prædia ruſtica & vrbana, oppida, caſtra. *Quinto*, priuata, quæ Princeps poſſidet, vt priuatus.

2. PRIMA CONCLVSIO. Quæ fiſco Principis illata ſunt non poſſunt præſcribi, niſi 40. annorum ſpatio. l. *omnes*, C. *de præſcript.* 30 *vel* 40. *annorum*.

3. Obſtat poteſt § *per ſpecialem* Inſtit. *de vſucap.* Vbi ſic

dicitur, *Res fisci usucapi non potest.* Resp. Hoc intelligendum est tempore ordinario, quo tempore homines possunt vsucapere, vt tribus, decem, viginti annis, non autem extraordinario, *vt videbimus notat. Glossa.*

4. QVARTO Quid si bona comendata sint tradita, sed adhuc maneat apud eum, vel hæredes eius. Resp. Tum potest præscribi quinquennio, vt dictum est *proxime quæst. Conclus.* 3.

5. SECUNDA Conclusio Quæ debetur Principi in recognitionem supremæ potestatis, vt sunt census & tributa, horum exemptionem & immunitatem nemo potest præscribere, vt docet Panorm. *in c. nouit num. 6. de iudæis, & in c. ad audientiam, de præscript.* & alij passim.

6. QVARTO *primo* An idem sit de immunitate ab indictionibus collectis, quæ non ut recognitionem supremæ potestatis, sed pro expensis alicuius belli, vel pro vtilitate alia publica vtilitate pendantur. Resp negatiuè. Hæc enim immunitas potest præscribi contra ciuitatem an. 40. vt tenent Couarr. *ad reg. possessor 2. part. §. 2. n. 10.* Idem dicendum aduersus Principem, vt colligitur ex *L. omnes C. de præscript. 30. vel 40. an.* nisi aliud peculiaris lex statuerit.

7. QVARTO *secundo.* An subditus præscribi possit immunitas ab obedientia Principis, vel plus correctione, vel vt ad eum non possit appellari. Resp. Negatiuè, quia potestas præcipiendi, iudicandi, & cohibendi est omnino inseparabilis a dicto statu Principis respectu subditorum. potest tamen subditus præscribere exemptionem & libertatem, per quam desinat esse subditus, & non agnoscat illum superiorem in temporalibus quod fecerunt multi Principes, qui aliquando fuerunt subditi Imperio Romano, ad hoc autem sufficiunt 40. anni cum titulo, & sine titulo tempus immemorabile.

8. QVARTO *tertio* An subditus eodem modo possit præscribere exemptionem & libertatem a po-

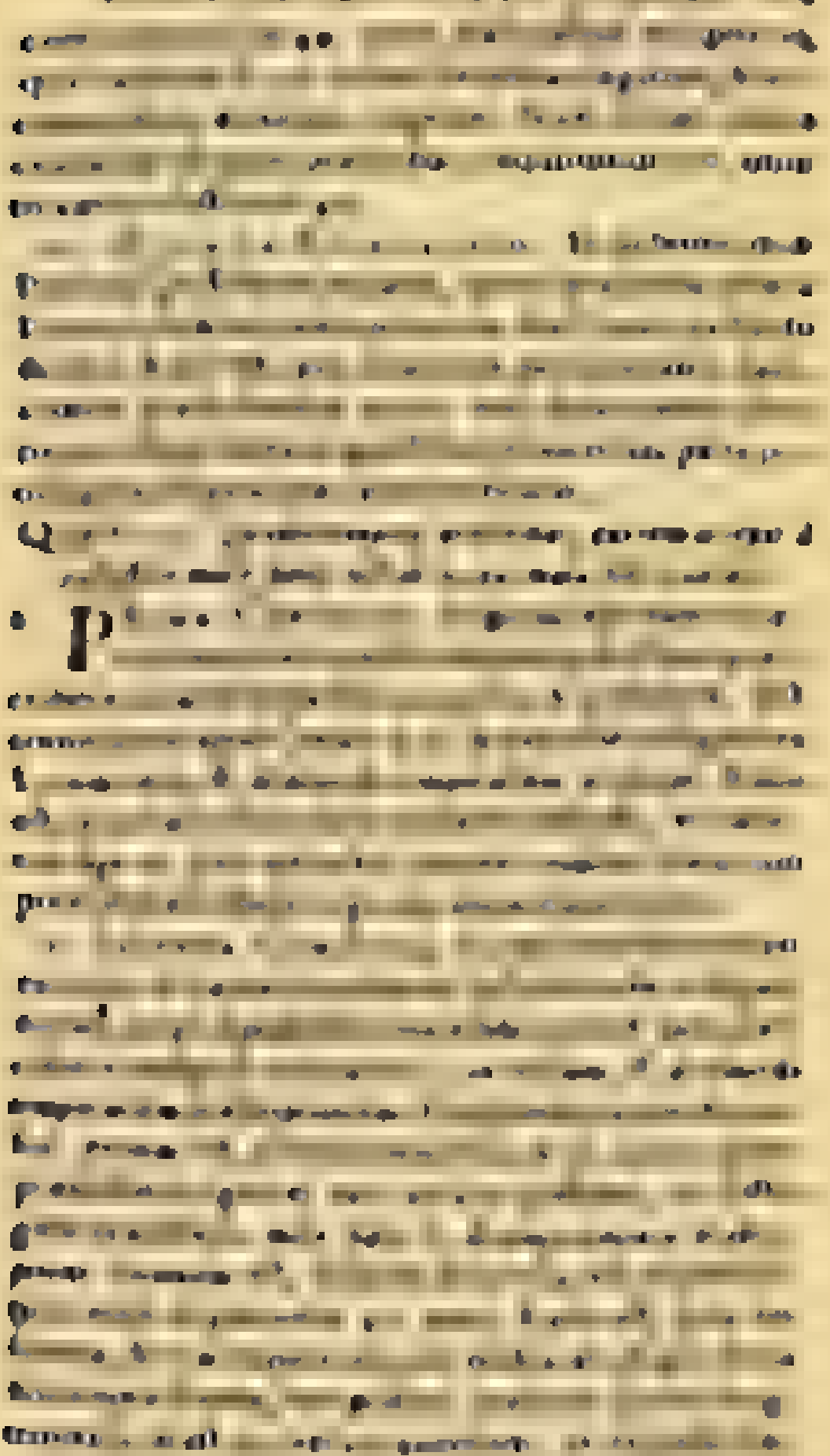

[illegible]

Quod ius quemque sequi oporteat pugnantem.

1. PRimum quidem non semper eum, qui inferre arma priuato cuipiam intendit, iniuste facere, qui se defendit. Nam ius quidem publicum esse uult, ut quod quisque ob tutelam sui corporis fecerit, ut eum qui sibi insidias intulerit, ipse dolo malo occisus esse uideatur. Nec enim licet nobis uim a quoquam propulsare iniuriam, ut ad ipsum inferamus. Neque enim [illegible]

Quod ius quemque per uiros et per uim propulsare oporteat, dummodo moderate.

2. PRimum igitur principium est ad hanc rem, ut [illegible] quod ad corpus nostrum pertinet, id nobis quam maxime conseruandum sit, quantum per nos stet, et quantum sine iniuria alterius facere possimus. Quod si ita est, ut [illegible]

[illegible] *Vide* [illegible]

§. 12.

2 SECUNDA CONCLUSIO. Praescriptio dicitur [illegible] & [illegible] cessat [illegible] agere, et est [illegible] [illegible]

3 TERTIA CONCLUSIO. [illegible] [illegible] *Panorm. & alios.*

4 QUAERES. An quae dicta praescriptio possit hoc [illegible] Respondetur [illegible] *Vide* [illegible]

M

locum.

nus bonus fidei.

gnetas. Idem colligi potest ex LL. cit. & ex tit. tit. C. *de præscript 30 annorum.*

4. Dices *primo.* Nemo sine culpa debet primam re sua ergo debet intercessisse negligentia Respondeo. Antecedens verum est, nisi ratio boni communis aliud postulet, vt fit in proposito.

5 Dices *secundo.* Fundamentum præscriptionis est bona fides ergo postquam constituerit rem suam alterius, subsistentur præscriptio, quia subsistitur eius fundamentum. Respondeo. Non subsistentur bona fides ex eo, quod per talem præscriptionem constet rem suam esse alienam, quia tunc verè potest iudicare rem esse suam, quamvis antea fuerit alterius.

QVÆSTIO LVIII. D. Thomæ.

De Iustitia.

IVstitia sumi potest dupliciter. *Primo*, pro complexione omnium virtutum, vt Matth. 5. v. 6 *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Secundo*, pro virtute particulari, qua voluntas inclinatur ad reddendum vnicuique suum sum ad æqualitatem. Hoc modo hic sumitur.

Quæst. 1. *Quid sit iustitia?*

1. PRIMA CONCLVSIO Tres sunt præcipuè eius definitiones *prima* Aristotelis 5. *Ethicorum* c. 1, Iustitia est habitus, quo ad agendas res iustas homines moueri dicuntur. *Secunda*, Augusti l. 19 *Ciuit* cap. 21. Iustitia est virtus, quæ suum cuique distribuit. *Tertia* Vlpiani L. *Iustitia* ff. *de iust. & iure.* Iustitia est constans & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi. Hanc explicat D Thomas art. 1. hoc sensu Iustitia est habitus, secundum quem aliquis constanti & perpetua voluntate, ius suum vnicuique tribuit

2 QVÆRES. An hæc definitio sit sufficiens Bonacina q. 1. *tit. quæst* 2 negat *primam*, quia non continet omnem actum Iustitiæ sunt enim tres ipsius actus Iubere, honestè viuere, alterum non ledere, suum vnicuique

tribuere, vt habet *B. sp. loco citato*. At definitio continet vltimum ta[illegible] actum. *Secundo*, qui [illegible] patitur pœnam à Iudice sibi [illegible] positam, seruat iusti[illegible] & tamen n[illegible] [illegible] ergo non est de essentia [illegible] tribuere alteri ius [illegible]. *Tertio*, [illegible] a Iustitia legalis non [illegible] ius. Nam quicumque [illegible] teretur ad restituendum *Quarto*, quia non solum Iustitiæ, sed etiam charitati cō[illegible] tenus, date vnicuique quod suum est [illegible] *Cor*. [illegible] vers. 4. Ad *primum* Resp. Vlpianus non [illegible] esse tres actus Iustitiæ, sed tria præcepta iuris, id est, legis. Deinde, per [illegible] in vnum actum in definitione Iustitiæ positum, [illegible] duo explicantur. Nam eo ipso quod tribuit vnicuique ius suum censetur neminem lædere, & honestatem circa proximum seruare. Vbi notandum quod honestè viuere posse [illegible] dupliciter. *Primo*, generatim pro eo, quod est studiose agere, & sic est commune omni virtuti. *Secundo*, specialiter pro eo, quod est seruare honestatem proximo debitam, quod fit non violando iura & [illegible] reddendo debita, & sic pertinet ad Iustitiam estque idem, quod tribuere vnicuique ius suum. Eodem modo alterum non lædere sumitur dupliciter *Primo*, negatiue & sic non est actus, sed negatio. *Secundo*, positiue, pro firmo proposito non lædendi alterum, & sic continetur sub illo actu [illegible] suum vnicuique tribuere. Ad *secundum*. Qui patitur pœnam sibi impositam non soli tribuit ius suum alteri, nempe Reipublicæ [illegible], sed etiam ipsi tribuit ius suum, quia tribuitur ei pœna, quæ illi ipsi debetur. Ad *tertium*, de Iustitia legali dicam infra. Ad *quartum*. Charitas spectari potest dupliciter. *Primo*, quoad actus elicitos, & sic tribuit alteri dilectionem & amorem, non ex obligatione Iustitiæ, sed honestatis. *Secundo*, quoad actus imperatos, & sic tribuit alteri, quidquid ceteræ virtutes alteri tribuunt.

5. SECVNDA CONCLVSIO. Ex definitione Iustitiæ

conſtat prima. Iuſtitiam eſſe virtutem, vt etiam docet D. Thom. arti. 1. Ratio eſt, quia reddere cuique ius ſuum, & conſtituere debitam proportionem, & æqualitatem in actibus, quibus homines inter ſe communicant, eſt per ſe honeſtum, & rectæ rationi conſentaneum ergo eſt actus virtutis. Secunda, conſtat hanc virtutem eſſe in voluntate, quia inclinat illam, vt velit vnicuique tribuere ius ſuum.

4. Dices. Omnis actus virtutis eſt laudabilis, ſed actus Iuſtitiæ non eſt laudabilis, quia ſæpe habentur infames quælibet vectigalia, vt patet in mercibus Iuſtitiæ vindicatæ. Reſpondeo. Actus virtutis ſecundum ſe eſt ſemper laudabilis, aliquando tamen vituperatur propter vitiatam, aut improbatam eius, qui eum exercet. Hoc ſenſu dixit Apoſt. 2. Corinth. 6. vers. 3. *Nemini dantes vllam offenſionem, vt non vituperetur miniſterium noſtrum*, id eſt, ne noſtra culpa efficiamur, vt miniſterium ex ſe laude dignum vituperetur.

Quæſt. 2. *An Iuſtitia ſit ad alterum?*

1. PRIMA Concluſio. Iuſtitia propriè dicta debet eſſe ad alterum ſuppoſitum. Ita D. Thom. art. 2. Ratio eſt, quia ſponit hominem, vt tribuat vnicuique ius ſuum, & nemini tribuit iniuriam, nullus autem facit ſibi iniuriam, ſed alteri. Hinc ſequitur *prima*, hominem ad ſeipſum non eſſe propriè Iuſtum. *Secunda*, nec inter patrem & filium, aut inter dominum & ſeruum, qualis Ratio eſt, quia nemo poteſt alteri facere iniuriam, niſi habens proprium ius, cuius violatione conſtituat iniuriam. At filius non habet proprium ius diſtinctum à patre, nec ſeruus à Domino ergo inter illos non eſt propriè Iuſtitia.

Dices. Hinc ſequitur inter Chriſtum & Deum non poſſe eſſe Iuſtitiam. Tum quia Chriſtus non eſt ſuppoſitum diſtinctum à Deo tum quia ſecundum humanitatem eſt ſeruus Dei, ac proinde non habet ius

[illegible]

2 Secunda Conclusio. [illegible]

Quaest. 5. Quomodo iustitia distinguatur ab aliis virtutibus?

1. Prima Conclusio. [illegible]

2 Secunda Conclusio. [illegible]

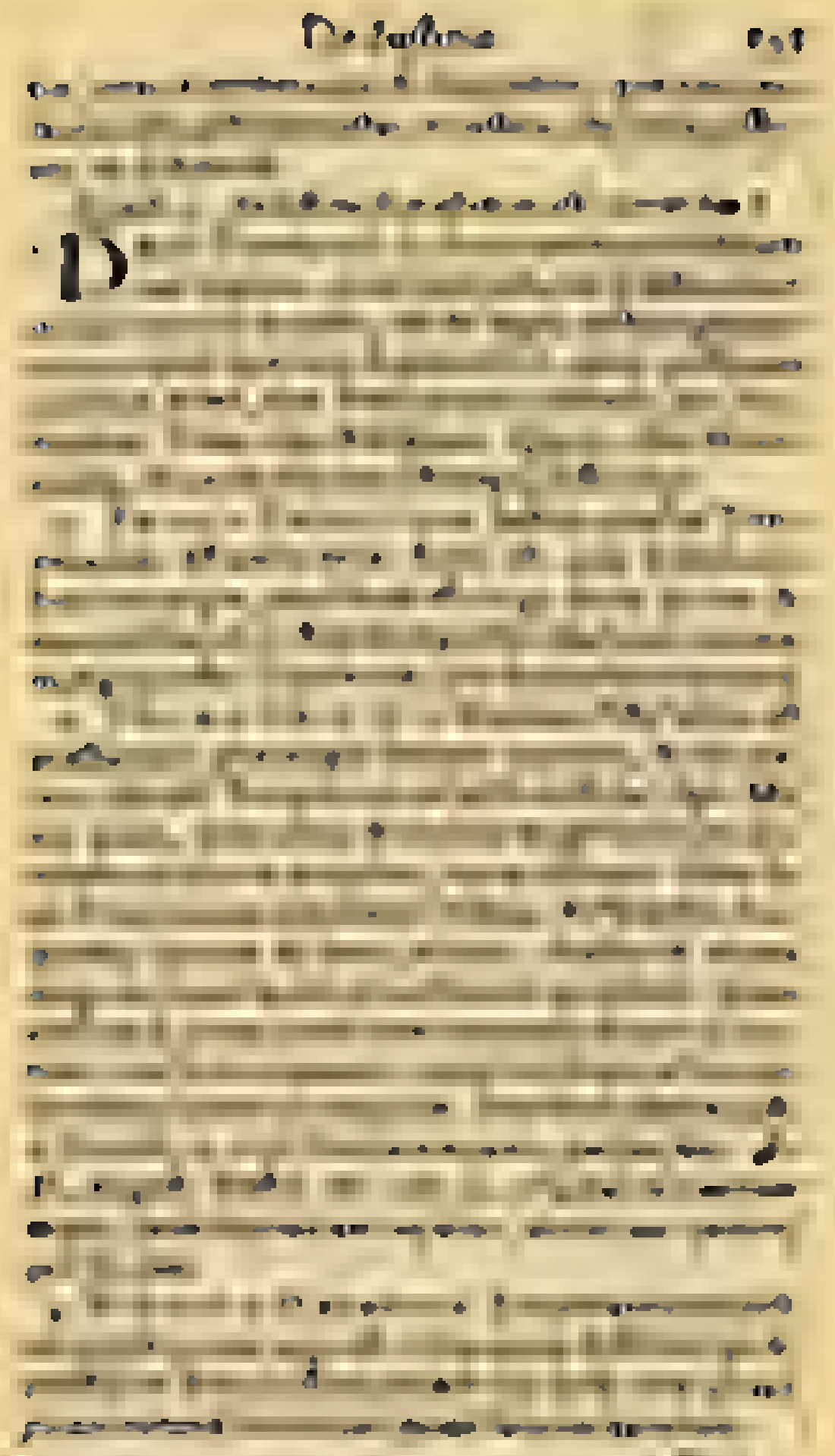

1 [illegible] [illegible] [illegible]

actio iustitiae [illegible] ergo. Respondeo. Manifestum [illegible] [illegible] [illegible], sed [illegible] [illegible].

9 Tertia [illegible] iustitia est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est D. Thom. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iustitiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iusti-tiae. Secunda [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Consequens autem est [illegible] [illegible].

Quaest. [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?*

1 Affirmat D. Thomas art. 5. 6. 7. & Antoninus [illegible] [illegible].

2 Prima Conclusio. Prima iustitia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Reip. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] Reip. [illegible] [illegible] [illegible] debet [illegible] est ad [illegible] [illegible] Reip. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iustitiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Respond. ergo [illegible] est hanc iustitiam esse [illegible] [illegible] [illegible] iustitiae particulari. [illegible] [illegible] [illegible] hanc iustitiam non esse generalem,

sed specialem; quod est contra Conclusionem.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Haec virtus sortitur varia nomina. *Primo.* Vocatur Iustitia, quia est ad alterum, nempe Remp. seu communitatem. *Secundo.* Vocatur Iustitia legalis, quia tendit ad omnia, quae legibus statuta sunt propter bonum commune. *Tertio.* Vocatur Iustitia generalis ratione materiae, quia reliquas virtutes in omni materia [illegible] omnis enim talis materia legibus constituta est. *Quarto.* Vocatur virtus specialis, quia licet ratione materiae sit generalis, tamen in ratione virtutis est specialis, & habet specialem essentiam, distinctam ab alijs virtutibus, vt probatum est.

4. DICES. Aristoteles contrarium docet, nempe non esse virtutem aliquam specialem, sed potius omnium virtutum complexionem. *Idem docet Bannez 3. lib. quaestion. 4. Gerald. ibidem quaest. 5. Fasciculus. cap. 1. 2. Andreas [illegible] lib. 5. in Comment. [illegible] cap. 4.* Docent enim complexionem omnium virtutum duobus modis spectari posse. *Primo.* In [illegible], quatenus legibus imperat. *Secundo.* In superiore, quatenus [illegible] alium, vt tenet leges [illegible], & vtrumque vocari Iustitiam legalem. Respondeo, fateor hanc esse doctorum sententiam, sed probabilior est sententia Diui Thomae quam secuti sumus.

Quaest. 8. *An Iustitia legalis habeat materiam & propriam rationem Iustitiae?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Probabile est esse verè & propriè dictam Iustitiam. *Ita Medina & Salon. ad art. 5. D. Thom.* probatur *primo*, quia *D. Thom. art. 5.* dicit, Iustitiam, secundum propriam rationem, ordinare hominem, tum ad alterum particularem, tum ad alterum in communi, siue ad communitatem: ergo vtramque Iustitiam pari ratione, quia legalem putat esse propriè dictam Iustitiam. *Secundo.* Quia Iustitia legalis sim-

quam sit propriè dicta Iustitia, est tamen multò perfe-ctior, quàm Iustitia particularis, quae est propriè dicta Iustitia. Primò. Quia immediatè respicit bonum commune, quod est excellentius bono priuato. Secundò. Quia debitum Iustitiae legalis est altioris ordinis, quàm debitum Iustitiae particularis.

3 Dices. Quomodo potest haec Iustitia esse perfectior, cum non sit propriè dicta Iustitia? Respondeo. Hoc non repugnat, patet in hoc exemplo. Nam Religio, pietas, & obseruantia sunt Iustitiae impropriè dictae, ut patet ex D. Th. infra quaest. 80. & tamen praestant omnibus quae Iustitiae propriè dictae, quia versantur circa debitum altioris ordinis. Ex dictis patet solutio secundi & tertij argumenti in contrarium oppositi. Ad primum Respondeo. D. Thomam loqui de Iustitia secundum abstractam, & communem quandam rationem Iustitiae, nempe, ut Iustitia est ad alterum. Sic enim propriè dici potest de legali, & particulari Iustitia, & praeterea de omnibus virtutibus quae sunt ad alterum.

Quaest. 9. An iustitia legalis sit eadem, quod pietas erga patriam?

1 Constat Iustitiam legalem spectare bonum Reip. seu totius communitatis. Sunt autem variae virtutes, quae hoc bonum respiciunt, ut pietas, obseruantia, obedientia. Est ergo quaestio. An Iustitia legalis sit aliqua ex his virtutibus. Quidam putant esse obseruantiam. Nam haec tribuit Iustitiae legali, quod obseruat leges Reipub. quod est proprium obedientiae. Alij putant esse pietatem, cuius officium est ex pio quodam affectu procurare bonum patriae.

2 Prima Conclusio. Hae tres virtutes, Pietas, Obseruantia, & Iustitia legalis, in tribus conueniunt. Primò. Quod immediatè respiciunt, & procurent bonum commune Reipubl. Secundò. Quod non possint Rempublicam [illegible], ac

proinde non sint Iustitiae propriè dictae. *Tertio* Quod non obligent ad restitutionem. Ratio huius postremi est ex quaest. 62. ubi agitur de obligatione restitutionis.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Differunt etiam ratione debiti. Nam tribus modis potest aliquid esse debitum Reipub. a privato homine. *Primo* Titulo originis, seu nativitatis. Nam eo ipso quod quis natus est in aliqua civitate, debet illi aliquod obsequium. *Secundo*. Titulo praelationis & gubernationis. *Tertio* Titulo connexionis & dependentiae, quam habet pars ad totum. *Primo* debito satisfacit pietas. *Secundo* Observantia. *Tertio* Iustitia legalis.

4. TERTIA CONCLVSIO. Obedientia videtur distingui ab his tribus virtutibus. Quia debemus illis obedire, ut praecipiunt ex potestate & iurisdictione superiori, volentes obligare subditos: non autem ut tantum super eam merita.

5. DICES. Quid sentiendum est de charitate erga patriam, vel Rempub. Respondeo. Si amemus patriam propter Deum, tunc erit actus virtutis Theologicae. Si autem propter aliud motivum, erit actus alicuius virtutis, cuius illud motivum est.

QVAESTIO LIX.

De Iniustitia.

SVPRA dictum est Iustitiam sumi duobus modis. *Primo*. Pro omni virtute, quatenus est quaedam legis obedientia. *Secundo*. Pro virtute particulari, quae constituit aequalitatem in commutationibus, & distributionibus. Totidem modis sumitur etiam iniustitia. *Primo* Pro omni legis violatione, & sic omne peccatum est quaedam iniustitia. *Secundo* Pro vitio particulari, quod opponitur Iustitiae particulari. Hoc modo hic sumitur.

Quæst. 1 Quid sit iniustitia.

1. PRIMA CONCLVSIO. Si iniustitia sumatur pro actu, qui est oppositus actui Iustitiæ, nihil aliud est, quam alieni iuris violatio, neque differt ab iniuria. Sicut enim actu iustitiæ tribuitur cuique Ius suum: ita actu iniustitiæ hoc ius violatur, in qua violatione consistit iniuriæ ratio.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Si iniustitia sumatur pro habitu, qui est habitui Iustitiæ oppositus, nihil aliud est, quam praua voluntatis dispositio, ex iniustis actibus acquisita, ad similes actus inclinans.

3. QVÆRES. An hæc habitualis iniustitia consistat tantum in praua dispositione reali, an etiam in macula & imputatione. Respond. Posse in vtraque consistere. Ratio est, quia potest aliquis iniustè facere duobus modis, nempe commissione & omissione. Si facit commissione, relinquit in voluntate aliquam dispositionem realem. Si verò omissione, relinquit solam maculam moralem sine reali dispositione, sed raro fit, vt omissio contingat sine positiua voluntatis complacentia & assensu.

Quæst. 2. *An aliquis dicatur iniustus eo ipso, quod faciat aliquid iniustum.*

1. DIVVS Thomas art. 2. vtitur hac distinctione, qui iniustum facit ex ignorantia seu passione, non est iniustus, sed is solum, qui facit ex intentione & electione.

2. PRIMA CONCLVSIO. Qui sciens aliquid esse iniustum, sponte id facit, eo ipso est iniustus. Probatur, quia qui liberè vult id, quod scit esse iniustum, exsequitur etiam vere ipsam iniustitiam intentam: ergo meritò dicitur iniustus.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Qui ignorantia inculpabili nescit esse iniustum, vel si scit non consentit in opus, sed vi externa impulsus facit, non est dicendus

iniustus. Probatur, quia malum actum operis nullo modo est volita.

4. Tertia Conclusio. Si ignorantia sit culpabilis, vel concupiscentia, aut passio, quae quasi incitatur, talis sit, ut ei possit resisti, vere est iniustus, si faciat opus iniustum, licet minus, quam si sciens & volens. Probatur, quia tales vis & ignorantia non faciunt simpliciter involuntarium, ut *supra cap. 5. 6. 7. & 8.*

5. Dices. Aristoteles 5. *Ethic. cap.* 8. tractans hanc quaestionem docet non esse dicendum iniustum, qui ex ignorantia, vel passione facit aliquid iniustum, nulla adhibita diligentia. Respondeo. Sensus est non esse dicendum iniustum, quia dicitur non operari ex habitu & affectu iniustitiae, quo sensu loquitur etiam *D. Thom. art.* 2.

Quaestio [illegible]. *An aliquis possit pati iniustum volens?*

1 Prima Conclusio. Formaliter, & per se loquendo nullus facit iniustum, vel iniuriam, nisi volens, neque patitur iniustum, vel iniuriam nisi nolens. Ita *D. Thom. art.* 3. & Aristot. 5. *Ethic. cap.* 9. & 11. Prior pars patet, quia iniustum peccatum est voluntarium, sive directe, sive indirecte [illegible] nisi volens, & hinc fit, ut amentes, & bruta non faciant iniuriam, cum [illegible]. Altera pars probatur, quia nemo potest pati iniuriam, nisi sibi fiat violentia: nemo potest autem violari [illegible], nisi ipso nolente, vel expresse, si [illegible] vel implicite, si [illegible] affectus, ut si [illegible] volens [illegible] est, quia si vult, vel certe passive permittit se laedi, non contra suam voluntatem [illegible], vel contra [illegible] laedentis [illegible], sibi tamen ipsi, quatenus ipsius est, non [illegible]. Hoc sensu intelligitur illa regula quae est 27. *inter regulas iuris in 6. Scienti & consentienti non fit iniuria, neque dolus.*

2. Dices. Hinc sequitur primo. Eum, qui se interfi-

3 NOTA Quantum [illegible] hanc regulam explicare [illegible] Domi- [illegible] bona fortuna [illegible] [illegible] post mortem, alia, quoruм [illegible] [illegible] & [illegible] Dicam ergo [illegible] in praesentibus bonis, non in posterioribus.

4 SECUNDA CONCLUSIO Fieri potest, ut aliquis ex sua parte [illegible] & tamen [illegible] pro-pter [illegible] & e contra [illegible] fieri potest, ut [illegible] & alter pro [illegible] D. Thomas [illegible] Perce-[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible], quam ille potuit esse pro-[illegible]

5 DICES Ergo Christus, & Martyres proprie non fuerunt post [illegible] post [illegible] & per [illegible] Respondeo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Christus & Martyres [illegible] [illegible] Vnde [illegible] [illegible] Sapient. c. 3. [illegible]

[illegible]

QVAESTIO 18

De Iudice.

N[illegible]

[illegible]

A[illegible]

[illegible] ad alias virtutes.

2. PRIMA CONCLUSIO. Internum iudicium, quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible], est actus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ratio est, quia voluntas non potest iudicare, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] velle & appetere.

3. SECUNDA CONCLUSIO. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], sed prudentiae [illegible] [illegible]. Ratio est, quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse [illegible] [illegible] habitus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est actus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse [illegible]: ergo non est habitus Iustitiae, qui est in voluntate.

4. TERTIA CONCLUSIO. Iudicium internum [illegible] [illegible] [illegible] a Iustitia, sed prudentia [illegible] [illegible] [illegible] Iustitiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Primum patet, quia [illegible] [illegible] [illegible], Obedientia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Iustitia. Secundum patet, quia [illegible] Iustitiae disponit, & inclinat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iudicare.

5. [illegible] [illegible] [illegible] prudentiam. Nam si iudicium [illegible] [illegible] [illegible] prudentiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Respond. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bene [illegible] [illegible] [illegible] iudicare, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ratio est, quia prudentia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quisque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bene [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] prudentia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

6. QUARTA CONCLUSIO. Iudicium externum,

[illegible]

an particularis?

[illegible]

[illegible]

non indicemini Matth. 5. v. 40. *Si quis voluerit tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium,* 1 Corinth. 6 vers. 7. *Iam quidem omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos, quare non magis iniuriam accipitis?*

2. PRIMA CONCLVSIO. Christianis licet iudicare modo iuste iudicent. Ita *Diuus Thom. a.* 2. Probatur *primo*, quia nihil prodessent leges in Rep. christiana, si nulla essent iudicia. Sed leges necessariæ sunt: ergo & iudicia. *Secundo*, quia viri sancti vtriusque testamenti iudicia exercuerunt, vt patet in Samsone, Gedeone, Iephte, Samuele, D. Petro, Constantino, & aliis. *Tertio ex Arist.* qui lib. 5. *Eth. cap.* 4. dicit animam Reipub. esse iudicem. At anima est corpori necessaria. Item *lib.* 4. *polit. cap.* 4. Iudicem in ciuitate esse, quod intellectus est in homine. *Quarto*, quia sine Iudicibus innocentes defendi non possent, neque pax in Rep. conseruari.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Vt autem iudicium sit iustum, tria requiruntur. *Primo*. Vt procedat ex affectu & intentione Iustitiæ. *Secundo*, vt ex authoritate Iudicis, alioquin dicetur præsumptum. *Tertio*, vt proferatur secundum rectitudinem prudentiæ, alioquin erit temerarium. *Vide D. Thom. a.* 2.

4. Ad *primum* Argu. Respondeo. Ibi non prohiberi omne iudicium, sed priuatum eorum, qui vel temerè aliorum facta iudicant, vel in leues eorum defectus rigidi censores esse volunt, non curantes proprias culpas, quod indicant verba sequentia *Quid vides festucam in oculo fratris?* Ad *secundum* Respond. Cum D. *Aug. epist.* 5. Verba illa Domini intelligenda esse secundum animi præparationem, sicut & illa *Si quis te percusserit in maxillam.* Nam idem Christus percussus in maxillam non præbuit alteram, sed dixit, *Cur me cædis?* quo exemplo docuit, quonam pacto huiusmodi præcepta intelligenda sint. Ad *tertium* Respond. ex Theodoreto

Delictum ibi non accipi pro peccato, sed pro imperfectione, seu pro opere minus perfecto. Secundo, si delictum significet peccatum, ut exponunt *Ambrosius & Chrysostomus citatus, & Augustinus in Enchir. cap.* [illegible] dico iudicium vocari delictum, non quod in se peccatum sit, sed quia communiter non caret peccato, vel ratione sui, ut quando sequitur ex [illegible] vel ratione modi, ut quando cum odio & rancore, vel ratione [illegible], ut quando manifestatur [illegible] vel ratione scandali, ut accidebat Corinthiis, qui cum scandalo litigabant. *Tertio*, non reprehendi iudicia ex parte iudicis, sed ex parte litigantium. Itaque licet peccatum esset litigare, non tamen iudicare, quia per iudicium imponitur finis litibus, quod bonum est. *Vide Baron. anno 1, Pauli.*

Quær. 4. *An iudicium temerarium sit peccatum mortale?*

1 NOta *primo* Iudicium temerarium dici, quod de alio [illegible] peccato aut [illegible] malo ex levibus indiciis concipitur. Quod enim ex validis & sufficientibus causis concipitur, non est temerarium, sed [illegible] ut si videres aliquem hæreticum, quod inde [illegible], quod [illegible] quod in tenebris sæpe [illegible] frequenter.

2 Nota *secundo* Differentiam inter dubitationem, suspicionem, & iudicium temerarium. Dubitatio propria est, cum animus hæret in medio suspensus & in neutram partem inclinat. Suspicio est, quando in alteram partem inclinat, manente tamen [illegible] alterius. Iudicium temerarium est assensus alterius partis, [illegible] debet [illegible].

3 Prima Conclusio. Iudicium temerarium sufficienter productum in actum exteriorem per sententiam, semper est peccatum mortale contra Iustitiam. Ita D. Tho. [illegible] Ratio est quia Iudex hoc modo [illegible]

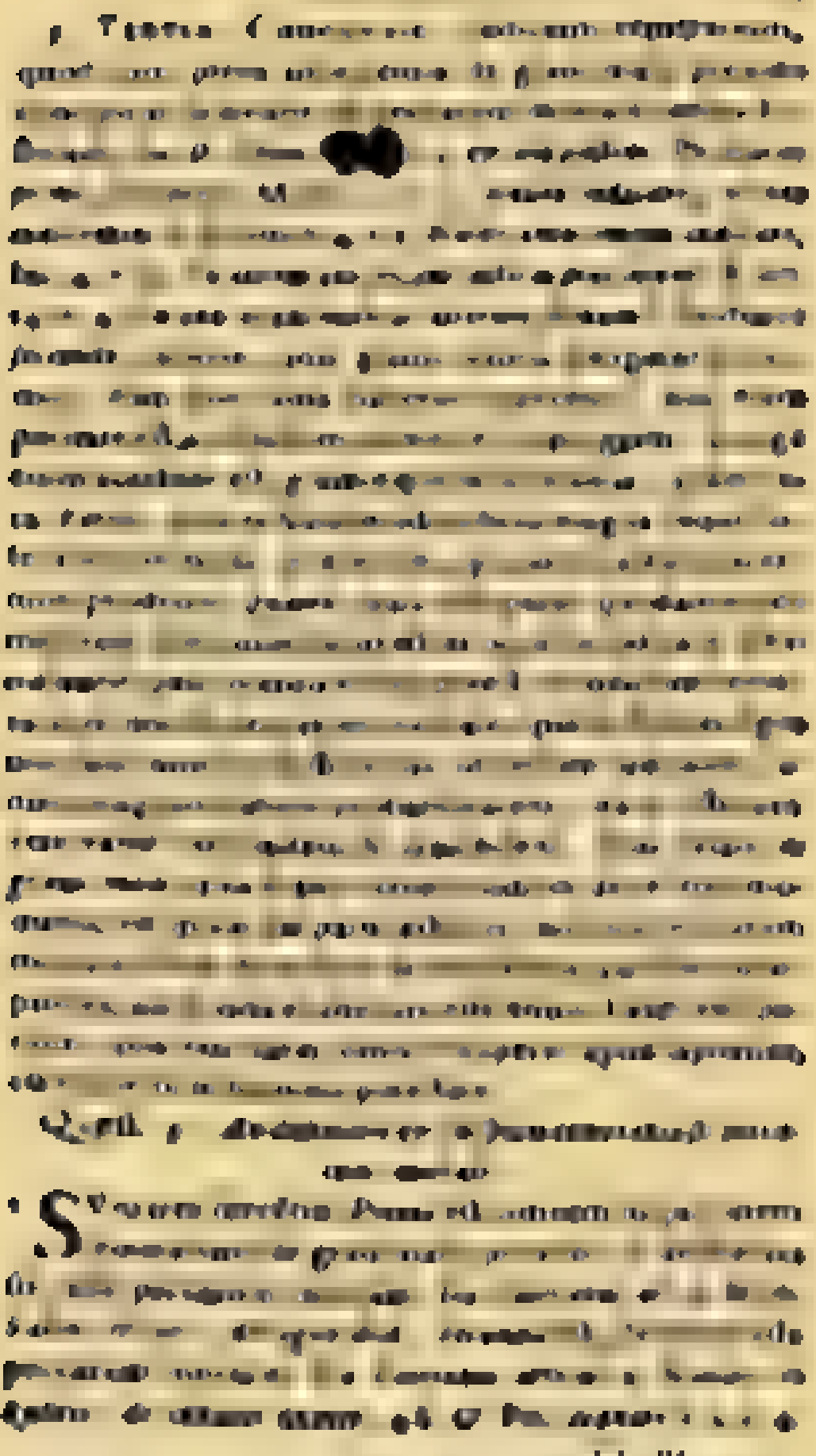

in partem meliorem. Tertio. Habetur etiam in suspicione, sive dubitando. Quarto. Suspicionem vero iudicium, seu intendo animum applicare ad eum iudicandum.

2 Nota secundo. Dupliciter nos posse aliquid in meliorem partem interpretari. Primo Speculative, ut quando opinamur potius determinate esse verum; non tamen [illegible] bonum genere debere, cum sit in incerto. Secundo Practice, ut quando [illegible] affectu & [illegible] pro improbo habendum.

3 Prima Conclusio. Dubia de rebus non sunt in meliorem partem interpretanda, sed [illegible]. Ratio, quia in iudicio [illegible] agitur, ut [illegible] veritas non [illegible]. In iudicio autem pertinente ad [illegible] veritas, ut maxime [illegible] ut pro- [illegible], deque [illegible] possibilitate in dubio dependeat.

4 Secunda Conclusio. Dubia de personis, ad bonum vel malum [illegible] pertinentia, sunt in meliorem partem interpretanda. Ita D. Thomas [illegible] 4. & [illegible] in [illegible] cap. 11 [illegible] ut [illegible] falso, quia [illegible] in meliorem partem interpretemur. Idem docet D. Bernardus [illegible]. Et [illegible] illo [illegible]. In dubio non esse praesumendum [illegible] quod [illegible]. Sed difficultas est quomodo [illegible] in meliorem partem [illegible] interpretanda, an [illegible] ut in dubio non praesumatur [illegible] probus [illegible] potestate [illegible] habendus [illegible] ignorantia [illegible].

§ Tertia Conclusio. In dubio non tenemur ad hoc probandum per quod est nostrum petitum quia ille qui petit debet probare. Et hoc est quia de dubio non potest fieri probatio. Et ideo quia tenetur ad illud quod est nostrum petitum ideo quod petimus per tale medium non tenemur probare. Et ideo si quis petat aliquid a me et ego dicam quod illud quod petit a me non habeo, et ipse dicat quod habeo, non tenetur probare quod habeo, sed ego tenebor probare quod non habeo. Unde qui habet se defendere non tenetur probare. Et hoc est quia ille qui petit debet probare. Et ideo si quis petat aliquid a me et ego dicam quod illud quod petit a me non habeo, et ipse dicat quod habeo, non tenetur probare quod habeo, sed ego tenebor probare quod non habeo. Unde qui habet se defendere non tenetur probare.

§ Quarta Conclusio. Non in dubio semper standum est pro reo in penalibus et pro libertate in civilibus. Et hoc est quia in dubio non potest fieri probatio. Et ideo si quis petat aliquid a me et ego dicam quod illud quod petit a me non habeo, et ipse dicat quod habeo, non tenetur probare quod habeo, sed ego tenebor probare quod non habeo. Unde qui habet se defendere non tenetur probare.

§ Quinta Conclusio. Non potest fieri quando agitur de bonis ecclesiae, quia ubi agitur de bonis ecclesiae, ibi agitur de bonis pauperum. Et ideo si quis petat aliquid a me et ego dicam quod illud quod petit a me non habeo, et ipse dicat quod habeo, non tenetur probare quod habeo, sed ego tenebor probare quod non habeo. Unde qui habet se defendere non tenetur probare.

§ Sexta Conclusio. Non est standum in dubio contra bona fama. Et hoc est quia bona fama est magis de substantia hominis quam bona temporalia. Et ideo si quis petat aliquid a me et ego dicam quod illud quod petit a me non habeo, et ipse dicat quod habeo, non tenetur probare quod habeo, sed ego tenebor probare quod non habeo. Unde qui habet se defendere non tenetur probare.

Cap. LXV. Thema.

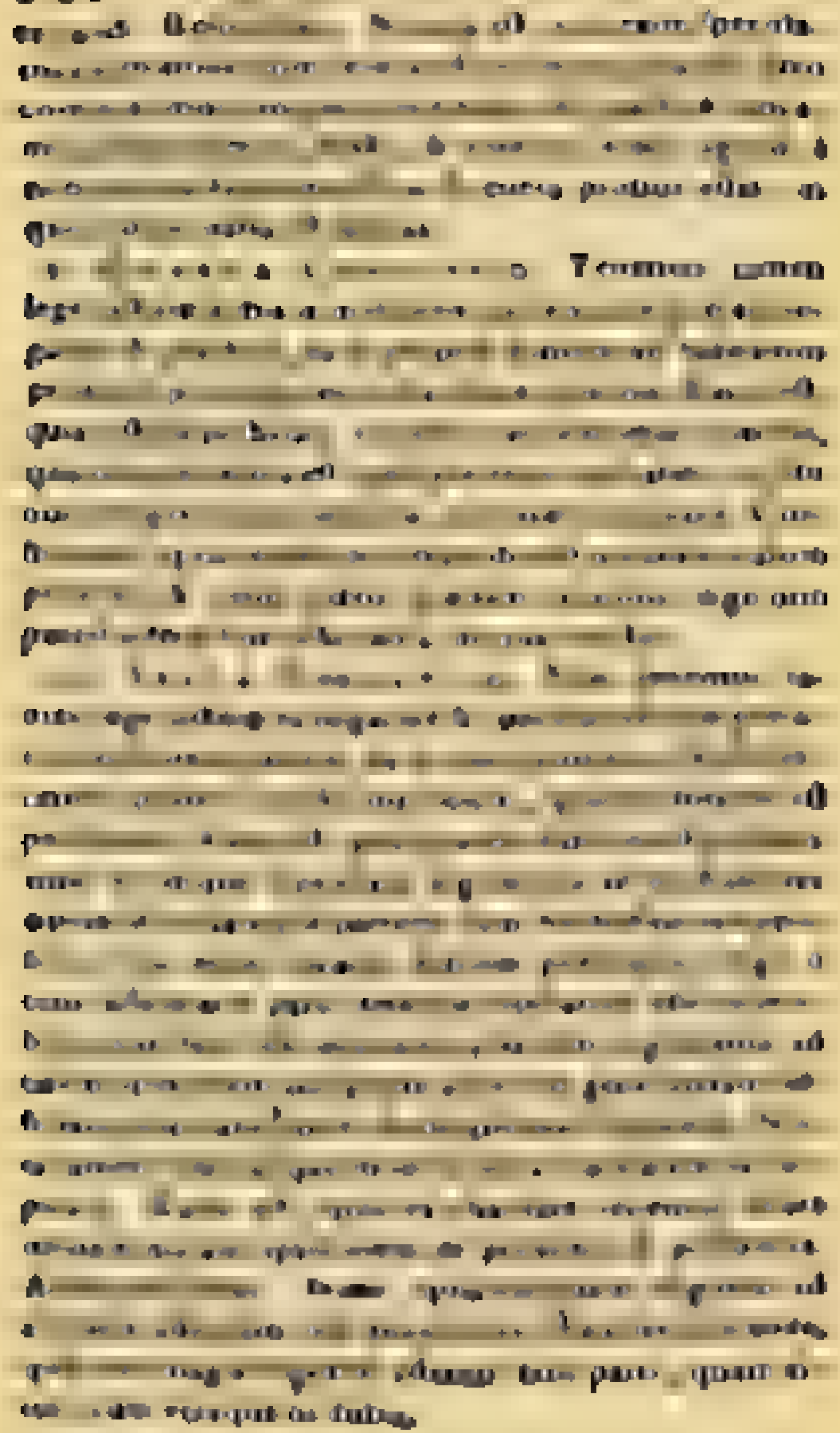

11. DICES *primò*. Si non est contra iustitiam sic suspicari, ergo nec est contra charitatem; hæc enim est materia iustitiæ: ergo si in ea peccatur, contra iustitiam peccatur. Respondeo sæpe fit, vt in materia iustitiæ peccetur contra proximum, non violata lege iustitiæ, vt cum ille nullum ius strictum habet, vt aliquid fiat, aut non fiat, & res alioquin ipsi est incommoda, vt v. g. si infames eum, cuius delictum est alibi notorium iuridicè; vel si occidas inuasorem inculpata defensione, quando aliter te poteras subtrahere. Idem fit in proposito. Dixi, *quando dubium est positiuum*; quia si sit negatiuum, vbi scilicet in neutram partem suppetunt argumenta, tunc est contra iustitiam malè opinari quisque enim ius habet, vt non habeatur de se mala opinio, nisi indicia aliud suadeant.

12. DICES *secundò*. Si non est contra iustitiam malè opinari speculatiuè, quando dubium est positiuum ergo neque cõtra iustitiam est malè opinari practicè, quia iudicium practicum sequitur ex speculatiuo. Respondeo. Non necessario sequitur ex speculatiuo, præsertim, quando speculatiuum est incertum. Nam fieri potest vt speculatiuè opiner aliquem esse improbum, vel furem, & practicè iudicem esse probum, id est, habendum loco probi viri.

13. SEPTIMA CONCLVSIO. Quando agitur de vitando aliquo damno, vel de adhibendo remedio tunc dubia sunt in deteriorem partem accipienda non quidem iudicando proximum esse furem, vel improbum, vel habendum pro tali, sed iudicando ita externis cauendum esse, & sibi aliquo consulendum, ac si dubia esset eius probitas Ita D. Thom. *a.* 4. *ad* 3 *& alij*. Hoc modo cũ accipimus ignotũ in ædes, ita cauemus rebus nostris, ac si dubia esset eius probitas, nullo modo habentes eum pro improbo sic superiores ob indicia quædam dubia interdum obiurgant suos subditos pœniten-

tiae imperante, atque remedia illis corrigendis adhi-
bere, tanquam in propria conscientia [illegible] quantum tenet
pro malis non habeant, & tamen tacite [illegible]
apud auctorem [illegible]. Nam si possunt subditi
etiam hanc regulam de dono in meliorem partem in-
terpretandi servare quoad internam [illegible] &
esse honestum, [illegible] vel
cautelam [illegible] possent [illegible] subdi-
tos [illegible]. Nam
non [illegible] spe-
rare [illegible]. Hi tamen cavere debent, ne vel
modum excedant, [illegible] vel
de aliorum [illegible] videantur.

Quaest. 9. *An semper secundum leges scriptas iudican-dum sit?*

1 PRIMA CONCLUSIO. Si leges scriptae con-
tineant ius naturale, semper secundum eas iudi-
candum est. Ratio quia nunquam est licitum a iure
naturali recedere, cum contrarium huius iuris sit sem-
per iniquum.

2 SECUNDA CONCLUSIO. Si leges scriptae
contineant ius positivum, ordinarie secundum eas iu-
dicandum est, praesertim a iudice inferiori. Ita D. Tho.
3 c. [illegible] Ratio est quia iudex inferior non potest re-
cedere a iure & voluntate superioris cui subest [illegible]
nam. Loquor autem de iudice inferiori, quia supre-
mus Princeps potest aliquando dispensare in lege posi-
tiva, vel rigorem & poenam [illegible] aut mitiga-
re, quando [illegible] expedire Respub. hoc autem non
potest inferior, nisi ex tacita, vel expressa superioris
concessione.

3 TERTIA CONCLUSIO. Licet iudex infe-
rior ordinarie non possit recedere a lege scripta, po-
test tamen in quibusdam casibus, iudicando contra

[illegible]

iudicant, ac proinde sententia illorum est irrita. Ratio, quia in his iudicijs deest potestas in eum, qui iudicatur. At potestas est ante omnia necessaria.

3 Secunda Conclusio. Potest aliquis quinque modis alteri esse subiectus, ita vt possit ab eo iudicari. *Primo*, ratione potestatis ordinariæ. Sic fideles Pontifici, & Episcopis suis, & ciues suo Regi sunt subiecti. *Secundo*, ratione potestatis delegatæ. Sic legato Apostolico subsunt prouinciæ, ad quas ipsius delegatio pertinet, & ciues Proregi vel Gubernatori, sic Daniel iudicauit senes potestate à Deo sibi delegata c. 13. & iuxta probabiliorem sententiam Moyses Ægyptium, (Exodi 2.) vt testatur Aug. *l. qq. in Exod. q.* 2. & colligitur *ex Act.* 7. v. 24. *Tertio*, ex consensu partium, vt quando partes ex compromisso se alicui subijciunt, siue vt Iudici (vt si alias authoritatem iudicandi habebat, etsi non in illos) siue vt arbitro. *Quarto*, ratione delicti in alieno loco perpetrati. Nam ratione delicti sortitur quis forum, vt patet c. *Postulasti*, & c. *finali* de foro competenti. Simili modo sortitur quis forum ratione contractus, domicilij, & rei, de qua contra possessorem causa mouetur, vt eodem cap. dicitur. *Quintò*, ratione iniuriæ subdito alterius Principis illatæ. Si enim superior eius, qui iniuriam fecit, interpellatus nolit illam vindicare, potest id facere Princeps eius, qui iniuriam accepit.

4. Tertia Conclusio. Quicunque ergo iudicat aliquem, qui aliquo horum modorum non est ei subiectus, peccat vsurpatione iudicij. Quia sibi vsurpat authoritatem iudiciariam in eum, in quem non habet. Sic peccant Iudices seculares iudicantes Clericos, quia hi sunt exempti ab eorum iurisdictione, tam in ciuilibus quam criminalibus, vt patet *ex distinct.* 96. & 11. q. 1 *per totam*, & *de immunitate Eccl. & de foro compet. Extrau.* & *in Concilio Tridentino. sess.* 25. *cap. de reformatione*, vbi

renouan-

excommunicato ſuadente, ſequerentur grauiſſima incommoda ſi eius acta non valerent: nouerit enim ſententiæ, præſentationes, electiones & collationes beneficiorum deberent reuocari cum magno damno & perturbatione innocentum. *Terræ*, quia quando excommunicatio iudicis eſt occulta, ipſe non eſt publicè vitandus, ſed ſolum occultè, vt colligitur ex c. *cum ad Aures*. De ſent. excom. In oppoſitum eſt inutile, ſi quis in publico detrectaret eius cõmunionem, propter inſtantiam, quæ inde ſequeretur: ergo cum partes non poſſint propter occultam excommunicationem ipſius iudicem recuſare (niſi forte velint ſuſpectionem probando ipſum eſſe excommunicatum, ad quod tenetur) oportet, vt plus quoque ſententia valeat ſit. Ad iſtud enim eſt, vt partes teneantur ſe iſtere tribunali iudicis, à quo non nulli iniquam ſententiam referre poſſint. *Quarto*, idem probari poteſt ex l. 3. *Barbarius* ff. *de offic. prætorum* & 1. q. 7. c. *vſurpator*.

2. QVÆRES. An hæc ſolum intelligenda ſint de ſententijs & actis fori externi, an etiam interni & ſacramentalis. Reſpondeo, de vtriſque, quia DD. generaliter loquuntur, & rationes eandem locum vtrobique habent.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Si excommunicatus iudex ſit publicus ſeu notorius, ante quidem conſilium Conſtantiense peccabat vſurpatione iudicij, iudicando, & ſententia erat irrita. Poſt tamen illud concilium non hic peccat, nec acta eius ſunt irrita, niſi ſit nominatim denunciatus, vel notorius percuſſor clerici. Prima pars eſt communis & colligitur ex c. *ad probandum*, de ſent. & re iudicata, & ex *authentica* 24. *quæſt.* 1. Ratio eſt, quia iudex publicè excommunicatus ſuſpenditur ab vſu officij, & habet poteſtatem ligatam, ſeu impeditam: ergo ſi iudicat, peccat vſurpatione iudicij, aſſumens ſibi poteſtatem iudicandi, quam non habet:

[illegible]

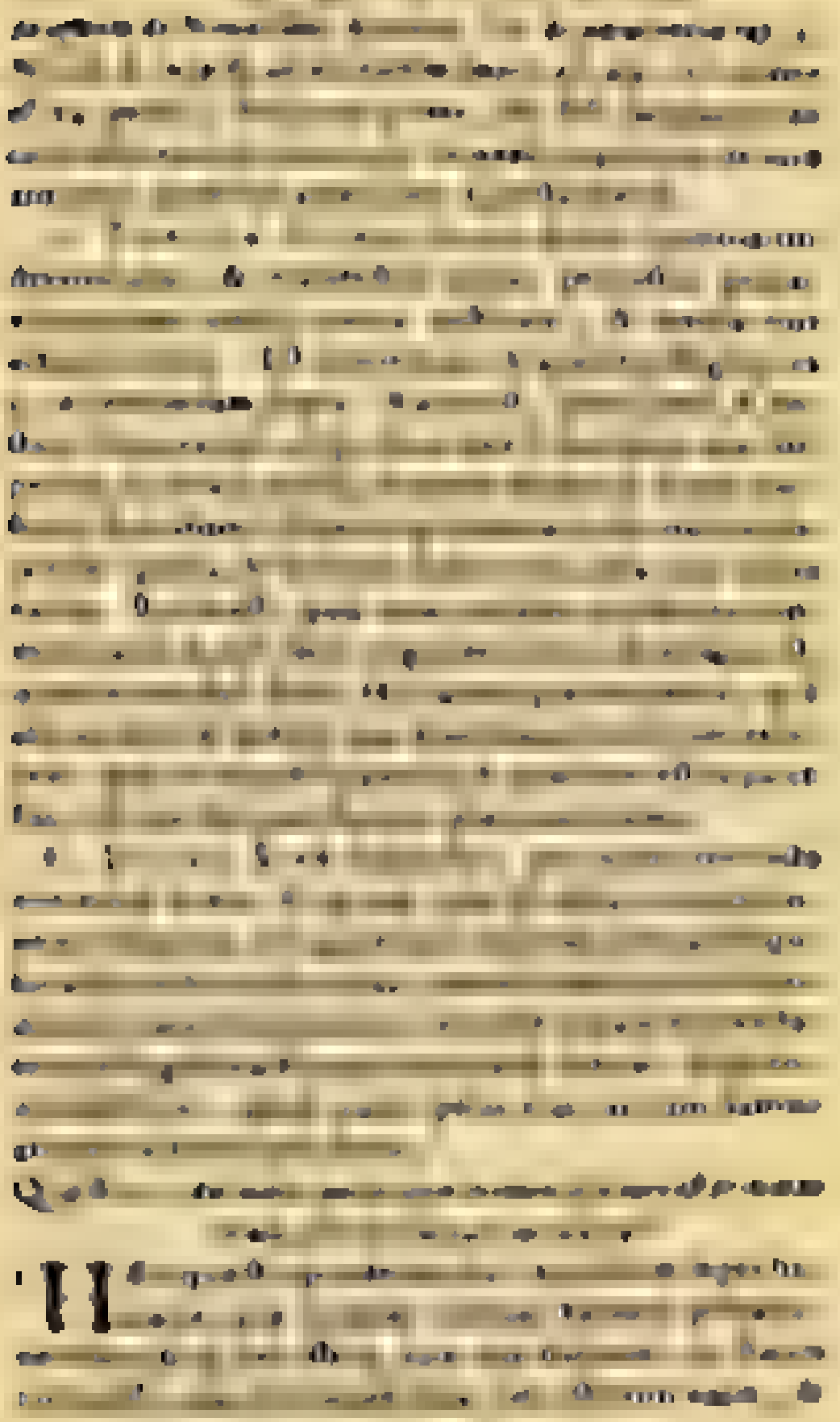

Episcopus, de preb. in 6. Et quamuis illud c. solum, de casu adeptionis beneficij incompatibilis loquatur: tamen Glossa, & auctores ab ea citati, volunt esse eandem rationem in caeteris, vbi quis ipso iure priuatur. Id enim ad publicam vtilitatem est valde expediens.

5 QVAERIS. Quid hic vocemus titulum? Respond. Ius illud firmum, quod quis accepit per collationem beneficij, quo amisso adhuc retinet possessionem beneficij, & totius iurisdictionis, quam ante habebat. Et quidem si iure permittente illam retineat, ita vt ius non obliget ipsum ad eam deserendam, vocatur possessio iusta: si vero ius resistat, est possessio iniusta, obstringens reum ad eam deserendam, dicitur possessio facti.

6 TERTIA CONCLVSIO. Iudex qui hoc modo priuatus est titulo, non peccat vsurpatione iudicij iudicando, neque sententia illius est irrita, sed valida. Sequitur ex dictis, quia adhuc retinet suam iurisdictionem neque ab ea suspensus est. Etsi enim ius illud priuat, quo illam iure iurisdictionem obtinet, amiserit; habet tamen adhuc ius possidendi, & vtendi illa, donec per sententiam auferatur. Confirmatur, quia cum crimen sit occultum, vel certe non constet eum per legem esse priuatum, si acta essent irrita, sequeretur graue incommodum in Repub. vt dictum est *quaest. praeced. Concl.* 1.

Quaest. II. *An Iudex, qui habet solum titulum putatiuum, peccet vsurpatione iudicij.*

7. PRIMA CONCLVSIO. Si habet titulum coloratum, & communi errore putetur, legitimus superior, eius sententiae, & alij actus iurisdictionis sunt validi. Ita Paludan. in 4. d. 17. q. 6. a. 2. Nauarr. in c. *Placuit de poen. dist.* 6. n. 180. Caiet. v. *Absolutionis impedimenta*, Medina c. *de Conf.* §. q. 12. Arrag. q. 60. a. 6. Et Canonistae passim in c. *Nihil*, de electione, & Iura-

P xij

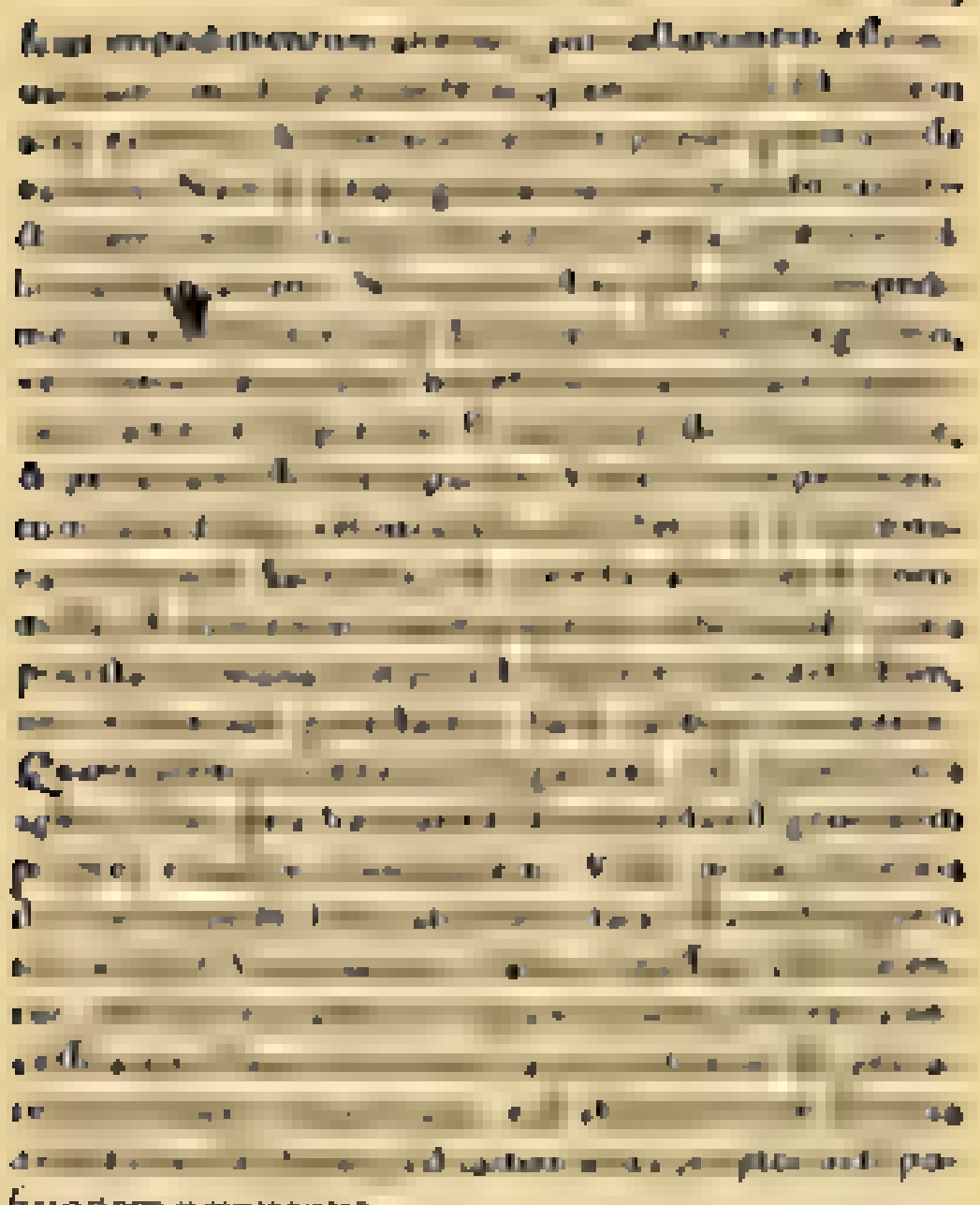

hunonem pœnitentia.

Placent, de Pœnitentia num. 180. Arragon q. 60. a. 6. & passim canonistæ. Ratio est, quia hic duo illa concurrunt, de quibus in 2. conclus. Titulus publici officij, & error facti. Nec refert, quod titulus & possessio iuris sint ei adempta, quia id omnino occultum est, & non ita sunt adempta, quin adhuc aliquo tempore maneant: retinet enim possessionem facti, vt Nauarr. ait. De secundo modo etsi multi aliter sentiant, est tamen probabile, valere. Ita tenet Palud. sup. a. vbi affirmat de eo, cuius commissio est occulte reuocata. Et Henriq. *l. 5. de Pœnit. c. 6.* vbi docet, valere absolutionem eius, qui habet titulum coloratum, & non scitur de reuocatione. Et *l. 4. c. 4.* vbi ait, valere confessiones factas virtute bullæ vel facultatis, quæ nescitur esse reuocata. Ratio est, quia supradicta hic etiam concurrunt. Titulus, & error communis. De *tertio* modo verius est, etiam valere, quia licet morte delegantis expiret potestas Delegati, re adhuc integra, vt patet l. *mortuo. ff. de iurisd. omnium iudicum.* Et c. *licet c. Gratum. De offic. delegati.* tamen quamdiu hoc communiter ignoratur, & ille se adhuc gerit pro delegato, est eadem ratio, quæ in supradictis. Non enim hic est magis priuatus, quam in 1. & 2. casu, si ergo ibi acta valent ob communem errorem, & hic valebunt. De quarto modo non est difficultas: si enim suspensio primaria, quæ est in ipso delegante, non inualidat actum illius, dum communiter ignoratur, multo minus inualidabit acta delegati, qui solum secundario suspensus est.

5 QVARTA CONCLVSIO. Quæ hactenus dicta sunt, habent locum non solum in foro contentioso, sed etiam in sacramentali. Ita *Palud.* Nauarr. & *alij*, quia eadem ratio boni communis id postulat, & Ecclesia non minus hic vult, & potest supplere defectum iurisdictionis, quam in foro externo, præsertim concurrente titulo colorato & communi errore. Habet enim

incommoda.

A

mortalem supra vires, [illegible] principem qui [illegible] sed [illegible] Imo magis peccaret [illegible] non deceret [illegible] & maiore [illegible] deberet & [illegible] volus, [illegible] non addit [illegible] supra seu determinationem, & non vtendo magis peccaret.

4. Dices secundo: Si peccat iudicando, ergo [illegible] peccat [illegible] non [illegible] tenetur, quod [illegible] sine peccato praestare non potest. Respondeo [illegible], quia non [illegible] conditione, nempe [illegible] Quae [illegible] ad quod [illegible] tenetur. Quamuis enim peccet iudicando, magis tamen peccaret [illegible] negligendo [illegible], & tanquam minus malum, quod eo modo potest esse licitum.

5. Secunda Conclusio. Quamuis huiusmodi Tyrannus peccet [illegible] vt dictum est, tamen sententiae [illegible], & [illegible] obligent, [illegible] Ratio est, quia [illegible] sententiae & [illegible], [illegible] habeant [illegible] a Tyranno [illegible], habent tamen aliunde [illegible] Primo [illegible] naturali, [illegible] talis [illegible] esse [illegible] bonum commune, [illegible] plena [illegible] & [illegible] quae [illegible] & [illegible] gibus & [illegible] & [illegible] quibus [illegible] & [illegible] esse validas, & [illegible] nisi [illegible] validae essent, & obligarent, [illegible] in [illegible] contemptum, & quisque [illegible] suum [illegible]

tranum, cum magno Reipub incommodo. Potest autem Respublica hanc vim tenentem ad se tyrannidem, quia est singulorum superior, etiamsi tyrannide sit oppressa. Aliqui confirmant hanc conclusionem exemplo Iudæorum, qui per tyrannidem oppressi erant à Romanis, & tamen Christus *Matth.* 22. v. 21 insinuat eos debere dare tributum Cæsari. Sed puto neminem in conscientia teneri tyranno tributum soluere, nisi fortè causa scandali, vel maioris mali vitandi. Neque enim ratio naturalis id dictat neque Respub. censetur id velle, quia expedit tyrannum non abundare pecunia, vt facilius eius iugum possit excuti. Sententia Christi est generalis, tolum significans, Principe tenendum, quod ei debetur non enim conuenichat, vt alteri tam partem diffinitè definiret.

6 Tertia Conclvsio Inferiores tamen Iudices à tyranno constitutos, si eius tyrannidem non sustentent, aut iuuent, non peccant ius dicendo, modo aliquo omnia rite agant. Ratio est, quia nullam iniuriam facunt Respub. & ipsa Respub. posito hoc rerum statu tacitè in eos consentit, cum iustum administrationis vtilis sit communi bono. Rursus tamen sit, vt Iudices inferiores non cogantur multa vnquam mandata & sententias dare, & exequi.

7. Qværes An tyrannus peccet peccato homicidij, quando malefactores secundum ordinem iuris interficit. Ratio dubitandi est, quia non habet publicam authoritatem, nisi quam vnquè vsurpat. Respondeo. Respub tribuit illi tacitè authoritatem, dum consentit, & cupit, vt malefactores puniat, ac proinde non committit homicidium.

8. Dices. Etsi Respub. concedat illi tacitè hanc authoritatem, ipse tamen non intendit ei vti, sed illa tantum, quam sibi assumpsit, & quam reuera non habet: ergo est homicida. Respondeo ipse intendit vti omni

authoritate, quam habet, ac proinde veram eſſe authoritatem à Republ conceſſa.

QVÆSTIO LXI

De diuiſione Iuſtitiæ in commutatiuam, & diſtributiuam.

DIVVS Thomas docet *primo*, iuſtitiam particularem recte diuidi in has ſpecies. *Secundo*, oſtendit in quibus differant, quod paucis explicandum eſt.

1. PRIMA CONCLVSIO. Hæ duæ ſpecies differunt primum à Iuſtitia legali. Nam legalis reſpicit bonum commune, & hi gubernes bene diſponit ad bonum Reipub totius, vt ſupra dictum. Hæ autem ſpecies Iuſtitiæ particularis, reſpiciunt bonum priuatum, licet non eodem modo, vt iam dicam.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Hæ ſpecies differunt inter ſe quatuor modis. *Primo*, quia iuſtitia commutatiua diſponit priuatum hominem ad priuatum, vel eos, qui ſe inſtar priuatorum habent. Diſtributiua diſponit communitatem, vel eum, qui communitatem repræſentat, ad priuatum. *Secundo*, hæ verſantur circa cõmutationes: hæc circa diſtributiones. *Tertio*, illa ſpectat conditionem rei alterius, vt ei reddat æquale hanc conditionem perſonæ, vt ſcilicet dues, an pauper nobis, an gnobilis doctus, an indoctus idoneus ad officiũ, an ineptus: vt ſecundum proportionem illarum conditionum hæc diſtributio. *Quarto*, finis intrinſecus vltimus eſt conſtituere æqualitatem inter datum & acceptum: huius finis eſt conſtituere æqualitatem inter proportionem, & proportionem, vt eadem ſit proportio inter res quæ diſtribuuntur, quæ eſt inter conditiones perſonarum, quibus fit diſtributio. Hinc patet, quando ei datur ſtipendium, vel operarius publicus mercedem à Republ pro operæque merito, non dari per iuſtitiam diſtributiuam, ſed per commutatiuam; quia non ſpectatur conditio perſonarum, ſed operarum, quas præſtarunt, & nihil

aliud intenditur, quam vt in singulis constituatur æqualitas rei ad rem, scilicet mercedis ad laborem. Vnde Respub. in tali casu non comparatur ad illos vt totum ad partem, sed vt pars ad partem, & ciuis ad ciuem, subit enim rationem vnius personæ conducentis operas singulorum.

5. Dices. Cum sit distributio bonorum communium secundum conditiones personarum, videtur etiam fieri per iustitiam commutatiuam, ac proinde æqualitas proportionum inter multos non videtur esse propria Iustitiæ distributiuæ. Antecedens patet, quia si distributor aliquem fraudauerit, minus dando, quam postulabat eius conditio, tenetur ad eius restitutionem per Iustitiam commutatiuam, vt docet *D. Thom. quæst. sequenti art. 4. ad 1.* ergo Iustitia commutatiua fuit violata: ergo talis distributio pertinet ad iustitiam commutatiuam. Respondeo. Æqualitas proportionum non resultat per accidens, sed primario intenditur à Iustitia distributiua tanquam finis intrinsecus, sicut æqualitas rei ad rem primariò intenditur à Iustitia commutatiua. Fit tamen aliquando, vt Iustitia distributiua in sua functione includat commutatiuam, nempe quando fit distributio rerum, quæ sic dari debent iuxta personarum conditionem, vt si quis relinquat centum aureos distribuendos studiosis alicuius collegij pro cuiusque inopia, vel eruditione, tunc enim distributor lege Iustitiæ commutatiuæ obligatur erga singulos, quamuis erga omnes teneatur secundum formam Iustitiæ distributiuæ, vt sit ea proportio eleemosynæ ad eleemosynam, quæ est inopiæ ad inopiam. Vnde si alicui pauperi minus dederit, tenebitur ex iustitia commutatiua restituere ad iustam proportionem, non secus ac si donator ei reliquisset in particulari 10 aureos, & distributor solum dedisset quinque. Hoc ipso enim, quod donator vult talem proportionem stricte seruari, singulis

singulis temporibus assignat certam summam vtilis proportionem inopiae, quae exigitur debetur lege iustitiae commutatiuae. Ex dictis colliguntur duo. *Primum*, quando distributor aliquid aliter iure debitum, commutatiuae eodem actu laedit commutatiuam & distributiuam. Commutatiuam, quatenus constituitur, vt detur vnicuique aequale ei, quod habet. Distributiuam quatenus respicitur, vt vnicuique detur secundum proportionem suae dignitatis: quare minus dando quam oportet, violabit vtramque iustitiam. Commutatiuam quatenus non datur aequale ei, quod alter habet debitum, quatenus non datur secundum proportionem dignitatis. Secundum regula, quae dicta distributio rerum, quae distribui non debentur secundum conditionem personarum, violat iustitiam distributiuam non autem commutatiuam, vt fit in distributione beneficiorum, & officiorum, quae debent quidem conferri dignioribus, non tamen ita, vt ipsi ius & actionem ad illa habeant. Vnde non suscipit onus, quod ad restitutionem obliget, alterum alteri anteferendo. Peccat tamen distributor contra iustitiam distributiuam, de quo plura infra quaest. 63. *de acceptione personarum.*

QVAESTIO LXII.

De restitutione.

DIcam primo, de restitutione in genere *sumendo*, de restitutione ratione iniustae acceptionis. *Tertio*, de restitutione rei acceptae. *Quarto*, de restitutione ratione contractus. Quinto, de ordine seruando in restitutione. Sexto, de excusantibus a restitutione. Ad haec sex capita possunt omnia reuocari, quae a D. Thoma & aliis disputantur.

Quaest. 1. *Quid sit restitutio?*

1 PRIMA CONCLVSIO. Restitutio in vsu Theologorum nihil aliud est, quam rei acceptae redditio

Q

penſationem.

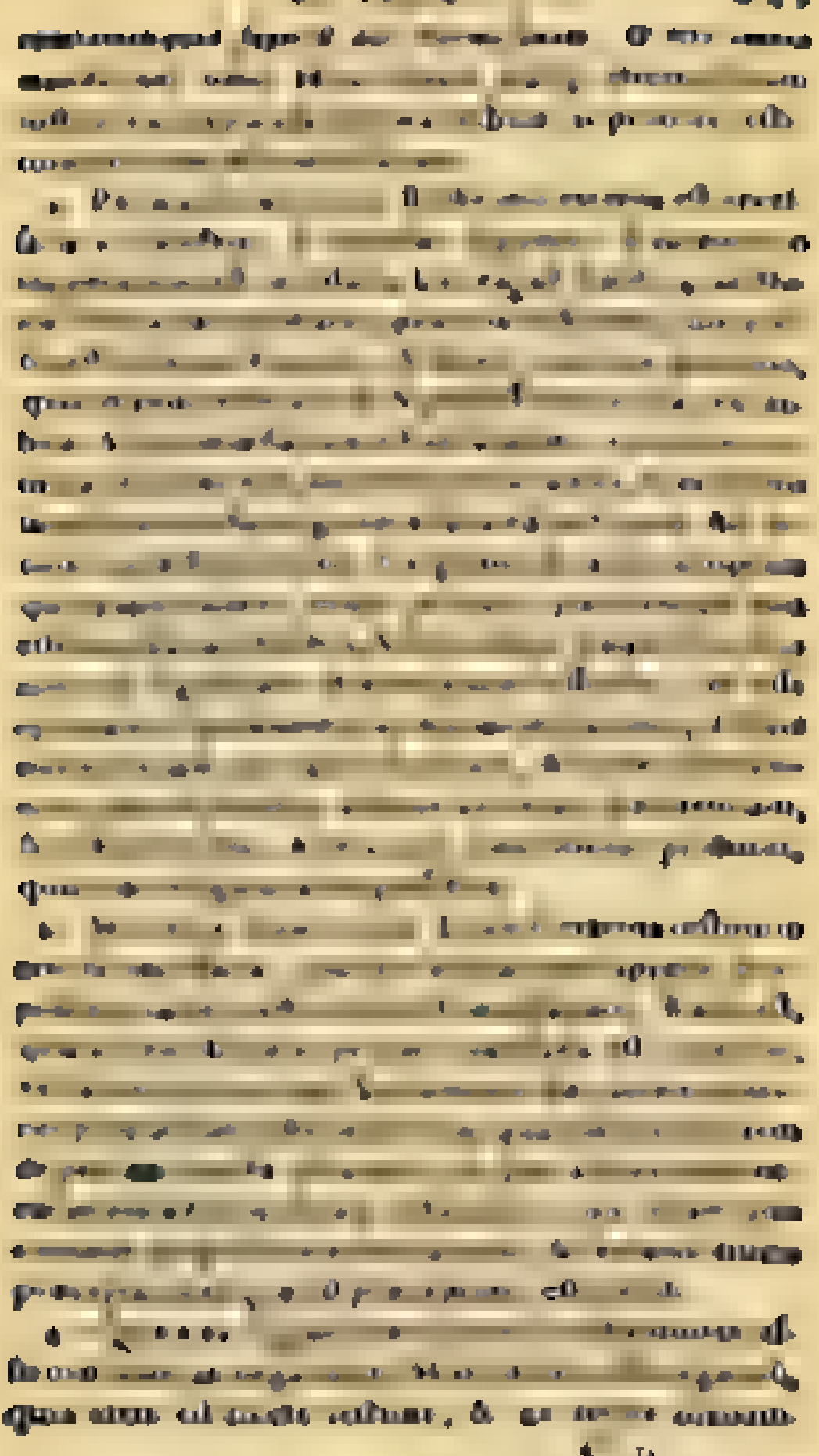

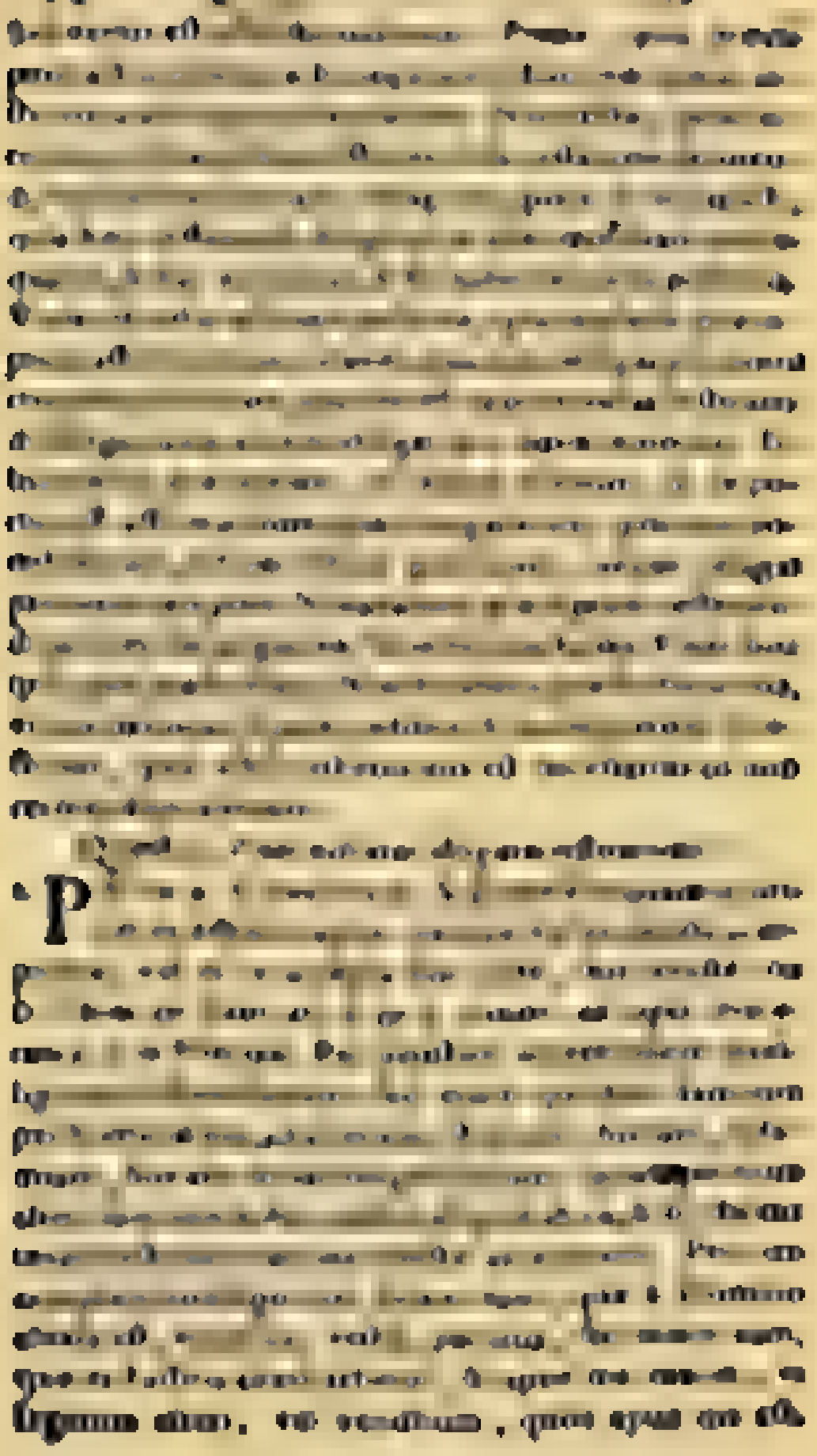

[illegible]

1. D[illegible]

[illegible]

1 C[illegible] V[illegible]

[illegible]

Quæst. [illegible]

[illegible]

1 P[illegible]

[illegible]

eſſe poteſt, dum quis ad peccatum cogitur. Similiter contra iuſtitiam eſt, decipere alterum falſa doctrina circa fidem, mores, vel artes humanas. Sicut enim quiſque habetur iuſtus, ne ab alio ledatur in corpore, ita etiam, ne inſtituatur ledatur anima per errorem aut deceptionem: ergo qui dat alicui malum ſcientiæ in animo, violat iuſtitiam: ergo contra iuſtitiam facit: ergo lege iuſtitiæ tenetur ceſſare, & quod fecit quatenus fecit, ſublatum reddere: ergo tenetur non tollere, minus remittere, & fraudem parefacere.

1 Dicet. Hoc quidem verum eſt, quando quis fraude pertrahit aliquem in errorem, qui error verſetur in materia iuſtitiæ, vel g. circa contractum, vel reſtitutionem: tunc enim ex iuſtitia tenetur errorem tollere, quando autem error verſatur in materia fidei, temperantiæ, & ſimilium virtutum, tunc non tenetur lege iuſtitiæ, ſed ſolum lege iſtius virtutis, circa cuius materiam decipit. Ratio eſt, quia eodem præcepto, quo quis tenetur nihil boni facere contra aliquem virtutem, eodem tenetur nihil contra illam vitium docere: tam enim eſt contra rationem conſtituere malum, quam facere. Rep. Semper tenetur ex iuſtitia errorem tollere, qui alterum errorem induxit, huc uſque materia iuſtitiæ, ſive aliarum virtutum: hoc enim communiter argumentum non ſolvit concludens. Ratio autem in contrarium allata hoc ipſum probat, eum qui fraude fecit alium in materia fidei, vel temperantiæ, peccare contra has virtutes, quod veriſſimum eſt. Non tamen probat, eum non peccare etiam contra iuſtitiam. Nam ſi aliquem ſine fraude & non iniuſtum perduceret ad infidelitatem, aut intemperantiam, peccaret contra fidem & temperantiam: ergo quando fraude vitur, peccat contra iuſtitiam.

1 Hinc colligitur primo, ſi quis patiatur non iniuſtam, ſed voluntarie deceptus, (quomodo multi tam ad hæreſ-

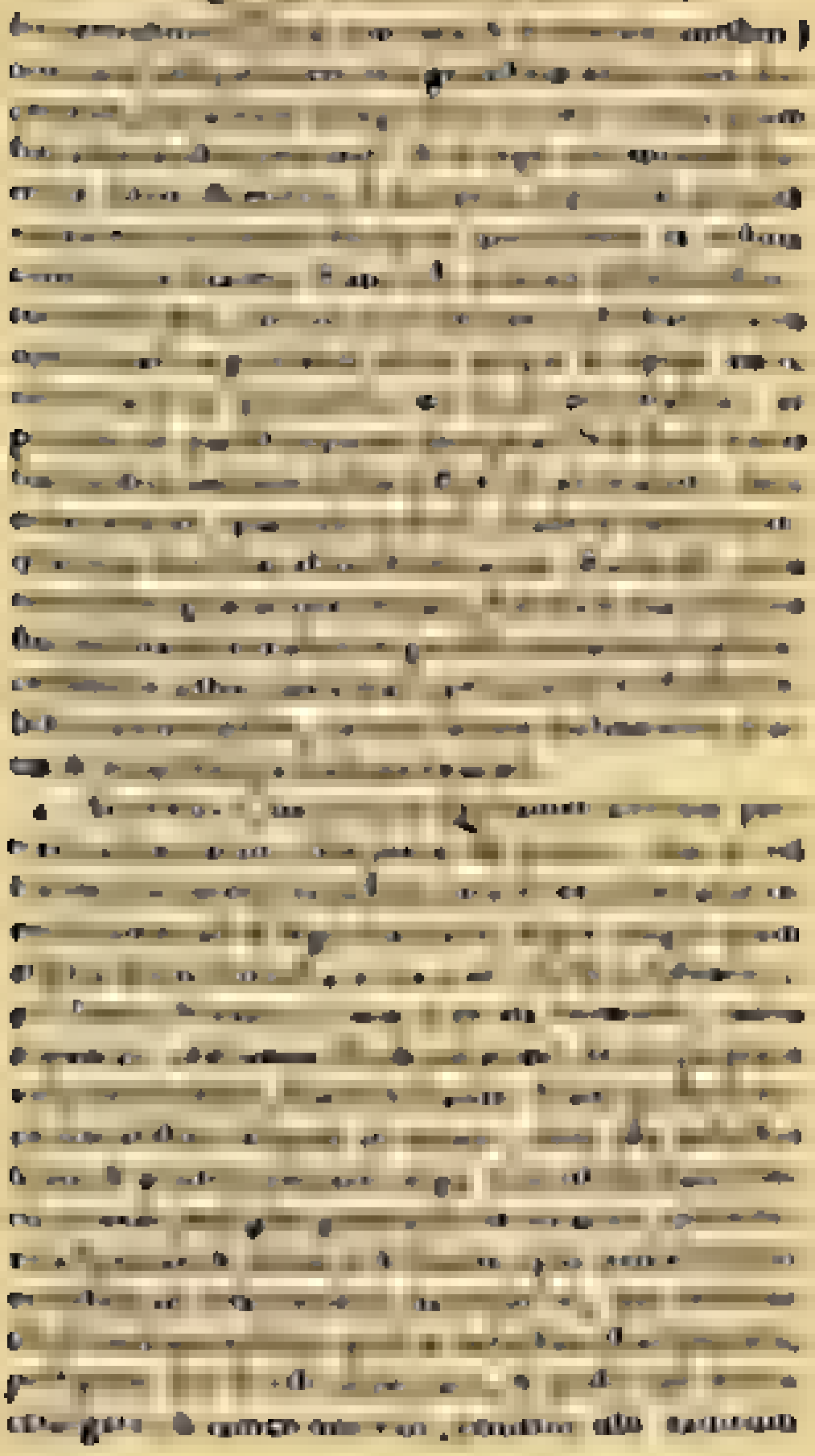

spirituale condonare, quia vult in eo permanere, & grauiam ancillam velut ante oculos positam non vult recuperare. Confirmatur, quia is, qui inductus est in peccatum est principalis & directa causa damni proximo illati, & tamen non tenetur lege iustitiae, eo quando is cuius contrahitur condonare: ergo nec is, qui est causa remota, tenetur ex iustitia, cum alter condonet. Quod tamen lege charitatis prae caeteris teneatur, patet: quia aequitas postulat, vt is, qui est auctor mali prae caeteris etiam laboret prae caeteris, vt tollatur malum. Puto tamen hanc obligationem, qua enim prae caeteris obligatur, non esse sub mortali, vt docet Nauar. l. 3. Comp. tit. 4. Consil. 3. num. 4. Ratio est: quia charitas non obligat ad correptionem sub mortali, nisi in necessitate, quando etiam alij obligantur: ergo prae caeteris non tenetur sub mortali.

5 Tertia Conclusio. Si is, qui fraude inductus est in errorem, fecit opus malum, postquam veritatem cognouerit, imputatur deceptori, qui decepit, quatenus perfecit obligationem talem, ei peccatum non peccatum. Ratio est: quia cum is non potest voluntarium, culpa esse peccatum: et autem qui facit est peccatum inuoluntarium, quia malum, quod omnino ex ignorantia ignorat. Vnde si est homicidium, vel mutilatio, conducit irregularitatem deceptor, non deceptor.

Quaest. 6. *An teneatur restituere, qui auertit aliquem ab ingressu Religionis?*

1. Potest aliquis iniuste auertere a Religione. Primo, vi vel fraude, metu, vel precibus & suasionibus. Item potest esse quaestio de restitutione vel personae, vel commodi temporalis.

2. Prima Conclusio. Qui Nouitium siue vi siue fraude extraxit, non tenetur ex iustitia Religioni aliquid restituere, etiamsi malo animo fecerit, & grauiss-

[illegible]

Quæstio LXII

[illegible]

Ad primum ergo dicendum, quod ea quæ sunt ad finem, non habent rationem boni, nisi secundum ordinem ad finem. Et ideo, cum ordo ad finem sit quidam actus, ut dictum est, ipsa ordinata ad finem habent rationem boni secundum quod sunt actus, et per consequens secundum quod sunt virtutes. Et sic patet quod ea quæ sunt ad finem, sunt virtutes.

Ad secundum dicendum, quod actus virtutis non ordinatur ad finem ultimum nisi mediante actu alterius virtutis, quæ est principalis respectu illius. Et ideo actus illius virtutis, quæ est principalis respectu alterius, habet rationem finis respectu actus illius virtutis, quæ est ei subjecta. Et sic actus virtutis, quæ est subjecta alteri, habet rationem eorum quæ sunt ad finem.

Ad tertium dicendum, quod ea quæ sunt ad finem, habent rationem boni, ut dictum est, secundum ordinem ad finem. Et ideo, cum ordo ad finem sit quidam actus, ut dictum est, ipsa ordinata ad finem habent rationem boni secundum quod sunt actus, et per consequens secundum quod sunt virtutes. Et sic patet quod ea quæ sunt ad finem, sunt virtutes.

Ad quartum dicendum, quod actus virtutis non ordinatur ad finem ultimum nisi mediante actu alterius virtutis, quæ est principalis respectu illius. Et ideo actus illius virtutis, quæ est principalis respectu alterius, habet rationem finis respectu actus illius virtutis, quæ est ei subjecta. Et sic actus virtutis, quæ est subjecta alteri, habet rationem eorum quæ sunt ad finem.

Dei iuſta morte, quia ſi erat iniuſtè interficiendus vel à latrone, vel etiam à magiſtratu, & ego præuenam, omnino teneor reſtituere. Ratio eſt, quia alter qui eum iniuſtè interfecturus erat, fuiſſet obligatus reſtituere: ergo ſi ego præuenam ſimiliter obligabor. Nam per hoc, quod alius eum iniuſtè ſtatuerat interficere, non amittit ius viuendi, aut lucri faciendi, ſicut amittit per hoc quod naturaliter, aut iuſtè per magiſtratum perire debet.

Quæſt. 9 *Quid teneatur reſtituere qui modum iuſtæ defenſionis exceſſit?*

1 PRIMA CONCLVSIO. Qui ab altero fuit prouocatus ad pugnam, etiamſi modum forte exceſſit, non tenetur ad reſtitutionem. Ita multi recentiores. Ratio eſt, quia prouocans videtur ei condonare, dum facit ei poteſtatem, vt contra ſe agat, quantum poteſt.* Idem docet Banes *quæſt. 61. art. 2. dubit. 6.* vbi dicit eum, qui voluntariè ſe exponit periculo, prouocando alterum ad certamen, ſi occidatur, non eſſe iniuſtam occaſionem reſpectu illius, ſed ſolum reſpectu Reipub. vel Dei, qui eſt Dominus vitæ. Et paulo antè dixit talem tenuntiare ſuo iuri, etiamſi in damnum ſibi totum id cederet. Idem videtur dicendum, quando duo prouocant ſe vicißim, & pari animo ad pugnam aggrediuntur.

2 SECVNDA CONCLVSIO. Qui iniuſtè ab altero ſine prouocatione, ſi iuſtam moderationem notabiliter excedat, ita vt mortaliter peccet occidendo ſuum inuaſorem, tenetur integrè damna compenſare. Ita *Nauarr. c. 15. num. 17. & alij.* Ratio eſt, quia qui ita occidit, facit alteri iniuriam, & eſt cauſa totius damni, ſicut ſi qui dolo, vel lata culpa, eſt alterius cauſa damni.

3 DICES. Qui alterum iniuſtè aggreditur aperta vi, vel ex inſidijs occidit, maiorem infert iniuriam quam qui

quis aggreſſus, & ira nimis grauiter commotus, occidit aggreſſorem: ergo ad maiorem tenetur reſtitutionem, ergo ſi hic integrè, alter non integrè tenetur compenſare. Et ita ſentit Angelus v. *reſtitutio* 1. §. *homicida*, & quidam alij. Reſpondeo negando conſequentiam, quia quantitas reſtitutionis non debet eſſimari ex quantitate iniuriæ, ſed ex quantitate damni, per iniuriam illati. Itaque cum hic intercedat iniuria, quæ ſit peccatum mortale, damnum integrè reſarciendum eſt. Contrarium fit in pœna, quæ reſpondet iniuriæ, non damno. Vnde vbi ſola maior iniuria, maior quoque eſt pœna irroganda.

4. Tertia Concluſio. Qui iniuſtè ab altero poteſt fugere, vel aliter declinare, eſſi id non faciat, ſed debita moderatione ſe, vel ſua defendens, occidat iniuſtorem, non tenetur ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia non peccauit contra iuſtitiam, ſed contra charitatem: non enim ex iuſtitia tenebatur fugere, vel ſe vlo declinare. Confirmatur, quia nemo ex ſua malitia quæ vult alterum inuadere, acquirit ius in illum, quo illum obligetur ad fugam, ita vt nili fugiat, ve patiatur ſe interfici, cenſeatur ipſi facere iniuriam, ſed ſolum tenetur fugere ex charitate, ſi ſine honoris detrimento poſſit. Et Eccleſiaſticus etiam tenetur lege charitatis, ne videlicet non fugiendo aliquid committat, quod ſanctitatem ſtatus ipſius dedeceat, ego tamen miſeor non magis teneri, quam ſeculares.

5. Quarta Concluſio. Idem omnino dicendum eſt de eo, qui alium contumelia, vel alia iniuria affecit, ſi ab illo iniuſtè iuſta ratione ſe tueatur, & illum occidat, non tenetur ad reſtitutionem. Ita Pet. Nauar. *l. 1. c. 4. num. 161. contra Nau. c. 15. num. 7.* Ratio eſt, quia is, qui iniuriam alteri intulit, ſi ab eo iuſtè occidatur, poteſt iuſta moderatione tueri præſertim venia pœnæ, vel ſatisfactione obtenta, quia cum

habet nullum ius habet eum mutilandi propria authoritate ergo ſi eum occidat, non facit in hoc illi iniuriam. Confirmatur, quia iniuſtus non habet ius iuſtitiæ in alterum, vt ille ſe non defendat, vel vt fugam capiat, ſed ſolum vt ſatisfactionem pro iniuria offerat ergo ſi debita moderatione ſe defendens occidat iniuſtum, non facit contra iuſtitiam ergo non peccat cõtra iuſtitiam.

Quæſt. 10 *An quando homicida iuſtitiæ pœnam ſolvit, debeat pro damnorum compenſatione?*

1 ROſella v. *Reſtitutio* 3. & quidam recentiores docent, tum non requiri aliam compenſationem, quod etiam videtur ſentire Scotus 4 *ad* 15 *quæſt* 3. *art.* 2. *Gabriel eadem quæſt* 15. *art* 2. *Angel v reſtitutio* 1. §. *Homicida Et Adrianus quæſt ultima de reſtitutione.*

2 PRIMA CONCLVSIO. Verius eſt in rigore omnia damna ex homicidio ſecuta ex bonis homicidæ eſſe reſtituenda. Ita Navarr. c. 23 num. 23 Couarr. *l. 2. Variar reſol. c.* 10 num. 7 Gomez. *l.* 3. *c.* 3 num. 37 *& alij* Ratio eſt, quia pœna infligitur à Iudice, non vt damnum parti læſæ compenſetur, ſed vt iniuria legib. & Reip illata vindicetur, aliquæ terror incutiatur. Vnde etiam in crimine, quæ nemini damnum inferunt, pœna mortis punitur, vt Sodomia, grauis blaſphemia, hæreſis.

3 SECVNDA CONCLVSIO. Quamuis hæc ſententia rigore ſit vera, tamen contraria eſt probabilis, cum hac limitatione, vt hæredes homicidæ, quando ipſe in corpore plexus fuit, non teneatur in conſcientia quicquam ſolvere, nec hæredes occiſi id exigant. Nam vſus communiter ita habet, vt pœnæ talionis conſentiatur acquieſcere. Si tamen hæredes occiſi exigant aliam compenſationem, præter pœnam talionis, quod tamen honeſti viri non ſolent facere) tum hæredes homicidæ videntur tenere, quia damnum iniuſtè datum non eſt reparatum per pœnam talionis.

Quæst. 11. *An sit aliquid restituendum pro vita, membro, vel cicatrice?*

1. Aliqui putant non solum pro damnis pecuniariis ex mutilatione, vel homicidio secutis, restitutionem pecuniariam deberi, sed etiam præcisè pro damno vitæ, vel membri, vel cicatricis, idque arbitrio boni viri. Ita *Sotus l. 4. quæst. 6. art. 3. ad 3.* Sylvest. v. *restitutio 3. qu. 2. & favet D. Thomas art. 3. ad 1.* Ratio est, quia qui non potest totum damnum integrè compensare, tenetur eo modo, quo potest iuxta arbitrium prudentum. *Secundo*, quia alioqui sequeretur, teneri quempiam restituere pro vita bovis occisi, & non pro vita hominis: quod tamen videtur absurdum, quia vita hominis est multo præstantior.

2. Prima Conclusio. Pro vita servi, vel animantis, debet fieri restitutio pecuniaria. Ratio est, quia illorum vita æstimatur pretio, quod ad æqualitatem rependi potest: ergo pro illa tantum solvendum est, quanti valet. Idem de mutilatione, & cicatrice.

3. Secunda Conclusio. Nihil tamen pro vita, membro, vel cicatrice hominis liberi necessario restituendum est in conscientia. Ita *Navarr. c. 15. num. 22. Ledesma in 4. dist. 14. quæst. 25. art. 2. dub. 7. Petr. Navarr. l. 4. c. 1. num. 80. Covarr. l. 2. Variar. resol. c. 10. num. 7. Gomez. l. 3. c. 6. num. 12. Et Glossa in c. 1. de iniuriis & damno dato.* Probatur *primo*, ex *l. fin. ff. de his qui effuderint vel deiecerint, & l. ex hac lege ff. si quadrup. paup. fecisse dicatur.* Nam in his legibus dicitur, liberum corpus nullam recipere æstimationem, ac proinde damna corporis liberi non posse pretio compensari, quia sunt supra omne pretium. Hinc probatur *Secundo*, quia restitutio, quæ debetur ex iustitia, reparat damnū illatum præcisè ad æqualitatem: ergo ubi damnum natura sua irreparabile est, non debetur restitutio lege iustitiæ.

[illegible]

Quid sit dicere aliquem præcipuum in amore?

[illegible]

Quid sit dicere aliquem [illegible] in odio?

[illegible]

[illegible]

restituendum?

M[illegible]

[illegible]

4. SECUNDA CONCLUSIO. Etiam probabilius est non teneri illis, quos occisus alebat ex libertate. Ita Soto, & Lopez supra. Ratio, quia interfectus non tenebatur ex iustitia ergo nec interfector, cum ipsi non censeantur vna persona cum interfecto.

5. DICES. Qui per vim impedit, ne quis alteri benefaciat, tenetur illi de damno illius com... ... sed homicida per vim impedit: ergo. Respondeo. Maior vera est, si eo modo vim adferat, vt censeatur velle nocere alteri: hoc non fit in proposito, quia homicida qui interficit inimicum suum, non intendit dominum aliorum: hoc enim planè per accidens se habet ad mortem alterius.

6 TERTIA CONCLUSIO. Occisor solum videtur obligari parentibus occisi, filijs, & vxori. Ita Sotus l. 4. quæst. 6 art. 3 ad 3. Lopez c. 61. Bannes quæst. 62. art. 1 dub. 6 & alij multi. Ratio est, non quia hæres succedit in iura defuncti, nam habuit ius ad illam restitutionem, cùm obligatio restitutionis primum orta sit per ipsius mortem: sed quia parens & filius censentur vna persona. Similiter maritus & vxor. Vnde qui interficit Petrum, illo vxori, parentibus, & liberis damnum infert, eosque in re sua lædit. Nam velut partem quandam abscindit, à qua ... strictissimo ... proueniebat vtilitas. Itaque si filius interfectus sit, & parens debeat succedere, eo quod interfectus caret prole, ipsi restitutio facienda est. Idem dico de vxore.

7 QUARTA. Si interfectus non habeat parentem, vxorem, & liberos, sed tantum fratrem, qui illi succedat, an homicida illi teneatur. Respondeo probabile est nihil ei deberi, nisi ratione iuris, quod defunctus ante mortem acquisiuit, quod totum in hæredem etiam extraneum transit. Ratio est, quia nec est hæres necessarius, nec censetur vna persona cum eo, ac proinde

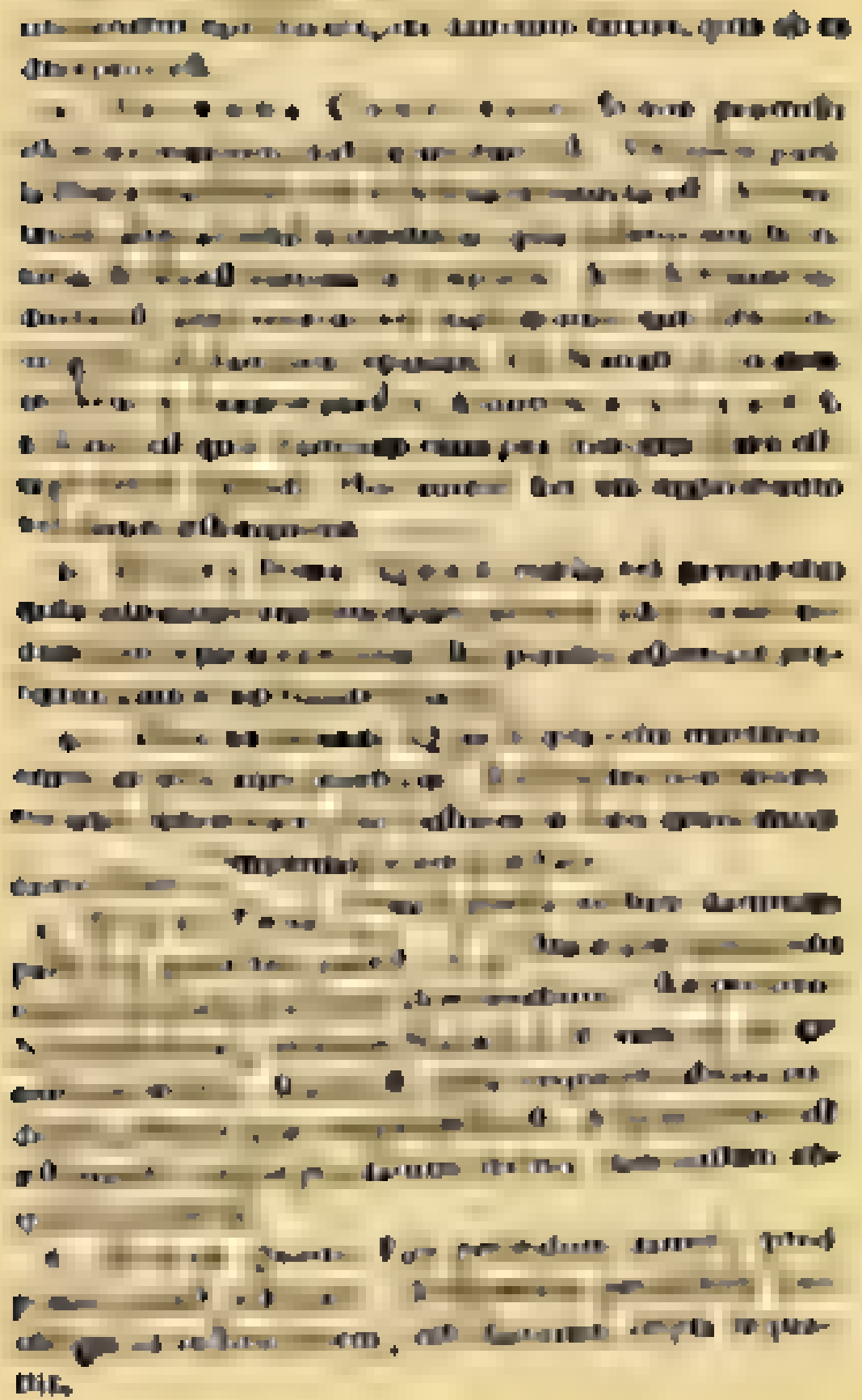

Est communior. Ratio est, quia in dubio melior est conditio possidentis: ergo si adulter probabiliter dubitat, an proles sit ipsius, non tenetur se spoliare suis pecuniis, quas possidet ad alendam prolem.

3 Tertia Conclusio. Si adulter vllo modo suasit, vel procurauit, vt adultera prolem susceptam marito supponeret, ac fingeret esse eius prolem, tenetur de damno secuto, nempe de alimentis, & hæreditate, vnà cum adultera. Ratio est, quia vterque est causa eiusdem damni. Non vtrumque tenetur pro rata æquè primo. Adulterum, quia vtriusque nomine suasit adulteram, quia vtriusque nomine fecit. Quando enim obstitutum est in commodum consulentis, ipse tenetur primo loco, executor solum in defectum: si autem est in commodum executoris, executor tenetur primo, consultor solum secundariò in defectum: si in commodum vtriusque, vterque tenetur æquè primo pro rata, in solidum vero ex defectu alterutrius.

4 Quarta Conclusio. Si adulter agnoscat esse suam prolem, vel certè nullam habeat rationem iustam dubitandi, tenetur restituere saltem ea, quæ sunt impensa in alimenta prolis ab anno 3 ætatis, & deinceps quamdiu parens tenetur alere filium, quamuis nō suaserit suppositionem. Est communius contra Sotum *l. 4 quæst. 7 art. 2.* Ratio est, quia pater à tertio anno tenetur filium alere, & deinceps, donec sibi de alimentis prouidere possit: à partu autem vsque ad annum tertium inclusiuè tenetur mater. Colligitur ex c. 1. *de conuers. infidelium*, & probat ibid. Glossa, & ex lege, *Nec filium C. de patria potestate.*

5. Quæres An adulter, si agnoscat esse suam prolem, non solum teneatur restituere ea, quæ iam dicta sunt, sed etiam teneatur sarcire damnum legitimis filiis, ex illegitimi successione proueniens. *Dom. Sot. supra & Molina l. 1. de* [illegible] *c. 21.* putant non teneri, mo-

ab non fuerit author oppositionis. Probatur primò, quia non est verè causa huius damni. Nam neque illud intendit, neque per actionem attingit, sed ex aliena actione prouenit, nempe ex mariti [illegible] suppositione [illegible] & [illegible] cuius adulter non est author nec consultor, vt supponimus. Secundò, si adulter per se [illegible] alienationem, [illegible] adulter [illegible], aut [illegible] illis [illegible] admittit, ergo [illegible] cum [illegible] la [illegible] & consequenter neque [illegible] per [illegible] secum, quia [illegible] sit [illegible] consulat. Contrarium tamen [illegible] quia est communius, [illegible] quam [illegible] non est [illegible] recedendum. Secundò, quia [illegible] expositus [illegible] Tertiò, quia [illegible] adulter non [illegible] suppositionem, tamen est causa, cur [illegible] credatur esse legitimus [illegible] mariti, atque per eam [illegible], [illegible] cum [illegible] aliena. Vnde cum ex [illegible] credulitas, tenetur etiam causa damni, quod ex tali credulitate [illegible]. Neque [illegible] potest [illegible] damnum inde sequi per accidens, quia [illegible] error [illegible] plerumque sequitur [illegible] damnum, [illegible] tandem erat praeuidere. Hinc [illegible] sunt argumenta contraria.

Quaeritur. *Ad quid teneatur adultera, si partus [illegible]*

1 PRIMA CONCLVSIO. Tenetur, quantum fieri potest, sine [illegible] periculo, & [illegible] periculo procurare, ne legitimi haeredes ratione huius illegitimae prolis aliquod detrimentum capiant. Est communis. Vnde si habet paraphernalia, tenetur ex eis [illegible] legitimis [illegible] compensationem. Similiter si quid ex labore capiat [illegible], ad quod [illegible] etiam diligentia [illegible] debet etiam [illegible] sumptus minuere, quantum commodè potest, spectata conditione status, valetudinis, & [illegible] circumstantiarum. Quod si [illegible] modo

non potest sic facere, tenetur dum vult facere ad expressendam Restitutionem, si ad eam videatur idoneus Reus, quia omnibus modis debet cauere damnum hæredibus.

2. Secunda Conclvsio. Si hisce modis plane possit damnum compensare, non tenetur ad illud, sed potest permittere, vt legitimus succedat. Ratio est, quia nullum tunc infertur damnum legitimis hæredibus.

3. Dices. Illegitimus per canones legum est incapax hæreditatis successionis. Respond. non est incapax, quando eo nomine illa portio cæteris est compensata, & res omnino est occulta. *Secundo*, etiamsi sit incapax, tamen potest permitti vt succedat, ne mater infametur, præsertim, quando alij filij non sentiunt inde damnum.

4. Tertia Conclvsio Etiamsi nullo modo possit mater compensare damnum, non tenetur tamen prodere suum crimen marito aut proli, nisi moraliter certa sit damni secuturi. *Est communis contra Adr. & Paludan.* Ratio est, quia in dubio melior est conditio possidentis ergo quamdiu mater prudenter dubitat, an profutura sit reuelatio, non tenetur occultum crimen pandendo famam suam prodigere. Imo esset magna imprudentia id facere, tum quia redderet se infamem & exosam apud virum, tum quia si ita non teneretur illi credere in tali casu, vt fatentur omnes canonistæ in c. *per vestras*, de probationibus, & Iurisperiti in L. *si posthumus ff. de liberis & posthumis*. Ratio est, quia alleganti suam turpitudinem nulla debetur fides, *vt dicitur in regulis*. Quod intelligo cum alterius præiudicio.

5. Qvarta Conclvsio Quamuis certa spes esset per reuelationem criminis damna hæredum cauere posse non tamen teneretur adultera crimen suum patefacere, si inde periculum vitæ, vel infamiæ sibi im-

pendere poterit. Prima pars de periculo vitæ eſt communis ſententia. Ratio eſt, quia vita nullo pretio eſt æſtimabilis. ergo propter reſtitutionem rei pecuniariæ non tenetur quis vitam prodigere, aut periculo exponere. Secunda pars de periculo famæ eſt *Soto* in 4. d.15. q.2. *Gabriel Conr.* q.62. art.4. *Nau.* c.16. n.44. & c. 17. n.89. *Covarr. Reg. Peccatum.* 1 p. §.7. *Panorm. Innoc.* & *aliorum Canonſt.* in c. *officij. de pœn.* & *remiſſ.* Ratio eſt, quia fama eſt res ſuperioris ordinis, quæ iuxta regulam Canet. & Naurr nunquam eſt neceſſariò exponenda pro rebus inferioris conditionis.

DE RESTITUTIONE FAMÆ ET Honoris.

Quæſt. 18. An fama cum periculo vitæ ſit reſtituenda?

1. DOminicus Soto *l.4.q.6.a.3.* & quidam alij affirmant, ſi fama ſit illuſtris familiæ.

2. PRIMA CONCLVSIO Quando ex infamia, quam intulit, non euenit alteri damnum in bonis ordinis ſuperioris, nempe in ſpiritualibus, aut in vita corporali, non tenetur cum periculo vitæ famam reſtituere. Ita *Conr. q.62. a.1.* & *ſeq. ſect.12. ref.14.* vbi generatim docet rem inferioris ordinis nunquam eſſe reſtituendam ex iuſtitia cum iactura rei ſuperioris, quam regulam optimè defendit *Fer. Nauar. l.2. c.4. n.405. Nauar. c.17. n.89. 90. 91.* & *c.18. num.47. Cordub. l.1. q.51. Sylu. v. Reſtitut. q.4. caſu 2.* Probatur *primo*, quia nullum temporale bonum, ſive pecunia, ſive fama, ſive vita, reſtituendum eſt, vel exponendum, cum damno boni ſpiritualis, idque propterea, quia bonum ſpirituale eſt ſuperioris ordinis, nec æſtimabile bono inferiori ergo ſimiliter fama non eſt reſtituenda cum periculo vitæ, cum vita ſit bonum præſtantius. *Secundò* Nemo tenetur facere damnum pecuniarium cum periculo libertatis, ſenium vendendo, aut ardendo in ſententiam.

[illegible]

[illegible]

Quæst. LXII.

Pour

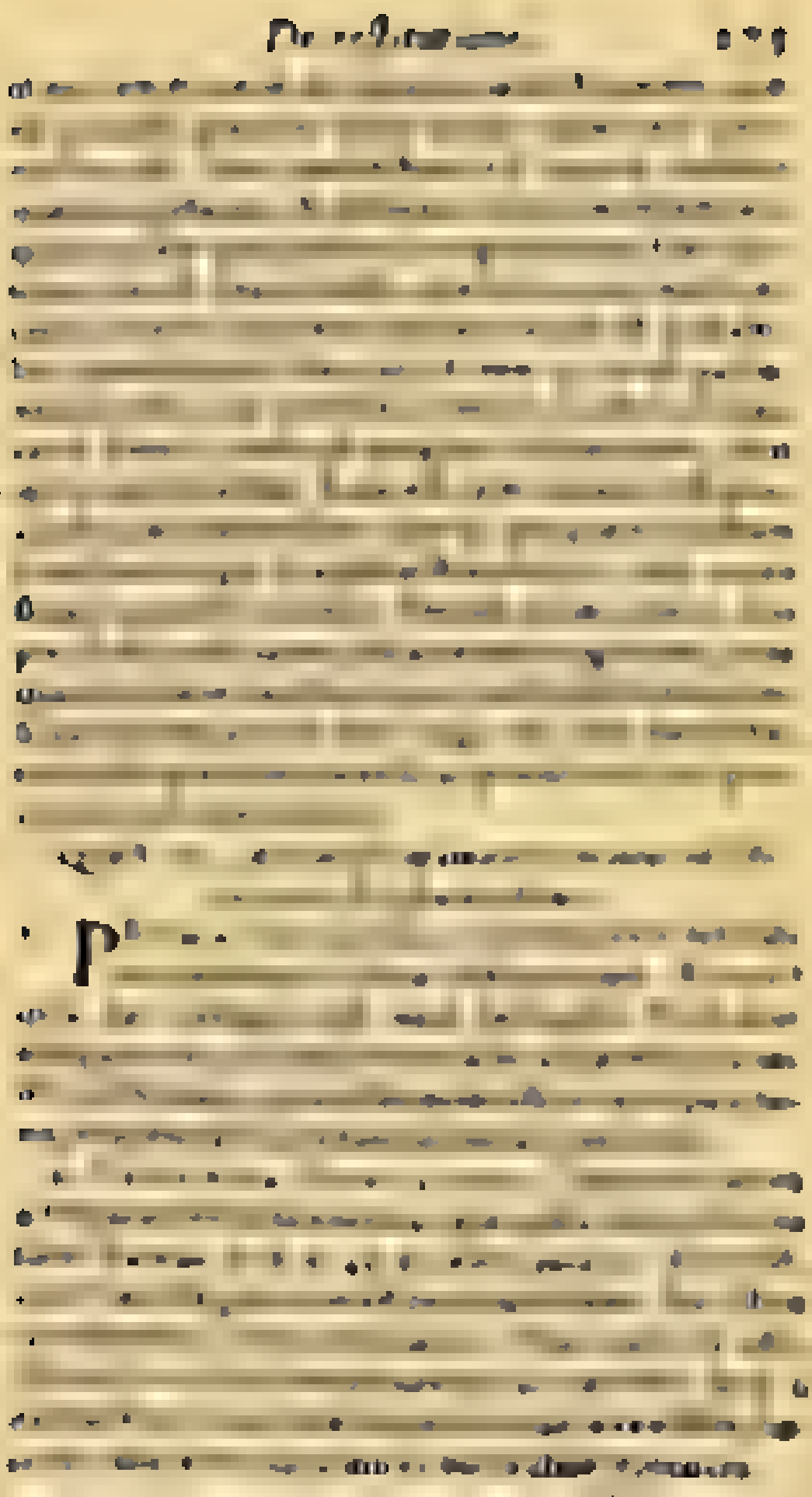

Quæst. 1? *An teneatur ad restitutionem famæ, qui [illegible] fide [illegible] & [illegible], [illegible] & [illegible]*

1 PRIMA CONCLUSIO. [illegible] modo [illegible] [illegible] apud [illegible] vel [illegible], [illegible] [illegible] est [illegible] Dominus [illegible] [illegible] esse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse, tenetur eam [illegible]

2 SECUNDA CONCLUSIO. Non tenetur eam restituere [illegible] est [illegible] est [illegible] [illegible] Hic vero [illegible]

3 TERTIA CONCLUSIO. [illegible] qui [illegible] est [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible]

Quæst. 2? *An [illegible] infamationem [illegible]*

1 PRIMA CONCLUSIO. [illegible] [illegible], a quo [illegible]

[illegible] redundat in [illegible] prodest [illegible] homo dicatur [illegible] esse, vel [illegible] frater, aut cognatus.

2 Secunda Conclusio. Qui habet publicum officium [illegible] tenetur restitutionem [illegible], si [illegible] necessaria ad [illegible] officij [illegible], exceptis [illegible] casibus [illegible], si possit [illegible] ponere [illegible] humilitate, & [illegible].

3 Quæres. Qui [illegible], neque officium deponat, [illegible] auctor [illegible] vitanda, si [illegible] Affirmat [illegible] 4. 4. 4. 4. 3. ad 4. quia [illegible] est [illegible] Dominus [illegible] autem [illegible], neque per hanc condonationem [illegible] infamiam [illegible] quia [illegible] non habent ius vt ipse [illegible], [illegible] quod velit [illegible], [illegible] eam recuperare, quorum vtrumque est [illegible] potestate. Vnde non tam condonando [illegible], quam volendo [illegible] illa permanere in officio, [illegible] facit.

4 Tertia Conclusio. Quando [illegible] redundat in [illegible], ita vt ipsi [illegible] infamati, vel suspecti [illegible], neque condonatio [illegible] Tales [illegible] Religiosi, quæ redundat in monasterium. V[illegible] enim [illegible] bonum nomen [illegible], quando [illegible] Nam tota familia redditur [illegible].

5 Dices. Religiosus est Dominus [illegible] famæ ergo potest [illegible] restitutionem condonare. Antecedens patet, quia per votum paupertatis non [illegible]. Respondeo. [illegible] Dominus [illegible], non tamen est Dominus famæ totius monasterij, quæ per ipsius infamiam [illegible]. Quod [illegible] Religiosis, dicendum quoque est de infamia parentis, quæ etiam redun-

dat in filios præsertim, si oritur ex hæresi, proditione, aut simili flagitio.

Quæst. 27. *An in restitutione famæ possit fieri compensatio.*

1 PRIMA CONCLVSIO. Non potest ita fieri compensatio [illegible] famæ, vt si [illegible] infamauit, tu vicissim possis [illegible] Ratio est, quia hæc [illegible] manifesta vindicta [illegible] nulla authoritate potest fieri [illegible] reddere malum pro malo, vt fiat æqualitas, quæ est publicæ potestatis.

2 SECVNDA CONCLVSIO. Si quis te infamet, nec tu possis [illegible] famam alia ratione auertere, potes aliquos defectus [illegible] occultos aperire, [illegible] habeatur, v. g. potes dicere, non esse [illegible] credendum, eo quod alias [illegible] vel [illegible] *supra, & q. passim.* Ratio est, quia [illegible] habet ius defendendi [illegible] moderatione: ergo si infamatum [illegible] gare nititur, non potes aliter [illegible] nisi criminibus eius patefactis, [illegible] patefacere.

3 TERTIA CONCLVSIO. Si tu [illegible] infamasti, qui te ante infamauerat, non teneris ei ad restitutionem, [illegible] restituere noluit, sed potes vti compensatione, seruata tamen æqualitate quantum fieri potest. Ita [illegible] *in 4. quæst. [illegible] de restitutione [illegible] supra, Iosephus Angl.* [illegible] *de restitutione famæ dub. 5.* [illegible] *lib. 5. cap.* [illegible] *& [illegible]. & Caiet.* Ratio est quia in rebus temporalibus, quando [illegible] sunt paria, si alter non vult tibi seruare [illegible], & soluere debitum, nec tu teneris [illegible] seruare & satisfacere, vt patet in debitis pecuniariis. Atqui fama est bonum temporale, cuius [illegible] ergo est par ratio. Idem videtur dicendum, [illegible] si infamia quam intulisti [illegible] potest [illegible] partes [illegible] crimen [illegible] infamasti, quia [illegible] tunc enim famam plus poteris decutere [illegible] pignoris, vt eum ad restitutionem [illegible]

Quæst. 29. *An honor sit restituendus, & quomodo?*

1. PRIMA CONCLUSIO. Qui manifeste alterius honorem læsit, quod fit contumelia, irrisione, alapa inflicta, & similibus modis: tenetur ad satisfactionem seu restitutionem, sive id publice fecerit coram aliis, sive priuatim coram illo solo. Est communis. Ratio est, quia fecit veram iniuriam contra iustitiam commutatiuam.

2. DICES. Alter non accepit damnum ex priuata contumelia, ergo nihil est restituendum. Respondeo. Etsi non accepit damnum, tamen illata est illi iniuria, unde tenetur saltem ad satisfactionem, si hoc nomine vocas restitutionem.

3. SECUNDA CONCLUSIO. Variis modis potest honor restitui. *Primo*, quando homo illum salutando aut conspiciendo. *Secundo*, adhibendo ad mensam, dando locum honoratiorem, [illegible]. *Tertio*, petendo veniam. Primum debent facere superiores erga inferiores, & viri nobiles erga plebeios. Secundum etiam aliquando faciendum erit, quantum patitur conditio. Tertio debent viri inferiores erga superiores, & sæpe etiam æquales inter se. Nam si læsus hanc satisfactionem noluerit, nec aliam velit admittere, tenetur alter veniam petere [illegible] æqualis. Nam superiores ad hoc non tenentur, ut docet *Aug. in sua regula de superioribus*.

4. QUÆRES. An etiam subditi teneantur ad restitutionem, quando omittunt præstare honorem debitum suis superioribus. Respondeo, ex sola omissione non tenentur, quia illa non est contra iustitiam commutatiuam, sed contra virtutem obseruantiæ. Tenentur tamen quando omissioni coniuncta est contumelia interpretatiua, ut si aliis honorantibus Sacerdotem præsentem, tu illum sine ullo honoris signo impudenter aspicias.

DE RESTITVTIONE HONORIS ET FORTVNÆ.

ADhuc ago de restitutione ratione iniustæ acceptionis. Nam postea est agendum de restitutione ratione rei acceptæ, & ratione contractus.

Quæst. 3. *An si res furtiua pereat, fur teneatur ad restitutionem?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Si res furtiua casu, vel iusta hostium incursione pereat apud furem, & non putetur peritura fuisse similiter apud Dominum, tunc fur tenetur ad restitutionem. Ita *D. Thom. art. 6. Conrad. ad Reg. Peccatum, p. 2. § 6. num. 1. & alii passim.* Ratio est, quia quamuis ille [illegible] acceptio non sit [illegible] obligationis [illegible] ratione rei acceptæ, sed et [illegible] ratione iniustæ acceptionis: ergo [illegible] res extet [illegible], tenetur [illegible] damnum. Sequela patet, quia [illegible] ista acceptio est causa [illegible] Nam si res apud Dominum non fuisset peritura, si non accepisset ipse, vt supponimus.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Si res casu, vel iusta hostium incursione [illegible] periit apud dominum, non tenetur fur ad eius restitutionem, si apud eum similiter periit. Ita *Conrad. [illegible] Medina C. de restitut. quæst. 6. concl. 6. Sylu. v. restitutio 7. quæst. 5. [illegible] Nauarr. cap. 17. n. 8.* Quamquam Palud. & nonnulli alii [illegible] contrarium [illegible] *casu, vel iusta hostium incursione*, quia si non erat peritura, nisi periisset apud Dominum, fur teneb[illegible] Nam quæ [illegible] vel [illegible] tenetur [illegible] ergo [illegible] fur, qui [illegible] præ[illegible], [illegible]. Nunc probatur [illegible] *Primo*, quia si res [illegible] erat apud Dominum peritura, [illegible], vel commodum [illegible] nihil [illegible] detrimenti est illi illatum, dum apud te periit: ergo nihil est ei compensandum pro re illa. Antecedens patet, quia illud detrimentum iam erat præparatum ex causa, vt non posset impediri à Domino, ac proinde [illegible]

moralem restitutionem per [illegible] se habebat, ac si tam illa amisisset [illegible] non [illegible] nouum damnum [illegible] Patet exemplo [illegible] Vestes, frumentum, [illegible] paulo post [illegible] periturae erant apud Dominum [illegible] incendio [illegible], quas inundatio [illegible] *Secundo*, probatur, quia fur neque est causa damni [illegible] ratione [illegible], cum ad hunc non cooperetur, [illegible] ratione aliqua acceperit [illegible] apud Dominum, etiamsi non [illegible] accepta. Quia [illegible] potest Dominus [illegible] damno [illegible] accepto, cum res illa [illegible] *Tertio*, probatur ex *L. si plures* [illegible] *vel contra*, & ex *L. final. ff. de lege Rhodia*, de iactu.

§ Tertia Conclusio. Est etiam probabile, furem non teneri ad restitutionem, etiamsi culpa illius res talis perierit, v.g. si eam negligentia perdiderit, vel etiam vastauit, vel consumpserit, modo eam perimeret eo loco, quo aliquo [illegible] periturae erat, & intra illud tempus, quo apud Dominum periisset. Ratio est, quia illa res in eo statu [illegible] Domino nullius est pretij. Nam eo loco certo [illegible] periturae [illegible] Domino commodo [illegible] periturae, non censetur [illegible] damnum [illegible], vt [illegible] incendas segetem, quam vides [illegible] euertendam, vel si absumas annonam, quae [illegible] est in mare, vel si [illegible] equum, [illegible] erat abducturus. Quamuis enim [illegible] semper malus, vel consumas, vel [illegible], non tamen [illegible] notabile damnum inferre, ac proinde non teneberis ad restitutionem. Ob eandem rationem, si occidas eum qui certissime paulo post moriturus erat, vel vi morbi, vel iusta sententia magistratus, etsi grauiter pecces, non tamen tenearis damna [illegible]

6. QVINTA CONCLVSIO. Item vendit fur, vel eam conſumendo factus eſt locupletior, tenetur ad reſtitutionem, quatenus factus eſt locupletior, etiamſi apud Dominum fuiſſet perdita. Ratio eſt, quia pretiũ rei venditæ, & illud augmentum quo fur factus eſt ditior, ſucceſſit in locum rei furtiuæ, ita vt res furtiua cenſeatur extare, veluti in altero ſe, & in æquipollente. ergo hoc totum reſtituendum eſt Domino rei. Confirmatur, quia pretium eſt inſtar rei, eiuſque vice fungitur apud omnes gentes.

7. DICES. Dominus non habet actionem realem in pretium. Reſp. ſuffice ut perſonalis, vt ei debeat reſtitui.

Quæſt. 51. *An fur teneatur reſtituere fructus ex re furtiua perceptos?*

1. DVPLICES ſunt fructus. Alij ſunt res, quæ ab ipſa re prouenium, quamuis intercedat humana induſtria, vt ſunt fructus agrorum, arborum, animalium, & earum rerum, quæ habent vſum locabilem. Alij ſunt fructus induſtriæ, vt quæſtus qui percipitur ex negotiatione, vt emendo vili, vendendo care, ratione temporis, vel loci. Item quæſtus qui percipitur ex vſu artificioſo alieni inſtrumenti, vt ſi alieno penicillo, vel coloribus alienis pingas.

2. PRIMA CONCLVSIO. Fur tenetur reſtituere non ſolum rem alienam, ſed etiam fructus ex ea perceptos; non tamen fructus nudæ induſtriæ. Eſt communis. Ratio eſt, quia fructus rei, hoc ipſo quo producuntur, cedunt in dominium eius qui eſt Dominus rei. §. *vers.* Inſt. *de rerum diuiſ.* ergo non minus ſunt reſtituendi, quam res ipſa. Deducendæ tamen ſunt expenſæ, quas Dominus facere debuiſſet ad illos percipiendos.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Non ſolum fructus perceptos, ſed etiam non perceptos, quos tamen Dominus ſingulari ſua diligentia percepiſſet, tenetur ſarcire. Ratio eſt, quia ſua iniqua detentione eſt cauſa, cur ceſſarit

Constat enim qui aliquem impedit, teneri ad restitutionem, non eiusdem quanti res illa valebat, sed quanti spes illud, & ista spes aestimatur spectatis omnibus circumstantiis. De secundo tenendum est distinctionibus.

1 Prima Conclusio. Qui vi vel fraude impedit aliquem a consequendo beneficio vel officio quo dignus erat vel [illegible] ratio aut legatum tenetur ad restitutionem [illegible] pro spe quam ipse habebat. Est communis. Ratio, quia & vi vel [illegible] eam, qui beneficium sperat [illegible] aut [illegible] & [illegible] ne fraude mereat a re persequenda. Et [illegible] manifesta [illegible] quitur damnum. Nam contra [illegible] modo impeditur a perceptione, ad quam [illegible] non habeat [illegible] habet tamen [illegible] beneficiando ergo damnum quod inde [illegible] per [illegible] vel exercere [illegible] mandando ne conferat tali [illegible] esse [illegible] dignum [illegible] petere [illegible] quam habet ad illud bonum quod [illegible] est quidem [illegible] libera voluntate [illegible] debetur [illegible] debetur. Voluntatem eius [illegible] vel deliberatam [illegible] per vim aut fraudem [illegible] tam [illegible] Nam eius [illegible] libertatem collationis constitutam violat.

4 Secunda Conclusio. Qui precibus, blanditiis, muneribus absque vi & fraude impedit [illegible] abstinere, beneficium & similibus non tenetur [illegible] ad ullam restitutionem, etiamsi [illegible] malo animo, vel ex odio faciat. Ita *Navar cap.* 17 *num.* 69 [illegible] *contra* [illegible] *Maiorem in* 4 *d.* 15 *quaest.* 16. Ratio est, quia ille iugnus

non habet ius, nisi in libera voluntate collatoris: ergo si relinquas collatorem in ſua libertate, nec aliquid facias quod illius libertati repugnet, non cenſeris hoc ius violare. Atqui preces, munera, & blanditiæ non repugnãt libertati, ergo per illa non violas ius alterius. ergo nõ tenens reſtituere. Nec obſtat, quod malo animo id facias, quia animus non eſt contra ius tibi, ſed contra charitatẽ.

Quæſt. 33. *An qui damnum intulit in re alterius reſtituat, teneatur integre reſtituere? v.g. ſi intulit ſegetem quæ eſtimatur 100 florenis, in meſſe 200. Item ſi interfecit pullum equinum cuius valoris 10 erat hominum 100, quæritur, an teneatur integre reſtituere?*

1. Michael Salonius *quæſt 66. art 4.* affirmat, ſi ex malitia fecerit, non autem ſi ex negligentia. Ratio eſt, quia dominus rei non tenetur eam vendere pretio quo nunc valet, ſed poteſt expectare donec plurius valeat.

2. Conclvsio Contrarium eſt verius. Ratio eſt quia reſtituens damnum illati non eſt faciendus, niſi ſecundum æqualitatem ergo pro talibus ſegetibus non eſt plus reſtituendum, quam illæ tunc valebant. Idem eſt de pullo equino, & ſimilibus. Nec obſtat quod alter eo pretio vendere noluiſſet, hunc enim non ſequitur damnum eſſe maius, quam res ipſa nunc valeat, ſed unquam eſſe maiorem, quatenus ſcilicet damnum eſt magis contra domini voluntatem.

Quæſt. 34. *An qui in tempeſtate mittit merces alienas, teneatur reſtituere?*

1. Prima Conclvsio Suis, qui eiecit alienas, & habet ſuas, tenetur alteri pro ſua parte ad reſtitutionem Ratio eſt, quia cum etiam propriæ merces cooperentur ad naufragij depreſſionem, iniquum eſt totum onus conferre in merces alienas. Vide in hoc caſu omnes teneri pro ſua parte qui eiſdem mercibus habent, vt patet l. 2. & 4. *de lege Rhodia*, de iactu.

2. Quaeres. An quisque teneatur pro mercium suarum aestimatione, an potius pro pondere, si enim aliquis haberet tantum gemmas, parum oneraret nauem & tamen aestimatio gemmarum est maxima. Respon. Secundum legem positiuam habenda est tantum ratio ponderis, quia pondus tantum affert naui periculum non autem aestimatio, vel pretiositas. Lege tamen positiua statutum est, vt habeatur ratio aestimationis, vt quisque pro mercium pretio conferat ad compensandum ei, cuius merces sunt eiectae. Huius ratio videtur esse, quia quo merces tuae sunt magis pretiosae eo plus interest tua, vt nauis salua sit, ac proinde eo amplius te in collationem dare par est.

3. Secunda Conclusio. Si is, qui abiectas merces habeat, non tenetur ad vllam restitutionem. Ita Med. de rest. q. 5. Et Petr. Nauar. l. 3. c. 1. n. 381 & colligitur ex l. secunda ca. vbi dicitur liberi corporis non oportere fieri aestimationem, nempe ad pensandum damnum. Ratio sumi potest ex iure defensionis. Nam iure naturae potest quisque a se repellere quicquid affert interitum, vel est impedimento, vt se possit in extremo periculo saluare. Atqui merces illae asse erant interitum, deprimendo nauem in qua sedeo: ergo iure naturae possum eas abiicere.

Quaest. 35 *An teneantur ad restitutionem, qui positiue cooperantur ad furtum, vel damnum?*

1. Nota primo. Dupliciter furtum, vel damnum inferri posse. Primo, immediate exequendo, & de hoc dictum est hactenus. Secundo, mediate cooperando, quod fit 9 modis qui continentur his versiculis.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Sunt ergo 9 genera personarum quae tenentur ad restitutionem praeter exequutorem de quibus *Diuus Thom. art. 7.*

T ii

[illegible] ad obligationem restitutionis. [illegible] damnum [illegible] ad [illegible] quae [illegible] esset [illegible] cooperans [illegible] tenetur ad [illegible] Medina [illegible] eorum [illegible] tamen [illegible]

Quaestio [illegible]. Quomodo quis teneatur cooperans in consilio causa damni?

De singulis modis cooperandi dabo singulas conclusiones.

1 Prima Conclusio. De iussione. Qui mandat, [illegible] ad [illegible] tenetur [illegible] est [illegible] ab alio [illegible] per mandatum [illegible] alteri [illegible] quod [illegible]

2 Nota primo [illegible] peccatum [illegible] tantum [illegible]

3 Nota secundo [illegible] habens [illegible] non [illegible] in suo [illegible] reparationem damni [illegible] Medina [illegible] obligare [illegible] mandans [illegible] potuit damnum [illegible]

nomine suo nomine sit illatum. Sed contrarium est verum. Ratio est, quia ex ratihabitione facta praeteritum factum damnosum nullo modo pendet, tanquam ex causa movente. Nec refert, quod nomine suo factum sit, quia inde tantum sequitur voluntatem suam fuisse causam, & ideo illum fecisse, ut tibi gratificaretur, quia putabat tibi gratum futurum. Hoc autem non sufficit, ut tu censearis causa efficiens, & voluntatis movens ad damni irrogationem: hoc enim non movet voluntatem, sed natura fert ex sua parte.

4 Dices: c. Ratihabitionem de reg. iuris in 6. dicitur ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari. Respond. comparatur mandato, non tamen respectu peccati & obligationis restituendi, sed respectu contractuum, quia sola voluntate tunc expressa firmari possunt contractus praeteriti, non autem causari damnum praeteritum. Item respectu poenae in foro externo, quia qui ratum habet maleficium punitur, sicut qui mandavit.

5. Secunda Conclusio. Qui its consulit, vel suadet, ut alter ex eo promoveatur ad opus, est etiam causa damni, ac proinde tenetur ad restitutionem.

6. Quaeres. An qui consulit minus damnum ad avertendum maius, teneatur ad restitutionem? Resp. primo. Si consulas inferri alicui damnum minus, ne eidem inferatur maius, non tenetur ad restitutionem. Ratio est, quia utiliter eius negotium gessit, & inde tibi gratiam debet. Resp. secundo. Si autem suadens latroni ut alteri, de quo non cogitabat, damnum minus inferat, tenetur, quia iniuriam illi facit, dum illum latroni obiicit: non enim licet impedire damnum Petri cum iniuria Pauli. Hinc sequitur peccasse Loth Gen. 19. dum Sodomitis in hospites irruere conantibus suasit illorum [illegible], quia fecit iniuriam in eas, de quibus ipsi non cogitabant.

7. Tertia Conclusio. De consensu. Quando ab alicuius consensu pendet, vt res fiat, vel non fiat, v. g. vt huic inferatur bellum, vt iste eligatur in Praelatum, tunc censetur causa damni. Quod si id à consensu tuo non pendeat, eo quod authoritatem nullam habeas. Vel quia ab aliis sine tuo consensu iam ante erant aeque parati, neque illum expectarent, non censetur causa damni. Hinc fit, vt quando plures ferunt suffragia, vel subscribunt in causam iniquam, si tu etiam consentias, postquam sufficiens numerus suffragatus est, non tenearis ad restitutionem damni secuti (etsi mortaliter peccaveris consentiendo) nisi ipse fueris re contrario suffragio posse malum impedire. Ita Nau. c. 17. n. 11. Caiet. v. restitutio, c. 1. Ratio est, quia iam causa damni ita est disposita, vt aeque, & eodem modo damnum sit secuturum absque tuo suffragio, atque cum illo: ergo tuum suffragium accedens non est vllo modo causa damni.

8 Quarta Conclusio. Palpo seu adulator, qui laudat malefactorem, aut scelus patrandum commendat, est causa damni, quando alter ex tali laudatione impellitur ad maleficium. Huc etiam spectat exprobratio ignauiae, vt quod iniuriam quam accepisti, nō sis vltus.

9 Quinta Conclusio. Receptans, seu receptum praebens, tenetur etiam restituere, quando eo modo praebet receptum, vt moraliter censeatur furi cooperari ad damnum inferendum, vel ad non reparandum illatum, v. g. furem recipiat, & non alios passim, illum, aut eius instrumenta occultet, ita vt hinc animetur ad damnum inferendum.

10 Dices. Ergo qui occultat furem, dum quaeritur à lictoribus, tenebitur ad restitutionem, si ille postea damnum intulerit. Respond. verum est, si id ita faciat, vt in posterum det spem similis opitulationis, & fur ea spe fretus rursus damnum inferat, alioqui si non det,

illi spem refugii in posterum, non tenetur: quia non ab eo contulit illum eo modo ac fine, vt [illegible] ca-tur [illegible] damni secuti.

11 Secunda Conclusio. Dupliciter potest aliquis esse participans in damno. Primo, quando est particeps prædæ. Sic enim tenetur restituere pro ea parte, quæ ei obuenit. Secundo, quando est particeps in ipsa operatione, præbendo auxilium, & adiuuando ad executionem, sicut qui scalas apponit, vel [illegible] facit. Item qui excubias agit, aut instrumenta suppeditat, aut furem comitatur defendendi causa. Item qui iuuat effringere, asportare, aut simile quid agit. Hi semper tenentur ad restitutionem hoc ipso quod sponte aliquid auxilii attulerint ad iniquam executionem. Dixi, sponte, quia si quis est metu coactus fecerit, non tenetur, modo sit, quod facit, non sit per se malum. Itaque hic metu compulsus potest apponere scalas, præbere instrumenta effringendi, iuuare, conscendere murum. Hæc enim per se sunt indifferentia, neque lædunt dominum nisi ex praua intentione & vsu furis, qui his auxiliis vtitur ad malum finem. Pari modo potest quispiam iuuare, postquam res ablata est, asportanda & in pecore abigendo. In his enim non est iniuria in dominum, si ex graui metu fiant postquam res sublata est. Hinc sæpe excusantur Rustici, qui prædas [illegible] coguntur auehere, vel pecora sublata deducere.

Quæstio 37. *An qui aliquo horum 6 modorum cooperantur, teneantur in solidum?*

1. CErtum est, cum quis consulit, mandat, consentit, laudat, & receptat, teneri ad reparationem totius damni, si totius causa fuit: partis vero si solum partis damni causam dedit. Difficultas est de sexto modo, id est, participante vel adiuuante, vt quando multi spoliant vrbem.

2. Prima Conclusio. Si cooperentur ad idem

[illegible]

[illegible] *solidum facere?*

[illegible]

teneri primo loco, quia illorum causa factum est, & tacitè in se receperunt obligationem executor autem, quia executor, tenetur secundo loco, quamuis vt vnus illorum quorum nomine factum est, teneatur primo loco. Itaque ipse restituere in solidum, reliqui tenentur ei conferre suas partes, ita tamen vt ipse quoque pro sua parte in compensationem veniat, non vt executor, sed vt vnus illorum, quorum nomine factum est.

3. QVARES *primo*. An inter causas secundarias quæ tenentur post executorem, sit aliquis ordo. Resp. Non est talis ordo, qualis est inter causam principalem & secundarium, ita vt vna soluēte reliquæ maneant liberæ, sed in defectum principalis, omnes secundariæ tenentur æquè primo, sic tamen, vt alia ad plus, alia ad minus teneatur prout magis vel minus efficaciter ad damnum cooperata est. Ratio est, quia vna non est operata tanquam instrumentū alterius, vel alterius nomine, sed vnaquæque per se in suo ordine. Vnde si executor non restituat, omnes in locū eius immediatè succedunt, & tenentur pro rata portione cōferre, prout quæque magis vel minus mouent executorem ad facinus patrandum.

4. QVARES *secundo*. Si plures sint causæ æquè principales, vel æquè secundariæ, quæ videantur æqualiter contulisse ad totum damnum, ad quid singulæ teneantur. Respond. *Primo*, teneantur æquales portiones ad restitutionem damni conferre. *Secundo*, in defectum reliquorum quisque tenetur in solidum. *Tertio*, qui prius soluit, tenetur reliqui singuli pro sua parte.

5. QVARES *tertio*. Si is qui damnum accepit vni sociorum condonet obligationem restituendi, an cæteri sint eius liberi. Respondeo *primo*. Si condonet authori principali, reliqui qui secundo loco tenebantur, manent liberi. Est communis. Ratio est, quia hæc

[illegible]

Quaest. 19 [illegible] sunt causa damni?

[illegible]

ratione articuli, necessitatis, modo facile tuæ sue incommodo id possint præstare.

3 PRIMA CONCLVSIO Nemo ratione damni non impediti tenetur ad restitutionem, nisi ad hoc obligatus fuerit ex officio. Ita *Medina quæst. 9. Navarr. c. 17. Covarr. ad reg. Peccatum, part. 2. §. 1. num. 5. & alij.* Ratio est quia qui non obligatur ad impediendum ex officio, tolum obligatur ex charitate. At necessitas restituendi non oritur ex obligatione charitatis, sed iustitiæ, vt omnes tradunt ergo.

4 DICES *primo*, c. *quanto, de sententia excom.* dicit Innocentius III eos, qui communicant excommunicatis vitandis nominatim in clericos, & eos qui injiciunt, pari pœna condemnari ab Ecclesia, nempe pœna excommunicationis. Respondeo, Loquitur de iis qui consentiunt, cùm ex officio teneatur impedire, vt exponit Glossa. Deinde potuit excommunicari etiam is, qui non tenebatur ex officio, nec tamen sequitur eum obligari ad restitutionem potest enim quis excommunicari propter peccatum mortale, non tamen obligari ad restitutionem.

4 DICES *secundo*, c. *sunt digni, de homicidio*, Alexander III ait, *qui potuit hominem liberare damno, & non liberauit, occidit.* Respondeo. Dicitur occidere, quia contraxit culpam homicidij, vt est contra charitatem: non autem vt est contra iustitiam, quatenus dixit etiam Ambrosius apud Gratian. c. *Pastor d. 87. Si non pauit, occidit.*

5 SECVNDA CONCLVSIO Omnes qui tenentur ex officio impedire damnum alterius, si id ex culpa graui negligant, tenentur ad restitutionem. Est communis. Ratio est, quia illi ex iustitia debent illum actum impeditionis damni: ergo omissio eius est contra iustitiam: ergo illa omissione sequatur damnum, oritur ex illa damni contra iustitiam. Con-

DE RESTITUTIONE RATIONE

Quæst. 40. Utrum restitutio sit actus iustitiæ, vel distinguatur contra iustitiæ partes

Ad primum sic proceditur. Videtur quod restitutio non sit actus iustitiæ, quia, ut dicit Augustinus, in libro de Penitentia, restituere proximo quod ablatum est, pertinet ad penitentiam. Sed penitentia non est virtus, sed sacramentum, ut supra habitum est. Ergo restitutio non est actus iustitiæ.

Præterea, Magister dicit in IV Sententiarum, quod restitutio est actus misericordiæ. Sed misericordia non est iustitia, sed magis videtur esse contra iustitiam, ut supra habitum est. Ergo restitutio non est actus iustitiæ.

Præterea, Augustinus dicit in libro de Penitentia, quod restituere proximo quod ablatum est, pertinet ad humilitatem. Sed humilitas non est iustitia, sed magis videtur esse contra iustitiam, ut supra habitum est. Ergo restitutio non est actus iustitiæ.

Sed contra est quod Augustinus dicit in libro de Penitentia, quod restituere proximo quod ablatum est, pertinet ad iustitiam. Ergo restitutio est actus iustitiæ.

Respondeo dicendum quod restitutio est actus iustitiæ, et distinguitur contra iustitiæ partes. Nam restitutio est actus iustitiæ, quia restituere proximo quod ablatum est, pertinet ad iustitiam. Sed restitutio non est virtus, sed sacramentum, ut supra habitum est. Ergo restitutio non est actus iustitiæ.

Ad primum ergo dicendum quod restitutio est actus iustitiæ, et distinguitur contra iustitiæ partes. Nam restitutio est actus iustitiæ, quia restituere proximo quod ablatum est, pertinet ad iustitiam. Sed restitutio non est virtus, sed sacramentum, ut supra habitum est. Ergo restitutio non est actus iustitiæ.

Ad secundum dicendum quod misericordia non est iustitia, sed magis videtur esse contra iustitiam, ut supra habitum est. Ergo restitutio non est actus iustitiæ.

Ad tertium dicendum quod restituere proximo quod ablatum est, pertinet ad humilitatem. Sed humilitas non est iustitia, sed magis videtur esse contra iustitiam, ut supra habitum est. Ergo restitutio non est actus iustitiæ.

Ratio eſt, quia non poteſt retinere rem alienam, inuito domino. Hinc lex ciuilis concedit domino euictionem & vindicationem rei ſuæ, vbicunque ea fuerit l. *ſi debitor de rei vindicatione*. Neque pretium quod pro ea dediſti, exigere a Domino potes, quia æquum non eſt vt ipſe rem ſuam emat, ſed tibi à venditore repetendum. Quod ſi eam poſt quam ſcieris eſſe alienam vltrò reſtituas, habes reſtituendi opportunitatem, inopi eſſe poteſtatem, & obligari non ſolum ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione inique detentionis, quæ æquiparatur inique acceptioni. Vnde ſi interim pereat, quouis caſu teneris ad reſtitutionem, quia teneris eſſe in mora.

2. Secunda Conclvsio. Si quis rem alienam bona fide poſſidebat, eam interim eò ditatus, vel alienauit ſolum tenetur reſtituere id, quo inde factus eſt locupletior. Eſt communis. Ratio eſt quia ſolum tenetur ratione rei acceptæ, quæ cum non amplius apud illum eſſet, ceſſat quoque cum ea eius obligatio. Hinc ſequitur *primo*, ſi eam bona fide emit, & deinde eodem pretio, vel minori, bona fide vendidit, ad nihil teneri, ſi vero pluris vendidit, ita vt rem familiarem augeret, teneri ſolum reſtituere illud additum. *Secundo*, ſi eam dono accepit, & poſtea vendidit, teneri reſtituere pretium, niſi forte illud conſumpſerit in ſolum, vel largitiones, ita vt ex eo non ſit factus locupletior. Quod intelligo, ſi alioquin tanta impendia facere non conſtituerat. *Tertio*, ſi eam bona fide donauit, non donaturus aliam ſimilem, vel diſſimilem, ſi hanc non habuiſſet, non teneri ad quicquam, quia non eſt factus ditior. Secus eſt, ſi alium ea tunc erat donaturus, quam tunc peperit rei ſuæ donando alienam, & ita compendium ex re aliena fecit. *Quarto*, ſi res perijt durante bona fide, ad nihil teneri, ſiue fortuitò, ſiue culpâ perierit. Non enim tenetur ratione illius acceptionis,

quæ bona fide eam acceperat, & poſſederat; nec tamen tenetur accepta, quæ res non extat.

Queſt. 41. *An poſſeſſor bonæ fidei teneatur etiam fructus percepros reſtituere?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Tenetur reſtituere omnes fructus qui apud illum extant, modo non hos fructus meræ induſtriæ. Ratio, quia fructus hoc ipſo, quod proueniunt ex re tua, cedunt in tuum dominium, vt conſtat Inſtit. *de rerum diuiſion.* § *Si fundus*. Tales ſunt qui ſine vllo labore proferuntur, vt fœnum, glandes, poma, nuces. Item illi qui interueniente labore prouenunt, vt ſegetes & vua: in hos tamen deducenda ſunt expenſa. Fructus autem nudæ induſtriæ, non ſunt reſtituendi, ne quidem a malæ fidei poſſeſſore, vt ſi quis alienæ pecuniæ, negotiatus ſit, *vt ſupra*.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Si fructus quidem non extent, tamen illi facti ſint locupletiores, tenetur quatenus locupletior, hoc eſt fructus fuerint meræ naturales, ſine manu, id eſt, ex re mediante induſtria prouenientes. *Ita Gabriel 4. d. 15. queſtion. 3 articul. 3. dub 3. Medina queſtion. 10. Couarr. l. 1. variar reſol. c. 3 num 6 & alij paſſim.* Ratio eſt, quia fructus debentur domino detractis expenſis in locum autem fructuum ſuccedit eorum pretium, quâ parte eo facto eſt ditior, atque tenendum eſſe in foro conſcientiæ docet Sylueſter v. *fructus* queſt. 1.

3. NOTA tamen in quibuſdam rebus illos fructus merè naturales (eſt inde factus ſit ditior) iudicari non eſſe reſtituendos, vt refert *Couarr. loc. cit. & eſt multum conſentaneum rationi*, nec videtur omnino improbabilis, quia quidam iura videntur illis fauere. Inſtit. *de rerum diuiſion.* § *ſi quis à non domino* & l. *Quæſitum*, ff. *de acquirendo rerum dominio*. Contrarium tamen eſt probabilius tum quia eſt communis ſententia, tum quia homines magis curant res ſuas amittere, quam

[illegible], quae non est facilius locupletior.

4 [illegible]

[illegible]

[illegible]

1 P[illegible]

[illegible]

2. SECUNDA

2. SECVNDA CONCLVSIO. Si bona fide emit [illegible] restituatur: ergo.

3 [illegible]. Si tali tempore rei dominus potuit [illegible] pretium recuperet [illegible] non [illegible] posse eam alteri vendere, [illegible] Respondeo [illegible] non sequitur, quia non potest [illegible].

4 [illegible]. Q[illegible] pretium reddit [illegible] Respondeo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], sed potius ille [illegible] debere restitui.

5 [illegible]. Si Dominus rei posset [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Respondeo, non [illegible]. [illegible] ad restitutionem, quia [illegible]

6 TERTIA CONCLVSIO. Si malâ fide rem emiſti, vt tibi retineres, ſciens vel dubitans eſſe furtuam, teneris cam Domino reſtituere *Ita Nauar. Cort. Sanch & Comit.* Ratio eſt, quia teneris non ſolum ratione rei acceptæ, ſed ratione etiam iniuſtæ acceptionis.

7. DICES Quiſque poteſt ſibi conſulere præ altero ergo talem poſſeſſor poteſt rem furtuam furi reddere, vt ſibi conſulat re prendo pretium ſuum Reſpondeo hoc valde probabile eſt, & ita ſentiunt *Adrian. Gabri & Syl.*

Quæſt. 41. *An ille qui dubitat rem eſſe alienam poſſit eam emere, retinere, vel alienare?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Qui initio bonâ fide rem accepit, vel habuit, ſi poſtea incipiat dubitare, an ſit aliena, tenetur inquirere veritatem, & manente dubio poſſit in eo iudicio rem non tenetur reſtituere, ſed manet in poſſeſſione bonæ fidei *Ita Med. quæſt 1 Syl. Gabr. cum aliis ſupra citatis* Ratio, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis Hinc ſequitur, ſi rem illam vendat, domino poteſt illi gentem inquiſitionem non inuento, non teneri poſtea illo comparente Ratio eſt, quia non tenetur ratione iniuſtæ acceptionis, cùm bonâ fide habuerit & vendiderit, neque ratione rei acceptæ, quia non erat apud eum, nili forte ex ea factus ſit ditior tam eatenus tenetur

2. DICES Quid ſi occurrente dubio non inſtituat quæſtionem, & poſtea certo deprehendat rem fuiſſe alienam. Reſpondeo tum teneatur illam reſtituere non ſolum rem illam, ſed fructus conſumptos, etiam ex eo tempore, quo dubitare cœpit Ratio eſt, quia ex eo tempore cœpit eſſe poſſeſſor mala fidei, & ex iuſtitia tenebatur veritatem inquirere

3. SECVNDA CONCLVSIO Qui dubitat, an res ſit aliena, poteſt eam ab alio minus capaci titulo domi-

[illegible]

Quid [illegible] An bona [illegible] debeantur, [illegible] pauperibus restituenda?

[illegible]

portiuo, vel consuetudine. Est communis, præterquam de bonis inuentis de quibus postea. Ac primò ex incertis debitis ex delicto patet ex c. *cum tu, de vsuris*, vbi *Alexander III* iubet, vt ea quæ sic ex vtraque comparata sunt, si non supersint illi, quibus debentur, aut eorum hæredes, dentur pauperibus, & vsurarij eorumque hæredes per iudices Ecclesiasticos ad hoc cogantur. Quod DD. communiter extendunt ad incerta debita ex aliis peccatis delictis, vt furto, rapina, damno dato, & iniquis contractibus. Et merito, quia est eadem ratio, ne videlicet hominibus iniquis integrum sit ex iniquitate & iniuria proficere. *Secundo*, idem patet de incertis debitis ex contractu v. g. ex deposito, commodato, mutuo, venditione, quia etsi de his non extat canon, tamen vbique est consuetudo piorum, vt hæc in pauperes expendantur, quando dominus inueniri non potest, vt ipsius animæ prosit. Nomine autem pauperum intelliguntur non solum mendici, sed etiam quibus necessaria ad decentem statum desunt, & etiā quæuis opera pia, vt inter cæteras docet *Nauar. c.* 17 *num.* 91.

4. QVÆRES. An etiam iure naturæ, pauperibus hæc sint eroganda. Multi videntur affirmare. Ratio, quia debitor iure naturæ tenetur restituere eo modo, quo potest, nempe vt vel ipsæ res, vel earum vtilitas ad dominum perueniat. Atqui hoc fit si dentur pauperibus ad salutem domini sui, vel mortui. ergo iure naturæ debent dari pauperibus. Respondeo *primo*, supposita fide est quidem consentaneum iuri naturali vt bona incerta dentur pauperibus, non tamen est debitum lege iustitiæ. Ratio est, quia pontifex solet disponere de eiusmodi bonis, vt aliquando remittantur ab eo qui habet ea, hoc autem non faceret, si deberentur iure naturæ pauperibus. Respondeo *secundo*. Etiam si darentur pauperibus, non tamen semper hoc modo fit restitutio domino. Nam fieri potest vt dominus peccato mortali

sit mortuus, quo casu nulla ad eum vtilitas potest peruenire? Respondeo tertio. Licet iure naturæ teneatur debitor restituere rem eo modo, quo vel ipsa, vel vtilitas temporalis ex ea possit ad dominum peruenire, non tamen iure naturæ tenetur eam dare, vt si vtilitas temporalis ad eum non perueniat, saltem proueniat vtilitas spiritualis, quia a lege iustitiæ non tenetur damna temporalia compensare bonis spiritualibus, vt supra ostensum est. Hinc sequitur nec humana lege positiua, vel consuetudine vim legis habente, non esse necessarium, vt bona incerta dentur pauperibus. Hinc vlterius infert Petr. Nau. l. 4. c. 2. num. 47. Ea quæ ex contractu debentur, posse tanquam *ad inuentorem* post diligentem inquisitionem retineri. Ratio est, quia lex positiua nihil de illis statuit, sed solum de iis quæ debentur ex delicto. Neque constat consuetudinem esse in contrarium. Puto tamen tutius esse ea dare pauperibus propter communem piorum hominum praxim.

5. Secunda Conclusio. Si is qui hæc bona habet, vere pauper est, poterit ea tanquam vnus è numero pauperum sibi retinere. *Ita Soto in 4. d. 15. quæst. 1. Caiet. quæst. 62. art. 5. & alij.* Ratio est, quia non debet esse peioris conditionis quam alij pauperes, præsertim, si non intercesserit ipsius culpa in illa acquirenda, vel debito contrahendo. Quod si culpa intercesserit, meretur quidem ea re priuari, tamen paupertas est sufficiens ratio, cur possit illi per confessarium, aut etiam propria authoritate applicari. Non enim est necesse vt detur pauperi alteri, vt [illegible] (quamuis id expediat) sed satis est vt detur pauperi titulo paupertatis, vbi autem illi res hoc modo applicata fuerit, non tenebitur postea ditior effectus alijs pauperibus restituere, quia titulo paupertatis legitime illam sibi vendicauit, sicut etiam alij pauperes fecissent.

6. Tertia Conclusio. Si is qui hæc bona

[illegible]

Quæst. 46. An acceptum ob turpem causam sit necessario restituendum & cui?

1. PRIMA OPINIO est, pro nullo opere, quod per se turpe, seu peccatum sit, vt est fornicatio, adulterium, homicidium posse aliquid accipi, & si quid sit acceptum, id esse necessario restituendum, nisi videatur gratis donatum. Ita *Medina C. de restit. quæst.* 10 & 18 *idem aliquando sensit Nauarr. c.* 17 *num.* 38 & *seq.* Fundamentum est, quia peccatum est nullius pretij, vtpote nihil, teste Augustin. ac proinde prorsus inuendibile.

2. SECVNDA OPINIO est, pretium acceptum pro opere turpi, quod non sit contra iustitiam, non esse restituendum: secus verò, si sit contra iustitiam. Ita *Soto l.* 4. *quæst.* 7 *art.* 1. *ad* 2. Ratio est, quia acceptum pro opere debito ex iustitia, necessario est restituendum, vt patebit ex seq. quæst. ergo etiam quod acceptum fuerit ex opere iniusto.

3. TERTIA OPINIO est, acceptum pro omni opere prauo, quod legibus punitur, esse restituendum: secus vero de accepto pro opere, quod leges non puniunt. Ita *fere omnes utriusque iuris DD. quod refert Couarr. ad reg. Peccatum. pag.* 2 § 2 Ratio sumitur ex L. *Generaliter, ff. de verb. oblig.* & L. *Pacta, C. de pactis* vbi dicitur stipulationes, & pacta, quæ sunt contra bonos mores nullam vim habere. Vnde sequitur id, quod ex vi tantum pactorum accipitur, seu stipulationum, non effici accipientis, ac proinde restituendum.

4. PRIMA CONCLVSIO. Si solum ius naturæ spectetur, non teneris restituere quod accepisti ob turpem causam seu propter opus prauum, siue illud sit contra iustitiam, siue non, quando opus iam impletum est. Ita *D. Th. a.* 5 *ad* 2 vbi generatim docet posse retineri id quod propter opus malū est acceptū. Ratio est, quia si iure naturæ esset restituendū, deberet restitui ei

debeat omitti.

1 [illegible]

6 [illegible]

7 [illegible]

non te restituere id quod accepisti ob crimen legibus punibile, nisi iam sit donatum. *Primo*, quia fere est communis peritorum sententia. *Secundo*, quia habet probabiles & congruas rationes ex legibus petitas; sed tunc quaestio est cui debeat restitui. Plerique docent restituendum esse pauperibus. Ratio est, quia cum leges non velint illud esse eius qui dedit, & induxit ad maleficium, neque possit retineri iuxta hanc sententiam, consequens est, ut in pias causas expendatur.

Quaest. 47 *An acceptum ob honestam causam ad quam tamen obligabatur debeat restitui?*

1 VErbi gratia, si des Petro aliquid, ut faciat, vel omittat, quod tenetur facere, vel omittere. An Petrus teneatur id restituere? Aliqui simpliciter affirmant ut *Medina q. 16. Nau. c. 17. n. 34. Couarr. ad regul. Peccatum p. 2. § 1.* Alij putant non teneri, nisi actio, vel omissio, fuerit debita ex iustitia.

2 Prima Conclusio. Si actio vel omissio sit debita ex iustitia, non potest pro ea quidquam exigi, & quod acceptum fuerit, est restituendum. Est communis. Ratio est, quia manifeste violatur aequitas, si pro eo, quod iam ex iustitia est ei plurè debitum, aliquid amplius exigatur vel accipiatur. *Secundo.* Quia id quod datur pro iustitia obtinenda, vel iniuria vitanda, non censetur dari sponte, sed coactè & ex metu iniuriae, prouenientē ab eo, cui datur: ergo necessarium est restituendum, quia censetur per tacitam quandam iniuriam extortum. Hinc sequitur *Primo* iudicem teneri restituere id quod accepit ut iustam sententiam ferret, integrè si datum est more muneris, ac sic non dandum. Secundo si instar muneris liberalis, ut maiorem quàm solet, & quam tenetur, adhibeat in mea causa diligentiam. *Secundo.* Sequitur testem debere restituere, quod accepit, ut verum testimonium diceret. Etsi enim non

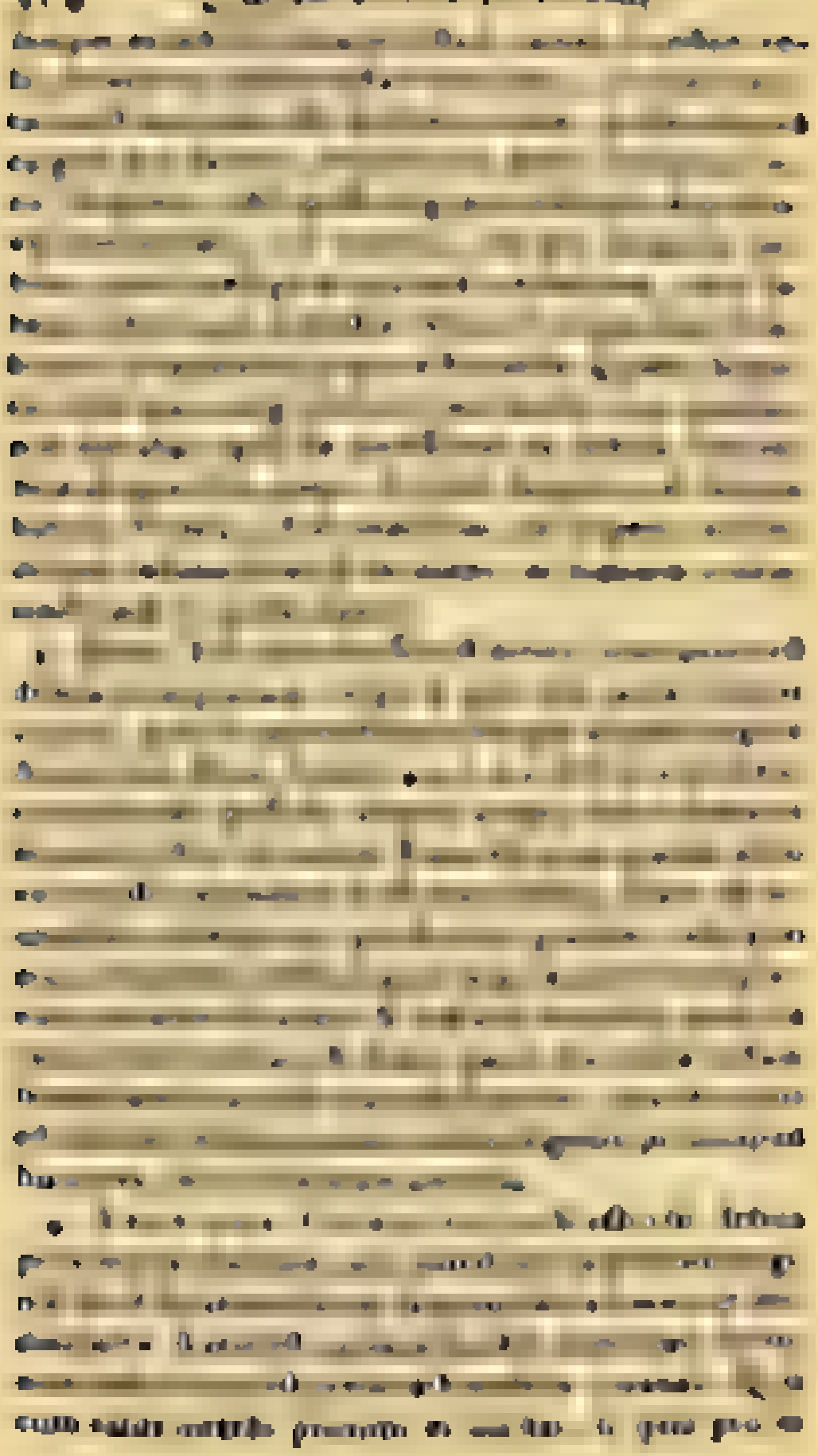

det, censetur condonare. Hinc sequitur te nihil posse exigere, vt deponas ex animo odium mei, vel vt mihi indicet vtrum quas res meas surripuit, vel locum vbi deposuit, si id sine labore, sumptu, periculo facere possis.

5 Tertia Conclusio. Quando aliquid datum est pro actione vel omissione, quæ tantum cedit in cōmodum accipientis, vel in honorem Dei, non necessario est restituendum, sed potest retineri. Ita *Petr. Nauar. l. 4. c. 2. n. 130.* Ratio est, quia tunc censetur liberaliter esse donatum ex causa, vel sub conditione: nemo enim ab alio emit actiones, vel omissiones liberas illi soli commodas, vel Deo honorificas, ad quas tenetur. Sed si quid pro illis offerat, vel det, censetur datum in bonum illius, vel ad honorem Dei, merè liberaliter. Hinc sequitur eum, qui aliquid accepit ab altero, vt fieret Christianus, vt confiteretur in paschate, vt non fornicaretur, non blasphemaret, posse retinere, nec teneri restituere, nisi repetatur in iudicio.

Quæst. 48. *Quando restitutio facienda sit ratione contractus?*

1 NOta *primo* Contractus esse duplices. Alij sunt, per quos transfertur dominium, vt venditio, permutatio, donatio, mutuum. Alij per quos non trāsfertur dominium, sed res traditur, vel ad aliquem vsum, vt commodatum, precarium, locatum, vel ad solam custodiam, vt depositum & pignus.

2 Nota *secundo*. Alios referri in vtilitatem solius accipientis vt mutuum, donatio, commodatum, precarium. Alios in vtilitatem solius donantis, vt depositum, alios in vtilitatem vtriusque contrahentis, vt venditio, locatio, & pignus. Nam licet pignus immediatè fiat ad securitatem debiti, ac proinde ad vtilitatem creditoris: quia tamen debitum necessariò præsupponit vtilitatem debitoris, ideo contractus pignoris censetur esse in vtilitatem vtriusque contrahentis. Fieri enim

requiratur [illegible] diligentiam non præstat, tenebuntur ad restitutionem.

De ordine in restitutione seruando.

QVando bona debitoris sufficiunt in solutionem omnium creditoribus [illegible] potest vlo ordine. Nam omnibus integre est satisfaciendum, ed tum demum certus ordo [illegible] est, quando non sufficiunt.

Q. 58.49. An debita certa sint præ [illegible] soluenda quam incerta?

1. DEbitum [illegible] incertum [illegible] Si [illegible], & tunc non est [illegible] sufficientis [illegible] debet, [illegible], & [illegible] debentur, & [illegible] est [illegible] debitum. [illegible] debeatur. De hoc hæc quæstio est.

2. PRIMA CONCLVSIO. Si res quæ incertum habet dominum [illegible] est [illegible], [illegible] tempore [illegible] creditoribus [illegible] eripe [illegible] Itaque [illegible] à bono debitoris, [illegible]

3. SECVNDA CONCLVSIO. Si autem res [illegible] non sint [illegible] est restitutio [illegible]. Est communis [illegible]. Difficultas autem est [illegible] Q [illegible] præferibus esse danda, [illegible] laborant in assignanda ratione, nec [illegible] [illegible]

afferunt, quia omnino incertum; sed [illegible] sententiam non est difficile. Ratio ergo est, quia iure naturae tenetur debitor [illegible] creditori e bonis certis, etiam si nulla lex positiva id iuberet, idque de bonis suis, quorum dominium habet non tamen [illegible], [illegible] de his bonis tenetur soluere creditoribus incertis, quia hac ipsa solutio fieri nequit [illegible]. Quod autem loco incertis pauperibus, id soluere [illegible] tum est quod his locum non habet, quando certi creditores extant.

Quaest. 10. An inter creditores certos, prius soluendus sit venditor, cui pretium rei venditae est solutum, an venditio alteri [illegible]?

1. PRIMA CONCLUSIO. Si res, quae fuerit vendita, fuerit [illegible], vel [illegible], vel [illegible], et adhuc extat inter bona debitoris, ante omnes soluendum est pro ea pretium iustum, vel certe res ipsa est restituenda. Ratio est, quia talis res non est translata in dominium [illegible] per contractum [illegible], et [illegible] traditionem, nisi emptor pretium soluerit, ut docet Angelus v. emptio num. 4. [illegible] Bartholomaeus l. [illegible] ff. de rei vindicatione Panormitanus [illegible], de solutione [illegible], et colligitur ex l. [illegible], ff. de [illegible], [illegible]. Vnde sequitur talem rem vbicumque inuentam, quamdiu alteri vendita fuerit, posse vindicari.

2. SECUNDA CONCLUSIO. Si res aliqua alicui vendita fuerit tali debitori, et ille nec pignus, nec fideiussorem dederit, nec pretium in praesenti [illegible], nec venditor illud pro soluto habuerit [illegible] emptoris, tunc vel pretium ante omnes soluendum est, vel res restituenda venditori. Ratio, quia [illegible] communiter hoc casu nondum censetur [illegible] dominium, nisi res tradita fuerit [illegible], [illegible]. Vbi dicitur, [illegible] de [illegible] emptori quam [illegible] venditor [illegible]

hypotheca, [illegible], qualis [illegible] potest [illegible], nempe in quantum [illegible] suo, apud quemcunque extet. Bene tamen potest dici aliquo modo imperfecta, & inchoata, in quantum [illegible], quam [illegible] apud emptorem. Tamen videtur habere [illegible] in re empta, [illegible] est, si tamen emptor [illegible] vendat, non manet [illegible] ubi[illegible], sicut nec pretium pro ea acceptum. Ad [illegible] unde tantum sequitur, non esse hypothecam perfectam, qualis sunt omnes hypothecae [illegible] positivo constitutae. Ad tertium [illegible] solum probatur aliquam hypothecam [illegible] praeferendam, nempe eam, quae [illegible] accepta ad [illegible] rationem, [illegible].

Quaestio 31. An debita ex delicto praeferenda sint debitis ex [illegible]?

1. **A**Liqui putant praeferenda esse, nisi fortè in contractu intervenerit hypotheca, & quo [illegible] sunt [illegible], eo quoque priorem debere solutionem fieri. Ita Medina *C. de [illegible] quaest.* [illegible] *quaest.* [illegible] *art.* [illegible] *D. Thom.* [illegible]. Vide post hypothecam. Primo Restituendum est debitum ex rapina, [illegible]. Ex furto. Tertio Ex [illegible]. Quarto Ex contractu [illegible] emptione. Quinto Ex contractu gratuito, ut ex legato, promissione non completa. Ratio est, quia [illegible] debita sunt prius solvenda quae cum maiori iniuria & peccato sunt contracta. Alij contrarium docent, nempe prius solvenda esse debita ex contractu aliquo oneroso quam ex delicto, nisi forte res ex delicto parta in specie sit aliena. Ita Cast. [illegible] *[illegible]* [illegible].

2. Conclusio. Probabilius est nullum esse ordinem inter haec debita, sed in tali [illegible] & esse debita [illegible], sive [illegible] praeferenda si res ex contractu accepta apud debitorem non extet. [illegible] *quaest.* [illegible] *Navarr.* [illegible]

Vtrum Episcopus possit dispensare?

Respondeo dicendum quod [illegible]

tuto in bonis sponsi, ratione dotis traditae non secuto matrimonio. *Secundo.* Soluendum caeteris creditoribus Chirographariis ex titulo oneroso, vnicuique pro rata, nō habita ratione temporis prioris, vel posterioris, quo debitum est contractum. *Tertio.* Soluendum creditoribus ex titulo gratuito, vt si defunctus alicui per causam aliquid vouerat. *Quarto.* Reliqua erunt pro haeredibus, & legatariis, ita tamen vt haeredes praecedant legatarios ad suam legitimam obtinendam, si sint haeredes necessarij, vel ad quartam bonorum, quae dicitur falcidia, si non necessarij.

2. QVAERES *primo.* An inter creditores personales caeteris paribus praeferri possint, qui prius exegerunt solutionem debiti. Affirmant *Nauarr. cap.* 17. *num.* 32. & *Sylu. v. restitutio* 6. *quaest.* 8. & colligitur ex L. *pupillus,* ff. *Quae in fraudem credit.* Ratio, quia diligentia potest mereri creditoribus talem praelationem, sicut hypotheca, vel priuilegium, vt dicitur *in praedicta l.* Vnde sequitur creditorem posse petere integrum debitum, quando timet debitorem non fore omnibus soluendo, & retinere, quod accepit.

3. QVAERES *secundo.* An caeteris paribus praeferendi sint pauperes creditores? Affirmat *Medina,* & *alii supra.* Alii rectius negant, quia pauper nec iure positiuo habet hanc praelationem, vt patet: neque iure naturali, nisi forte sit in extrema, vel graui necessitate, ita vt charitas obliget ad subueniendum, tunc enim creditor diues tenetur pati debet suum debitum differri, vel nunquam solui, vt alteri pauperi suis habenti in tali necessitate consulatur.

Quaestio. *Quo loco, & cuius expensis facienda sit restitutio?*

1 SVpponendo ex dictis, tres esse radices restitutionis. Prima. Ex iniusta acceptione. *Secunda.* Ex re accepta. *Tertia.* Ex contractu.

2. PRIMA CONCLVSIO. Si debitum ortum sit ex re-

[illegible] restitutenda est [illegible] potest [illegible] pro qua datur, est [illegible] quam [illegible] datur, [illegible] Qui [illegible] reddenda [illegible] ex professo [illegible], ac proinde [illegible] donata sine.

Q. art. [illegible] Que causae excusent a restitutione

[illegible]

[illegible]

magis excuſat, quàm neceſſitas ſine ceſſione emendi *Sic Nauarr. c. 17. num. 66.* Ratio eſt, quia in hac ceſſione tantum concedentur alimenta neceſſaria, vt patet L. *Qui bona ff. de ceſſione bonorum.* Atqui hæc enim abſque ceſſione tenuem poſſunt iure naturæ & de gentium non enim tenetur debitor ſe ipſum reducere ad extremam inopiam, ita vt cogatur mendicare. Reſpondeo *ſecundo*, in foro tamen externo ceſſio ad hoc valet, ne debitor poſſit conijci in carcerem L. 1. *Qui bona ceder poſſunt.* Item ne ſi poſt ceſſionem aliquid acquirat, id poſſit auferri, quando eſt neceſſarium ad victum vel honeſtam ſuſtentationem L. *Si qui bona, ff. de ceſſione bonorum*, & §. *vlt. inſt. de actionibus.* Reſp. *tertio* Q. bona ceſſerunt, ſi poſt ad lautiorem fortunam perueniant, tenentur integrè ſatisfacere L. *cum & ſæpe. C. Qui bonis cedere poſſunt*, & §. *vlt. Inſt. de action.* Ratio eſt, quia per ceſſionem non fuit extinctum, ſed ſuſpenſum debitum.

3. QVAERES *quarto.* An ſi reſtitutio poſſit differri? Reſp. *primo*, poteſt differri, quia aliquando differt ſolutionem, vt creditorem ab immenſo malo auferat, vtilitate & ſalubri eius negotio gerat ergo non poteſt iure ſtrictè ferre *ſecundo*, aliquando debet differri lege charitatis, vt ſi creditor repetat rem ſuam, vt inimicitias inimicos, vel vt emat benefica, & dilata ſolutione ipſe ſit, quia illud impediendum, tunc enim ex charitate teneor differre, nisi inde aliquod notabile incommodum timeatur. *Tertio*, aliquando etiam debet differri lege iuſtitiæ, vt ſi quis ſententiam ſecundo in numicum reponat depoſitum quidam tunc enim reddere eſſet propinquè cooperari L. *Si pignus ff. de furtis.*

4. QVAERES *quarto.* An ſi id quod tibi debeo, ſoluam tuo creditori, liberer à reſtitutione tibi faciendæ. Reſpondeo liberor in foro cõſcientiæ, ſi mihi cõſtet, te illi debere. Ratio eſt, quia dum ſoluo tuo creditori eo-

[illegible] debito [illegible], [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] debitam [illegible] [illegible] compensat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] debita, quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] debitum, et [illegible] [illegible] negotia [illegible] [illegible].

7. Quaestio sexta. An [illegible] debitum [illegible]. Respondeo [illegible] [illegible] debitum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] apud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est, quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

8. Quaestio septima. An [illegible], vel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Respondeo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quando [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Q[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Q[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] deberent [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Q[illegible] [illegible].

9. Quaestio octava. An [illegible] in Religionem [illegible] [illegible]. Respondeo primo. Qui debet

[illegible] perpetuam, [illegible] possessio, in qua potest [illegible] [illegible], quando [illegible] non potest [illegible] liberare [illegible] [illegible] in [illegible]

III. QVAERES [illegible]. An compensatio [illegible] sit. Respondeo [illegible] compen[illegible] [illegible] consequenter [illegible] [illegible]

QVÆSTIO LXIII.

De acceptione personarum.

1. HIc incipit D. Thom. agere de vitiis oppositis Iustitiæ [illegible] parte, & de [illegible] personarum, quæ opponitur distributiuæ.

2. PRIMA CONCLVSIO. Acceptio personarum est, quando in distributione bonorum communium non [illegible] causa, sed per eam, [illegible] aliqua persona [illegible] ad prædictam distributionem [illegible], ut [illegible] dignus est, [illegible] dignior, ut [illegible] beneficium [illegible], vel [illegible] digno, [illegible] Item [illegible] sententiam ferat pro [illegible], non [illegible] quam habet.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Hoc [illegible] locum habet primo, in [illegible] beneficiorum, & in electione, & [illegible] ad illa. Secundo, in [illegible] Cardinalium, Consiliariorum. Quarto [illegible] [illegible] debent, ut pauperes magis [illegible] Quarto, in [illegible] [illegible] [illegible] Quinto, [illegible] habet [illegible] [illegible]

Est enim ut dictum est actus iustitiae commutatiuae, quae seruat ex officio quod debitum, tamen quatenus fit inter duos, habet modum iustitiae distributiuae. Ius enim est quoddam bonum commune distribuendum partibus in huiusmodi distributione, a iudice respicitur aliquid praeter causam, committitur peccatum acceptionis personarum, quod etiam expresse prohibetur in Scripturis, ut Leuit. 19. v. 15. *Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis: iuste iudica proximo tuo.* Prou. 18. v. 5. *Accipere personam in iudicio, non est bonum.*

4 TERTIA CONCLVSIO. Apud Deum non est acceptio personarum, quamuis dona sua non aequaliter omnibus distribuat. *Proba.* quia acceptio personarum habet tantum locum in distributione bonorum, quae debita sunt, non autem in communicatione gratuitorum. Dona autem, quae Deus in sua distributione confert, non sunt debita, sed [illegible] quae hominibus [illegible] distribuit; [illegible] ut facit ob nobilitatem, aut [illegible] in gratia, & tamen non debitorum bonorum donatione.

5 QVARTA CONCLVSIO. Acceptio personarum est peccatum mortale ex genere suo; quamuis secundum minorem acceptionem posse tamen esse venialis ex paruitate materiae, ut si in re parua aliquem praeferamus minus dignum digniori, vel si non sit magnum discrimen inter eum qui accipitur & dignitatem.

QVAESTIO LXIV

De Homicidio.

DEinde agit de vitiis, quae opponuntur iustitiae commutatiuae, ut est homicidium, mutilatio, furtum, de quibus agendum est.

[illegible]

Quaest. 1. An sint aliqui homines damnati?

1 D[illegible] alteram, postea de [illegible]

[illegible] fide certum est, [illegible]

[illegible]

clusione.

[illegible]

nisi per milites.

[illegible]

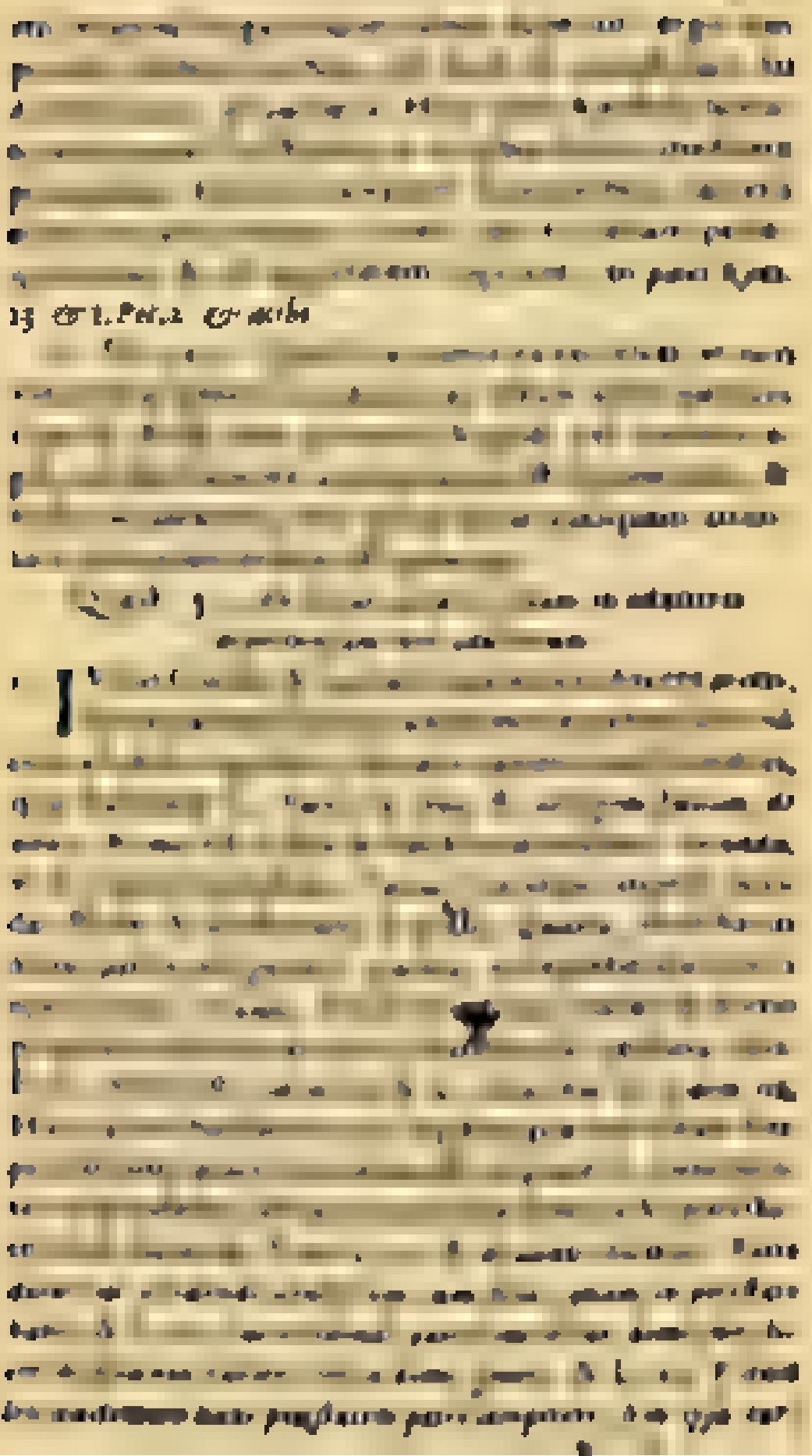

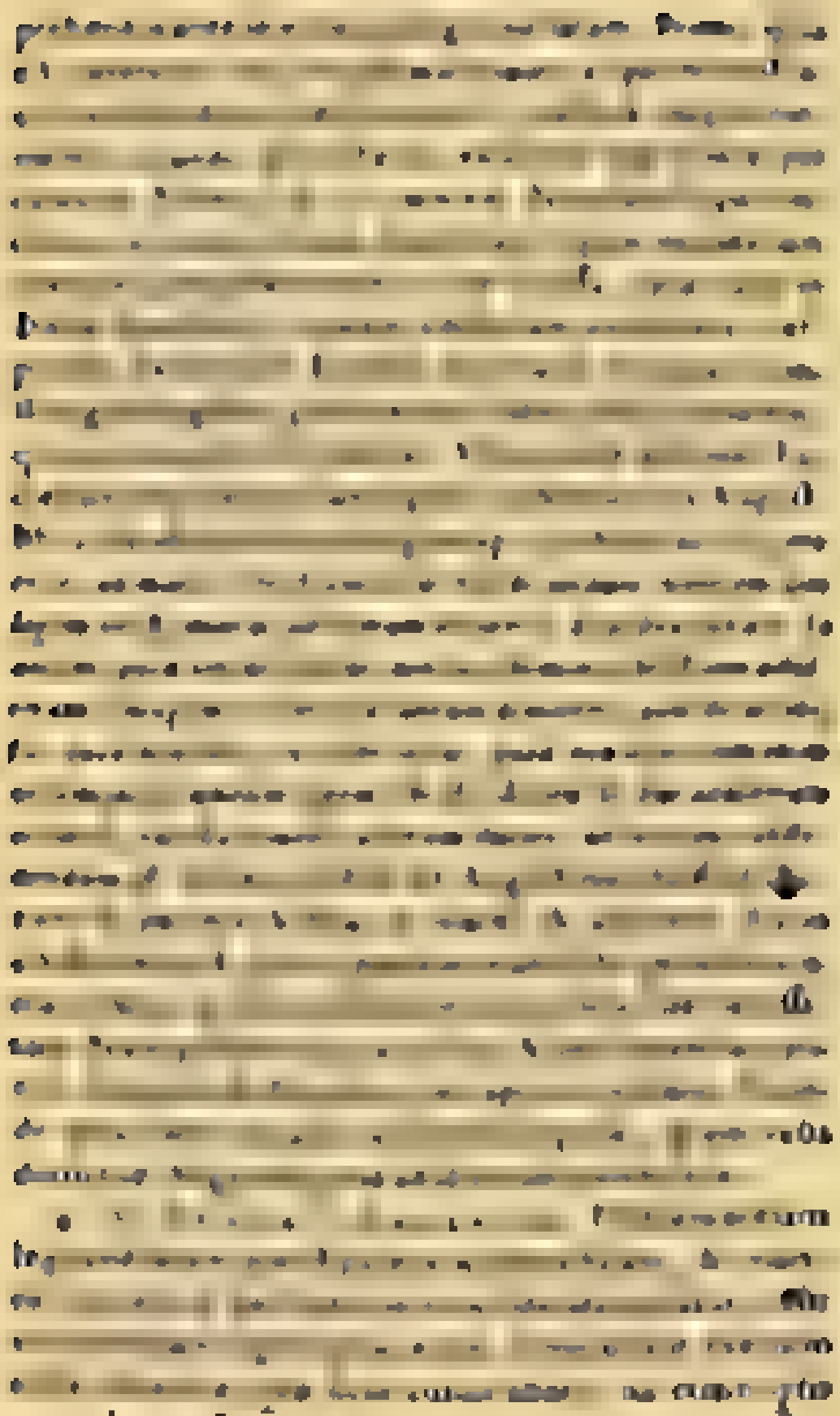

concedi poteſt.

[illegible]

1. A [illegible] est communis.

2. [illegible] Conclusio [illegible]

3. [illegible] Christi [illegible]

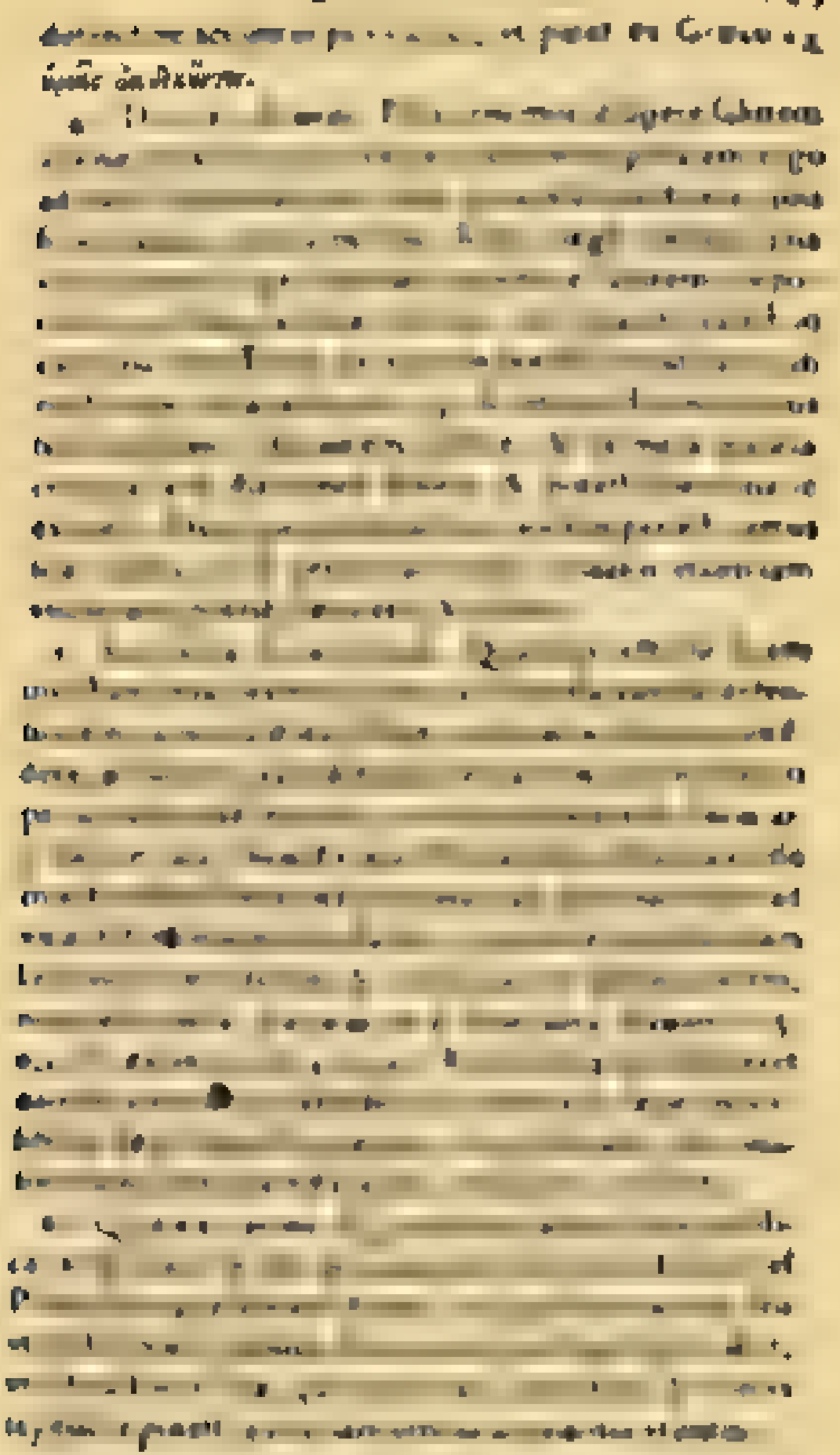

[illegible]

superfit.

[illegible]

obiciat.

[illegible]

periculum est, ne ira vel odium se admisceant, aut ne modum excedamus, & sic dum volumus seruare vitam corporis, perdimus vitam animæ. *Secundo*, quia Charitas, etsi non obliget, tamen ad hoc magis inclinat, ne proximus æternum pereat. Hæc locum habent in iis qui sunt bonæ conscientiæ. Nam si quis putaret, se esse in peccato & valde timeret damnari, si tunc occideretur, teneretur omnibus modis se tueri, quia magis tenetur diligere salutem animæ suæ, quam proximi, *ut docet Anton. suprà.*

Quæst. 7. *An liceat occidere furem in defensionem suarum facultatum?*

1. COvarr. in Clementina *Si furiosus p. 3. §. 1. num.* 6. putat licere in duobus casibus. *Primo*, si sit fur nocturnus, eo quod præsumatur animo occidendi venisse. *Secundo*, si sit fur diurnus, & telo se defendat contra eum, cui rem abstulit. Ratio est, quia in his duobus casibus miscetur periculum personæ, cum periculo rei familiaris. *Tertio* dicit non licere, si cum re ablata fugiat, quia tunc non miscetur periculum personæ. Alij putant id absolutè licitum esse laicis, non tamen Clericis.

2. PRIMA CONCLVSIO. Laicis id est licitum, si facultates sint magni momenti, nec sit probabilis spes aliter recuperandi. Ita *Anton. p. 3. tit. 4. cap. 3. § 2. Caiet. a. 7.* Sylu. V. *Homic. 1. num. 5. Medina C. de restit. quæst. 45. Sotus lib. 5. quæst. 1. art. 8. & plerique Iuniores teste Syluest. & Couarr.* Probatur *primo* ex c. *Dilecto*, de sent. excõm. in 6. & ex l. *furem ff. ad l. Cornel.* de Sicariis, & l. 4. *ff. ad l. Aquil.* Ratio est, quia bona temporalia sunt ad vitam seruandam necessaria; ergo sicut licet vitam tueri, ita etiam hæc quæ vitæ sunt necessaria, non solum præcisè vt viuamus, sed etiam vt conuenienter & honestè viuamus. Dixi, *nisi sit probabilis spes aliter recuperandi*, quia si possum illas recuperare per Iudicem, erit saltem contra charitatem pro illarum defensione aliquem

[illegible]

[illegible] rem in conspectu.

[illegible]

Quaest. [illegible]

[illegible]

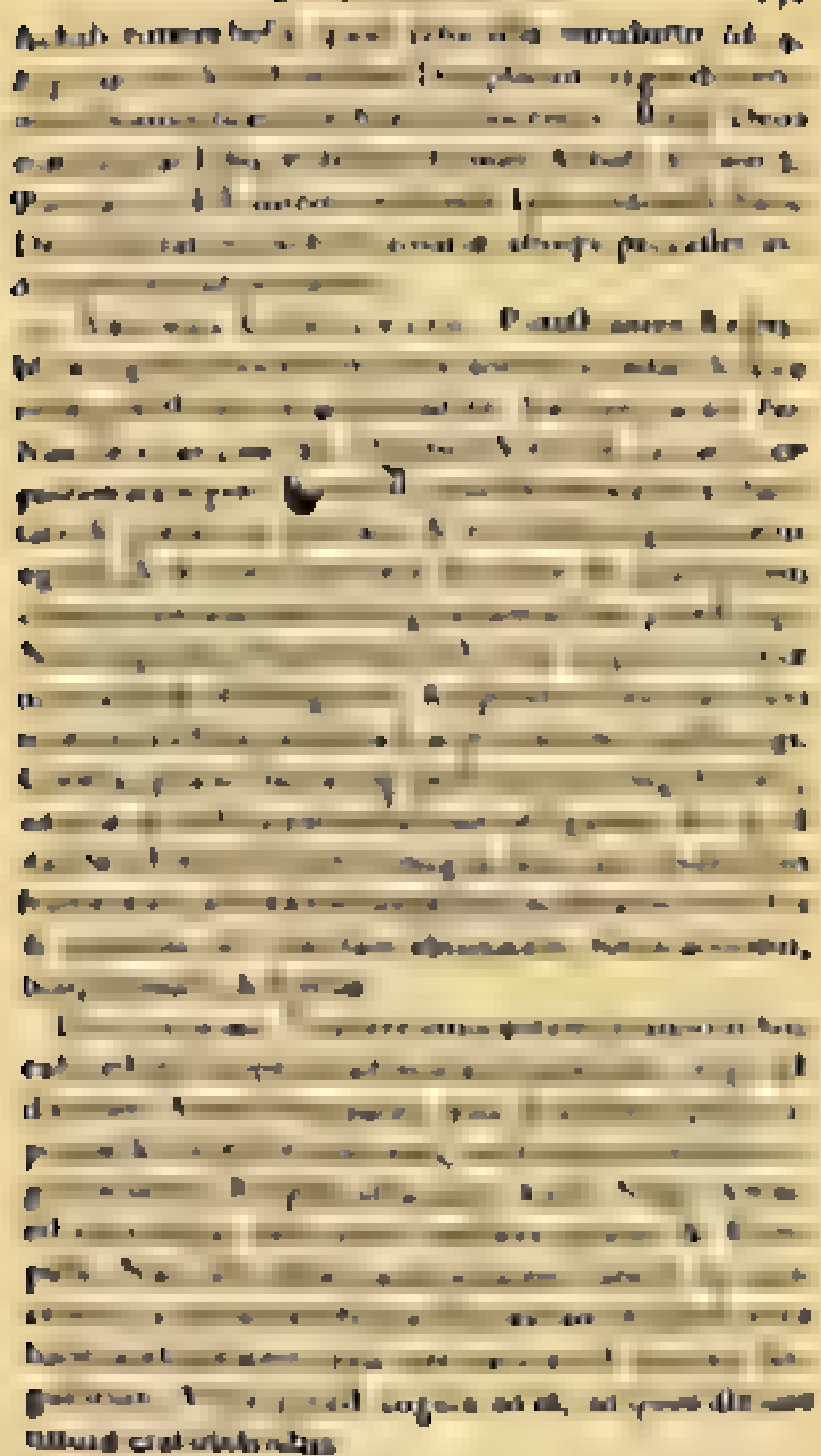

[illegible]

Quæstio [illegible]

1. [illegible]

2. Prima Conclusio. [illegible]

3. Prima Conclusio. [illegible]

4. Prima Conclusio. [illegible]

quæ cum accerseretur à tyranno seipsam interfecit. Respondeo. Hæ & similes dupliciter possunt excusari. *Primò*, quod diuina inspiratione fecerunt, ita excusat illas *D. Aug. lib. 1. de* Simili modo etiam excusat Samsonem *Iudicum c. 16.* quamuis hic etiam facile aliter possit excusari, *vt infra dicam.* *Secundò*, possunt excusari per ignorantiam inculpabilem. Nam se occidere ob patriæ salutem, aut pudicitiæ custodiam non est ita euidens esse malum, quin inculpabiliter possit ignorari, & putari licitum, cum non solum Ethnici, sed etiam multi Christiani, & quidem doctissimi videantur ita sensisse. Nam *D. Hieron. in c. 1. Ionæ* aperté insinuat in periculo castitatis licere se occidere. Item *Ambrosius & Eusebius loco citato* laudant mulieres illas, quòd se occiderent, ne violarentur, neque id tribuunt diuinæ inspirationi, sed laudant factum tanquam honestum ob talem finem. *Palladius* quoque non meminit alicuius reuelationis. Denique *Dom. Sotus* simili modo excusat S. Apolloniam, & excusari potest Razias, *de quo 2. Machab.* 14.

4. Dices. Quomodo coluntur vt Martyres, si se ipsos tali modo occiderunt, cum martyr ab alio debeat occidi? Respondeo. Quia propter fidem Christi ad hoc fuerunt quodammodo compulsi. Vnde cum ipsi in eo facto non peccauerint, secundum moralem æstimationem censentur ab ipsis persecutoribus occisi, & sic sunt martyres.

5 Secunda Obiectio. Quando aliquis legitimè condemnatus est ad mortem, præcipiturque à Iudice committitur executio, [illegible] etiam ipsi: ergo talem in hoc casu poterit se ipsum directè interficere. Confirmatur, quia tunc omnes rationes supra adductæ cessant: non enim tunc agit contra charitatem sui, neque contra Remp. à qua authoritatem habet, ac proinde neque contra Deum. Denique nulla videtur posse afferri ratio, cur non liceat, saltem absque peccato mortali. Sa

Quæstio [illegible]

1. Primo Quæritur Homicidio quod unus [illegible] Videtur primo [illegible] Dicit enim [illegible] Secundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Decimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Undecimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duodecimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Decimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Decimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Decimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Decimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Decimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Decimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Decimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Vigesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Vigesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Vigesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Vigesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Vigesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Vigesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Vigesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Vigesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Vigesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Vigesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trigesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trigesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trigesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trigesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trigesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trigesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trigesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trigesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trigesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trigesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadragesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadragesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadragesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadragesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadragesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadragesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadragesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadragesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadragesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadragesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinquagesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinquagesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinquagesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinquagesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinquagesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinquagesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinquagesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinquagesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinquagesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quinquagesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexagesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexagesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexagesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexagesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexagesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexagesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexagesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexagesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexagesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexagesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septuagesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septuagesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septuagesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septuagesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septuagesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septuagesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septuagesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septuagesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septuagesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septuagesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octogesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octogesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octogesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octogesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octogesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octogesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octogesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octogesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octogesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octogesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nonagesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nonagesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nonagesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nonagesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nonagesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nonagesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nonagesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nonagesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nonagesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nonagesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Centesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Centesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Centesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Centesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Centesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Centesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Centesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Centesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Centesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Centesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Ducentesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Ducentesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Ducentesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Ducentesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Ducentesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Ducentesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Ducentesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Ducentesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Ducentesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Ducentesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trecentesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trecentesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trecentesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trecentesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trecentesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trecentesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trecentesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trecentesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trecentesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Trecentesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadringentesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadringentesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadringentesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadringentesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadringentesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadringentesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadringentesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadringentesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadringentesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quadringentesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quingentesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quingentesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quingentesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quingentesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quingentesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quingentesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quingentesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quingentesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quingentesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Quingentesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexcentesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexcentesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexcentesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexcentesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexcentesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexcentesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexcentesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexcentesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexcentesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Sexcentesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septingentesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septingentesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septingentesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septingentesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septingentesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septingentesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septingentesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septingentesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septingentesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Septingentesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octingentesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octingentesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octingentesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octingentesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octingentesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octingentesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octingentesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octingentesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octingentesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Octingentesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nongentesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nongentesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nongentesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nongentesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nongentesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nongentesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nongentesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nongentesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nongentesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Nongentesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Millesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Millesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Millesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Millesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Millesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Millesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Millesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Millesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Millesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Millesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duomillesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duomillesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duomillesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duomillesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duomillesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duomillesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duomillesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duomillesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duomillesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Duomillesimonono quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tremillesimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tremillesimoprimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tremillesimosecundo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tremillesimotertio quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tremillesimoquarto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tremillesimoquinto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tremillesimosexto quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tremillesimoseptimo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tremillesimooctavo quæritur [illegible] Videtur [illegible] Dicit enim [illegible] Tremill

homicidij, mortale, vel veniale [illegible] negligentia [illegible] paſſum. [illegible] est, quia [illegible] in cauſa [illegible] diligentiæ [illegible] ſit voluntaria in negligentia [illegible]. Vnde non [illegible] Quod autem non ſit magis peccatum quam negligentia ſit, probatur: quia non eſt voluntarium niſi ratione illius negligentiæ. Vnde non poteſt [illegible] imputari ad culpam. [illegible] ergo negligentia [illegible] grauis erit [illegible] mortalis. Si leuis, erit venialis. Si nulla, culpa quoque erit nulla.

QVÆSTIO LXV.

De mutilatione.

DIuus Thomas Diſputat Primo, de mutilatione, [illegible] de verberatione. Tertio, de incarceratione. [illegible] primo de mutilatione certum eſt [illegible] publica [illegible] perſonæ [illegible] occiderit. At quædam dubitationes de quibus [illegible]

Quæſt. 1. *An [illegible] mutilare, [illegible]*

1. PRima Conclvsio. [illegible] eſt ſe mutilare, quando [illegible] neceſſarium eſt [illegible], vt ſi [illegible] membrum [illegible] corpori, [illegible] remedium [illegible]. Ratio eſt, quia membra [illegible] ob bonum totius, ergo quando aliquod membrum eſt toti corpori perniciosum, [illegible] poſſe abſcindi.

2. Secvnda Conclvsio. Homo tenetur permittere ſibi membrum [illegible] neceſſarium [illegible] magno [illegible]. Ita [illegible], quæſt. [illegible] Ratio eſt, quia tenetur [illegible] per [illegible] occurrere per media ordinaria, non admodum difficilia.

3. Tertia Conclvsio. Si tamen inguinea

cruciatus esset in secanda, non tenetur permittere, neque etiam potest ad hoc cogi. Ratio est, quia non tenetur quis quarumcumque [illegible] vitam incertam tueri. Excipiuntur tamen duo casus. *Primo*, quando vita alicuius, seu eius bono communi necessaria [illegible] ob bonum publicum teneretur & posset cogi à Republica. *Secundo*, si esset Religiosus, qui se totum constituit in potestate sui Superioris, quamuis de hoc casu dubitari possit, quia non videtur Superior [illegible] tam heroicam interiorem imperare posse, *ut docet Sotus* [illegible].

Quaest. 2. *An ob salutem animae sit licitum se mutilare v. g. An ad carnis tentationes vitandas, vel superandas, liceat sibi membrum aliquod incidere?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Nunquam id licet, ut patet ex can. 22. *Apost.* & can. 1. concil. *Nicaeni*, ubi id expressè prohibetur. Ratio est, quia id nunquam est medium necessarium ad animae salutem; non enim membra afficiunt hominem peccatis, sed malitia & negligentia liberae voluntatis [illegible] remedii, quia neque est sufficiens [illegible] remedium. Nam abscissio [illegible], de qua principium est quaestio, non tollit [illegible] omnes carnis [illegible] impetum generationem, quando potius illi qui castrati sunt [illegible] aetate, magis [illegible] libidine, ut multi [illegible] & exemplis probat *Basil. l. de virg. circa finem, Chrys. hom.* [illegible] *in Matth. & Aug. l. 6. contra Iul. c. 5.* Vnde passim reprehenditur Origenes, *de quo vide Euseb. l. 6. hist. c. 6. & Baron. tom. 2. ad annum Christi 208.*

2. DICES, S. Marcus Evangelista dicitur sibi pollicem praescindisse ex humilitate, ne cogeretur [illegible]; ergo ob similem causam licebit [illegible]. Hic nō fuit Marcus Euang. *ut probat Baron.* [illegible] *ad ann.* [illegible] quidam Marcus Anachoreta, qui si id diuina inspiratione id fecerit, vel ignorantia probabili excusetur, laudandus tamen non est. Tali inspiratione putantur fecisse adolescentes illi, qui lon-

vel hodie.

ar. 4. & ad 3. [illegible]. Hinc patet has duo partim conuenire, partim differre. Conueniunt in eo, quod vtrumque [illegible] aliquid inuito Domino. Differunt, quod furtum fiat occulte, rapina [illegible] aperte. Hinc colligit D. Thom. art. 4. [illegible] specie [illegible]. Nam rapina [illegible] quandam iniuriam, quam furtum non [illegible], nempe violentiam illatam domino sciente & renitente.

2. SECUNDA CONCLUSIO. Acceptio rei alienæ inuito Domino potest tribus modis contingere. Primo occulte, vt in furto. [illegible] & aperte, vt in rapina. [illegible], vt in contractu iniquo.

3. QUAERES. An hæc postrema differat à furto. Respondeo, is qui damnum patitur in contractu iniquo, [illegible] contractus, & tamen [illegible] hoc damnum [illegible], quam contractum [illegible], vnde [illegible] à furto [illegible] quia hic est [illegible] patitur [illegible], [illegible] autem ignorat iniquitatem contractus, erit furtum.

Quæst. 2. Quotuplex sit furtum?

1. PRIMA CONCLUSIO. Furtum solet diuidi in varias species ratione materiæ [illegible] in hominem [illegible], Peculatum, Abigeatum, Plagium, rapinam, & simplex furtum. Nam [illegible] quod [illegible], alias dicitur [illegible]. Si [illegible] Peculatus [illegible], dicitur ab pecore abigendo [illegible] vel mancipium [illegible], dicitur Plagium, vel crimen Plagiarii. [illegible] ad [illegible], dicitur rapina. Si nihil horum, dicitur furtum.

2. SECUNDA CONCLUSIO. Definitio tamen furti non conuenit his omnibus, non enim conuenit

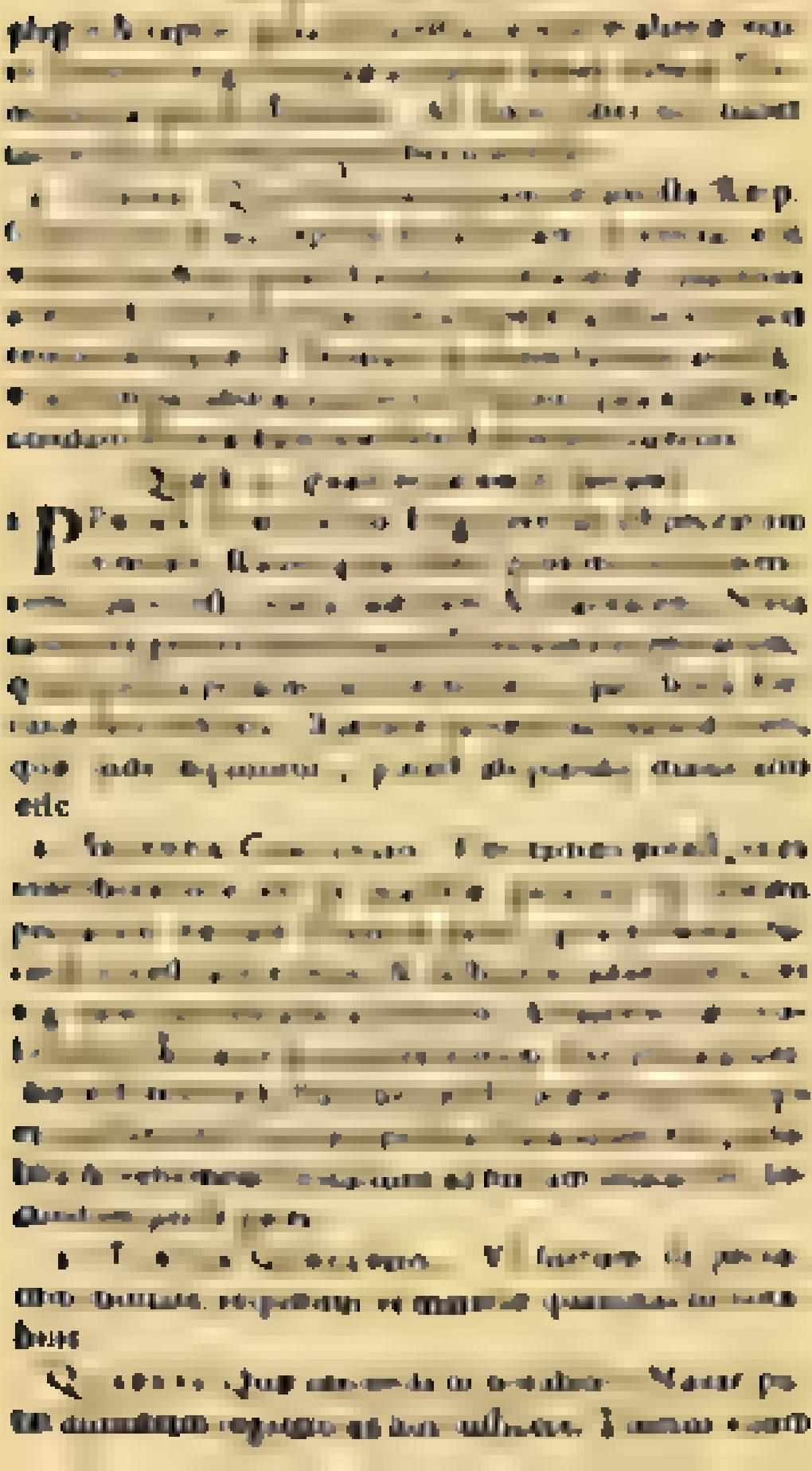

regalem, vel duos. Sotus vnum vel duos aureos. Alij 100 aureos. Alij putant non posse in genere taxari, quæ quantitas sit notabilis, sed eam statuendam arbitrio prudentum pro varia personarum & locorum conditione. Ita *Ioannes Medina C. de restitu. q.* 10. *&* *Petrus Na-*[illegible] Ratio est, quia quod respectu vnius censetur notabile, respectu alterius non censetur tale. Iuxta hanc sententiam.

4 Dico *primo*. Respectu omnium etiam Regis & prædiuitis hominis vnum aureum videri quid notabile, ac proinde ablatum vnum aureum esse peccatum mortale. Nec obstat, quod hæc quantitas respectu Regis modica videatur. Nam etsi modica sit ad donationes pro regia magnificentia faciendas, non tamen est modica respectu omnibus Regis oneribus, ad quæ sublevanda [illegible] notabiliter [illegible], vt patet cum militi soluendum est, qui per vnum mensem pro vno aureo vitam exponit. Deinde censetur notabilis cum agitur de iniuria [illegible], non enim minus Rex [illegible] vult esse [illegible], quam alius quilibet.

5 Dico *secundo*. Respectu mediocriter diuitum quatuor regales siue vnum [illegible] esse quid notabile, iuxta P. Nau. quia [illegible] ad victum vnius diei.

6 Dico *tertio*. Respectu Mechanicorum duos regales, siue tertiam Medinensem, quod communiter victitant, & hæc summa ferè æquat mercedem diurnam.

Dico *quarto*. Respectu pauperis vnum regalem, vel etiam dimidium sufficere.

Dico *quinto*. Quamuis ipsa res quæ surripitur, non sit notabilis pretij, tamen si auferatur ei, qui inde graue incommodum accipiet, est peccatum mortale, quamuis non sit mortale in specie furti. At *primo* esse peccatum mortale probatur, quia notabile damnum proximo irrogatur, vt si surripias secures, vel aratri [illegible], nec possit aliunde habere. Quod autem non sit

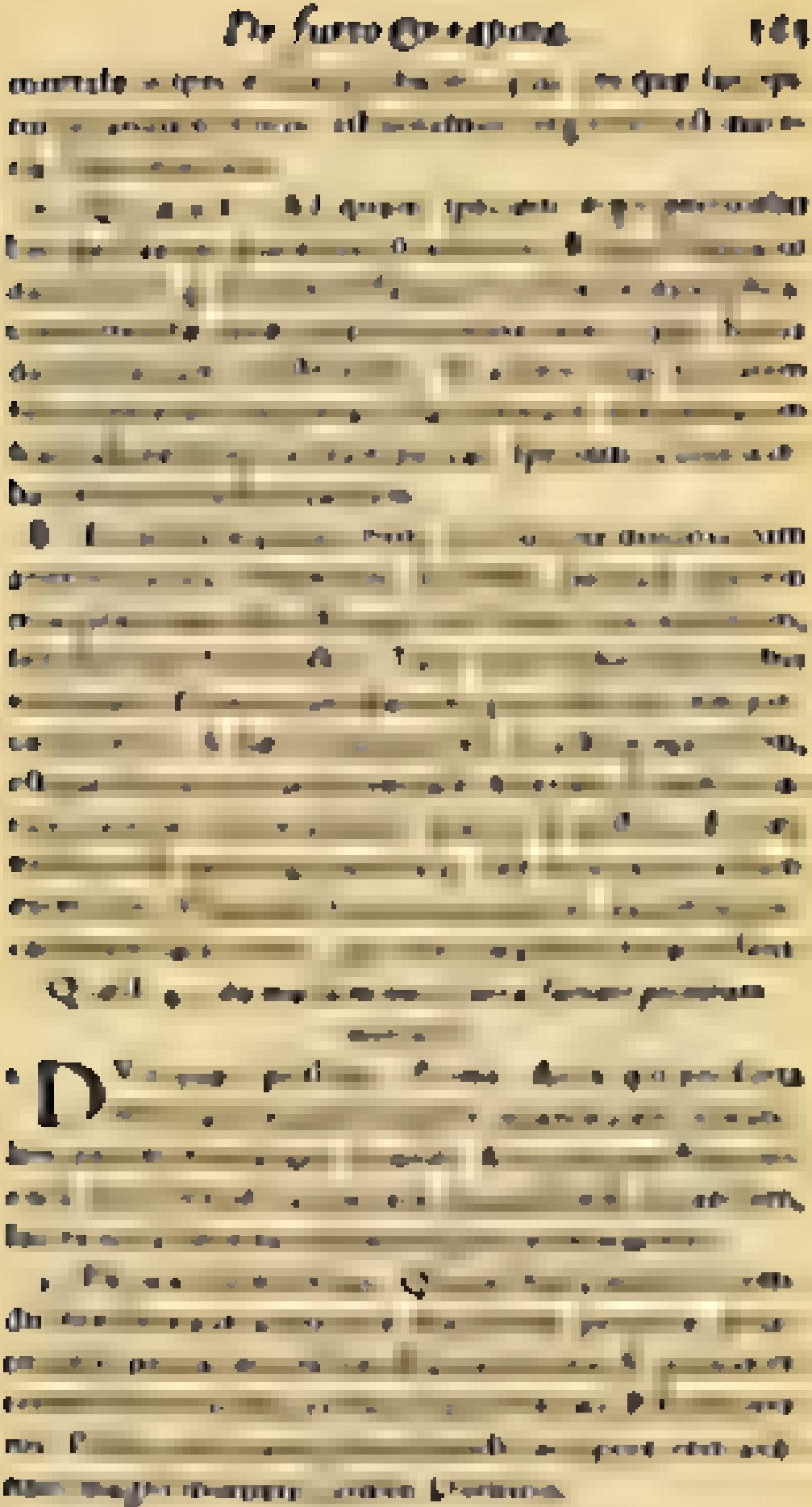

5. Dices: Intendit accipere à diuersis, & nemini ea pu facere notabilem iniuriam: ergo non peccat mortaliter. Resp. nego Consequentiam, quia etsi iniuria respectu singulorum non sit notabilis, est tamen respectu communitatis. Confirmatur, quia alioqui non peccarent mortaliter, qui vtuntur ponderibus vel mensuris iusto minoribus, quod est contra illud Deut. 25. v. 13. *Non habebis in sacculo diuersa pondera maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor, abominatur enim Deus eum, qui hæc facit.* Et Prouerb. 11. v. 1. *Statera dolosa abominatio est apud Deum.* Secunda pars probatur, quia singula externa furta procedunt ex intentione mortali, quicquid autem fit ex intentione peccati mortalis est peccatum mortale.

4. Quærit. An in singulis sit nouum peccatum mortale. Respond. Non est nouum, sed continuatur tum ceptum: omnes enim ipsæ acceptiones & detentio ipsa ceptorum censentur vna continua eademque prauæ huius voluntatis.

5. Secunda Conclusio. Qui per furta minuta non intendit acquirere rem notabilem, sed ex occasione ea cõmittit, non peccat mortaliter, antequam perueniat ad quantitatem notabilem: peccat tamen simoniace, atque ad eam pertingit, nisi per inaduertentiam excusetur. Prima pars per se patet. Secunda probatur, quia iam incipit detinere alienum in notabili quantitate, voluntarie.

6. Quærit. An illud vltimum furtum complens quantitatem notabilem sit peccatum mortale. Multi affirmant. Resp. per se non est nisi veniale, sicut cætera præcedentia. Cæterum detentio voluntaria rei alienæ in notabili quantitate, quæ tunc incipitur, est peccatum mortale.

7. Dices. Hoc vltimo furto infert iam notabile damnum. Ergo peccat per illud mortaliter. Respond.

non audent petere.

nus, quas parens ei dedit ad honestos vsus v. g. emendos libros, vestes. Ita *Navarr.* c. 17. n. 146. Ratio est, quia parens non concessit ei pecunias ad tales vsus, sed ad suos, neque intendit illas simpliciter donare, sed cum restrictione ad vsum determinatum; ergo filius non accepit earum dominium, nisi ad talem vsum; ergo si aliter eas expenderit, tenetur ad restitutionem, cum ad alium vsum ius non habuerit. Quod si non posset restituere, tenetur [illegible], nisi forte constet alios tantumdem expendisse, vel nisi parens condonauerit, vel putetur facilè condonaturus, si filius auderet rogare. Et quamuis donatio patris facta filio non valeat, nisi in certis casibus, tamen morte confirmatur, nisi excedat eam summam, de qua parens potest disponere. *Vide Navarr.* c. 17. n. 158.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Non peccat mortaliter in his casibus. *Primo*, si quantitas pro conditione status & personarum non censeatur notabilis, plus autem requiritur ad quantitatem notabilem in filio, quam in extraneo. *Secundo*, si putet parentem cogatum facilè condonaturum; tunc enim non videtur inuitus circa substantiam acceptionis, sed tantum circa modum. *Tertio*, si dum versatur in studiis, vel extra domum paternam expendat more aliorum suæ conditionis in eleemosynas, ludum, & honestam recreationem: præsumitur enim parens id permittere, nisi constet de contraria voluntate. *Quarto*, si in extrema, vel graui necessitate proximi subripiat aliquid ad Eleemosynam: tunc enim parens non potest esse rationabiliter inuitus, quia simpliciter tenetur dare. *Quinto*, si accipiat ex bonis suis castrensibus, vel quasi castrensibus: hæc enim non pertinent ad patrem, sed ad filium. *Sexto*, si parens vendicat sibi castrensia vel quasi castrensia bona filij vltra sua alimenta, potest filius tantumdem repetere. Quod si non audeat, potest occulta via compensationem, vel se-

petere à cohæredibus. Quod valdè notandum confessarijs, ne cogant filium ad restitutionem, cuius fructus beneficij percipiuntur à parente *sepulto*, si parens fit hæreticus, bona aduentitia filij, in quibus ille habebat vsumfructum, redeunt ad filium, & vsusfructus consolidatur cum proprietate. V. de filius potest ea sibi vendicare. Quod si non audeat, vel non possit, potest occulta compensatione ea à bonis paternis sibi consulere. *Offam.* Si filius gerit negotia patris, potest deductis expensis, quas pater facit in eo agendo, pro suo labore & industria tantum dem accipere, quantum daretur extraneo, nisi intendat facere gratis. *Ita Nauarr. cap. 17. num. 144. & alij.*

Quæst. 6. *An vxor peccet mortaliter expendo & expendendo bona mariti?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Peccat mortaliter in hoc casu, quando talia accipit summam notabilem ex bonis mariti, vel quorum administratio ipsius est, ipsorum notabiliter inuito. Ratio est, quia accipit illud, cuius dominium, vel cui administratio & vsusfructus est alterius. Itaque tenetur ad restitutionem, quamdiu dote, vel ex bonis communibus accepisset. Nam licet cora dos, & dimidia pars bonorum communium ad ipsam pertineat, quod ad proprietatem attinet tamen administratio, & dimidia pars emolumentorum, seu vsusfructus inde prouenientis, sunt mariti, quibus inquantum pertinet. Hinc patet factum esse, quod ait *Paludan. in 4. dist. 15. quæst. 3. a. 4.* Vxorem ex facultatibus communibus posse facere eleemosynas, quantum redderet ad eam, vel ad liberos, eius nomine, soluto matrimonio. Sic enim totam suam partem posset dare, & priuare maritum eius administratione, quod falsum est. *Vide Nauarr. c. 17. nu. 155.*

2. SECVNDA CONCLVSIO. Non peccat mortaliter in his casibus. *Primo*, si quando iudicio prudentis,

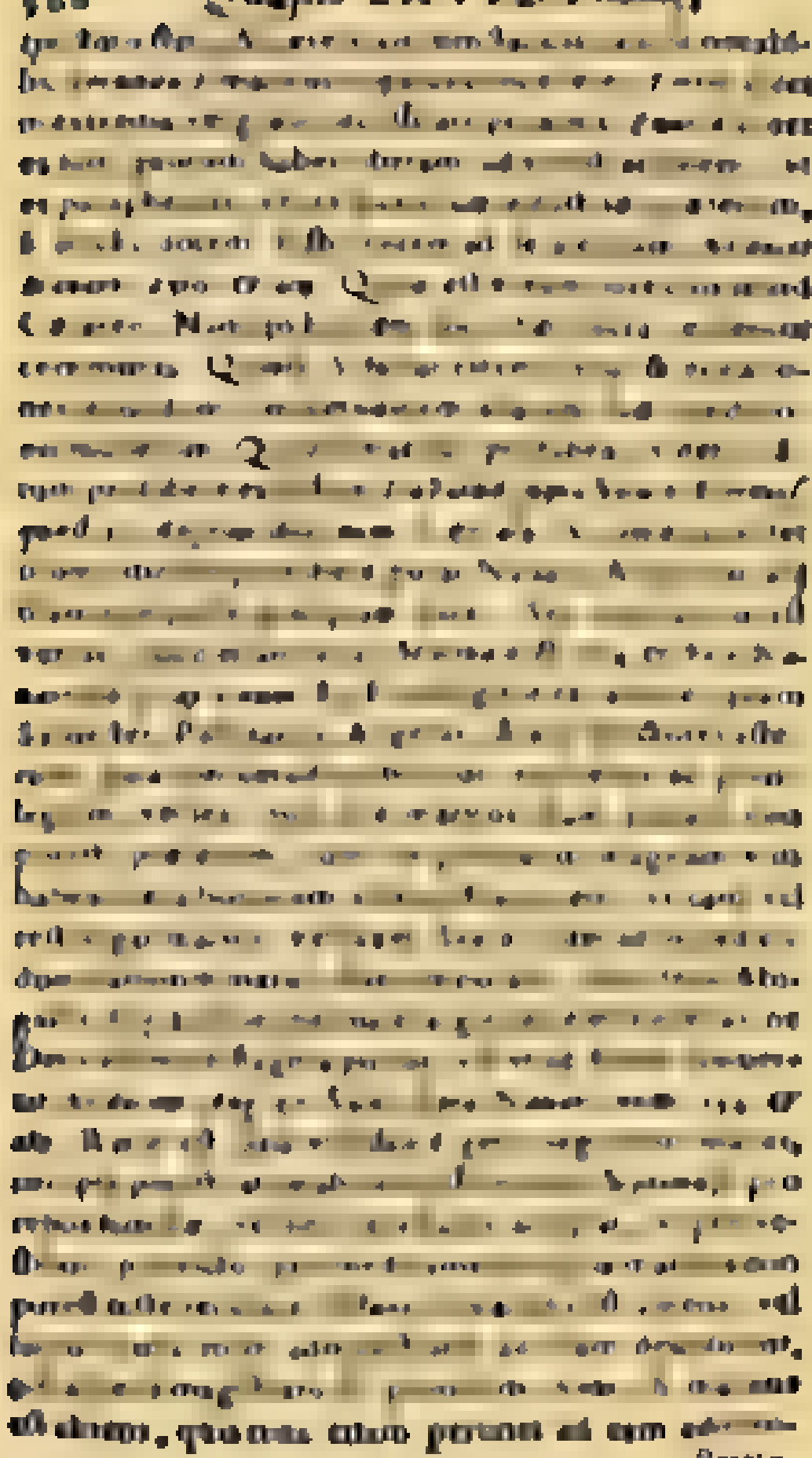

dratio,

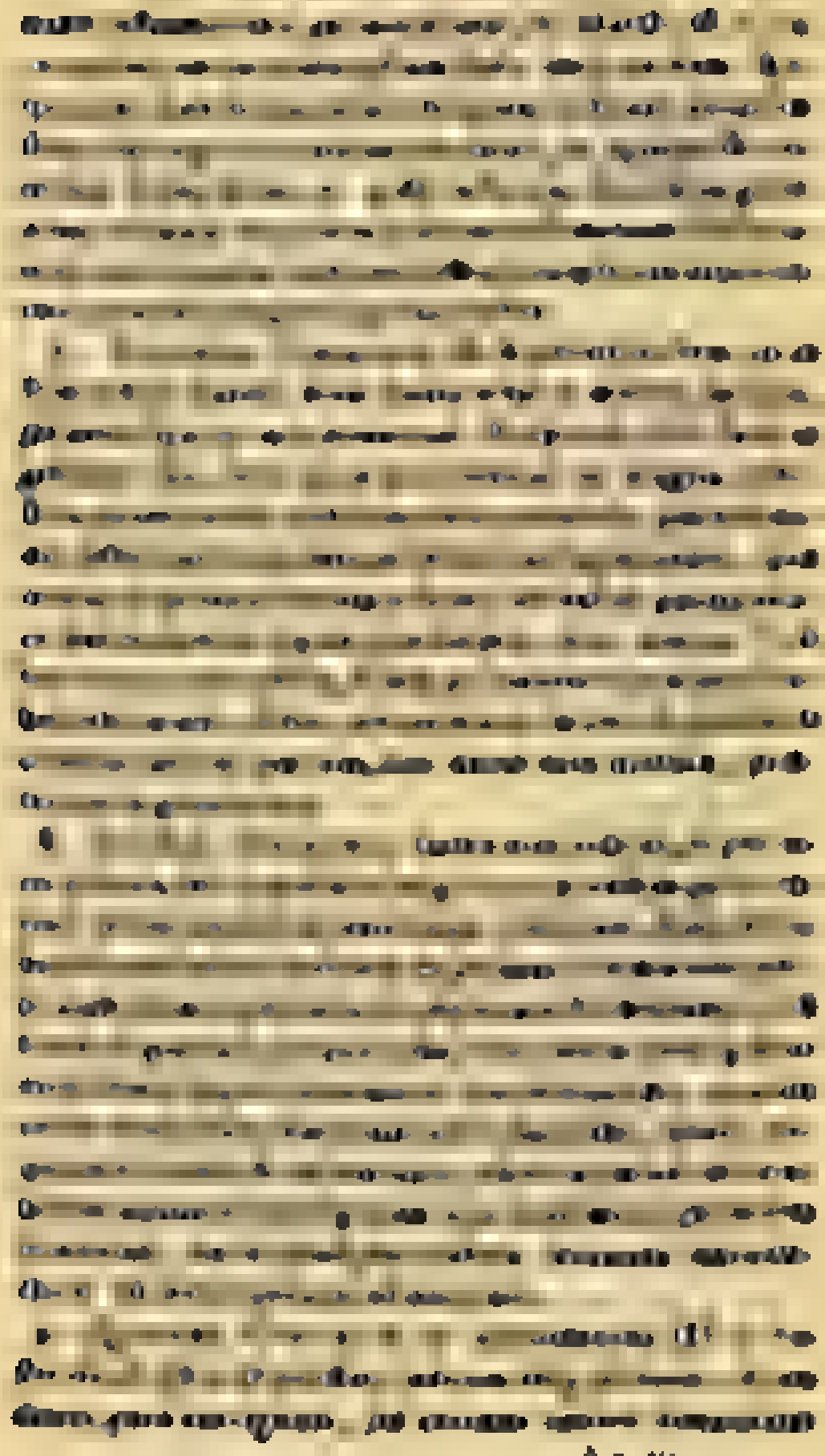

alteram Responsionem, quod cum ordinarius tenetur absque delegato, vel sicut sententiam illam esse manifestam, tanquam [illegible] Reip. perniciem. Pontifex loquitur de causis Ecclesiasticis, in quibus agitur de iis rebus, quæ subsunt Ecclesiasticæ dispositioni, non autem de supplicio capitis innocentis, quod ubi manifestè subversivum est. Secundo Pontifex loquitur de eo, qui est merus executor, & nullam habet causæ cognitionem, hic tamen exequi sententiam delegati, quam scit esse iniustam, id est, contra ius [illegible], quia si litigator non appellet, videtur cedere suo iure, vel agnoscere crimen. Si enim potest sibi fieri iniuria per sententiam delegati, debet ab eo appellare ad Papam, non tamen potest eam exequi, si scit esse nullam, ut si esset lata [illegible] literarum, vel per falsa instrumenta, vel per dolum [illegible] tunc enim debet supersedere executioni. Ita Glossa.

10 Quinta Obiectio. Si hæc sententia vera est, facilè possunt iudices [illegible] punire, et dicant se certo scire [illegible] esse innocentem, & sic eum absoluant, vel cur non puniunt, quod cedet in magnum Reip. detrimentum. Reip. [illegible] vel aliquam [illegible], ut iudicans etiam [illegible] magnum [illegible] quod illum [illegible] probatum est tale, liberauerint. Nam difficile est tam apertum mendacium, quod [illegible] homines [illegible] Si tamen id aliquando contingeret, non esset tanti momenti, ut ad illud [illegible] innocentes sint damnandi. Melius enim est decem nocentes absoluere, quam unum innocentem damnare. Adde iudicem [illegible], et per suam sententiam non posse absoluere vel damnare, et dictum est quamuis eum debeat non damnare, non tamen potest ex authoritate [illegible], sed potest illum detinere in carcere, donec habeat opportu-

uitatem dimittendi, aut certe remittere ad superiorem iu-
11 Dices. Quid si fiat cum magno populi scandalo?
Resp. hoc sine scandalo caueri potest, vel certe curari, vt careat iusta ratione, si videlicet vel reus detineatur ad tempus in carcere, vel remittatur ad superiorem, vel si Iudex sit supremus Iudex, poterit interposito iuramento apud populum eius innocentiam testari.

Quæst. 2. *An idem sit dicendum de causis ciuilibus?*

1. HOc interest inter causas ciuiles & criminales, quod in his agitur de vita & capite, in illis de pœna pecuniaria, exilio, priuatione beneficij vel officij. Est ergo quæstio. An sicut Iudex non potest in criminalibus damnare reum secundum allegata & probata, quem scit esse innocentem, ita etiam non possit in ciuilibus. Lucanus, Angelus, Panormitanus, & quidam Canonistæ putant esse eandem rationem in vtrisque.

2. Prima Conclusio. In causis ciuilibus, quando Iudex certò scit, alteram partem falsis probationibus niti, tenetur quidem omni industria curare, vt falsitas detegatur, vel vt processus impediatur: tamen si id non potest efficere, potest ex iis probationibus sententiam ferre. Ita sentiunt aliqui DD. Probatur Primo, quia Respub. habet authoritatem disponendi de fortunis suorum ciuium, easque de vno in alium transferendi, prout bono publico expediens fuerit, vt ex LL. *vsucapionum*, ergo quando est iusta causa, potest id facere. Atqui hic est iusta causa, tum ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo peruertatur: tum, quia non suppetit ratio incommodum huius hominis auertendi: ergo Respublica potest statuere vt Iudex in tali casu publicam iudiciorum formam sequatur, etiam si innocens suis fortunis priuandus sit. Confirmatur, quia nemo ciuium id merito potest ægrè ferre, aut queri iniuriam sibi esse factam à Iudice per talem sententiam: cùm videat se ab illo iuuari non posse, neque par esse, vt Iudex

officium potius deserat, quam sententiam ferat. *Secundo*, quia haec bona non possunt recuperari. Nam innocens non ita per sententiam iudicis priuatur, ut dominium amittat, ut recte docet *Aragon quaest. 60 art. 3. & Sotus lib. 4 de iust. quaest. 4 art. 1. & alij*: non enim ea mens est Reipub. nec esse iuste potest, cum sententia falsis probationibus nititur. Itaque potest innocens ea occulte [illegible] recuperare ab eo, cui sunt adiudicata. Hoc tamen intellige de re priuata, non autem de beneficiis & officiis. Si quis enim aliquo per sententiam legitimo iuris ordine his priuatur, verè amittit dominium, & possunt alteri valide conferri, *ut docet Sotus supra, Nauarrus c. 1 de concep. [illegible] praebendae, Innocentius in c. Quia plerique de immunitate Ecclesiae, & alij*. Ratio est, quia beneficia & officia sunt bona publica, de quibus Ecclesia vel Respub. liberius potest disponere quam de priuatis. Itaque quando causa subest, potest non solum certum possessorem, sed etiam [illegible] priuare.

2 SECUNDA CONCLUSIO. Hinc patet magnam esse differentiam inter causas ciuiles & criminales. Nam Respub. potest disponere de rebus, de quibus sunt causae ciuiles, non autem de vita & membris, de quibus sunt potissimum criminales. Unde in [illegible] non est [illegible] possit statuere in his, ut seruetur forma iudiciorum contra priuatam scientiam, non autem id possit in his.

Quaestio 3. *An iudex possit aliquem ex priuata scientia condemnare?*

1. PRIMA CONCLUSIO. Inferior iudex nullo modo id potest. Ratio est, quia non potest dispensare in legibus superioris, unde autem dictum est, ut nemo condemnetur sine testibus.

2 SECUNDA CONCLUSIO. Probabile est supremum principem posse ex priuata scientia etiam contra fidem actorum sententiam proferre, tam condemnationis, quam absolutionis. *Ita Couarruuias libro 1. variar.*

[illegible] quæ [illegible] Probatur [illegible] & probandi [illegible] principis potest [illegible] in [illegible] quam [illegible] quæ [illegible] esse in duobus vel tribus testibus.

¶ Tertia Conclusio [illegible] posse [illegible] Probatur [illegible] quia quod [illegible]

[illegible] quia [illegible] est [illegible] quod [illegible] Quibus [illegible] est [illegible] quod [illegible] probatio [illegible], [illegible] contrarium [illegible].

[illegible] probatur, quia Iudex sicut ex potestate publica [illegible] Nam [illegible] publica [illegible] Princeps [illegible] habent [illegible] potestatem [illegible] quam [illegible] est [illegible] potest [illegible] absolutè [illegible] vel damnare [illegible], [illegible] probationes. Id enim esset [illegible]

[illegible] & omnino pro [illegible]

Ad primum Arg. [illegible] Resp. [illegible]

Ad secundum Resp. [illegible] dignissimus.

Quarta Conclusio [illegible]

Quaest. [illegible]

[illegible]

2. PRIMA CONCLVSIO. Princeps quamuis sit certus de crimine, non potest ordinariè condemnare, nisi citatum & auditum. Est communis. Ratio, quia si contra faceret, offerret reo arma, quibus se iure posset defendere, vel negando crimen si occultum esset, vel certè excusando eo modo, quo posset. Vnde iure gentium receptum est, vt id ita fiat.

3 SECVNDA CONCLVSIO. Extraordinariè tamen in quibusdam casibus non est necesse hoc seruare. Primo, sic tamen est publicum, vt docet Nauarr. c. 25 num. 10. Sic latrones reperti in crimine [illegible] vestigio suspenduntur sine vlla defensione, aut processu. Ratio, quia factum notorium, seu publicum, est loco accusatoris & testium, nec relinquit reo vllum ius defendendi se in iudicio. Secundo, quando esset periculum rebellionis, vel alterius grauis turbationis, si iuridicè procederetur, vt docet Nauarr. & Sylu. v. [illegible] [illegible] esset persona valde potens: tunc enim debet [illegible] causa [illegible], nisi [illegible]. Tertio, quando quis machinatur Reipub. vel [illegible] perniciem, quae à [illegible], quanquam hoc [illegible] est punire crimen, [illegible] quam impedire malum imminens. Quarto, si crimen sciat Princeps, & tribus aliis [illegible] ita vt [illegible] probare possit: tunc enim potest occultè [illegible], sine citatione & probationibus, si probabile sit quod grauiter aliquo incommodo [illegible] non possit. Ratio est, quia quando crimen ita est probabile, tunc constat reum non habere vllum ius defensionis in iudicio. Ita Petr. Nauarr. art. 192. Aragon. quaest. 67. art. 1. Caiet. [illegible] respons. 1. num. 7. & [illegible] [illegible].

Quaest. 5. *Quot modis Iudex [illegible] processu aduersus [illegible] committere?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Solent communiter assignari tres modi, vel cum procedit via accusa-

[illegible]

per inquisitionem, [illegible] in lectum, [illegible] [illegible] Quomodo & quando [illegible] Resp. [illegible] de Petro vel Paulo [illegible] quae sequuntur.

4. SECUNDA CONCLUSIO. [illegible]

5. DICES primo. D. Thom. [illegible] Resp. [illegible]

6. DICES secundo. D. Greg. [illegible]

Quaest. 8. [illegible]

1. PRIMA CONCLUSIO. [illegible]

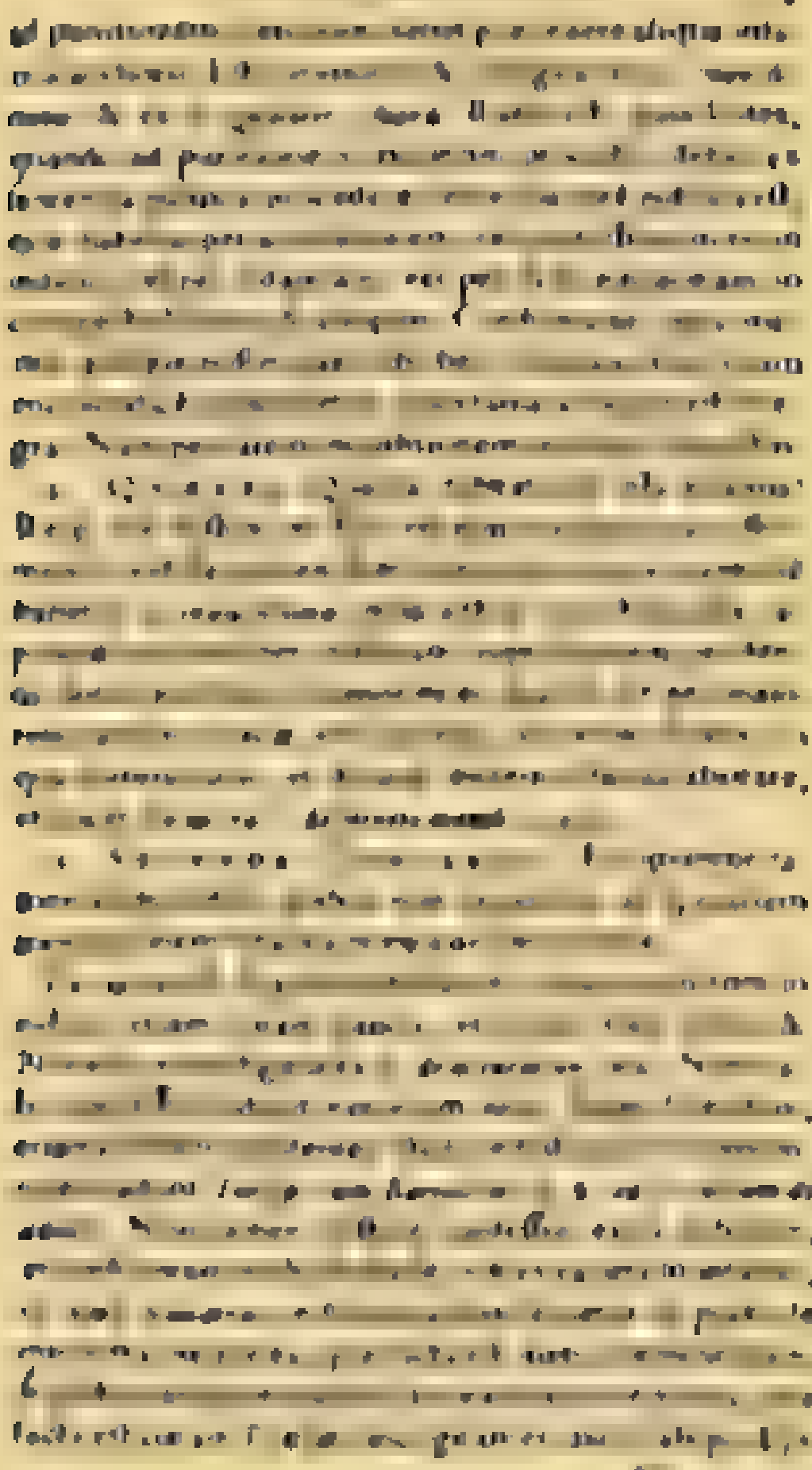

ft[illegible] secreta, quam Prælatus aperuit, *vt docet Sotus loco citato.*

4 SECVNDVS est, quando Iudex per generalem inquisitionem prouidentiæ patefactus est author, tunc enim potest contra eum procedere, vt docet *Nauarr. supra & contra Sotum, & est communis sent.* [illegible] 1. §. *de* [illegible]. Nec refert, quod illa forte peccatum reuelando, eo quod nulla esset infamia, quia ex quo tamen deductum est in publicum Iudicis notitia, siue bene, siue male, iam censetur contra illud procedere per particularem inquisitionem, & punire, vt docet idem Nauarr. Nota tamen hos duos casus non esse proprie excipiendos a regula illa generali, qua dicitur, ubi quis infamia non esse [illegible] [illegible] quia [illegible] vel facti plus est, quam [illegible]. Vnde [illegible] procedente infamia licet, etiam [illegible] [illegible].

5 TERTIVS est, quando [illegible] commissum est in iudicio, vt si testis falsum deponat in iudicio, si accusator calumniatur, aut [illegible], aut tergiuersetur. Ita *Nauarr.* n. 88. Ratio est, quia hæc et similia censentur valde nocua bono publico, eo quod iudiciorum publicum [illegible] vel euertant, vel in periculum [illegible]. Vnde merito ex iudicia & vehementi suspicione contra ea procedi potest.

6 QVARTVS est in crimine hæresis & apostasiæ. In his enim sine accusatione [illegible] [illegible] [illegible] quis accusatorem [illegible] [illegible] etiam sine infamia [illegible] potest, vt docet *Nauarr. n.* 9. *& c.* [illegible] *de hæreticis,* & l. *Apostatarum C. de Apostat.* Ratio est, quia hæc crimina sunt maxime contra Rempub. [illegible] semper [illegible] alijs [illegible] tamen aliquando [illegible] [illegible] indicia non [illegible].

7 QVINTVS est omne crimen læsæ Maiest. humanæ, vt constat per *extrauag. Frederici Imp. quæ incipit ad reprimendum; & habetur post lib. feudorum* in hoc crimine

des marchés.

Remp. turbantibus, & non ad nudam punitionem, sed quod id exigitur necessarium Reipub. bono. Hæc sententia sic limitata probatur. *Primo*, quia est praxis Iudicum sæcularium Deum timentium in omnibus penè prouinciis, & maximè per Italiam recepta, vt testatur *Iulius Clarus* q. 6. neque tamen à summo Pontifice, vel Episcopis ideo reprehenduntur, aut in malo statu esse censentur. *Secundo*, quia ita sentiunt doctissimi Iurisp. *[illegible]* l. 3. ff. ad l. *Iuliam de adult.* *[illegible]*, quia non est iuris diuini, aut naturalis, vt non fiat inquisitio sine infamia aut hominis præuia, sed est iuris humani, vt fatetur *[illegible] de testi. in membro* 2. q. 6. num. 2. Atqui ius humanum potest contraria consuetudine legitimè præscripta aboleri: ergo hoc [illegible] potest videri abolitum in sæcularibus tribunalibus, si tamen consuetudo fuit ibi recepta. *Quare*, etiamsi esset iuris naturalis, vt non fiat inquisitio sine præuia infamia, id tamen illud intelligendum, nisi Reip. bonum aliter exigeret. Atqui videtur cessisse, quia probat tales inquisitiones & eas cupit fieri.

9 Ad *primum* Resp. Canones loquuntur de Ecclesiastico Iudice.

Ad *secundum* prohibemur quidem iure naturali inordinatè aliquem infamare, aut dare causam infamandi, sed negamus illos Iudices inordinatè id facere. Nam sicut qui accusat aliquem de crimine occulto, quod testibus sufficienter probare potest, non infamat illum inordinatè: sic neque Iudex qui ex denunciatione informationes capit. Habet enim iustam causam id faciendi.

Ad *tertium*. Publicatio peccati alicuius, maximè secularis, non est scandalizatio, quando secuntur punitiones, imò cedit potius in exemplum toti populo.

ad inquisitionem?

C [illegible]

subijcere torturae?

N [illegible]

2 Nota [illegible] Distinguere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] id est [illegible] Petro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible], [illegible] proinde [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non potest.

3 Nota tertio. Torturam esse [illegible] non [illegible]

4 Nota Quarto. Torturam [illegible] [illegible] esse in [illegible] [illegible], quae [illegible] est [illegible]

5 Nota quinto [illegible] non posse [illegible] [illegible] in torturam ad [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible]

instar accusatoris.

[illegible]

preſa.

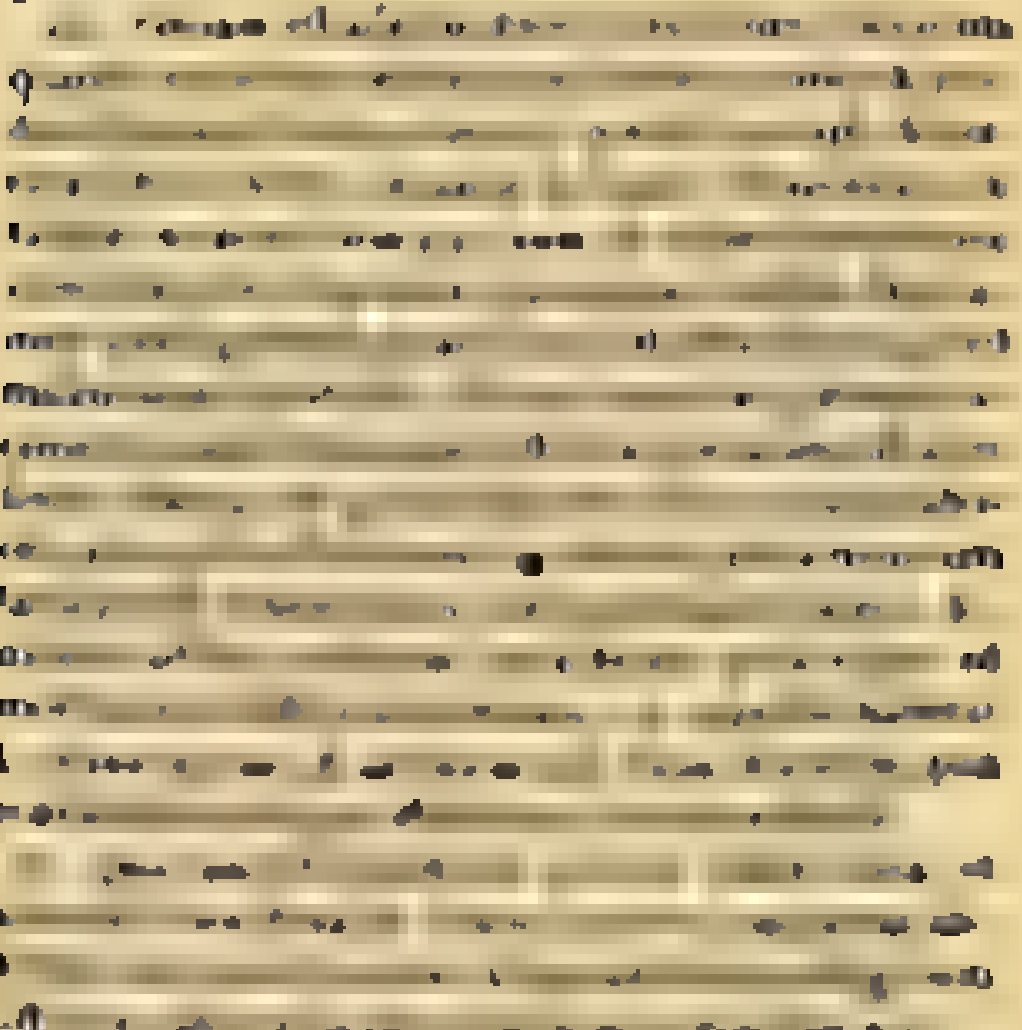

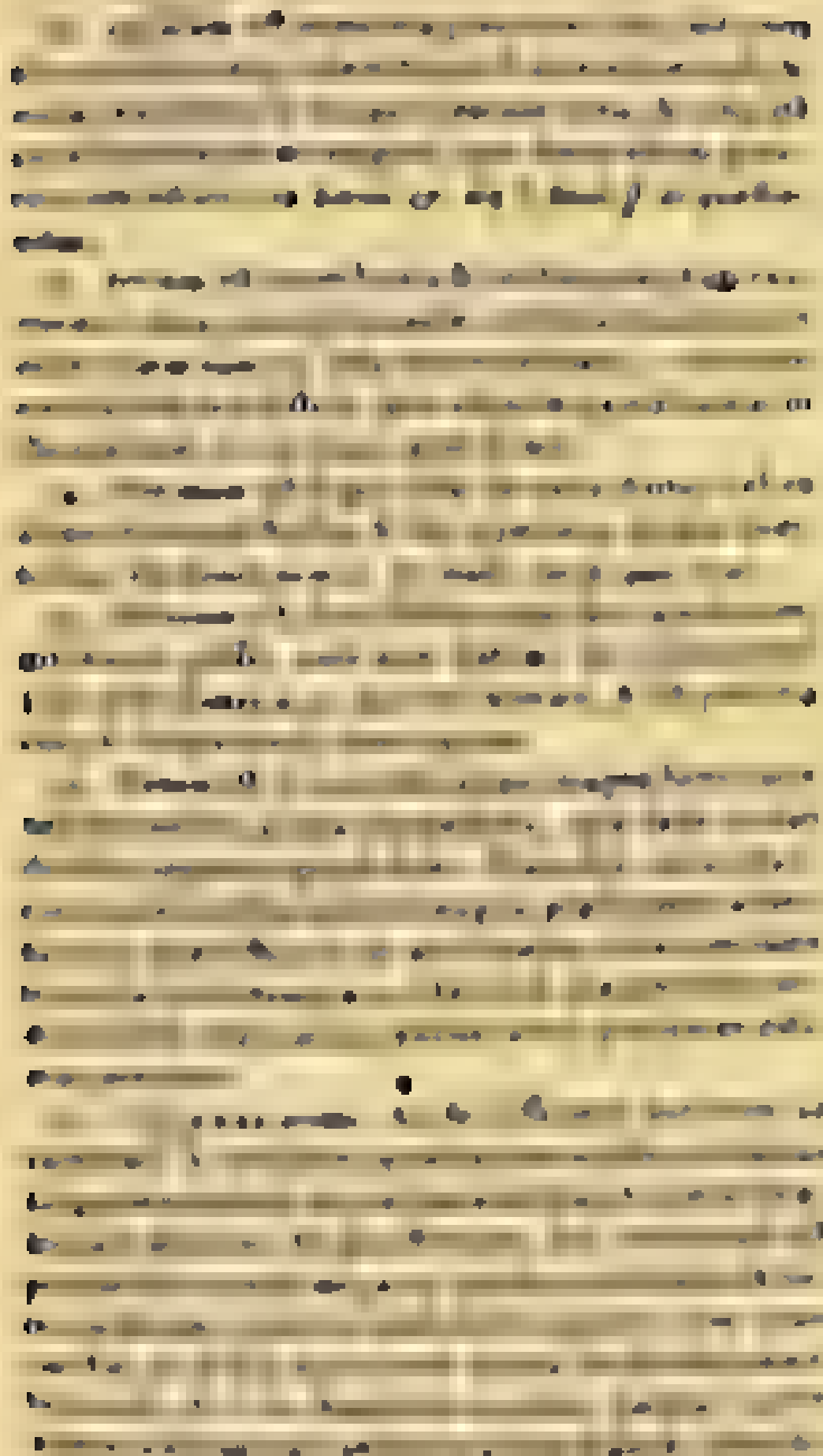

certum videtur id de probatione illa per aquam, qua mulieres aliqui tanquam sortilegae suspectae in aquam certo modo ligatae iniiciuntur, quae si mergantur, absoluuntur: si emergant, putantur adiudicandae torturae, quasi hoc sit indicium sufficiens ad torturam, cum tamen sit incertum. Nam si id opera daemonis agitur, ut omnino agi videtur, incertum est. An ille non permittat aliquando hanc calumniam struere innocentibus.

18. Quaeres secundo. An reus possit saepius torqueri. Resp. si nihil confessus est, non potest saepius torqueri, nisi indicia sint grauissima, quia per illam constantiam videntur indicia elusa. *Secundo*, si noua tamen indicia superueniant, repeti potest quaestio, ut habetur l. [illegible] ff. de quaest. *Tertio*, si quae confessus est in confessione postridie reuocet, iterum est rursum posse subiici, etiamsi noua indicia non superuenerint, quia per talem reuocationem indicia non sunt elusa, imo illa variatio videtur fecisse nouum indicium.

Quaest. 11. *An iudex condemnans reum praeter ordinem iuris teneatur ad restitutionem?*

1 PRIMA CONCLUSIO. Tenetur ad restitutionem, si condemnet non subditum, aut in crimine occulto. Ratio, quia [illegible] tam iniuste. Nam etsi alter dignus sit morte, tamen Iudex non habet authoritatem eum puniendi. Atque ex iniuria nascitur obligatio restituendi, si ex ea damnum secutum sit. Nota tamen si proprius Iudex qui legitime poterat reum condemnare, ratum habeat factum alterius, illum liberari ab obligatione restituendi. Ratio est, quia hoc ipso, quod proprius Iudex habeat ratum alterius iudicium, vult illud ex hoc tempore censeri tanquam à se factum.

2 SECUNDA CONCLUSIO. Etiam iudex proprius, qui condemnat reum, vel ex priuata scientia, vel cognitione per quaestionem extorta, tenetur ad restitutionem. Ita

Numer. cap. 8. num. 59. & alij Ratio est, quia quando ex priuata sententia condemnat, facit iniuriam reo tanquam Iudex non nè competens. non enim concessa est illi talis authoritas, vt ex priuata sententia progrediatur quando autem per iniuriam extorquet crimen, dat causam damni ergo tenetur ad reparationem damni, quod ex illa cognitione iniuste parta sequitur Nota tamen, si iudici suppetebant aliæ rationes, ex quibus reum iuridicè damnare poterat, non tenetur ad restitutionem, quia solum in modo inferendi damna iniuria committa est, cùm idem damnum alia ratione iuste potuisset inferre

QVÆSTIO LXVIII.

DE ACCVSATORE.

Quæst. 1. *quid sit accusatio, & quæ requirat solemnitates?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Accusatio propriè est delatio rei de crimine ad vindictam publicam libellosa. *Ioan Sylu.* Finis accusationis est vindicta publica ad exemplum populi, vt omnes ab huiusmodi crimenibus sibi caueant.

2 SECVNDA CONCLVSIO. Ad eam iure communi requiruntur sex. *Primum*, vt fiat in scriptis. *Secundum*, vt exprimatur dies & annus quo delictum patratur. *Tertium*, nomen accusatoris & accusati. *Quartum*, species delicti. *Quintum*, locus & etiam tempus, nempe annus & mensis quo delictum commissum est. *Sextum*, iuramentum accusantis. Hæc omnia habentur l. *libellorum ff. de accusationibus.*

3. QVÆRES. An omnia planè necessaria sint Resp. *primum*, requiritur ex lege consuetudine tamen receptum est, vt accusatio possit hodie verbaliter, modo Notarius eam statim in scriptum redigat. *Secundum*, vt non est necessarium, vt testantur DD *Tertium* & *Quartum* & *Quintum*, nunquam debent omitti. *Sextum*, nempe

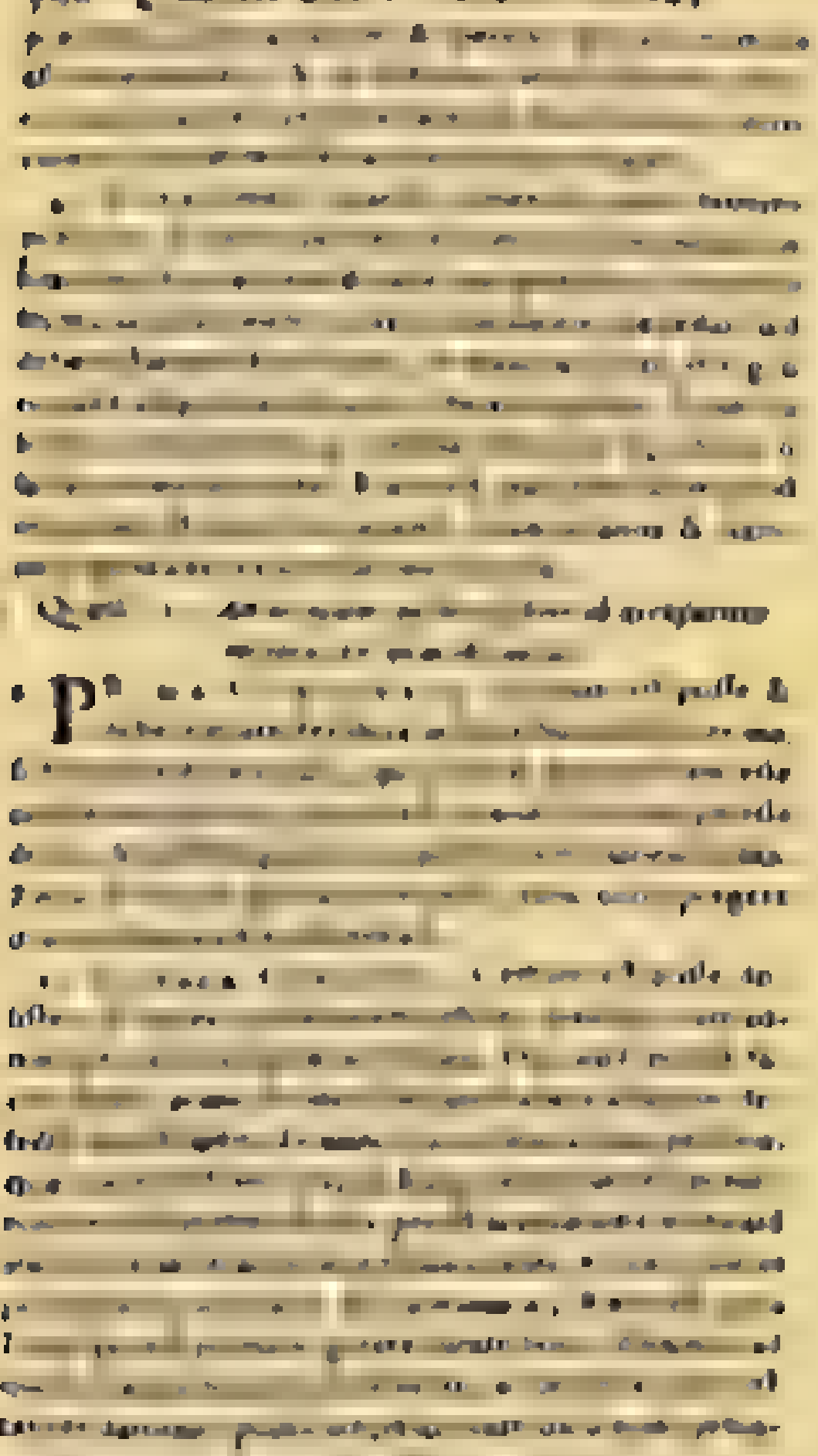

crimen furti manifestarium, stellionatus, ut patet ex l. ff. quasi ff. ad Turpilianum & l. finali, ff. de priuatis delictis. Publicum dicitur, cuius accusatio cuilibet concessa est, quia ad publicam utilitatem maximè pertinet illud puniri, ut patet ex l. 1. & seqq. ff. de publicis iudiciis. Tale est primo, omne illud, quod directè fit contra Deum, & res diuinas, ut haeresis, blasphemia, euersio templorum & imaginum, & similia sacrilegia. Cod. generali l. 4. C. de haereticis. Secundo, tale etiam est, quod fit contra Maiestatem Principis, vel Reipub. ut omnia crimina laesae Maiestatis. Tertio, quod fit contra priuatam personam, tunc demum censetur publicum, si lege statutum sit, ut publicum habeatur, ut crimen homicidij, parricidij, adulterij, peculatus, falsi, vis publicae, vel priuatae, ambitus, repetundarum, annonae, ut patet l. 1. ff. de publicis iudiciis.

6 QVINTA CONCLVSIO. Licitum est transigere in crimine publico capitali praeterquam in crimine adulterij, quia haec transactio est turpis. Si autem est crimen publicum non capitale, non est licitum transigere, nisi in crimine falsi, ut communiter habetur l. Transigere C. de transactionibus. In crimine autem priuatis generatim transactio est licita. Quod tamen intelligo sine accusatione. Nam post accusationem non potest fieri sine abolitione l. ad. Porro in his omnibus videndae sunt leges, & consuetudines prouinciarum. Nam haec quae ex iure adducta sunt, supponunt accusationem fieri cum inscriptione, quae tamen iam rara est in usu.

QVAESTIO LXIX.

DE REO.

Quaest. 1. *Utrum reus à iudice non iuridicè interrogatus teneatur fateri veritatem?*

1 PRIMA CONCLVSIO. Reus non tenetur veritatem fateri, aut iurare de calumnia, id est, se in omni parte suam veritatem dicturum, si iuridicè non interrogetur

Iudex, aut iuris ordine ſeruato. Eſt communis, & colligitur ex c. *Quoties & quando* & c. *ſuper eo*, & c. *inquiſitionem de arreſtamentis*. Ratio eſt, quia tunc non poteſt reo vllam obligationem imponere ad crimen apertendum, aut adiurandum, cum ius ei hanc poteſtatem non concedat. Vnde ſequitur reum non teneri ad eius mentem reſpondere, aut iurare, ſed artificio eludere.

2. QVAERES. Quando Iudex dicitur interrogare reum non ſeruato ordine iuris? Reſpondeo. Quando de crimine occulto interrogat, de quo neque eſt fama contra reum, neque indicia competentia, neque probatio ſemiplena. Vt enim reo poſſit obligatio imponi à Iudice ad fatendum crimen, requiritur, vt iam aliquo modo deductum ſit ad notitiam publi-

[redacted]

3. SECVNDA CONCLVSIO. Non tenetur etiam crimen fateri, quando dubitat, an Iudex iuridicè interroget. *Ita Caiet. hic art.* 1. *Dom. Soto tract. de ſecretamenti; quæſt.* 2. *conclu.* 2. Probatur *primò*, quia nemo tenetur parere ſuperiori cum graui ſuo vel alterius incommodo, ni ſi conſtet eum ius illud præcipere, & habere authoritatem obligandi, cui enim tantum onus tenetur ſuſcipere ab eo, de quo dubitat, an poſſit imponere? *Secundò*, in dubio tenendum eſt reo. Hinc ſequitur Iudicem teneri reo aperire ſtatum cauſæ, probationes, indicia & teſtes, vt videat Iudicem contra ſe procedi, ſeque interrogari poſſe, & vt ſi quid contra habeat, poſſit opponere, & excipere.

Quæſt. 2. *An mendax interrogatus reus teneatur ſatisfacere?*

1. ALiqui putant non teneri, ſi inde poena temporalis plectendus foret, teneri tamen ſi tantum poena ſpiritualis, vt excommunicatione lex *Panorm. in c. Cum ſuper, de confeſſ. & aliqui 2. conclu. citando.*

confiteri. *Tertio*, Nemo potest cogi ad testificandum contra sanguine iunctum, vt patet ex l. 4. ff. *de test. hom*: ergo multo minus ad testificandum contra seipsum. Confirmatur ex l. *Nemo grauer. ff. de testibus*. Vbi dicitur neminem teneri contra se exhibere id, per quod sibi negotium fiat. Hinc sequitur *primo* non teneri iurare ad mentem Iudicis, sed posse vti amphibologia, vel mentali restrictione. *Secundo*, eandem sententiam etiam in causis non capitalibus in quibus valdè grauis pœna imponitur, vt est damnatio ad triremes, vel perpetuum carcerem, vel confiscatio bonorum, non videri improbabilem. *Tertio*, sacerdotem non debere cogere reum vt veritatem fateatur, quamdiu est spes euadendi, quod etiam notat *Sa. loc. cit.*

4. Ad *primum* contrarium Respondeo. Fieri posse vt Iudex habeat ius interrogandi causa boni publici, vt officio suo fungatur, & tamen, alter non teneatur respondere ad eius mentem, atque propter summum ius vitæ suæ tuendæ, per quod licitum est ei tegere & abscondere per ea, quæ vitam ipsi eripient. Sicut qui est in periculo vitæ, potest fugere ex carcere, etsi Iudex & leges præcipiant ne fugiat, & fugientem puniant. Item citatus potest non comparere, quamuis Iudex præceperit, vt compareat. Item seruus bello captus potest fugere, etiamsi dominus præceperit, ne fugiat. Nihil enim repugnant, Iudicem habere ius inquirendi veritatem à Reo, & Reum habere ius celandi. quo casu etiamsi possit præcipere, præceptum tamen eius non obligat, neque fit ad obligandum, sed inducendum, vel terrendum Reum, vt veritatem fateatur.

5. Dices. L. 2. C. *de iureiurando*, propter calumniam dando, dicitur partes debere iurare de calumnia. Vnde sequitur reum debere iurare de dicenda veritate. Resp. *primo*, aliquos authores notasse fore valde expediens,

[illegible]. quia [illegible] talem [illegible] Rex [illegible] Nam [illegible] D. Thom. [illegible] Reo [illegible] damnabilis [illegible] dum. 14.

Quaest. 6. [illegible]

1 PRIMA CONCLUSIO. [illegible] potest fugere, [illegible] Est [illegible] generalem [illegible] Ratio est [illegible] (vel [illegible] dicit causar [illegible]

2 [illegible] potest [illegible] Reo [illegible] Nam [illegible]

3 SECUNDA CONCLUSIO. [illegible] potest [illegible] 3. q. 6. a. 4. Ratio est quia non potest [illegible] obligare [illegible] & quodammodo superior humanam conditionem.

Quaest. 7. [illegible]

1 NEGATIVA CONCL. [illegible]

2 PRIMA CONCLUSIO. Qui [illegible] potest fugere, potest etiam vincula [illegible] & carceres [illegible]

rum, *contra Caiet. Sotum & Couar.* Ratio est, quia non tam condemnatur vt ibi sponte maneat, quam vt detineatur: esset enim nimis graue obligare in conscientia ad sponte manendum in perpetuo carcere grauí.

Quaest. 6. *An alij possent Reo auxilium ferre ad fugam vel eß allicere?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Cuicumque est licitum fugere, ei possunt alij fugam & vinculorum diruptionem suadere, modo non sine publicae potestatis ministri. *Ita Caiet. & Sotus supra, & alij passim.* Ratio, quia quod tibi licitum est facere, id possum suadere tibi vt facias, nisi ratione officij prohibear, quo modo prohibentur ministri iustitiae: cum enim ex officio teneantur curare, vt reus detineatur, contra officium facerent fugam suadendo.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Probabile etiam est licitum esse ijsdem captiuo porrigere instrumenta, quibus vincula incidat, & carcerem effringat. *Ita Caiet. & Salon. contra Sotum.* Probatur *primo* quia si possit aliquis consulere fugam, cur non etiam disponere media necessaria ad illam consequendum, praesertim cum consilium non videatur aliud esse quam spirituale quoddam instrumentum. *Secundo*, licitum est ostendere illi viam & modum, quo possit evadere, vt fatetur Sotus. Atqui hoc non minus est operari, quam praebere instrumentum. *Tertio*. Nulla est ratio, cur non possim praebere instrumentum eo, qui recte vtetur, nisi ob peculiarem aliquam causam id mihi sit prohibitum, neque id est violare publicam custodiam, quia non ipso effringere, neque porrigo instrumenta ei, qui iniuste vsurus est.

3. TERTIA CONCLVSIO. Non tamen possumus iuuare reum effringendo exterius carceres, & rumpendo vincula. Est communis. Probatur *primo*, quia solus reus habet ius ad id propter maximum incommodum.

quod ipsi immineat *Secundo*, alioquin nihil posset esse Iudicibus satis firmum & tutum ad custodiam reorum, quod cederet in maximum Reip. damnum.

QVÆSTIO LXX.

De Testibus.

Quæst. 1 *Quot testes requirantur in causis criminalibus?*

1. SVppono crimen tribus modis legitime constare posse Iudici. *Primo*, si ipse cum tribus vel quatuor aliis deprehendat reum in flagranti delicto. *Secundo*, si reus in iudicio confiteatur crimen. *Tertio*, si testibus conuincatur. Hic 3. modus est ferè ordinarius, de quo hic agimus.

2. PRIMA CONCLVSIO. Quando per testes veritas inquiritur, in causis criminalibus, requiruntur & sufficiunt duo testes legitimi. Est communis, iure gentium recepta. Et colligitur ex l. *vbi numerus*. ff. *de testibus*. Et c. *licet canon*. ff. De testibus.

3. QVÆRES. An etiam requirantur iure diuino? Resp. in veteri testamento requirebantur iure diuino, vt patet Deut. 17. v. 6. *In ore duorum aut trium peribit qui occiditur*. At in nouo testamento hoc ius non obligat, quia omnia iudicialia abrogata sunt per mortem Christi.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Quamuis in causis criminalibus requirantur & sufficiant duo testes, hoc tamen potest, vt iure ciuili, vel canonico requirantur aliquando plures in aliqua causa. Sic iure canonico ad condemnandum Episcopũ Cardinalem requiruntur 72. testes. Ad præsbyterum Cardin. 44. Ad Diaconum Card. 27. ad reliquos Clericos 7. vt patet ex Syllo Papa c. *Presbyter* 2. *quæst.* 7. Sit etiam iure ciuili in testamentis clausis requiruntur 7. testes. In codicillis & apertis testamentis 5. In criminalibus tamen hoc Iure sufficiunt duo: quia in testamentis plures sunt insidiatores, & testator mortuus non potest suã mentem interpretari.

Quæst. 6 Quare Anna [illegible] in domum, ut ingemuit pauper?

1 Primo [illegible] Vnde per hoc generaliter [illegible] Nam [illegible] Secundum [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible]

Quæst. 1. Utrum sit necessarium ad perfectum

Primo quæritur utrum sit necessarium ad perfectum

[illegible]

QVÆSTIO LXXI.

De Admirato.

[illegible]

[illegible]

tur et crimen, ob quod plectendus sit capite, vel spoliandus omnibus bonis, nisi defendatur. Ratio est, quia quis tenetur extremè egenti illud impendere, quo ipse instructus est, si ipse similiter non eget.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Probabile est etiam teneri in graui necessitate pauperis, vt v.g. si iniustè damnandus putaretur ad triremes, vel ad publicam flagellationem, vel ad durum carcerem. Ita Syluest. *Aduocatus n. 11, Sotus l. 5. quæst. 8. art. 1. & alij contra Nauar.* Ratio sumitur ex dictis de Eleemosyna, quia qui quodammodo superfluum habent, tenentur in graui necessitate proximi sub peccato mortali.

QVÆSTIO LXXII.

De Contumelia.

QVÆSTIO LXXIII.

De Detractione.

Quæst. 1. *quid sit detractio?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Est *aliena famæ occulta & iniusta denigratio, seu violatio.* Ita passim ab omnibus definiri solet. Differt autem dupliciter à contumelia *primo*, quod detractio lædat famam contumelia autem honorem. *Secundo*, quod detractio fiat occultè, siue in absentia, sicut furtum: contumelia autem coram, sicut rapina.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Detractio fit 4. modis directè *Primo* imponendo crimen falsum. *Secundo* amplificando crimen verum. *Tertio* patefaciendo crimen occultum. *Quarto* sinistrè interpretando alterius factum.

3. TERTIA CONCLVSIO. Indirectè fit totidem modis. *Primo* negando rectè facta, vt. dotes alterius. *Secundo* ea extenuando. *Tertio* tacendo bona alterius eo loco & tempore, quo tuum silentium alij interpretabuntur tacitam vituperationem. *Quarto* simulatè & frigide laudando, vt quando quis simulat se velle laudare aliquem, & tamen nihil adfert laude dignum.

[illegible]

1 P[illegible] ductionem matres.

2 Secunda Conclusio. Quod [illegible]

3 Tertia Conclusio [illegible]

[illegible]

Quæstio [illegible]

[illegible]

numproximum.

[illegible]

[illegible]

ur ad reliquum. Ratio est, quia dat sollemnem
[illegible] optatum, et qui rogat aequum est
[illegible] optato.

Quæ [illegible] de [illegible]

[illegible] Thomas [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Primo [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Secundo [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

famesum.'

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

QVÆSTIO LXXIV

De Susurratione.

[illegible]

QVÆSTIO LXXV

De Irrisione.

[illegible]

risor, vt alter suffundatur rubore. Differt autem derisor à contumelioso, quod licet vterq; coram obiiciat proximo aliquod vitium, tamen derisor id facit quasi ioco, & in re parui momenti. Contumeliosus vero serio, & in re grauiori.

QVÆSTIO LXXVI.

De Maledictione.

DVPLEX est Maledictio. Altera formalis, qua quis imprecando, vel imperando vult alicui malum euenire, vt malum est. Hæc est illicita & peccatum contra iustitiam. Altera materialis, qua quis imprecando, vel imperando, vult alicui euenire malum sub ratione boni iusti. Hoc modo Deus, Prophetæ, & Iudices dicuntur maledicere eis, quibus iubent pœnam inferri. *Secundo*, si optes alicui euenire malum sub ratione boni vtilis, vt cum optamus alicui peccatori morbum, vt à peccato abstineat. Quærit hic D. Thom. An liceat maledicere creaturæ irrationali. Respond. cum distinctione. *Primo*, blasphemum est maledicere illi, vt Dei creatura est. *Secundo*, otiosum & vanum est maledicere illi secundum se spectatæ. *Tertio*, licitum est ei maledicere, vt refertur ad hominem, quando licitum est homini maledicere. Non est autem licitum illi maledicere, quando homini non licet maledicere.

QVÆSTIO LXXVII.

De emptione & venditione

QVÆSTIO LXXVIII.

De Vsura.

Quæst. 1. *Quid & quotuplex sit vsura?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Vsura sumitur dupliciter. *Primo*, pro contractu vsurario, seu actione vsuraria. *Secundo*, pro lucro vsurario. Priori modo sic definitur. *Vsura est mutuatio cum pacto accipiendi aliquid supra sortem ratione mutui.* Posteriori sic. *Vsura est lucrum*

immediate ex mutuo proveniens. Primo, dicitur *lucrum*, id est acquisitio rei supra sortem, pecunia aestimabilis, & aliàs indebitae. Unde si mutuero tibi mille, ut defendas me apud [illegible], vel solvas debitum, vel reddas depositum, non est usura, quia nihil acquiro supra sortem, nisi quod aliàs mihi [illegible] debebatur. Similiter, si mutuero, ut consequar amicitiam, vel favorem, non erit usura, quia amicitia non aestimatur pecunia. *Secundo*, dicitur *immediate*, quia debet hoc lucrum provenire ex vi pacti mutuationis. Si enim mutuetur ad [illegible] ex gratitudine, vel ex ipsa mutuantis [illegible] ad continuandum mutuum, non est usura [illegible] consequitur ex vi mutui proveniens, [illegible] ut mutuator intenderit mutuatarium ex vi ipsius mutuationis obligare obligatione stricta, vel [illegible], quam per pacta inducere [illegible] vel saltem ut mutuatarius putet hanc mutuantis fuisse mentem. *Tertio*, dicitur *ex mutuo proveniens*, si enim vendas rem tuam supra iustum pretium, lucraris quidem, sed hoc lucrum non est usura, quia non provenit ex vi mutui, sed ex iniqua venditione. Idem dicendum est de locatione, conductione, & ceteris contractibus. Unde talis non incurrit poenam usurariorum.

2 Secunda Conclusio. Solet distingui triplex usura. Una mentalis. Altera exterior implicita, sive palliata. Tertia exterior explicita. Mentalis est, quae fit, quando quis hac intentione mutuat, ut ex mutuo lucrum ultra sortem accipiat, non tamen manifestando [illegible] suam intentionem. Exterior implicita est, quando in ipso mutuo intercedit pactum implicitum de lucratione mutui, v.g. si dicat: Ego mutuo tibi 100 [illegible]. Exterior explicita est, quando manifeste fit pactum de lucratione mutui.

Quaest. 2. *Quo iure prohibita sit usura?*

1. Usuram putarunt esse licitam, sicut & quidam haeretici apud *Alfons. à Castro v. Usura. Carolus Molinaeus tract. de commerciis num.* docet, usuram non repugnare iuri naturali, neque divino, & in Evangelio non esse prohibitam, & si moderata sit, iure permitti à iure civili. *Abulens. in c. 5. Matth. quaest.* 171. docet *primo*, usuram non esse vetitam, nec primis principiis legis naturalis, sed secundis iis, quae deducuntur tanquam conclusiones ex primis. *Secundo*, aliquo modo tamen repugnare cum ratione naturali, quamvis non ita, quin possit aliqua ratione honestari.

2. Prima Conclusio. Usura est prohibita lege humana, & qui eam exercent, genere suo peccant mortaliter. Probatur, quia *Conc. Nic. primum can.* 17. severissimè usuram prohibet. Item *Conc. Vienn. sub Clem. V.* docet haereticos esse, qui docent usuram peccatum non esse. Item *Conc. Later. sub Innoc. III.* non solum prohibet, sed etiam vult Iudaeos compellendos esse ad restitutionem. Vide plura *in decr. causa* 14. *quaest.* 4. & 5. *& in decretal. tit. de usuris & in 6. eodem tit.*

3. Secunda Conclusio. Est etiam prohibita iure divino utriusque testamenti. Probatur illo Psal. 14. v. 1. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* Item Psal. 54. v. 12. *Inter mala civitatis refertur, quod in plateis non defecerunt usura & dolus.* Similiter Ezech. 18. v. 13. *enumeratur usura inter opera, quae mortem animae afferunt. Secundo*, Probatur ex illo Luc. 6. v. 35. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Hoc loco utuntur Pontifices & Concil. in canon. citat.

4. Dices. In illis verbis (*Mutuum date*) continetur consilium, non praeceptum. Resp. continetur consilium & praeceptum simul, consulimur enim ut mutuo demus, & praecipimur, ne ultra sortem accipiamus. Sic

Rom. 12. v. 14. cum dicitur: *Benedicite & nolite maledicere* consulitur, ut benedicamus & præcipitur ne maledicamus. Et Psal. 75. *vovete, & reddite.* Prior pars est consilij, post. præcepti.

5 TERTIA CONCLUSIO. Et quoque prohibita iure naturali. Ratio est, quia contrarium naturæ est, ut idem bis, seu duplici pretio vendatur. Item ut vendatur id quod non est vendibile. Atqui is qui usuras accipit vendit idem bis, & vendit id quod non est. Ergo peccat contra ius naturæ. Minor probatur, quia qui usuras accipit, vel accipit eas pro sorte, & sic pro eadem re duplex pretium accipit, nempe summam sortis æqualem, & præterea usuram, vel accipit eam pro usu sortis, & sic vendit alteri usum rei non suæ, ut diximus. Nam per mutuum transfertur dominium in mutuatarium, & consequenter etiam usus eius. Item usus illius rei non distinguitur a substantia ipsius, in æstimatione spectes ergo pro usu & substantia rei non potest distinctum pretium accipi.

6 DICES. Non desunt aliqui tituli usurarij, ratione quorum videntur posse accipere aliquid supra sortem, ut ratione temporis, quo alter pecunia utitur; ratione obligationis, quia se obligat ad non repetendam sortem intra certum terminum; ratione carentiæ pecuniæ, quia interim privat se facultate ea utendi; denique ratione laboris mutuandi, scribendi, numerandi. Resp. Titulus, quo usura accipitur, propriè est usus pecuniæ ad certum tempus concessus, cæteri tituli propriè & per se non sunt usurarij, sed tantum quatenus implicitè in illum recidunt, quod sic dum exceditur in æstimatione. Itaque ratione temporis nihil accipi potest, quia hoc nihil esset aliud, quam accipere ratione usus tanti temporis. Ratione laboris scribendi seu numerandi, dum datur & restituitur mutuum, aliquid exigi potest. Ita Sylv. v. usura 1. num. 31. Navarr. c. 17. num. 209.

cogentes ad eam ſolutionem, vt patet *Clement. vnica de vſuris*. Quod ad Iuriſconſ. attinet, puto eos facilè intellexiſſe vſuras fuiſſe ſimiliter illicitas, tamen conceſſiſſe quaſdam moderatas, tum ob bonum publicum: tum quia ſæpe aliqui iuſti tituli intercedunt. Quamuis in ea ſententia eorum non ſit admittenda, quod generatim tales vſuras tamquam licitas & iuſtas concedant.

Quæſt. 3. *Vtrum ex damno emergente liceat aliquid ſupra ſortem exigere.*

AD damnum emergens dicitur, quando quis detrimentum patitur in rebus, quas habet, vel quæ ipſi debentur, vt cum quis ratione mutui, quod alteri præſtitit, cogitur ipſe pecuniam fœnore accipere, & vſuram ſoluere, vel res ſuas mobiles vendere. Hoc poſito Scotus 4. d. 15 quæſt. 2 putat eſſe illicitum exigere aliquid ratione damni emergentis. Ratio eſt, quia lex diuina præcipit, vt nihil exigatur ſupra ſortem. Quod ſi quis ex mutuo, aiunt, metuit damnificari, teneretur pecuniam ſuam, quia non cogitur facere.

1 PRIMA CONCLVSIO. Quando mutuatarius eſt in mora, ſi inde damnum accidat quod creditor patiatur, tenetur ad illius compenſationem. Eſt communis. Dicitur autem mutuatarius, & quatenus debitor, eſſe in mora, quando elapſo termino non ſoluit, cum tamen poſſit, aduertens explicitè vel implicitè creditorem ſibi velle ſolui, neque neceſſe eſt, vt creditor eum interpellet de ſolutione, quandoquidem ius ſatis interpellat virtute pacti ab initio conuenti. Probatur concluſio. *Primo*, quia mutuatarius per omiſſionem ſolutionis eſt cauſa damni: cum ergo hæc omiſſio ſit contra iuſtitiam, ac proinde teneatur ad compenſationem. *Secundo*, quia quandoquidem contractibus conſtituitur temporibus ſo-

lutionis, vel rei exhibendæ, initur tacitum pactum, vt non soluens teneatur ad interesse defectu solutionis obueniens, vt colligitur *l. 2. & 4. ff. de eo quod certo loco dari oportet.* Hoc tamen intelligendum est, nisi absque omni culpa redditus sit impotens solutionis, vt si incendio res eius sint consumptæ, vel si ipse abreptus sit in captiuitatem, vel inciderit in tantam paupertatem, vt non possit soluere. His enim casibus non videtur obligandus ad interesse. Nam præterquam quod omni culpa vacet tali tempore non soluere, non videtur etiam tacitum illud pactum se ad hos casus extendere, quia esset nimis durum, & contra humanam consuetudinem.

3 Secunda Conclusio. Licitum est etiam pacisci de aliqua pecunia vltra sortem reddenda, vel ratione periculi, damni ex mutuatione impendentis, etiam ante terminum & moram mutuatarij, vel ratione plus damni, si quod euenerit. Ita D. Th. *art. 2. ad 1. & alij.* Ratio est, quia ipsa pecunia, quæ mihi necessaria est ad aliquod damnum impediendum, non solum mihi valet, quanti ipsa sola considerata æstimatur, sed etiam quanti est carere tali damno. Non enim tantummodo æstimatur res secundum seipsam, sed etiam quatenus Domino est causa certi boni consequendi, vel mali vitandi. Vnde sicut potest vendi pluris quam per se valeat, cum in ipsa illud etiam commodum vendi censeatur. Requiruntur tamen hæ tres conditiones. *Prima* est, vt mutuum sit causa damni, sine qua non eueniret, vt si per mutuum efficeris impotens illius impediendi. *Secunda*, vt mutuatarium de illo admoneas, ne decipias. Nam fortè nollet accipere cum tanto periculo mutuum. *Tertia*, vt non cogas illum pacisci de periculo potius, quam de damno, sed relinquas ipsius arbitrio: est enim periculum illud damni probabiliter euenturi sub aliquo æstimabile pretio (quamuis minori quam

per ſe conſiderata, eſt enim veluti ſemen fœcundum lucri per induſtriam, in quo lucrum ipſum virtute continetur, ergo plus pro ea exigi poteſt, quam ipſa per ſe valeat. Probatur conſequentia, quia dum illam tradis, etiam lucrum in illa latens tradere cenſeris. *Secundo*, quia cum priuas te hac pecunia lucro deſtinata, non ſolum illa te priuas ſed etiam ſpe lucri. Atqui hæc ſpes eſt pretio æſtimabilis: ergo pro ea poteſt aliquid exigi. *Tertio*. Hæc ſpes lucri non eſt minoris æſtimanda, quam metus damni. At quando timetur damnum ex mutuatione licitum eſt de eo paciſci, ergo etiam dum ſpectatur lucrum.

2 SECVNDA CONCLVSIO. Vt hæc pactio ſit licita, requiruntur 3 conditiones. *Prima* eſt, vt hæc mutuatio ſit cauſa lucri ceſſantis, vt ſi pecuniam deſtinatam negociationi, vel emptioni rei frugiferæ, ſubtraham illi deſtinationi, vt tibi mutuem, & ita amittam ſpem illius lucri. *Secunda* eſt, vt non tantum exigas, quantum eſt lucrum, quod ſperabas, ſed minus. Nam deducenda eſt æſtimatio laborum, expenſarum, & quanti plus valet id quod certum eſt & præſens, quàm quod futurum & incertum. *Tertia* eſt, vt lucri ceſſantis compenſatio non exigatur ſtatim dato mutuo, ſed conueniente interim ſo, vt ſi ex mutuo 100 aureorum debeatur tibi 10 nomine lucri ceſſantis, non potes paciſci 10 ſtatim dari, vt rectè docet *Medina tract. de vſur. quæſt.*

3 Ratio eſt, quia ſi ſtatim vis tibi dari 10 iam reuera non mutuas à te 100 ſed tantum 90 ac proinde tantundem exigis pro lucro ceſſante ex 90. quantum ex 100. quod aperte eſt iniquum.

4 Obijcies *primo* ex *D. Th. art. 2. ad 1.* vbi dicit non licere aliquid accipere ratione lucri ceſſantis, quia non potes vendere id, quod nondum habes. Reſp. D. Th. loquitur ibi de lucro remoto, nempè quando pecunia necdum erat negociationi deſtinata, vel certè ſolum vult non

posse tamen [illegible] exigi, quamuis [illegible] possideat, non tamen [illegible] quod ipsi [illegible] valet, quanto res ipsa pretiosa, possit in pactum deduci, ut colligitur ex quaest. 62. art. 4. ad 1. & [illegible] quaest. 78. art. 2. ad 1.

5. Obiicies secundo. Mutuum debet fieri gratuito [illegible] non [illegible] mortale [illegible] non potest quicquam exigi. Respondeo. Mutuum debet fieri gratis quia [illegible] peccati [illegible] potest exigi [illegible] bene tamen potest exigi pro ipso lucro, quod ex illa pecunia accepisset, quia haec est pretio aestimabilis.

Quaest. 4. *An ratione periculi facti, vel dissolutionis aut expensarum, quas in recuperando mutuum [illegible] liceat ultra sortem exigere?*

1. Negat Nauarrus [illegible] quaest. 4. art. 2. ad 1. & pauci alij.

2. Conclusio. Affirmatiue id licitum est. Ita Angelus [illegible] quaest. 91. [illegible] quaest. 18. [illegible] num. 191. [illegible] Probatur primo, quia [illegible] est pretio [illegible] ergo [illegible] possum de eo pretium exigere. Nam [illegible] est [illegible] quod pretio aestimabile est, ex parte [illegible] secundo [illegible] potest exigere, ut [illegible] ergo potest [illegible] aliquid accipere, quando [illegible]

3. Nota [illegible] requirit [illegible] ut non [illegible] vel [illegible] quam [illegible] pecunia

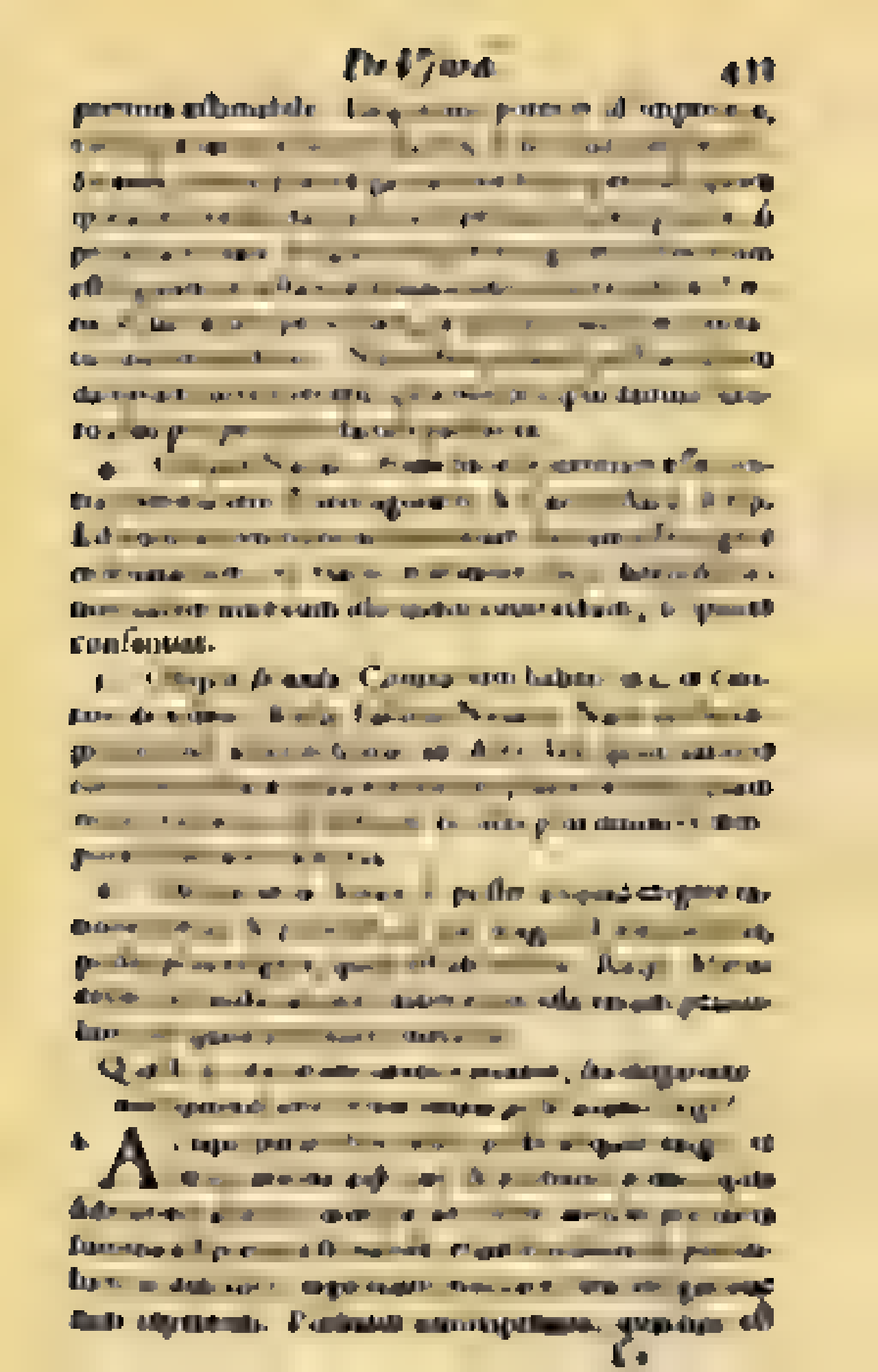

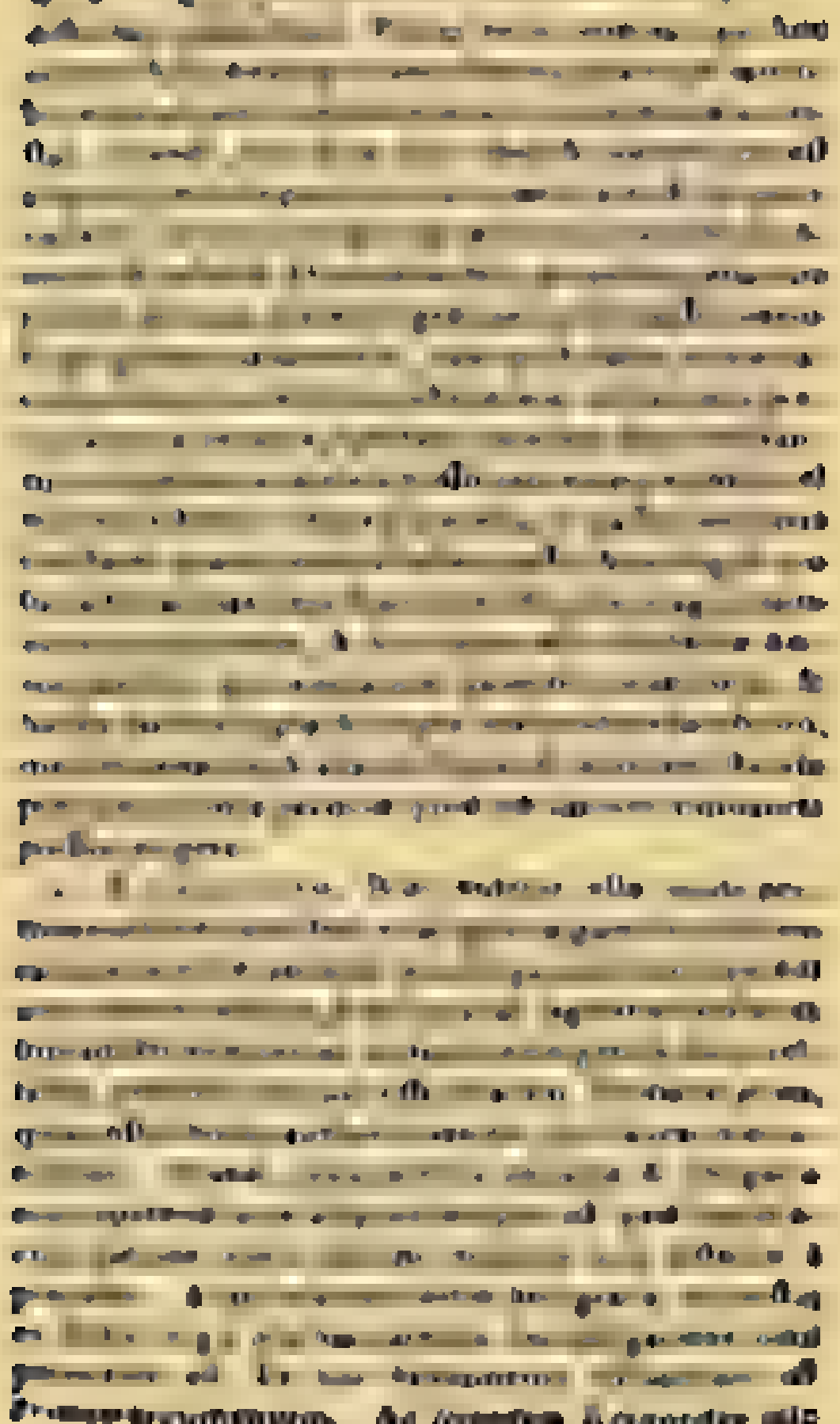

[illegible]

Quid? An omnes omnia mandata
habeat?

1. Sed adhuc de hac re quæritur, quid sit omnes habere omnia, quæ quis tenetur credere? Et videtur quod non omnes habeant omnia, quæ quis tenetur credere. Quia, sicut dictum est, ad hoc quod aliquis habeat fidem, oportet quod credat primam veritatem propter seipsam. Sed non omnes credunt primam veritatem propter seipsam, quia quidam credunt ea quæ sunt fidei, quia hoc habent a parentibus vel a consuetudine patriæ, vel propter aliquem hujusmodi finem. Ergo non omnes habent omnia, quæ quis tenetur credere.

2. Præterea, Sicut dictum est, fides est habitus. Sed habitus distinguuntur secundum actus. Ergo videtur quod habitus fidei distinguatur secundum actus. Sed actus fidei distinguuntur secundum objecta. Ergo videtur quod habitus fidei distinguatur secundum objecta. Sed objectum fidei est veritas prima. Ergo videtur quod habitus fidei distinguatur secundum veritatem primam. Sed veritas prima est unum simplex. Ergo videtur quod habitus fidei sit unus simplex. Sed habitus unus simplex non habet partes. Ergo videtur quod habitus fidei non habeat partes. Sed habitus fidei habet partes, quia habitus fidei habet articulos, qui sunt partes fidei. Ergo videtur quod habitus fidei non habeat omnia, quæ quis tenetur credere.

3. Præterea, Sicut dictum est, fides est habitus. Sed habitus distinguuntur secundum actus. Ergo videtur quod habitus fidei distinguatur secundum actus. Sed actus fidei distinguuntur secundum objecta. Ergo videtur quod habitus fidei distinguatur secundum objecta. Sed objectum fidei est veritas prima. Ergo videtur quod habitus fidei distinguatur secundum veritatem primam. Sed veritas prima est unum simplex. Ergo videtur quod habitus fidei sit unus simplex. Sed habitus unus simplex non habet partes. Ergo videtur quod habitus fidei non habeat partes. Sed habitus fidei habet partes, quia habitus fidei habet articulos, qui sunt partes fidei. Ergo videtur quod habitus fidei non habeat omnia, quæ quis tenetur credere.

[illegible]

Quæst. I. [illegible] ?

A [illegible]

[illegible] ad dominium eorum transferendum. Non absolute voluntate solum, quamuis secundum quid inuoluntariè.

2 Prima Conclusio. Dominium vsurarum nunquam transfertur in vsurarium ex vi solutionis, seu traditionis factæ ratione contractus mutui. Ita *D. Th. art. 3. Caiet. 2. 2. quæst. 78. a. 1. Medina quæst. 4. de vsur. Sot. l. 6. quæst. 1. art. 4. Couar. l. 3. variar. resol. c. 3. num.* 6. Ratio est, quia per illam solutionem mutuatarius non intendit donare gratis, vt suppono, sed putat se dare vsurario, quam habeat, aut quam ei debeatur ratione mutuationis. Atqui ratione mutuationis nihil debetur præter sortem: ergo non intendit transferre dominium, sed solum externam traditionem facere, quæ necessaria est, vt [illegible] suam liberet, & pecuniam mutuam impetret. Confirmatur, ex *l. nunquam ff. de acquirend. rerum domin.* vbi dicitur: *Nunquam nuda traditio dominium transfert, nisi præcesserit venditio, aut iusta aliqua causa.* At qui hic non præcessit iusta causa, [illegible] est, iniustus titulus: ergo. Hæc patet responsio ad fundamentum contrarium. Nam illa voluntas non est sufficiens, non quidem defectu voluntatis propriæ, cum sit absoluta, sed quia per illam non est voluntas, vt illæ vsuræ absolute cedant in dominium vsurarij, sed solum vt sint ipsius, quatenus ei debentur, & non aliter.

3 Secunda Conclusio. Res tamen lucrifactæ pecunia vsuraria statim, ac ipsi traduntur, transferuntur in ipsius dominium. Ita *D. Th. art. 3. Adrian. in 4. tract. de restitutione quæst. de vsura, Couar. & communiter*, quod aperte ex *L. 1. & 6. C. si quis alteri vel sibi sub alterius nomine, & l. si ex pecun. C. de rei vindic.* Ratio est, quia tale lucrum est fructus industriæ, non pecuniæ.

4 Tertia Conclusio. Si vsurarius res aliquas loco vsuræ acceptas vendat, acquirit dominium pretij, [illegible] dominium alterum eiusmodi non transferat, vt emptor e-

Prima pars patet, ex l. *qui vendit ff. de furtis.* Secundò probatur, quia qui non eſt Dominus rei, non poteſt illius dominium in aliam transferre. *l. nemo ff. de acquirend. rer. dom.*

3 Dices. Talis contractus eſt involuntarius ex parte emptoris ſi enim ſciret eſſe alienam rem, nollet emere ergo eſt erratus. Confirmatur, quia non intendit transferre dominium pretium venditoris, ſub venditor transferat veriſſimum dominium rei in illum. Atqui venditor non poteſt hoc vllo modo facere, vt dictum eſt: ergo Reſpondeo cum quidem aliquo modo eſſe involuntarium, cùm ex errore procedat, quia tamen hic error non eſt circa rei ſubſtantiam, ſed circa conditionem quandam extrinſecam, non eſt ipſo iure contractus irritus, poteſt tamen emptor illum reſcindere, vbi ſciuerit, & pretium repetere, vt alibi dictum eſt. Ad confirmationem Reſpondeo, Emptorem non intendere transferre pretium ſub illa conditione, ſed transferre illud abſolutè cum onere, vt venditor rem quoque transferat in ipſum. Vnde venditor ſtatim ſit Dominus pretij, traditi, ſed manet obligatus, vt rem faciat emptoris, teneturque de euict. one.

Quæſt. 3. *Quomodo poſſimus ab vſuris turpiter acquiſitis liberari.*

1. PRIMA CONCLVSIO. Non poteſt fieri vel vſurario acquirere res alienas, quæ in ſpecie extant, vt veſtes, catenas, lectos, etiamſi ipſi eas alienando non ſentiant impotentiores ad ſoluendum. Ratio eſt, quia cum ipſe res alienarum rerum non habeant dominum, non poſſunt illud in alium transferre. Hinc ſequitur eas non poſſe emi, & ſi aliquis eas, tamen eſſe alienas, emerit, teneri ad reſtitutionem. Hoc tamen intelligendum eſt, quando iuuenitur dominus earum rerum, ſi ex conſenſu earum ſaltem tacito & præſumpto. Vnde excuſandi videntur qui emunt pignora, & alia, quæ pau-

Ee iij

[illegible]

mum dedisse videtur.

[illegible]

imò qui eos scienter sepelire præsumpserit, ipso facto est excommunicatus, nec est absoluendus donec arbitrio Episcopi sui satisfecerit Clement. 1. *de sepulturis Sexto.* Testamenta eorum sunt irrita nisi ante mortem soluerint, vel cautionem legitimam dederint c. *Quanquam suprà septimo*, Ecclesiastici non possunt vsurarios externos locare domos, aut permittere in eis habitare. Imo tenentur eos expellere ex suis territoriis intra tres menses, alioquin ipso facto incurrunt pœnam suspensionis, si sint Episcopi: Excommunicationis, si sint minores Episcopis: interdicti, si sit collegium vel vniuersitas Ecclesiasticorum, vt patet c. 1. *de vsuris in 6.*

Quæst. 14. *An montes pietatis excusentur ab vsura?*

1 NOTA. In multis Christiani orbis partibus iam ab annis 160. fuisse à pijs viris ingentes pecuniæ summas ad mutuandum pauperibus deputatas, quæ summæ solent vocari montes pietatis. Constituti autem sunt hi montes cum his conditionibus. *Prima* vt ex illis detur mutuum ad certam summam pauperibus duntaxat, non diuitibus, aut cæteris. *Secunda* vt ad certũ tempus v. g. ad annum, vel paulo amplius id eis permittatur. *Tertia*, vt mutuatarij dent pignus idoneum, quia alioqui talis mons facile exhauriretur multis postea nõ soluentibus. *Quarta*, vt singulis mensibus aliquid minutum soluant pro sumptibus necessarijs ad montis conseruationem, et pro stipendio ministrorum, qui montem custodiunt, semperque parati esse debent ad mutuandum, & ad pignora recipienda, custodienda, & reddenda. Item pro conductione domus, pro libris, mensarum, cæterisque necessarijs instrumentis. Quinta, vt si tempore præscripto non soluerint, vendatur pignus, & quod ex pretio, detracta sorte, & menstruis detrimentis superfuerit, illis restituatur. Hæc omnia patent ex Medina *quæst. 1. de vsuris*, *& ex Nauarro de vsur. numer.* 59. Hospitius *Carol. tom. 2. quæst. 6.* pittachano

ber homo non poteſt pignori dari c. 2. *de pign.* Atqui tali cenſu manet eſſe iure pignoris: ergo quomodo liber homo non poteſt in ſeruitutem capi ob debita. Verum ex his rationibus ſatis conſtat hos auctores non loqui de cenſu perſonali, qui paſſim eſt in vſu, ſed de eo qui ita conſtituitur in perſona, ſicut conſtitui ſolet in prædio, adeo vt ſi non ſit ſoluendo, creditor poſſit vendere debitorem, aut trahere in ſeruitutem, ſicut prædium vendi, aut vindicari in dominium poteſt. Nos autem nõ loquimur de tali cenſu perſonali, ſed de eo, qui in creditore ſolum ponit ius penſionis annuæ. In debitore verò tantùm obligationem perſonalem illius ſoluendæ, quæ tranſeat ad hæredes, ita tamen, vt non obliget eos niſi ſecundum vires hæreditatis.

2. Prima Conclusio. Emptio cenſus perſonalis licita eſt. *Ita Conrad. q. 74. Maior in 4. d. 15. q. 34. Gabriel*
4 *ibid. q. 12. a. 1. Sotus l. 6. q. 5. a. 1. Medina q. 12. de vſura Conar. l. 3. var. reſol. c. 7. num. 5.* Probatur *primo*, quia olim Eccleſiæ debebantur etiam perſonales decimæ, nempe ex labore manuum, & negotiatione, vt patet c. *Decimæ, 16. q. 1. & c. Apoſtolicæ, & c. paſtoralis, de decimis*, quę etiam nunc in quibuſdam locis ſoluuntur. Item *l. 2. Eſdræ c. 10.* Fideles conſtituerunt annuum redditum tertiæ partis ſicli pro fabrica templi, panibus propoſitionis, & ſacrificiis, idque tantum ſupra perſonas ſuas. Atqui talis obligatio, vel ſponte ſuſcepta, vel à ſuperiore legitimè impoſita, eſt certo pretio æſtimabilis: ergo vendibilis: ergo etiam cenſus perſonalis vendibilis erit, cũ talis obligatio ſit verè cenſus perſonalis. *Secundò*, probatur, ſi ad cenſum requireretur aliqua res diſtincta, à perſona debitoris, ſuper qua cenſus dicatur conſtitutus eſſe, vel quia res illa, vel certè fructus eius deberet emptori cẽdi. Atqui neutrũ fit: non enim res illi venditur, quia dominium rei directum & vtile manet apud venditorem cenſus, qui libere poteſt eam alienare in quem vo-

vendibue.

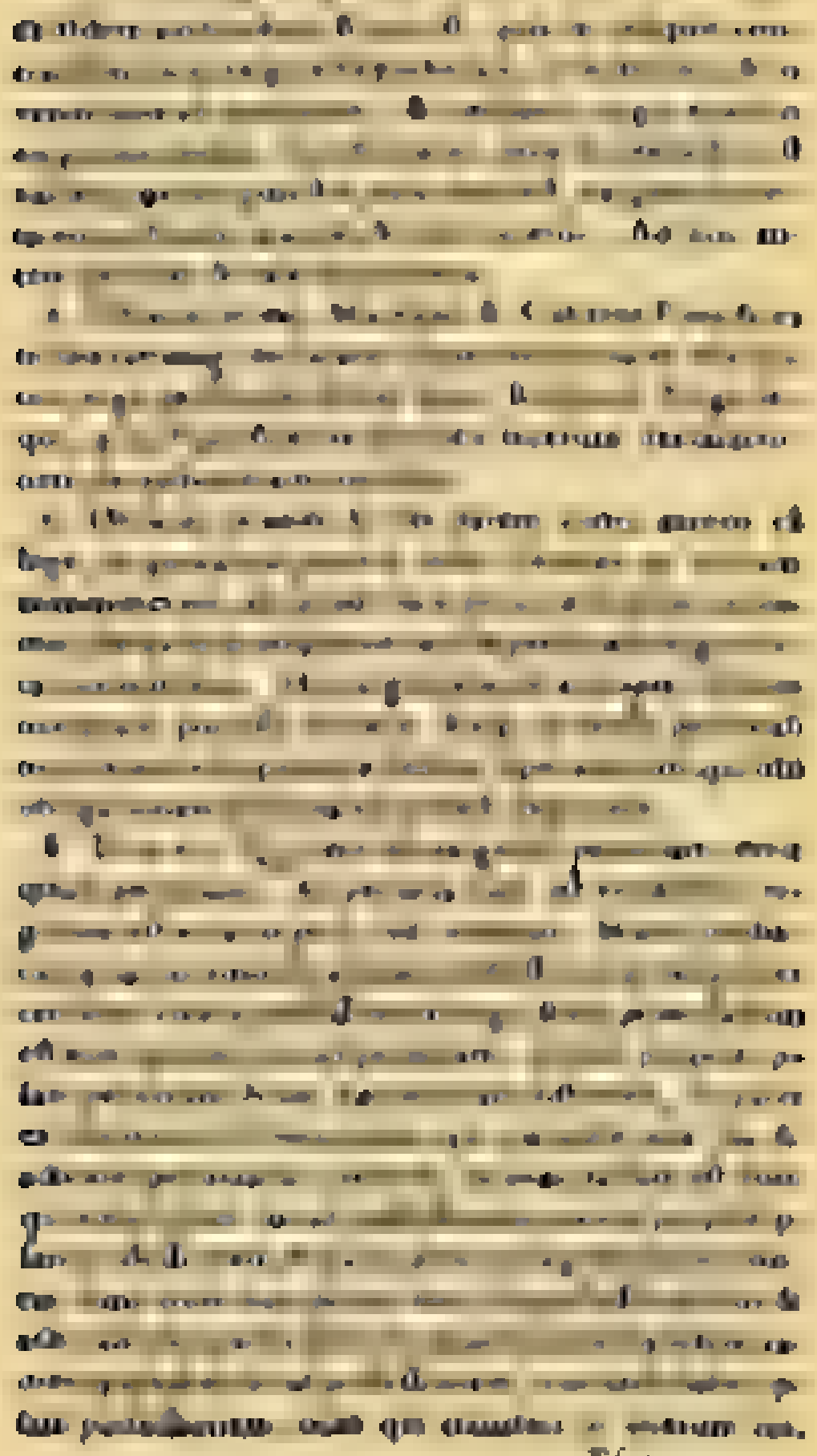

quod habet in beneficium per præsentationem, non transfert in illum ipsum beneficium.

Quæst. 4. *An liceat emere censum perpetuum irredimibilem minori pretio, quam sint pensiones speratæ?*

1. Dicam primo de reali. Secundo de personali.

2 PRIMA CONCLVSIO. Emptio census perpetui & irredimibilis realis licita est minori pretio, quam sint pensiones speratæ. Ita *Medina q. 12. & 15. de usura, Soto, Conrar. & alij passim.* Ratio est, quia res ipsa seu dominium rei, in qua census iste fundatur est minoris pretij, quam fructus ex ea sperati. Nam fructus qui temporis successu percipiuntur decuplo plus valent, quam res communiter æstimetur. Atqui census realis nihil aliud est, quam pars illius iuris, quod in dominio continetur: ergo multo magis emi potest minori pretio quam fructus: minus enim est habere censum super re, quam eius dominium.

3 NOTA *primo*. Si res illa casu pereat, censum quoque concidere: id enim commune est omni censui mere reali. Nam sicut pereunte re perit eius dominium, ita etiam ius percipiendi fructus ex illa: errant ergo quidam recentiores qui putant re perempta non perire censum realem, sed venditorem manere obligatum. Ratio illorum est, quia putant rem censui subiectam, à qua dicitur census realis esse veram hypothecam pro censu. Atqui pereunte hypotheca, vel in alium translata, adhuc manet obligatio personalis in priori debitore: ergo.

Sed hoc fundamentum falsum est. Nam census realis nihil aliud est, quam ius percipiendi fructum, vel pensionem, ex re fructifera alterius. Unde se habet sicut ius servitutis, quod quis habet in re aliena, ut v.g. ius eundi per prædium alterius, venandi, piscandi, colligendi glandes, ratione cuius talis res non dicitur hypotheca pro illo iure: si enim res pereat, perit ius, si in

alium transferatur, prior dominus omni obligatione solutus, quando autē res aliqua est hypothecata, tunc etiamsi pereat, vel in alium transferatur, manet tamen obligatio personalis, quia hypotheca datur in securitatem alterius debiti maximè personalis. Itaque dicere rem subiectam censui esse hypothecatam pro censu, est omnes census facere personales.

4 Nota *secundo* In emptione census realis irredimibilis posse hypothecam exigi, hæc tamen hypotheca non eum habebit vsum, si res censui subiecta pereat, solum ad hoc seruit, vt, si fortè debitor censuarius nolit soluere pensiones (re censui subiectâ permanente salua) possit vendi hypotheca, vt ex ea soluantur pensiones.

5 SECVNDA CONCLVSIO Etiam emptio census personalis irredimibilis est licita, etiamsi pretium sit minus, quam pensiones speratæ. Colligitur ex *Medina & Soto supra*. Probatur *primo*, quia minor est species vsuræ in hac emptione, quam in emptione census personalis redimibilis cum nulla sit spes recuperandæ sortis: ergo si redimibilis emi potest pretio minori, quam sint omnes pensiones speratæ, poterit etiam emi irredimibilis. *Secundo*, quia certum est hominem posse sibi talem obligationem imponere, quæ transeat ad heredes secundum hereditatis facultates. Atque hæc obligatio communi hominum iudicio est certo pretio æstimabilis v. g. 10 aureis in singulos annos, cum tamen plures sperentur recipiendi intra annos 40. *Tertio*, census realis irredimibilis pretium minus est quàm sint pensiones speratæ. Atqui sæpe fit vt census reales sint multò meliores & securiores quam personales ergo etiam pretium iustum personalis census irredimibilis minus est quam omnes pensiones speratæ.

9 DICES Nullum potest dari pretium æquale censui irredimibili ergo emptio eius est iniqua. Antecedens patet, quia si detur 24. vel 25. vel etiam 30. in sin-

5. SECVNDA CONCLVSIO. Probabile etiam est eum censum, qui ad certum tempus constituetur v. g. ad 10. vel 20. annos posse minoris emi, v. g. si quis vellet vendere pensionem 10. aureorum in decennium, probabile est licere emere 90. aureis. Ita *Conar. li. 3. var. resol. c. 7. n. 4. Caiet. v. usura, & Nauar. c. 17. num. 210.* Et quidem in censu reali non videtur dubium. Nam sicut emi potest ius percipiendi fructus ex re fructifera alterius in perpetuum, ita etiam ad certum tempus, quod ius semper aestimatur minoris, quam emolumentum speratum, si praesens esset. Confirmatur, quia alioqui pluris valeret census temporalis, quam perpetuus. Nam census perpetuus redimibilis emi potest 16. aureis in singulos: hoc autem pretio non posset emi census temporalis ad 20. annos. Item census irredimibilis emi potest triginta in singulos. Atqui hoc pretio nō potest emi census temporalis ad annos 25. Si autem loquamur de censu personali ad certum tempus maius est dubium. Probabile tamen est licitè emi minoris ut docent authores citati. Probatur *primo* quia alioqui pluris valeret census personalis ad annos 15. vel 20. quam personalis vel realis perpetuus redimibilis, aut etiam irredimibilis, ut ostensum est. *Secundo* quia non potest dari sufficiens ratio, cur communi hominum aestimatione, vel principum lege non possit iuribus personalibus aliquod certum pretium imponi, quod minus sit, quam res quae in futurum expectatur.

Quaest. 6. *An liceat emere censum vltroque redimibilem?*

6. CErtum est licitam esse emptionem census redimibilis ex parte venditoris, id est, cum pacto, vt venditor possit redimere quando libuerit, talis enim approbatus est à Pontificibus. sed dubium est, an emptioni talis census possit adiici pactum in fauorem emptoris, nēpe vt emptor possit illum reuendere, quando

volunt, vel reſoluere contractum pretio quod debit. Scotus d. 6. q. 3 a. 1. putat tale pactum eſſe vſurarium. Ratio eſt, quia vbicunque datur pecunia cum pacto eandem ratione recipiendi, & aliquid vltra ſortem, illic vſura vel patet, vel latet. Atqui hoc fit, quando dat mille, vt annuò recipiat 10. donec alter reſtituat ſortem, & vt reddat illam quando poteſt

2. Conclusio Contraria ſententia eſt probabilis quam tenent *Gabriel in 4. d. 15 q. 12 art. 1 Conrad. q. 84 Medina q. 15. de reſtit. Soto Armil q. 7 8 art. 4 Greg. de Val. q. 21. p. 6 & q. 15 p. 1* vbi etiam refert eandem ſententiam à multis doctiſſimis Theologis Romæ in quadam conſultatione cui ipſe interfuerit, Anno 1585. probabilem eſſe iudicatam, etſi ob periculum vſurarum minimè laudandam. Probatur primo, quia venditor poteſt vendere cenſum cum pacto, vt poſſit redimere quando voluerit, & vt emptor teneatur tunc eſſum, vel minus cenſum reddere, vt omnes fatentur: ergo ſimiliter emptor poteſt emere cenſum cum pacto, vt poſſit illum revendere, & reddere venditori, & vt venditor teneatur illum redimere Eſt eadem ratio. Nam ſi venditor poteſt ſibi tale ius reſeruare, & talem obligationem imponere emptori ad rem venditam recuperandam, cur emptor non poſſit ſimile ius reſeruare, & ſimilem obligationem imponere venditori ad recuperandam pecuniam expoſitam.

3 Dices. Eſt diſparitas, quia dare pecuniam cum obligatione ad eam reddendam eſt mutuare, non emere: *dare autem rem aliam venalem pro pretio cum obligatione ad eam reſtituendam, non eſt mutuare ſed vendere* Reſp. Duplicem poteſt dari pecuniam cum obligatione ad eam reddendam. *Prima*, ſi detur mutuo data pro alia pecunia eiuſdem valoris cum obligatione, vt illa poſt aliquod tempus reddatur, & tunc eſt mutuum. *Secunda*, ſi detur immediatè pro re aliqua

vendidit cum obligatione, vt venditor illam rem post aliquod tempus redimat, & pro ea pretium restituat, & tunc est vera emptio. Hoc modo fit in proposito. Nam emptor census non dat pecuniam immediate pro pecunia refundenda, sed pro censu, neque obligat alterum vt reddat pecuniam pro pecunia accepta, sed vt recipiat rem quod vendit, & pro ea iustum pretium persoluat. *Secundo.* Probatur. Ideo venditor iuste potest emptori imponere obligationem reuendendi, quia hoc onus potest compensare, tanto minoris rem vendendo. Atqui obligatio, quam emptor imponit venditori ad rem redimendam potest similiter compensari tanto pluris emendo: ergo similiter potest imponi. Confirmatur, quia emptor census potest pacisci cum tertio, vt ille teneatur censum à se emere quando placuerit, ergo similiter pactum potest inire cum venditore. *Tertio.* Si petas à me vt emam à te censum, possum vicissim à te petere vt emas post aliquod tempus à me domum, atque in pactum deducere, nam pro obligatione [illegible] iusta potest peti mutua obligatio, ergo similiter possum petere, vt post aliquod tempus eundem censum redimas: si enim possum te obligare vt emas à me rem aliam, cur non etiam vt eandem redimas, quam mihi vendidisti? *Quarto.* Hoc pactum potest addi emptioni aliarum rerum, vt agrorum, domorum, animalium: ergo etiam emptioni censuum. Antecedens est *Conar. lib. 3. variar. resol. c. 9. num. 4. & multorum aliorum.* *Quinto.* Pacta quæ seorsim fieri possunt, ita vt neutrum destruat alterum, possunt etiam coniunctim fieri: quæ enim seorsim iusta sunt, etiam si simul iuncta, erunt iusta. Atqui hæc pacta seorsim fieri possunt: qui enim emit censum redimibilem ex parte soluta venditori 100. aureos, & debentem quotannis 6. aureos, sed hic potest inire pactum cum venditore, vt quotannis non soluat nisi quinque aureos, & vt pro reliqua parte se obliget ad redimendum

[illegible]

[illegible]

[illegible]

QVÆSTIO LXXIX

De partibus [illegible]

PActum [illegible] et Commutationes [illegible], de [illegible]. Aliæ [illegible] [illegible] bonum, de qui [illegible] agitur. Aliæ potentiales, de quibus in seq. quæstione.

QVÆSTIO LXXX

De partibus iustitiæ potentialibus.

P[illegible] quæ [illegible] habent [illegible], extendam [illegible] Religio, Pietas, Observantia, Veritas, Gratia, Vindicatio, Liberalitas, Amicitia.

QVÆSTIO LXXXI

De Religione.

DIuus Thomas [illegible] Religionem [illegible] Deum [illegible] Adoratio, Sacrificium [illegible] Votum, Iuramentum, Adiuratio, [illegible] Dei [illegible]. De [illegible] [illegible] Superstitione [illegible] Tentatio Dei, Periurium, Sacrilegium, Simonia.

Quæst. [illegible] *Quid sit Religio?*

1 PRima [illegible] Religio [illegible] [illegible], quod [illegible] Deum [illegible] [illegible] [illegible] quod per [illegible] Deum [illegible] [illegible] quod nos Deo [illegible] [illegible] cap. [illegible] *August* [illegible] *D. Thom.* [illegible] cap. [illegible]

[illegible] Secunda Conclusio. Quod ad [illegible] [illegible] Respondeo [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] Deus [illegible] est [illegible] [illegible] Deus [illegible] ad est, [illegible] [illegible] Vis.

[illegible] Magistrum [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] Homo [illegible] Deus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Nam Deus [illegible] [illegible]

[illegible] Tertia Conclusio. In [illegible] [illegible] est [illegible] Deum [illegible] est [illegible] Deus esse, [illegible] Tertia est [illegible] Deo [illegible] [illegible]

[illegible]

1. C [illegible]

[illegible] Alij autem sentiunt.

2. [illegible] Psalmum, quo [illegible]

[illegible]

ſſet in extrinſeco reſpectu ipſius ad obiectum formale. Secunda pars patet, quia honeſtas una quæ eſt in cultu diuino, ſumitur ex diuina excellentia quæ per eum cultum ſignificatur. Hinc fit, vt alia ſit honeſtas in cultu Dei: alia in cultu Sanctorum, quia honeſtas vnius ſumitur ab excellentia increata alterius vero à creata. Hoc ſenſu intelligendus eſt D. Thom. 5 & 4 Quando explicat vnitatem & differentiam religionis ex diuina excellentia, quæ per eam colitur. Licet enim Religio proximè & immediatè ſumat Vnitatem, & differentiam ſuam ab honeſtate cultus diuini tanquam ab obiecto formali, tamen remotè & mediate ſumit illam ab excellentia diuina quæ eſt obiectum formale cultus diuini.

7. Hinc ſolumtur argumenta cõtraria, præſertim primum & tertium. Ad ſecundum Reip. Deum coli religione propter ſuam excellentiam nihil aliud eſt, quàm excellentiam diuinam eſſe obiectum formale cultus religioſi non autem virtutis religionis. Vnde hæc eſt differentia inter charitatem & religionem, quod charitas immediatè attingat Deum per actum à ſe elicitum: religio verò tantùm per actum imperatum, qui eſt cultus diuinus, quatenus Deo exhibetur.

Queſt. 3 *An religio differat ab aliis virtutibus.*

1. HOc facilè conſtare poteſt ex dictis, vt tamen res clarior ſit, pauca explicanda eſt.

2. PRIMA CONCLVSIO. Religio diſtinguitur ab iis virtutibus quæ hominem rectè componunt in ſeipſo, vt verbi gratia, à temperantia & fortitudine. Ratio eſt, quia religio diſponit hominem ad alterum.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Diſtinguitur etiam ab iis, quæ hominem bene diſponunt ad proximum, vt à miſericordia, iuſtitia particulari. Ratio eſt, quia religio diſponit hominem ad Deum.

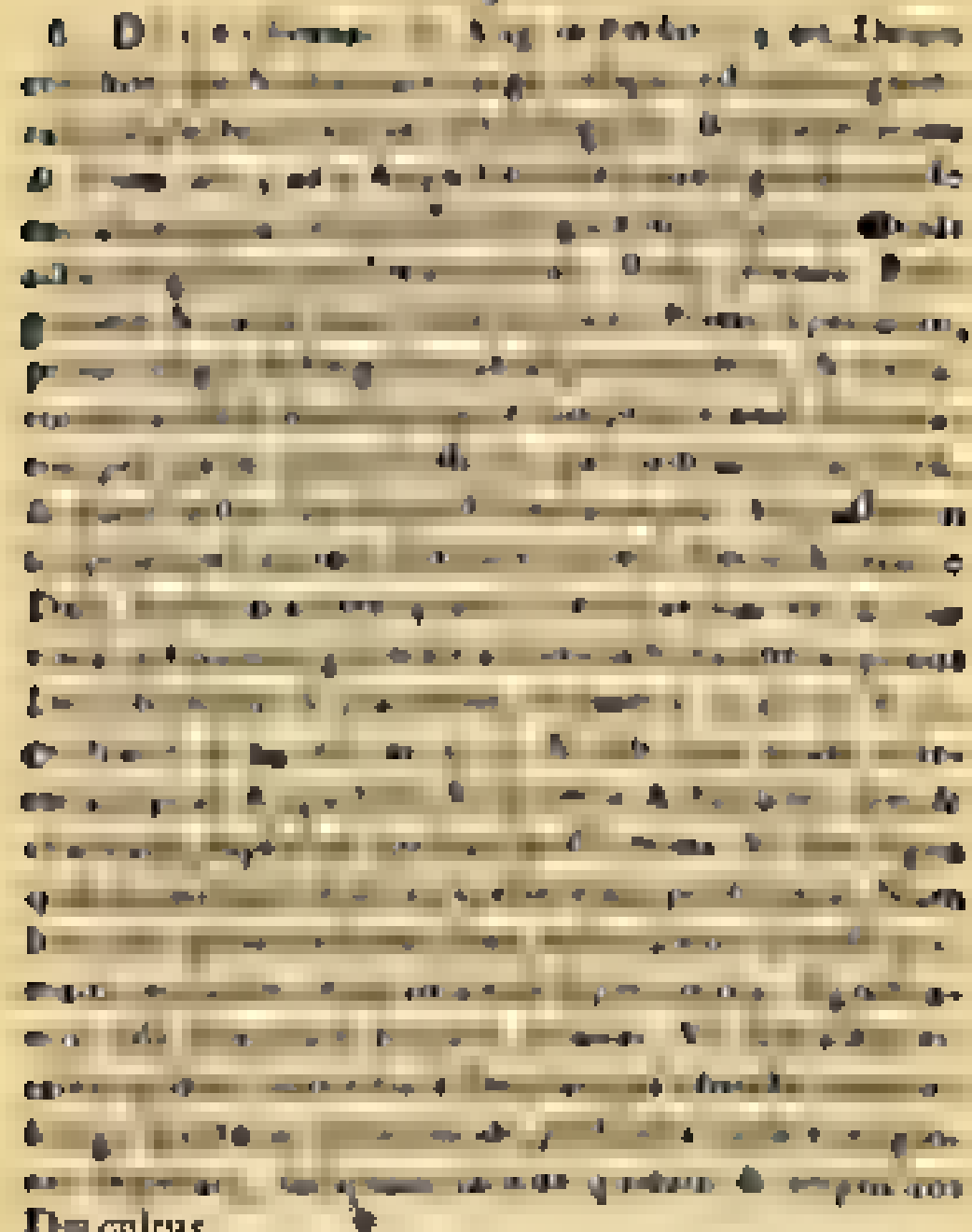

Deus cuius.

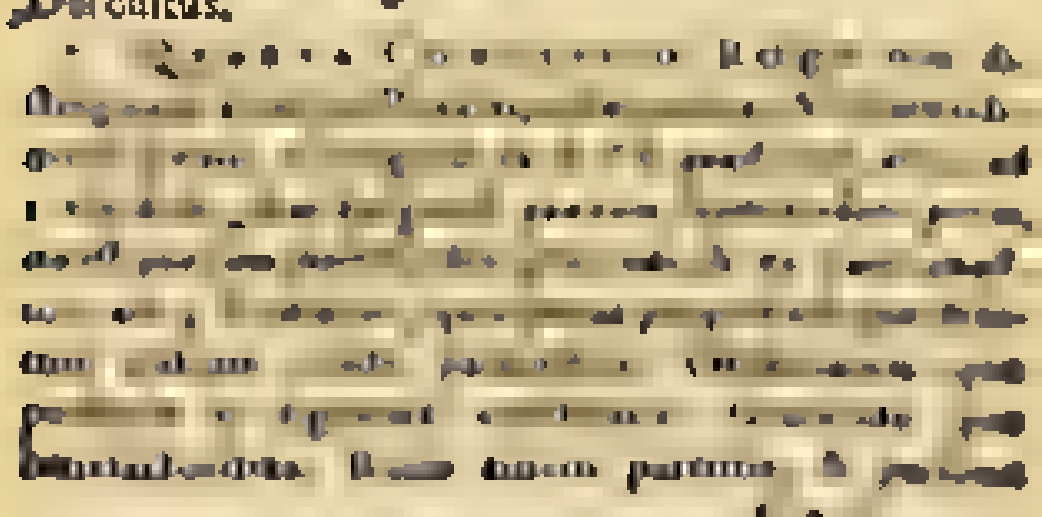

[illegible]

Quæstio LXXXII.

De Angelis secundum substantias eorum.

Deinde considerandum est de Angelis secundum substantias eorum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primo: Utrum Angelus sit aliquo modo corporalis.

Secundo: Utrum Angelus sit in loco.

Tertio: Utrum plures Angeli possint esse in eodem loco.

Quarto: Utrum in uno loco possint esse plures Angeli quam unus.

Articulus I.

Utrum Angelus sit aliquo modo corporalis.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod Angelus sit aliquo modo corporalis. Dicit enim Damascenus, quod Deus solus est incorporalis. Sed Angelus non est Deus. Ergo est corporalis.

Præterea, Damascenus dicit, quod Angelus est creatura circumscripta. Sed circumscriptum dicitur quasi circumlatum. Ergo videtur quod Angelus sit corporalis.

Præterea, Augustinus dicit, quod Angelus est spiritus ad tempus. Sed tempus est mensura motus corporalis. Ergo videtur quod Angelus sit corporalis.

Sed contra est, quod Augustinus dicit, quod Angelus est spiritus semper et ubique. Sed corpus non est ubique. Ergo Angelus non est corporalis.

Respondeo dicendum, quod Angelus non habet corpus naturaliter sibi unitum, sicut anima humana. Sed tamen quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut infra dicetur. Et hoc ideo, quia, cum Angelus sit spiritualis creatura, ordinatur ad hoc, ut Deum laudet, et ejus voluntatem exequatur. Et ideo quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut per ea ea quæ sunt Dei exequantur, et ejus laudem annuntient. Et hoc ideo, quia ad veram laudem Dei concurrit non solum mens, sed etiam vox corporalis.

Primum ergo Angelorum officium est, ut Deum laudent. Secundum autem, ut ejus voluntatem exequantur. Tertium autem, ut ea quæ sunt Dei, aliis annuntient. Et ideo quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut per ea ea quæ sunt Dei exequantur, et ejus laudem annuntient. Et hoc ideo, quia ad veram laudem Dei concurrit non solum mens, sed etiam vox corporalis.

Primum ergo Angelorum officium est, ut Deum laudent. Secundum autem, ut ejus voluntatem exequantur. Tertium autem, ut ea quæ sunt Dei, aliis annuntient. Et ideo quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut per ea ea quæ sunt Dei exequantur, et ejus laudem annuntient. Et hoc ideo, quia ad veram laudem Dei concurrit non solum mens, sed etiam vox corporalis.

Primum ergo Angelorum officium est, ut Deum laudent. Secundum autem, ut ejus voluntatem exequantur. Tertium autem, ut ea quæ sunt Dei, aliis annuntient. Et ideo quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut per ea ea quæ sunt Dei exequantur, et ejus laudem annuntient. Et hoc ideo, quia ad veram laudem Dei concurrit non solum mens, sed etiam vox corporalis.

Primum ergo Angelorum officium est, ut Deum laudent. Secundum autem, ut ejus voluntatem exequantur. Tertium autem, ut ea quæ sunt Dei, aliis annuntient. Et ideo quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut per ea ea quæ sunt Dei exequantur, et ejus laudem annuntient. Et hoc ideo, quia ad veram laudem Dei concurrit non solum mens, sed etiam vox corporalis.

Primum ergo Angelorum officium est, ut Deum laudent. Secundum autem, ut ejus voluntatem exequantur. Tertium autem, ut ea quæ sunt Dei, aliis annuntient. Et ideo quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut per ea ea quæ sunt Dei exequantur, et ejus laudem annuntient. Et hoc ideo, quia ad veram laudem Dei concurrit non solum mens, sed etiam vox corporalis.

Primum ergo Angelorum officium est, ut Deum laudent. Secundum autem, ut ejus voluntatem exequantur. Tertium autem, ut ea quæ sunt Dei, aliis annuntient. Et ideo quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut per ea ea quæ sunt Dei exequantur, et ejus laudem annuntient. Et hoc ideo, quia ad veram laudem Dei concurrit non solum mens, sed etiam vox corporalis.

Primum ergo Angelorum officium est, ut Deum laudent. Secundum autem, ut ejus voluntatem exequantur. Tertium autem, ut ea quæ sunt Dei, aliis annuntient. Et ideo quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut per ea ea quæ sunt Dei exequantur, et ejus laudem annuntient. Et hoc ideo, quia ad veram laudem Dei concurrit non solum mens, sed etiam vox corporalis.

Primum ergo Angelorum officium est, ut Deum laudent. Secundum autem, ut ejus voluntatem exequantur. Tertium autem, ut ea quæ sunt Dei, aliis annuntient. Et ideo quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut per ea ea quæ sunt Dei exequantur, et ejus laudem annuntient. Et hoc ideo, quia ad veram laudem Dei concurrit non solum mens, sed etiam vox corporalis.

Primum ergo Angelorum officium est, ut Deum laudent. Secundum autem, ut ejus voluntatem exequantur. Tertium autem, ut ea quæ sunt Dei, aliis annuntient. Et ideo quidam Angeli assumunt sibi corpora, ut per ea ea quæ sunt Dei exequantur, et ejus laudem annuntient. Et hoc ideo, quia ad veram laudem Dei concurrit non solum mens, sed etiam vox corporalis.

& alia reuerentia hoc modo coli poſſint? Reſpondeo. Negando *primo* Quia non ſunt capaces honoris formalis, ſicut nec contumeliæ iniuriæque, cùm non poſſint hæc apprehendere. *Secundo* Nec ſunt capaces vllius excellentiæ ſupra naturam rationalem, ac proinde non poteſt homo ſe illis ſubijcere tanquam ſuperioribus, vt bene oſtendit *Gabriel Vaſquez* 1. 2. *de adorat. d.* 3. § 1 & 2 Ita quæ ſolum poſſunt coli per accidens, & actu materiali & externo honore, qui, vt ad latreuticum terminatur, non eſt honor formaliter, ſed vt terminatur ad exemplar.

6. QVAERES *ſecundo*. An hic cultus Sanctorum completus tanquam integris terminis tribuatur, ad ſingulatur à prior, qui non ſiſtit in Sanctis, ſed immediatè in Deum tranſit. Reſp. Vtcunque ab eadem virtute religionis procedat, & propter eandem rationem formalem tribuatur, nihilominus tamen poſterior eſt longè inferior prior. Nam prior eſt actus poſterior dulia. Prior immediatè colitur Deus, poſterior Sancti, vt amici & domeſtici Dei.

7. QVAERES *tertio*. An hic poſterior cultus ita terminatur Sanctis vt nullo modo redundet in Deum. Reſp. Phyſicè terminatur ad ipſos Sanctos, tanquam ad integrum obiectum quod colitur interpretatiuè tamen & ſecundum æſtimationem moralem redundat in ipſum Deum, ita vt Deus magis cenſeatur honorari quam Sancti. Nam tota ratio honorandi eſt Deus, & excellentia diuina. Vnde in hoc cultu continetur quædam virtualis & implicita adoratio, ſicut in eo cultu, quo quis colit Sacerdotem Iouis propter Iouem, continetur occulta idololatria, & in electione continetur virtualis intentio.

8. SECVNDA CONCLVSIO. Si Sancti colantur propter intrinſecas & abſolutas perfectiones, vt propter viſionem Dei, charitatem, & ſanctitatem, ſic nō colūtur

participatio [illegible] a qua coluntur Sancti, [illegible] Religionis [illegible] Deo [illegible] Dei [illegible] est, [illegible] quandam [illegible] Ad [illegible] & propter [illegible] superior [illegible] Dei [illegible]

Quæst. 5. *An Deo debeamus [illegible] beneficiorum.*

1. S[illegible] beneficiorum temporalium, [illegible]?

2. [illegible] est negatiua. Probatur, quia [illegible] beneficia [illegible] Simon Magus, [illegible] Ratio [illegible] non debemus [illegible] Principi. [illegible] exhibere reuerentiam Deo vt primo principio creationis & gubernationis [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Illum habere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse [illegible] [illegible] Deum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & omnium rerum.

[illegible] Q[illegible] C[illegible] De[illegible] [illegible] Deus [illegible] [illegible]

QVÆSTIO LXXXII

De Deuotione.

1. PRIMA CONCLVSIO. [illegible] [illegible] Principi [illegible] [illegible] [illegible] affectu [illegible] & [illegible]

se tantum mancipat Deo, facit actum peculiarem religionis, qui dicitur absolute deuotio, & a quo dicitur quis deuotus Deo. Potest autem id fieri vel cum voto vel sine voto. Si cum voto vel iuramento fiat, nascitur obligatio, & est deuotio magis perfecta. Si autem fiat sine tali vinculo, non inducit obligationem, quia fit solo proposito & propositi explicatione, sicut quando homo [illegible] affectum [illegible], & animi propositum dicit Principi: Trado me totum tuo obsequio. Vnde D. Thomas [illegible] *deuotionem esse actum voluntatis hominis offerentis se ipsum Deo ad ei famulandum [illegible].* Accipitur non pro [illegible] peculiari, sed pro conditione actus interni [illegible] deuotionis est aliud, quam promptitudo quædam & feruor affectus ad cultum diuinum, v. g. ad orationem, ad canendum laudem Dei, soluenda vota. Vel affectus ad hæc promptus & feruens: qui cumque enim [illegible] & prompte hoc effectuant & faciunt, dicuntur esse deuoti, quia [illegible] ostendunt se esse addictos & mancipatos diuino cultui.

2 Quæritur, Quid sit hæc promptitudo & feruor? Respondeo, Promptitudo consistit in affectu absoluto & determinato, vt [illegible] omnem timorem, fugam, & [illegible] voluntatis, ita vt [illegible] simpliciter [illegible] deliberatione [illegible], quando occasio se offert. Feruor autem [illegible], quam intentio & vehementia affectus. Hinc patet, quare vtrumque necessarium sit. Nam promptitudo requiritur, vt superentur omnes difficultates, quæ occurrunt circa cultum diuinum; feruor requiritur, ne [illegible] & languidi in cultu diuino.

3 Secunda Conclusio. Vtraque deuotio, si ex parte nostra spectetur, oritur ex duplici contemplatione. Prima Ex contemplatione diuinæ excellentiæ, & beneficiorum, quæ ab illa tanquam ex perenni fonte in nos assidue promanant. Hinc enim videmus Deum omni cultu & obsequio esse dignissimum, & ipsius bene-

De Oratione.

Pro

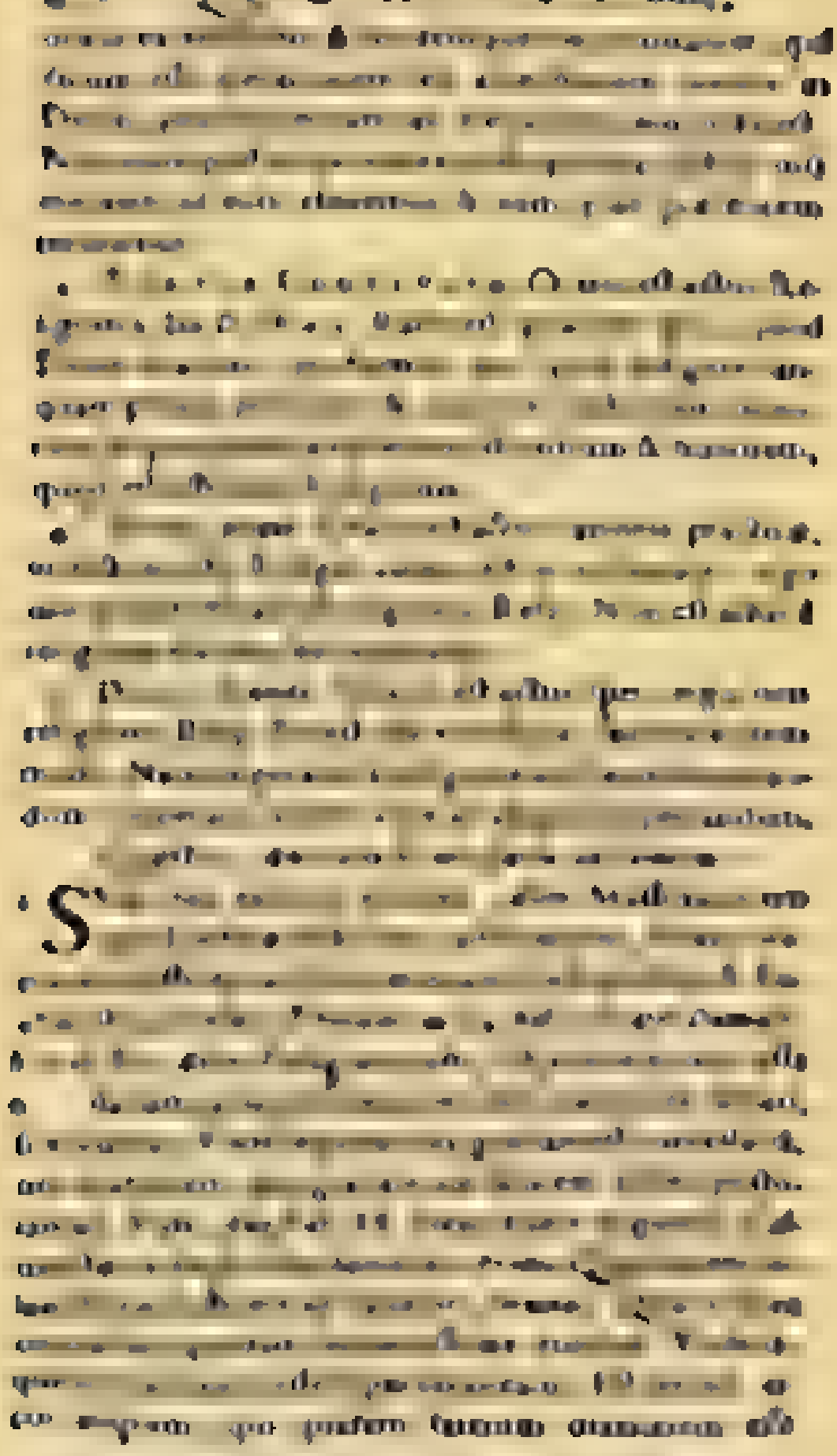

mouet noſtras orationes, vt nunc incipiat aliquid velle, quod ante non volebat, quia hoc repugnat eius immutabilitati. Sed dicitur permouere, quia præuiſis ab æterno noſtris orationibus, multa ſtatuit & voluit facere, quæ aliquando non voluiſſet, adeo vt orationes ſint quodammodo cauſa, cur Deus ab æterno ita voluerit, non ſecus, ac ſi nunc velle nos petat. Ad confirmationem. Omnia ſunt decreta ab æterno ſic vt hæc ſint, vt permittantur fieri, non tamen omnia ante præuiſionem noſtrarum orationum. Vide plura in 1. q. 19. a. 5.

3 Secunda Concluſio. Præceptum orationis ſecundæ naturæ ad diuina lucra obligat tempore neceſſitatis, vt omnia alia præcepta affirmatiua. Prima, quando quis ſentit grauem & periculoſam tentationem, cui alia ratione non poſſit reſiſtere. Secunda, quando eſt in euidenti periculo mortis, præterquam ſi ſit in ſtatu peccati: tunc enim maximè, ſi vnquam alias, perfecta eſt remiſſio peccatorum. Tertia, quando peccator ad gratiam diſponere tenetur, vt quando debet ſuſcipere vel adminiſtrare ſacramentum. Vide Medin. & Syluſ. quæ Valent. 3. part. tract. Hanc ſequitur prima, non datur omnia poſſe orationem ſine peccato mortali. Ratio eſt, quia non poſſumus diu viuere ſine tentationibus, ad quas repellendas opus eſt oratione. Secunda, cum qui tempore tentationis cogitat de oratione & illam ſtatuit obſeruare, licet peccet ſuccumbendo tentationi, non tamen peccat omittendo orationem, quia omiſſio tunc non eſt voluntaria.

Quæſt. 3. *An oratio ſit vtilis & efficax.*

1 Prima Concluſio. Oratio præter conſolationem ſpiritualem, quam menti affert, habet vim merendi, impetrandi, & impetrandi, vt paſſim alij docent. Ratio eſt, quia tria ſpectari poſſunt in oratione. Primum, quod procedat ab homine exiſtente in ſtatu gratiæ & ſic eſt meritoria, ſicut omnia alia bona opera.

Secundum,

Secundum quod sit per [illegible] & [illegible], & sic est im-[illegible] [illegible] postulatio. Tertium quod [illegible] [illegible] [illegible] petit, & sic est impetratoria.

2 SECUNDA CONCLUSIO. [illegible] [illegible] tamen semper est in oratione, potest enim una separari ab alia. Nam primo haec potest ut [illegible] meritoria & non impetratoria, ut si [illegible] petat aliquid [illegible] quod tamen ipsi non expediat ad salutem, quo pacto Apostolus 2. Cor. 12. [illegible] [illegible] [illegible] & non impetravit. Secundo haec potest ut sit impetratoria, non tamen meritoria, ut si homo peccator petat remissionem peccatorum, aut si beatus in caelo petat aliquid pro [illegible] [illegible]. Tertio tamen non potest ut sit impetratoria, & non satisfactoria. Nam [illegible] [illegible] procedit ex gratia habituali [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] quae [illegible] sit [illegible]. An autem contra possit esse satisfactoria, & non meritoria, disputatur [illegible], [illegible] [illegible] Scotus affirmat, D. Thom. negat.

3 TERTIA CONCLUSIO. Vis impetrandi [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] aliis operibus. Vis autem [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Primo ut petat aliquid pro [illegible] [illegible]. Secundo ut petat [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] petat [illegible] est [illegible], pie & [illegible]. [illegible] Quarto, ut petat perseveranter. Vide Valent. p. 4.

Quaest. 4. Quaenam in oratione sint petenda?

1 PRIMA CONCLUSIO. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] comprehensa est oratione dominica. Nam ut recte D. August. epist. [illegible] ad Probam ait, [illegible] per omnia [illegible] [illegible] [illegible] verba [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]. Vide Valent. p. 1 ubi probat explicat hanc orationem.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

D [illegible]

1 [illegible]

2 Secunda Conclusio [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

iuuandi eſſent, quia plus poſſunt prodeſſe, & maiori charitate eo ipſum proſeſſe

7 Dices primo Eſt diſparitas, quia in Cœlo non poſſunt audire noſtras preces, ſed ſolum hac vita Reſp. Melius in Cœlo quam in terra audiunt Nam hic externum tantum vocem percipiunt, illic vtrumque etiam affectum intuentur Hoc patet Luc. 15. v. 7. vbi Angeli in Cœlo exiſtentes dicuntur gaudere de interna conuerſione cuiuſque peccatoris. At non gauderent, ſi non cognoſcerent.

8 Quæres Quomodo cognoſcunt? Reſpond. Vel in Verbo, vt docet D. Thom. art. 4. ad 2. vel per nouas & quotidianas reuelationes, vt Caietanus citat. 16. Aug. de cura pro mortuis c. 15. vel denique per locutionem & auditionem ſpiritualem quæ locorum interuallo non impeditur, quo pacto vnus Angelus poteſt alteri abſenti loqui, de quarum 3. q. 107.

9. Dices ſecundo Chriſtus eſt vnicus mediator noſter, per quem habemus acceſſum ad patrem ergo non ſecurrendum eſt ad Sanctos. Immo id vitetur Chriſto iniurium, quaſi ipſius reconciliatio non ſufficiat, & egeat auxilio ſanctorum Reſpondeo primo. Hoc argumentum æquè procedit de ſanctis huius vitæ & alterius vel ergo de neutris conſulent, vel de vtriſq; Eligant aduerſarij Reſpondeo ſecundo. Chriſtus dicitur vnicus mediator ſimpliciter, quia eſt principalis, idq; propter quatuor cauſas. Prima, quia non ex vtriuſq; officio, ſed etiam natura eſt mediator, ſeu medius inter Deum & hominem, cum ſit particeps vtriuſque naturæ Secunda, quia nos Deo reconciliauit, non deprecando, ſed condignam pretium exhibendo. Tertia, quia hoc facit ex proprio habebat enim vim illam ex natura ſua, id eſt, natura ſua ſuppoſiti. Quarta, quia eſt mediator omnium quatenus eſt ex parte ipſius, pro omnibus enim ſatisfecit. Sancti autem ſunt tantum ſecundarij media-

[illegible] pro [illegible] ergo id eo petendum est, qui potest dare.

6 Quaer. [illegible] Respondeo [illegible] quando [illegible] Nam [illegible] quando patitur [illegible] non affert [illegible] remedium.

7 Tertia Conclusio. Orandum etiam est pro [illegible] Respondeo [illegible] quando [illegible] Dicetur [illegible]

Quaest. [illegible]

1. PRIMA CONCLUSIO. [illegible] [illegible] Vide V. [illegible] lens. p. 9.

4 Secunda Conclusio. Sunt alia circum-

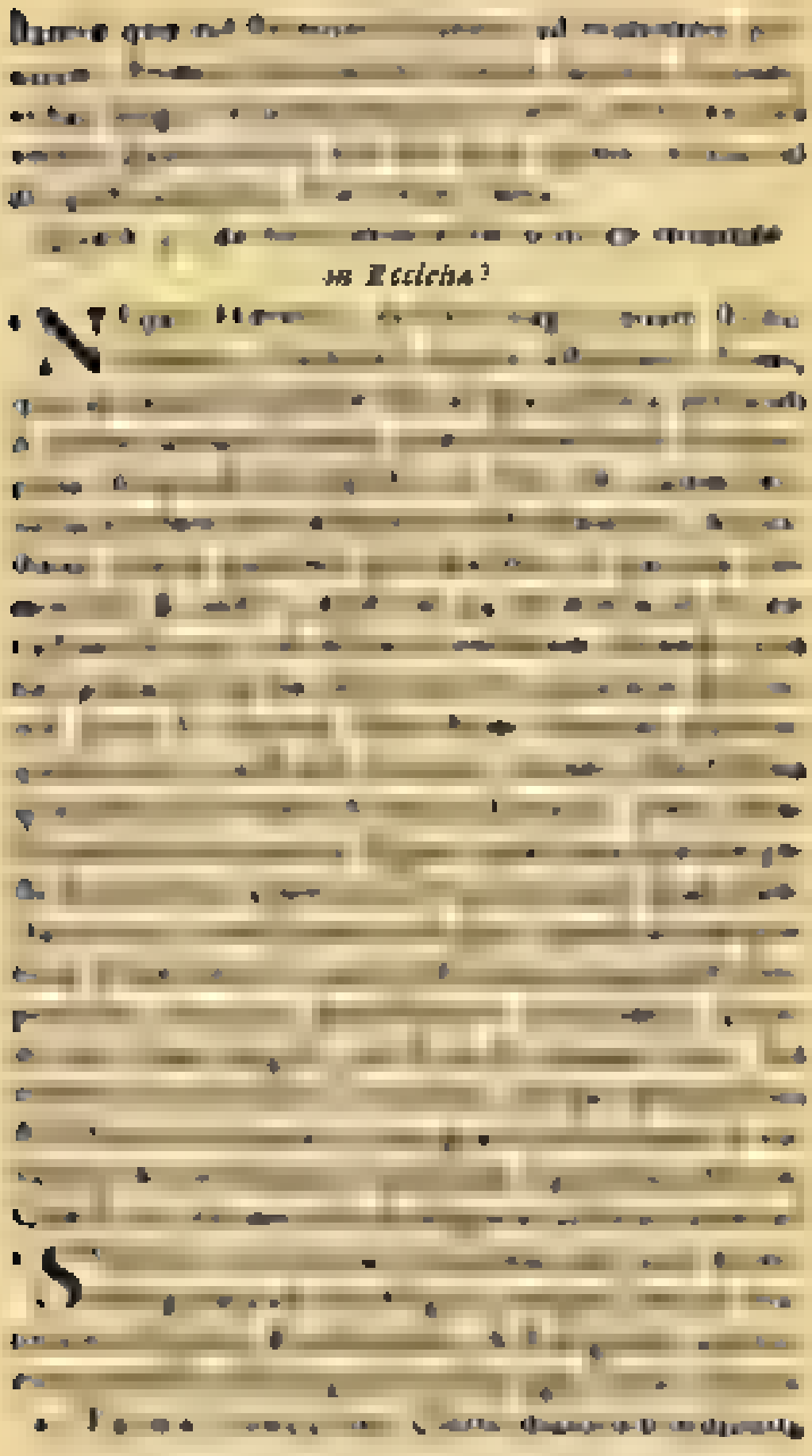

puto visum esse in contrarium. *Primo*, quia satis afflictionis habent, dum in suo supplicio detinentur. *Secundo*, quia raro sunt comparati ad horas legendas. *Tertio*, quia id cederet in dedecus ordinis Ecclesiastici, si in illa hominum colluuie ostenderent suum statum.

4 SECVNDA CONCLVSIO. Clerici minorum ordinum ratione sui gradus non obligantur ad horas canonicas, quia nondum sortiti sunt statum inter Ecclesiæ ministros: possunt enim matrimonium inire. Quidam putant eos teneri ad horas B. Virginis vel ad 7 Psal. vel ad canticum graduum. Sed certum est, neq; iure communi, neque consuetudine vniuersali eos ad aliquid horum obligari: si tamen in aliqua Ecclesia esset generalis cōsuetudo, quæ per modum legis esset recepta, ibi tenerentur, vt docet *Medina C. de oratione q. 7.* An autem sit alicubi talis consuetudo, non constat. Sotus *li. 10 de iustitia q. 5. a. 5.* putat non esse [illegible] nec Episcopū suo præcepto vel statuto posse introducere. *Primo*, quia quod Ecclesia vniuersalis reliquit liberum, non potest Episcopus particularis in sua Ecclesia facere præceptū, nisi in illa Ecclesia sit peculiaris ratio, quæ in proposito non occurrit. Alioqui facile fieret, vt nimium grauarentur subditi, si non solum Pontifex, sed etiam singuli Episcopi possent onera perpetua imponere. *Secundo*, quia omnes ordines descendunt à summo Pontifice in totam Ecclesiam. Ergo ad illum solum pertinet disponere de functionibus & obligationibus quæ ratione ordinis imponūtur. *Tertio*, quia alioqui non posset seruari vniformitas, quæ tamen multum facit ad Ecclesiæ decus & vnionem. Hinc enim fit vt Episcopus non possit statuere de ætate vel temporibus ordinandorum. Nota tamen etsi non possit perpetuum onus imponere, posse tamen præcipere ordinato, vt bis aut ter illas preces recitet, sicut ex causa potest aliquod ieiunium bis aut ter in sua diœcesi imponere. Hoc enim neque graue cen-

seri potest labdato, neque per illud recedetur à consuetudine vniuersali.

5 TERTIA CONCLVSIO. Probabile est, Clericos primæ tonsuræ teneri ad psalmum, Miserere, saltem sub peccato veniali. *Primo*, quia videtur esse consuetudo generalis. *Secundo*, quia prælati vbique imponunt. Contraria tamen sententia videtur verior. *Primo*, quia sæpe fit, vt pueri accipiant tonsuram, quos Ecclesia non videtur velle obligare sub peccato. *Secundo*, quia plerique non agnoscunt hanc vllam huiusmodi obligationem, nec DD. aut Confessarij eam vrgere solent. *Tertio*, quia etsi consuetudo sit, vt dicatur Miserere: non tamen est per modum legis obligantis sed consilij & ex decoro.

6 DICES. Lege naturali tenentur amplius orare quam laici. Tum quia cultui diuino sunt addicti: tum quia fruuntur priuilegio clericali, ergo ita tenentur ad aliquid determinatum. Respondeo multi DD. ita sentire, inter quos Paludanus in 4. *dist. 9. quæst. 1. & Nauarr. c. 7. de ora. num. 14.* quorum sententia est probabilis. Sotus tamen quem sequuntur, non vult eos tenere aliquo præcepto, sed solum ex decentia, quæ non obligat ad vllum peccatum: non enim vt natura dictat id esse obligans, sed solum decens esse, vt id faciant.

Quæst. II. An omnes beneficiati teneantur ad horas canonicas.

1 PRIMA CONCLVSIO. Obligantur communiter titulo beneficij. Est communis, & patet ex c. *Quia per frequentem, de offic. ord. in 6.* & ex *Conc. Later. sub. Innoc. X. sess. 9.* Ratio est, quia iure naturæ quilibet tenetur ad officium propter quod beneficium datur.

2 SECUNDA CONCLVSIO. Hæc obligatio non incipit à tempore præsentationis, vel electionis, quia tum nondum habent dominium, vel ius in re. Quæstio est, an incipiat ab eo tempore, quo fit collatio & acceptatio beneficij. Affirmat Nauarr. *c. 7. de ora.*

Nam hic metus in adolescente est iustus & grauis. Vnde sicut excusat à voto, ita etiam ab obligatione precum canonicarum. Debet tamen huiusmodi adolescens, vt excusetur, habere animum resignandi quamprimum commodè potuerit, & restituendi fructus perceptos, non tamen amplius quam ad ipsum peruenerit. Imo si pater nomine filij perceperit, vt fere solet, non videtur hic filius magis obligandus ad restitutionem, quam ceteri filij, quos pater bonis suis aluit.

7. QVAERES *quarto*, An excusentur qui possident beneficium litigiosum, aut habent fructus sequestratos? Respond. Non excusantur, si probabile est ipsos in lite fore superiores, & fructus suos obtenturos.

8. QVAERES *quinto*. An excusentur qui adeo nihil recipiunt, quod non resideant, cum tamen possint? Resp. non, quia per ipsos stat, quod non percipiant.

Quaest. 12. *An omnes Religiosi obligentur?*

1. PRIMA CONCLVSIO. Certum est omnes & solos Religiosos ad chorum professos, etiamsi nondum ordinati sint, obligari. Quaestio est, quo iure obligentur. Non enim Canonico iure scripto, cum nullus canon de ea re extet, vt ait Caiet. Nec iure naturali, quia non pertinet ad essentiam Religionis. Nec ex vi voti, aut professionis, quia se ad hoc non astringunt. Nec ratione eleemosynarum quibus viuunt, quia non dantur cum hoc onere. Nec ratione fundationis, quia si sic aliqua esset fundatio, ea Conuentum obligat, non singulos. Resp. solum videntur teneri ex praecepto Regulae, vel certè consuetudine vbique recepta, quae vim legis habeat.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Nouitij tamen eorum nō obligantur. Ratio est, quia nondum firmiter diuino obsequio sunt mancipati. QVAERES An teneatur Monachus fugitiuus, vel eiectus, cum à Monasterio non alitur? Affirmat *Nau. num.* 40. quia potest redire. Resp.

Si

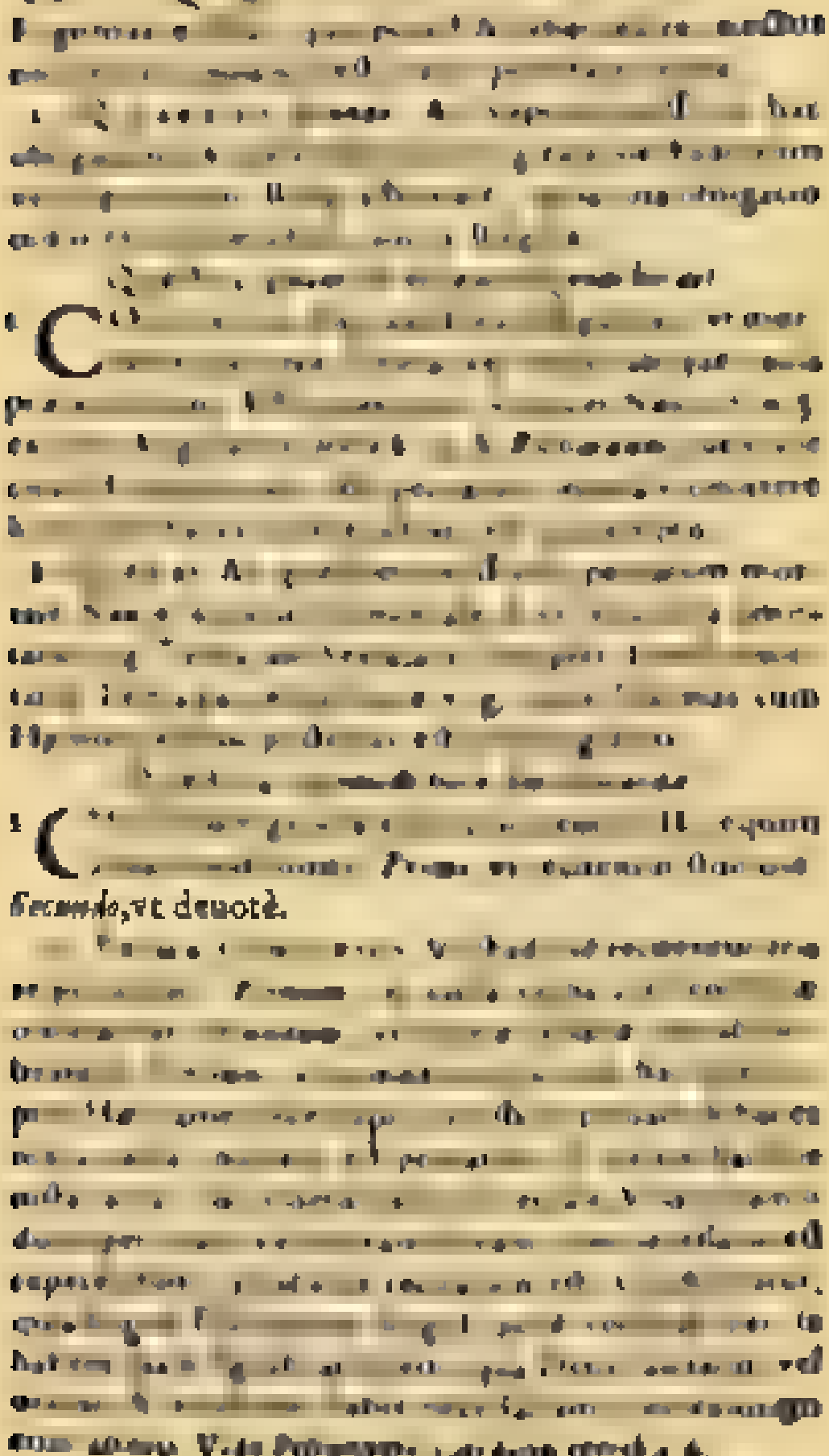

secundo, et devotè.

1. DICES. Quando eſt magna intermiſſio, tum priora & poſteriora non efficiunt vnam orationem, aut vnum officium diuinum, ac proinde ex illis partibus non conſtituitur officium Primæ, vel Tertiæ. Ob hoc argumentum Nauar. *de Oratione* c. 16 nu. 75 putat eſſe peccatum mortale, niſi hæc cum animo repetendi priora. Reſpondeo ex omnibus horis conſtituitur vnum officium, & quaſi vna longa oratio, non obſtante interruptione, ita ex aliquibus Pſalmis conſtituitur vna pars officij, v. g. Completorium etiamſi interueniat aliqua intermiſſio: non enim de ſubſtantia totius officij, aut alicuius partis eſt, vt omnes Pſalmi & preces continuentur.

4. SECUNDA CONCLVSIO. Vt horæ canonicæ recitentur deuotè duo requiruntur, attentio & reuerentia: ſola enim attentio non ſufficit cum enim oratio ſit actus religionis, neceſſariò requirit reuerentiam erga Deum. Vnde aliud eſt orare, aliud attentè aliquid legere.

Queſt. 15. *De ſingulis quibuſdam circumſtantijs?*

1. HIc tria quæri poſſunt. *Primo*, quo tempore legendæ ſunt horæ. *Secundo*, An liceat mutare ordinem in horis legendis. *Tertio* An liceat mutare totum officium, v. g. legere officium de feria, quando eſſet legendum de feſto.

2. PRIMA CONCLVSIO. Quod ad tempus attinet, in officio pub. obſeruanda eſt conſuetudo recepta. In priuato, etſi laudabile ſit, vt hæc horæ ſuis temporibus & interuallis recitentur, tamen ad vitandum peccatum mortale ſufficit, vt recitentur eo interuallo, quod eſt inter medium noctis præcedentis & ſequentis. quo enim interea tempore horas recitauerit, ſiue initio, ſiue in medio, ſiue in fine, ſatisfacit ſubſtantiæ præcepti.

3. NOTA *primo* Ex conſuetudine licitum eſſe recitare matutinum & laudes prius ad veſperam, vt *Couar. Nauar. & alij docent*. Imo etiam ante Solis occaſum, vt

[illegible]

4 Nota [illegible] non posse [illegible] [illegible] est [illegible] esse [illegible]

5 Nota [illegible] non esse peccatum mortale [illegible]

6 Secunda Conclusio. Non est peccatum mortale [illegible]

7 Tertia Conclusio. [illegible] non est peccatum mortale, [illegible] vel circumstantiam [illegible],

quæ non est [illegible] Itaque [illegible] præcepta [illegible] quæcunque [illegible] Deum [illegible] [illegible] primario [illegible] proprio [illegible] non [illegible] reperire [illegible] Spiritus [illegible] tamen est [illegible] proprium [illegible], & [illegible]

QVÆSTIO LXXXIV

De Adoratione.

HActenus egit D. Thomas de interioribus actibus religionis, qui sunt devotio & oratio. Nunc sequuntur exteriores, inter quos primum locum obtinet Adoratio.

1. Prima Conclusio. Nomen Adorationis sumitur in hac quæstione tripliciter. *Primo*, generatim pro quacunque honoris seu venerationis [illegible] quæ [illegible] exhibetur propter aliquam excellentiam, sive [illegible] sit Deus, sive Angelus, sive homo. Nam Gen. 18. 19. Abraham & Loth dicuntur adorasse Angelos. & 3. Reg. 1. Bethsabee & Nathan adorasse Regem, & Act. 10. [illegible] adorasse Petrum. *Secundo*, [illegible] pro quocunque actu religionis [illegible] Deo [illegible] Deum adorare [illegible] Deo debitus. *Tertio*, [illegible] actu externo [illegible] quo Deum [illegible] adoramus, id est, per genuflexionem, capitis aperitionem, inclinationem, ut Matth. [illegible] [illegible] Hoc modo hic sumitur [illegible] Adoratio est exterior actus religionis, quo per [illegible] corporis gestum protestamur nostram [illegible] erga Deum, ut erga summum omnium bonum.

3. Secunda Conclusio. Omnis externa adoratio (ô secundum se spectatam) est adaptabiliter & [illegible]

tam creaturis, quam Deo exhiberi. Nam genuflexio & totius corporis in terram prostratio, quæ summæ videntur adorationes, etiam hominibus exhiberi solet, vt ex Scriptura patet, *Gen.* 50. v. 18. & 3. *Reg.* 1. v. 16. & *Act.* 10. v. 25. Itaque à sola intentione pendet, quod per cultum hunc externum ista vel illa honoris species deferatur. Si enim externâ illa submissione nota intendas te alteri submittere tanquam Deo, & testari eius diuinitatem, erit cultus latriæ: si vt amico Dei, erit duliæ: si vt viro sapienti aut potenti, erit obseruantiæ politicæ. Vnde idem actus externus quatenus successiuè potest procedere à diuersa intentione, potest successiuè esse actus latriæ, duliæ, & obseruantiæ politicæ.

QVÆSTIO LXXXV.

De Sacrificio.

SACRIFICIVM & Adoratio in eo conueniunt, quod sunt actus externi religionis, quibus Deus colitur. Differunt, quod in Adoratione defertur Deo cultus per gestum corporis, in sacrificio, per rem externam. Porrò de sacrificio potest dupliciter institui, *Primo*, generatim, quid sit, ac sit vnum & quotuplex, *secundo*, speciatim An missa sit sacrificium. Priori modo hic procedimus. Nam de missa agendum est in 3. *parte de Eucharistia.*

Quæst. 1. *Quid sit sacrificium propriè dictum?*

1. HÆretici docent, sacrificium nihil aliud esse quàm quodlibet opus bonum, quod Deo placet vel certè opus bonum quod fit ad honorem & cultum Dei vel quamlibet oblationem Deo factam

2. PRIMA CONCLVSIO. Non omne opus bonum est sacrificium propriè dictum. Probatur *primo*, quia apud omnes gentes sacrificium est aliquod opus speciale, quo Deus colitur, distinctum ab aliis piis operibus. *Secundo*, quia ad sacrificium requiritur Sacerdos & altare, vt paulo post probabo. At multa opera bona fiunt ab

[illegible]

1 [illegible]

c. 13.

4 Secunda [illegible]

5 Dicit Augustinus [illegible]
cap. 6. Sacrificium verum est, [illegible]

quod agitur vt sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus.

Resp. Augustinus accipit nomen sacrificij, pro omni opere quo assequimur finem, seu essentiam sacrificij, quod est adhærere & placere Deo. Vocat autem tale opus sacrificium verum, vt distinguatur ab externo sacrificio ceremoniali, non quod perfectiorem rationem sacrificij habeat, sed quia effectum sacrificij perfectius præstat. Melius enim placat Deum, quam sacrificium externum tantum. Hanc esse mentem Augustini, patet ex c. præced. neque nouus aut insulcatus est hic modus loquendi. Nam sæpè aliquid dicitur verè tale quod tamen propriè tale non est, vt *Ioan.* 15. v. 1. *Ego sum vitis vera, vos palmites*, quia scilicet mysticè præstabat ea excellentes, quæ vitis sunt, sic tyrannus dicitur verus leo: & abstinere à peccatis, dicitur verum ieiunium.

6 Tertia Conclusio. Nec omnis oblatio Deo facta est propriè sacrificium. Probatur *Primo*, quia Scriptura passim distinguit oblationes à sacrificiis, vt *Psal.* 50. v. 21. *Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta*, & *Ps.* 39. v. 7. *Sacrificium & oblationem noluisti*. *Secundo*, quia multa in Scripturis dicuntur offerri, quæ tamen non possunt dici sacrificia, vt primogenita, primitiæ variarum frugum, aurum, argentum, lapides pretiosi, byssus. Vide *Exod.* 25. & 35. Ergo sacrificia differunt ab oblationibus. *Tertio*, quia in sacrificio debet fieri aliqua mutatio rei oblatæ vel significatæ, vt iam ostendam, non autem in oblatione.

7 Quarta Conclusio. Ad sacrificium perfectum & propriè dictum quinque requiruntur ex communi sententia. *Primo* ex parte ministri requiritur vt sit Sacerdos, vt patet *Hebr.* 7. v. 2. Vnde Ozias Rex cum non esset Sacerdos & sacrificium offerre vellet, à Deo punitus est 2. *Par.* 26. v. 18. *Secundo*, ex parte materiæ requiritur vt sit aliqua res sensibilis quæ offeratur, vt pu-

Ouis, capra, Hædus, Bos, vitulus, Columba, Passer, Turtur. Res autem solidæ erant Panis, simila, sal, thus, manipulus spicarum virentium, & tostum vt patet *Leuit.* 2 & 6. Liquidæ erant lac, vinum, oleum, aqua.

3. SECVNDA CONDITIO. Ratione formæ & finis diuidunt in Holocaustum, quod totum consumebatur ad honorem Dei ideoque erat Sacrificium perfectissimum. Sacrificium pro peccato partim cremabatur, partim edebat in vsum sacerdotum. solebat autem offerri pro peccatis quibuscunque externis, vt pro peccatis contra legem per ignorantiam circa cæremonias, *Leuit.* 4 & 5 Item pro furto, perjurio, & calumnia. *Leuit.* 6 7 Hostia pacifica partim cremabatur, partim edebatur, tum a sacerdotibus, tum ab offerentibus. solebat offerri vel in gratiarum actionem pro beneficijs acceptis & tunc eodem die comedi debebat vel ad nova beneficia impetranda & tunc offerri poterat eius consumptio in diem posterum, non tamen vltra.

4. TERTIA CONDITIO. Ratione finis diuidebatur in Latreuticum, Eucharisticum, impetratorium, & propitiatorium, quæ diuisio parum differt a præcedentibus. *Latreuticum* dicitur quod totum fit ad Deum colendum, testandum eius præsentiam, & nostram seruitutem. Hoc potissimum fit holocausto. *Eucharisticum* dicitur, quod fit in gratiarum actionem pro acceptis beneficijs. *Impetratorium* pro beneficijs accipiendis. Vtrumque in lege vetere dicebatur hostia pacifica. *Propitiatorium* quod offertur pro peccatis & pro peccatorum pœnis ac flagellis auertendis. Idem est quod hostia pro peccato.

quæst. 3. *An hoc tempore liceat offerre agnum vel vitulum.*

1 RAtio dubij eſt, quia offerre ſacrificium eſt legis naturalis (ita D. Thom. art 1.) ergo omni tempore actum eſt. Nota nos loqui poſſe vel de Iudæo, vel de Chriſtiano, vel de gentili.

2 PRIMA CONCLVSIO. Si hoc tempore Iudæi offerrent huiuſmodi ſacrificia, eſſet ſuperſtitioſum. Ratio eſt, quia Iudæi offerunt ſacrificia, vt in veteri lege ſunt inſtituta à Deo, ſed ibi ſunt inſtituta tanquam ſigna Chriſti venturi: ergo hoc modo non licet illa offerre, quia Chriſtus iam venit.

3 SECVNDA CONCLVSIO. Eſſet etiam ſuperſtitioſum, ſi Chriſtiani offerrent tale ſacrificium. Ratio eſt, quia in Eccleſia Chriſti eſt tantum vnum ſacrificium proprie dictum, quod omnibus veteribus ſacrificijs ſucceſſit, & omnium virtutem eminenter in ſe continet, cum ſit infinitæ dignitatis: ergo ſuperſtitioſum eſſet velle aliud addere. Hinc in quadam collecta Eccleſiæ dicitur: *Deus qui legalium differentiam hoſtiarum vnius ſanctiſq; perfectione ſanctiſti.* Vide *Auguſt.* li. 18. cap. vlt.

4. TERTIA CONCLVSIO. Probabile tamen eſt non fore ſuperſtitionem apud Ethnicos Chriſti legem ignorantes, ſi illorum ſacerdotes vero Deo offerant huiuſmodi ſacrificium, vt colligitur ex *Auguſt.* quæſt. 49. quæſt. 3. Ratio eſt, quia offerre ſacrificium eſt legis naturæ, vt dixi ex D. Thom. ergo lumen naturæ vel obligat, vel ſuadet Ethnicos, vt offerant Deo ſacrificium. Atqui non apparet vlla conuenientior ratio offerendi, quam ſi offerant aliquid ex animalibus: ergo.

5. QVÆRES. Vnde gentiles habeant ſuos Sacerdotes? Reſpondeo. Ex electione & deſignatione Reipublicæ. Nam ſicut perfecta Reſpub. iure naturæ ha-

hoc authoritatem suis Pastoribus principem in rebus politicis: ita etiam in rebus ad salutem animarum pertinentibus.

QVÆSTIO LXXXVI.

De abstinentiis & ieiuniis.

1. PRIMA CONCLVSIO. [illegible] obligamur [illegible] quæ Deo & [illegible] [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] Nomine autem [illegible] fructus [illegible] & [illegible] Deo [illegible]

2. SECVNDA CONCLVSIO. [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quos hos [illegible] possint esse abolitum.

QVÆSTIO LXXXVII.

De Decimis.

Quæst. 1. *An Christiani teneantur soluere Decimas, & quo iure.*

1. VVicleff docuit *Primo*, Decimas non esse [illegible] [illegible] debitas, sed esse meras eleemosynas. *Secundo* populum ad libitum posse & debere eas negare [illegible] propter [illegible] peccata. Ita refert *Thom. Wald. l. 2. doctr. fid. antiq. cap. 64. & 65.*

2. PRIMA CONCLVSIO. Fide tenendum est decimas non esse eleemosynas, sed [illegible] debitas [illegible] propter [illegible] [illegible]. Vnde [illegible] Vvicleff [illegible] est in Conc. *Constant. sess. 8.* Ratio est, quia constat ex Scriptura, [illegible], quod populo

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Terræ, quæ habebant vxores & liberos alendos. Hæ enim non habent locum. *Primæ*, quæ Sacerdotes vti ſunt ſo pars populi Chriſtiani *ſecundæ*, quæ ſeruiti ſuas poſſeſſiones hereditarias, vt dictum. *Tertiæ*, quæ non habent vxores & liberos alendos videtur ergo Eccleſia exceſſiſſe iuſtum modum in aſſignanda hac quota.

2. CONCLVSIO. Eccleſia iuſtiſſimis rationibus ad hanc partem vendendam mota fuit. *Prima*, quia Deus illam induxit in veteri teſtamento. *Secunda*, quia ſynagoga mutata fuit in Eccleſiam. *Tertia*, quia non ſolū ſacerdotes, ſed omnes alij miniſtri Eccleſiæ debent ab populo. *Quarta*, quia hi omnes non ſolum ſeipſos, ſed etiam pauperes, & orphanos, & viduas debent alere. *Quinta*, quia dignores quam miniſtri veteris legis, & ideo pluribus egent ad dignitatem ſuſtinendam in populo ruendam. *Sexta*, quia plus laborant, & habent grauiores functiones. *Septima*, opus eſt illis magna eruditione, ad quam comparandam requiruntur magni ſumptus. *Octaua*, in veteri lege tantum erat vnum templum & bene inſtructum in nouis ſunt innumerabilia, quæ ſingula debent inſtrui & conſeruari. *Nona*, in veteri lege erant pauca ſacrificia, quibus ſacerdotes potiebantur, in nouis non ſunt. *Decima*, Deus hanc quotam videtur approbare ſeruitutem concedendo ſolentibus ſeruitutem non ſolentibus, vt notatur *Magiſt. l. 30. hum. 48 & ſeqq. 119 de tempore.*

Quæſt. 3. *An pro bonis rebus ſoluenda ſint decimæ?*

1. PRIMA CONCLVSIO. In veteri lege ſoluebantur decimæ non ex omnibus rebus, ſed tantum ex frugibus, & pomis arborum, & animalibus, quæ tranſeunt ſub virga paſtoris, vt habetur *Leuit. vlt.*

2. SECVNDA CONCLVSIO. In nouo lege, ſi ex ſcripturis ſpectemus, ſoluendæ ſunt decimæ ex omnibus rebus, ſiue ex frugibus earum tantum, quæ quodammodo

dummodo nobis fructuosa sint: vt agrorum, arborum, animalium, domorum elocatarum, molendinorum, piscinarum, aucupiorum, omniumque negotiorum lucrosorum. Patet ex c. *Non est*, & c. *Ex transmissa*, & c. *Pastoralis de decim.* & ex *Aug. serm.* 219. Hinc colligitur triplices decimas, nempe prædiales ex agris prouenientes, personales ex negotiatione, artificio, militia, [illegible] & mixtas ex animalibus quorum fructus partim ex hominum industria, partim ex prædijs proueniunt.

3. TERTIA CONCLVSIO. Si autem spectemus consuetudinem, multis in locis non sunt in vsu nisi prædiales ex prouentibus, & quædam mixtæ. Nam reliquæ per consuetudinem & tacitam consensionem Ecclesiæ abrogatæ sunt. Vnde semper spectari debet, quæ sit cuiusque loci consuetudo.

4. QVÆRES *primo*. Cur Ecclesia voluerit dari decimas ex omnibus rebus, cum in veteri lege tantum fuerit decima ex fructibus, & quibusdam animalibus. Resp. Quia in veteri lege tribus Leui familiæ habebant terras agrorum, ex quibus possent soluere decimas, & ideo non erat necesse [illegible] personales. At in noua lege multæ [illegible], imo multæ vrbes & Respub. quæ agris carent, & ideo necesse fuit ijs temporibus decimas personales, alioqui nihil certi habuissent neque potuissent alere clericos.

5. QVÆRES *secundo*. An Ecclesia habeat dominium decimarum ante separationem? Negat Glossa in c. *Tua nobis de decim.* & c. *Ad audientiam* 16. *quæst.* 1. & [illegible] decimas peti per Ecclesiam conditione ex canone vel officio iudicis, non vero a rei vindicatione. Conditio autem ex canone est actio personalis, vt patet [illegible] §. *si neque*. Contrarium docet Panormitanus in c. *Tua nobis*, *de decim.* & c. *Commissum*, docens nempe Ecclesiam habere dominium decimarum etiam antequam sint collectæ, atque probat tribus argumentis. Primo,

quia Deus sibi [illegible] decimas & primitias esse suas, c. *Tamen* [illegible]. At [illegible] totum, reducat dominium. *Secundo*, quia Ecclesia [illegible] posse decimas [illegible] modo [illegible] 16. q. [illegible] 1. Sed [illegible] o datus dominio in rem [illegible] *l.* in *rem* §. *de rei vindicat.* *Tertio*, quia [illegible] fructuum non [illegible] pone [illegible] Nam Ecclesia semper posset [illegible] pos[illegible] [illegible] c. *Pastoralis de decim.* A quibus non posset ille [illegible] casu, quam quia Ecclesia habet dominium decimae partis [illegible]. Hinc [illegible] Panorm. Ecclesiam duplici actione posse decimas petere: *Primo*, conditione ex canone, id est, quia per canones impositum est [illegible] & debitum [illegible] *Secundo*, rei vindicatione, quae est actio in rem, & competens domino, *l.* *In rem* §. *de rei vindicatione*.

Quaest. 4. Quomodo solvendae sint Decimae?

1. **Prima Conclusio.** Debent solui integrè, & sine diminutione, c. *[illegible]*, & c. *Tua nobis, de decim.* Unde qui [illegible] Ecclesiam in parte [illegible], [illegible] mortaliter contra [illegible], & [illegible] [illegible], ut patet ex [illegible].

2. **Secunda Conclusio.** Decimae debent deduci ex fructibus integris, [illegible] quam [illegible] deducantur expensae, vel tributa, vel [illegible], [illegible] debita, c. [illegible], & c. *Tua nobis de decimis.* Ratio est, quia decimae [illegible] in recognitionem & protestationem [illegible] generalis, [illegible] hoc dominium [illegible] omnia [illegible], & [illegible] fructus [illegible], ergo [illegible] domino debet [illegible] qui [illegible] & ex omnibus fructibus [illegible]. Hinc sequitur, si tributum, vel [illegible], [illegible] alia debita [illegible] deducta & soluta sunt, Ecclesia [illegible] posse agere vel in dominum fructuum, qui [illegible] deduxit, vel in eum, qui [illegible] accepit, compellendo illum per censuras, ut decimam [illegible] acceptam

[illegible] Simili modo non [illegible] ... [illegible] quando [illegible] ... quod remanet [illegible] ... [illegible]

Quæst. [illegible]. Quando soluendæ sint decimæ?

1 P[illegible]

2 S[illegible] ... Ratio est, [illegible] ... principio [illegible].

QVÆSTIO LXXXVIII

De Voto

Quæst. 1. Quid sit votum.

1 PRIMA CONCLVSIO. Votum est *promissio Deo facta*, vt communiter definiunt Theologi. Vnde patet omne votum esse promissionem, non contra. Nam promissio, quæ fit hominibus, non dicitur votum, sed ea tantum quæ fit Deo.

2 SECVNDA CONCLVSIO. Vt promissio sit valida, 5 requiruntur. *Primum*, vt sit deliberata. *Secundum*, vt libera. *Tertium*, vt fiat cum intentione se obligandi. *Quartum*, vt sit de re grata promissario. *Quintum*, vt promissor possit se obligare. *Primo*, debet esse deliberata, non quod opus sit longa mentis agitatione, sed quia requiritur perfecta quædam animaduersio eius quod agit. Ratio est, quia promissio est quædam lex & onus, quod sibi quis sponte imponit. Nemo autem censetur sibi aliquod onus velle imponere, nisi plene aduertat quid agat. *Secundo* debet esse libera seu spontanea, id est, nec metu nec dolo iniuste extorta, nec ex errore facta. Vnde votum metu graui vel dolo solo extortum est irritum, vt patet ex cap. *Perlatum*, & c. *Abbas de eis quæ vi.* *Tertio*, debet fieri cum intentione se obligandi: actus enim ex intentione non operantur vltra intentionem, cum ab ea omnem vim suam habeant. Vnde sicut lex principis non habet vim nisi ex intentione eius: ita promissio, quæ est lex quædam priuata, non habet vim nisi ex intentione promittentis. *Quarto*, requiritur vt res promissa sit grata promissario: promittere enim quod displicet, non est promittere, sed minari. *Quinto*, requiritur, vt promissor possit se obligare: quidam enim per leges non possunt se voto aut promissione obligare, aut saltem non ita valide, quin possit in irritum reuocari.

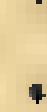

[illegible]

3 Tertia Conclusio. Dividitur [illegible] in simplex & solemne. [illegible] quod [illegible] Ita habentur [illegible] [illegible]

4 Quarta Conclusio. Dividitur [illegible] in votum expressum & [illegible] expressum est quod [illegible] ordinis sacri.

5 Quinta Conclusio. Dividitur [illegible] Personale est quo [illegible]

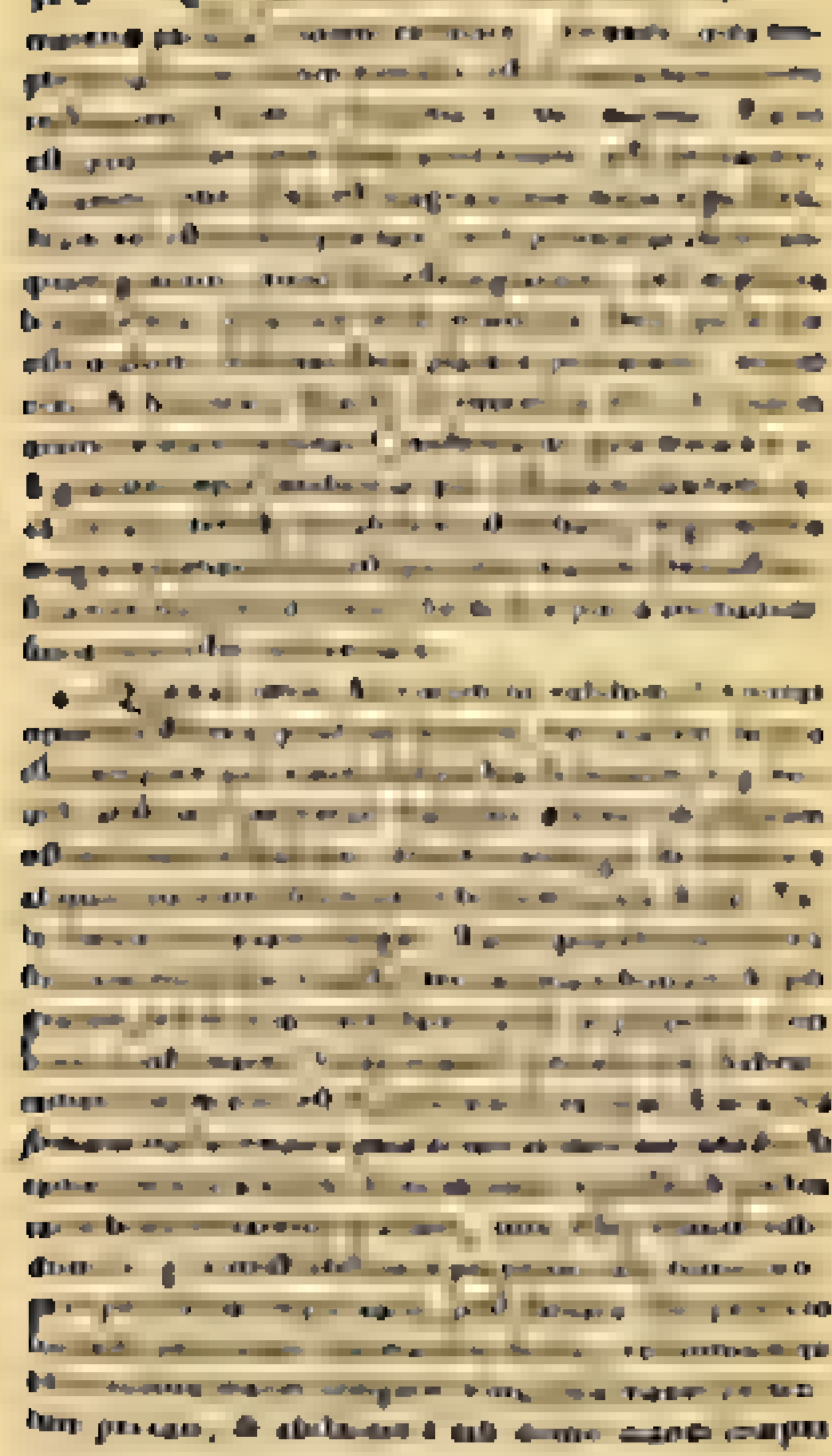

bonum, & Deo gratum. Nec refert, quod alterius speciei bonitatem accipiat, quia vouetur absolutè quatenus Deo gratum est: non autem præcisè quatenus homini vel illius speciei bonitatem obtinet.

5 QUARES quæres. An votum sit validum, si vouens iuret matrimonium? Resp. *primo*, Si absolutè id vouens, non est validum, vt patet ex tertia conditione supra assignata. Nam melius est non iurare, quam iurare matrimonium. Resp. *secundo*, si autem vouens iurat matrimonium, cum hac paupercula propter Deum, supposita matrimonij constanti voluntate, tunc validum est votum, quia perseuerante tali voluntate melius est hanc ducere, quam aliam, si tamen eam voluntatem deponat, de iure obligatur voto, quia absolutè melius est nullam ducere. Sed difficultas est de eo qui non potest se continere, & ideo vouet matrimonium ad vitandam fornicationem. Nam aliqui affirmant, tale votum esse validum, vt *Caietan. 2. 2. & Nauarr.* 12. num. 44. Resp. Non est validum absolute, ita vt non possit irritum reddi: sed bonum ex suppositione, nempe supposito quod ipse nolit alia remedia contra carnis tentationem adhibere: tamdiu enim obligabitur ex voto ad matrimonium suscipiendum. Quod si postea potentem illam euacuet, & alia remedia capiat, & velit, iam cessabit illius voti obligatio, quia iam est melius non ducere, quam ducere vxorem.

6 QUARES quæres. An votum sit validum, si vouens se non amplius vouturum? Resp. verum est propter rationem assignatam. Nam absolute melius est vouere, quam non vouere, si tamen aliquis peior sit ad vouendum, si validè vouere poterit, si in posterum non vouerum cum se prius cum viro prudente communicata. Melius enim est, præterea tali homini vouere ex matura deliberatione cum viro prudente, quã vouere absq; huiusmodi deliberatione. Vnde hoc ipsũ potest

tutis: quamuis illud sit liberalitatis, hoc fidelitatis: tamen promittere Deo & soluere promissa pertinent ad eandem virtutem Religionis. Nam vtroque actu Deum honoramus, & bonorum nostrorum authorem profitemur, quamuis vouere sit voluntatis, soluere necessitatis. Ad rationem tertij contra Resp. falsum esse quod assumitur, vt ex dictis patet, neque Apost. ad Coloss. reprehendit cultum voluntarium simpliciter, sed eum qui ab inuentione humana constat, quod potest fieri dupliciter. Primo, si deferatur numini falso, & ab hominibus inuento, qualis est cultus Angelorum, quem Platonici, & Simon Magus describebant, quo de re agit Apost. vt plerique interpretantur. Secundo, si exhibeatur vero Deo, sed cum falsa opinione: vt si quis abstineat a cibis quod putet eos esse immundos, vel ponat vim in aliqua re, vel circumstantia, in qua non est ponenda, vt in numero, habitu, in colore.

Quaest. 6. *An melius sit facere aliquid ex voto, quam sine voto?*

CONCLVSIO. Facere aliquid ex voto non solum bonum est, & laudabile, sed etiam melius est, quam facere idem absque voto. Probatur *primo*, quia Scriptura hortatur ad vouendum, quod non faceret, nisi opus factum ex voto esset Deo gratius. *Secundo*, quia quando opus, quod alias ex se bonum est, fit ex voto, tunc habet duplicem bonitatem: vnam ex se & ex sua specie, alteram ex affectu religionis. *Tertio*, quia qui vouet & votum soluit non solum offert Deo bonum opus, sed etiam boni operis facultatem. Nam priuat se facultate aliter omittendi. Vnde similis est illi, qui donat non solum fructus arboris, sed etiam ipsam arborem, vt ait *Anselm. l. de similitudinibus c.* 84. Qui autem solum opus praestat absque voto non dat Deo operis sui facultatem. *Quarto*, qui facit ex voto, operatur ex proposito firmiori & magis immutabili: hoc autem est melius. *Vide D. Thom. a. 6.*

2 Obiicies primo: Quod fit ex necessitate, est minus Deo gratum quam quod fit libere: sed quod fit ex voto, fit ex necessitate: ergo quod fit ex voto, est minus Deo gratum quam quod fit sine voto. Maior patet ex illo 2. Cor. 9. v. 7. *Non ex tristitia aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Minor probatur, quia votum inducit vinculum. Unde Apost. 1. Cor. 7. v. 35. votum laqueum vocat, ait: *Hoc ad utilitatem vestram dico, non ut vobis laqueum iniiciam:* q. d. hortor ad continentiam, non ad votum, ne sit vobis in laqueum. Respondeo tribus modis potest aliquid fieri ex necessitate. *Primo*, quia fit ex [illegible] determinatione ad unum, ut [illegible]. *Secundo*, quia fit ex aliqua coactione, ut est, repugnante voluntate. *Tertio*, cum fit ex obligatione. Sic ea procedunt ex praecepto, sive ex voto. [illegible] Maior ergo propositio vera est de necessitate coactionis, de qua loquitur Apost. Ad minorem Respondeo votum non vocari laqueum, sed [illegible] [illegible].

3 Obiicies secundo: Melius est donare quid gratis, quam ex obligatione: ergo melius est facere sine voto. Respondeo: Antecedens potest esse verum respectu hominum, non tamen respectu Dei. Nam hominibus gratius est [illegible] quod donatur gratis, quia tunc videntur aliquid lucrari. At Deo non est semper gratius, quia non quaerit lucrum ex nostris operibus, sed id semper est ei gratius, quod fit ex pluribus, vel melioribus virtutibus.

Q. 4. *An votum unius possit obligare alterum?*

QUaestio est an votum parentis possit obligare filium, aut votum testatoris haeredem, aut [illegible] successorem. Supponendum aliud esse votum personale, aliud reale, aliud mixtum.

2. Prima Conclusio. Si votum sit personale non obligat nisi personam. Tale est votum [illegible] peregrinationis,

& sic liberaremur.

fundamentum.

[illegible] partium [illegible] obligationem, quæ [illegible] Deo [illegible] obligationem [illegible] Deo debitam.

4 Tertia [illegible] Si [illegible] partem, [illegible]

5 Quarta [illegible] Quo [illegible]

Quæst. 8. Quo modo possit quis solui, aut liberari à voto.

Conclusio. [illegible] vel [illegible] Quarto, [illegible] Quarto [illegible] à voto. [illegible]

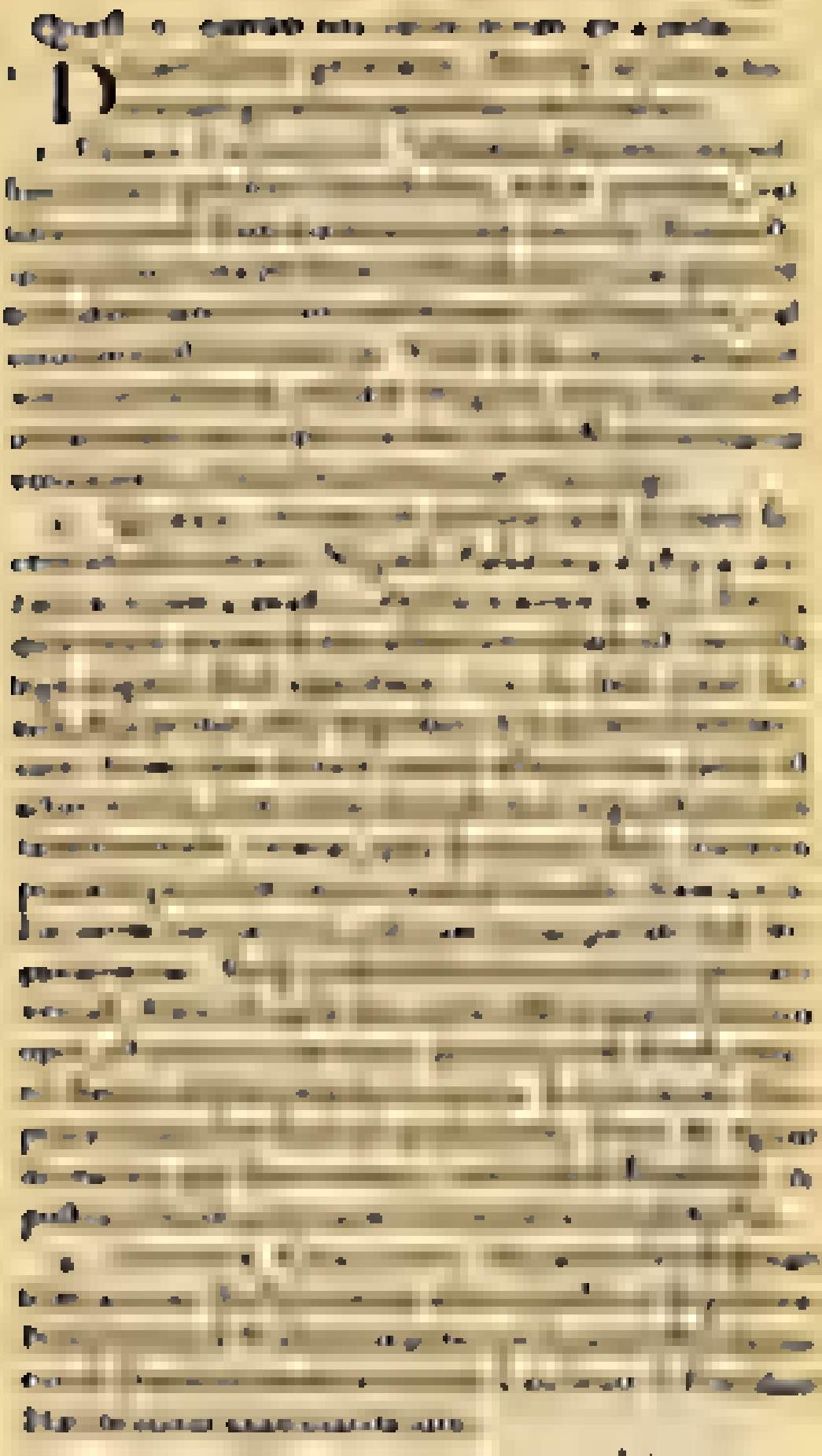

5 Quæres primo An omnia vota Religiosorum possint irritari à Superiore. Suppono Religiosos posse licitè valide & meritoriè vouere, nempe ea quæ Regulæ, vel superioris præcepto non repugnant, quia vouere per se est opus consilij, & alias non est religiosis prohibitum. Vnde obligantur etiam antequam Superior consentiat, aut cognoscat, ut docet Palud. in 4 d. 38. q. 4. a. 1. Sylu. verbum 3. q. 1. Caiet. a. 8. Sotus l. 7. de iust. q. 3. a. 1. Nauar. c. 12. n. 67. & plerique alij.

6 Dices primo c. Monacho 20 q. 4. dicitur Monacho non licet vouere sine consensu Abbatis sui, si autem vouerit, frangendum erit. Confirmatur, quia Monachus non habet propriam voluntatem, sed eam transtulit in Abbatem. Ob hoc argumentum aliqui putant Monachum non posse vouere sine Abbatis consensu, & ante illius consensum votum non habere vim, ut Richard. in 4 d. 38. circa 4. principale quæst. 1. Maior ibid. q. 4. Ang. v. votum 2. n. 3. Resp. canonem illum esse dubiæ authoritatis. Non enim est alicuius Pontificis, aut Concilij, neque est Basilij M. fect. Gratianus id innuit, quia in toto Basilio non est nomen Abbatis. Dici tamen potest cum Glossa c. illud intelligēdum esse de voto abstinentiæ, quo scandalizantur cæteri. Ad confirmationem Resp. Monachum non ita transtulisse voluntatem suam in superiorem, quin in multis, quæ superior non prohibuit sui sit arbitrij.

7 His positis, communior sententia est, omnia vota Religiosorum irritari posse à prælato, præter votum arctioris Religionis. Ita Ang. Syl. sotus, Nau. & colligitur ex D. Thom. a. 8. ad 3. vbi docet nullum votum Religiosi esse firmum, nisi de consensu Prælati. Ratio est, quia voluntas Religiosorum debet esse perfectè & dependens à voluntate Superioris, in omnibus, quæ ad vitæ directionem spectant: ergo etiam in nouis obligationibus suscipiendis. Hæc tamen ratio non videtur firma,

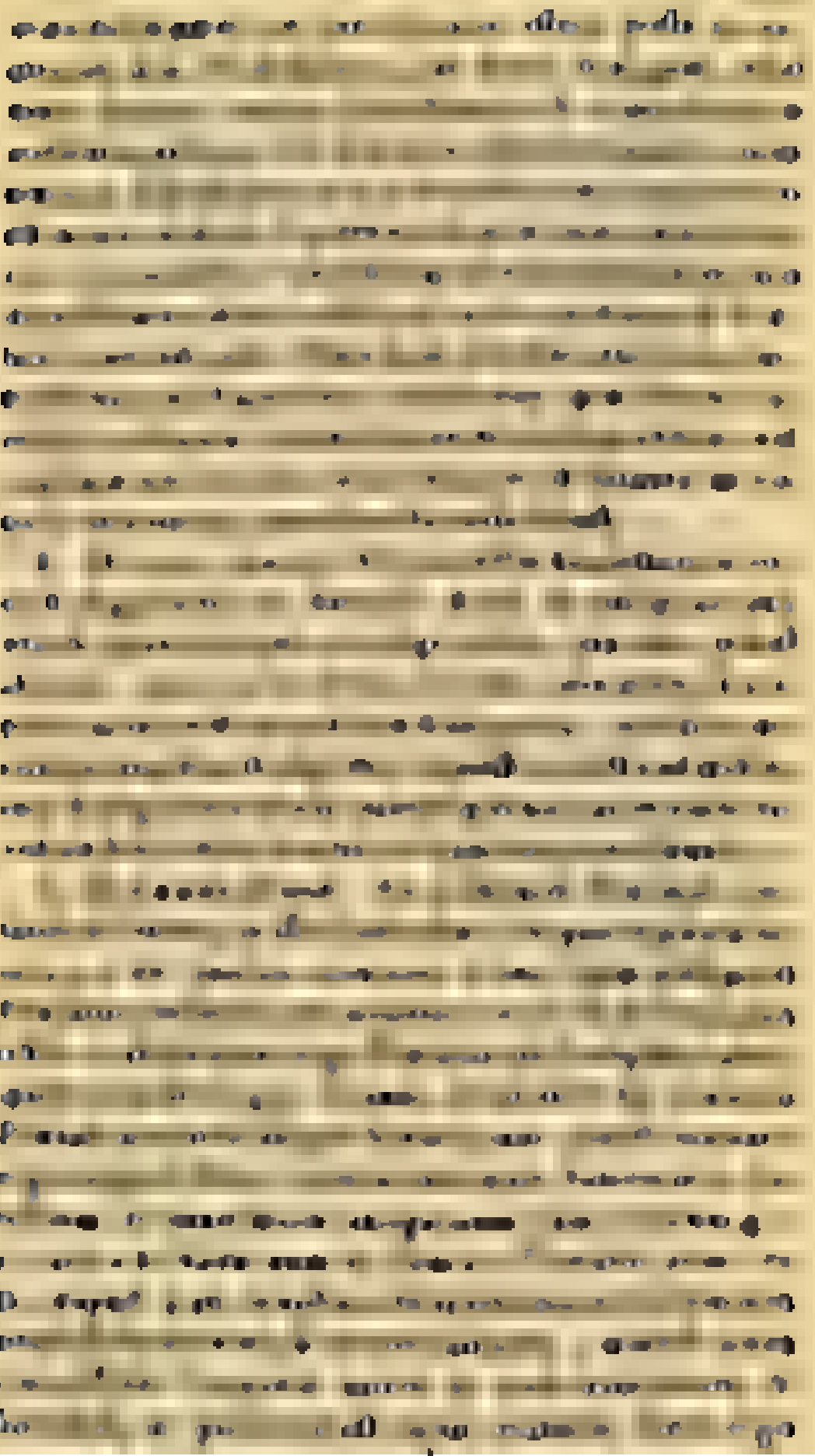

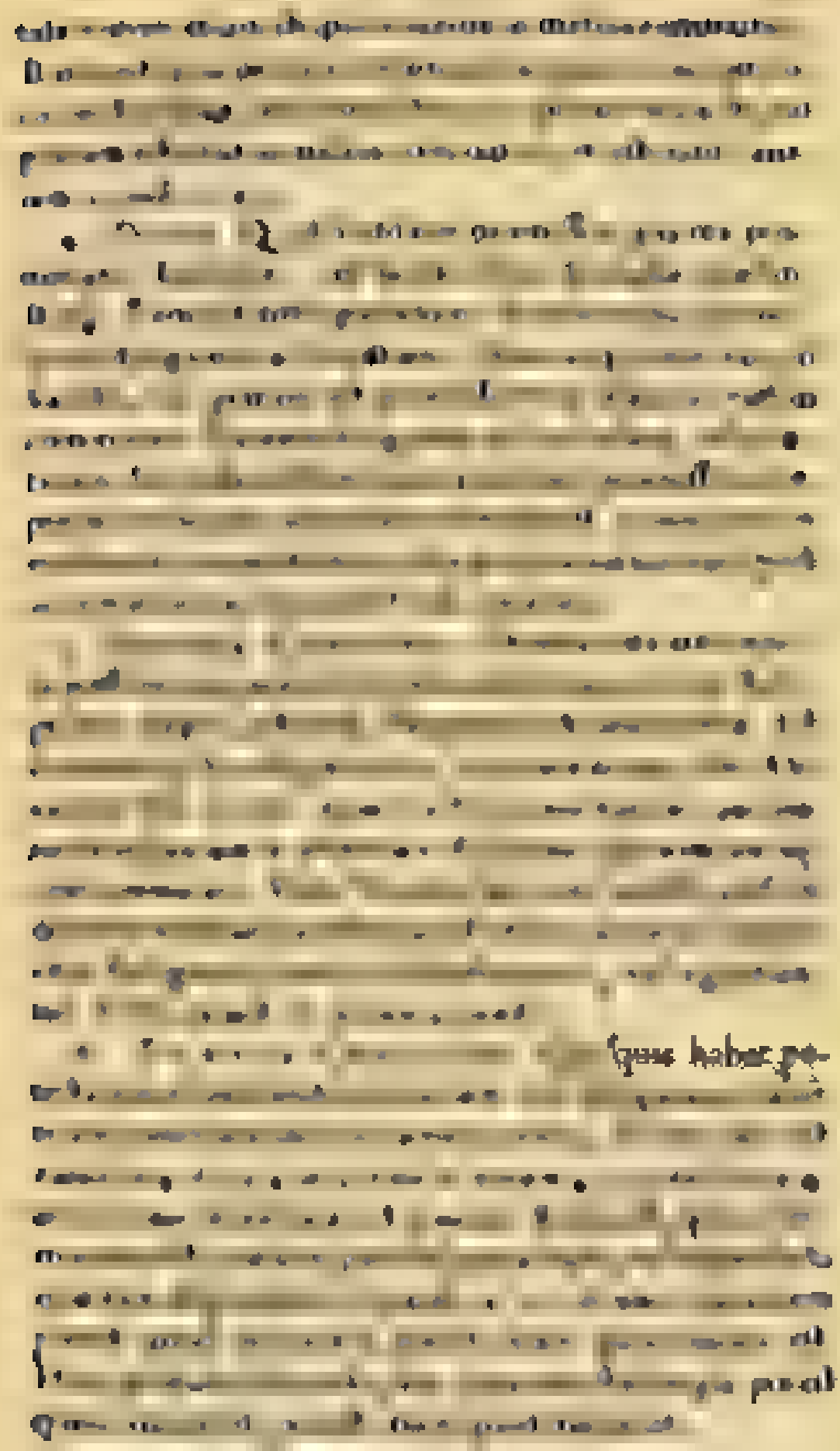

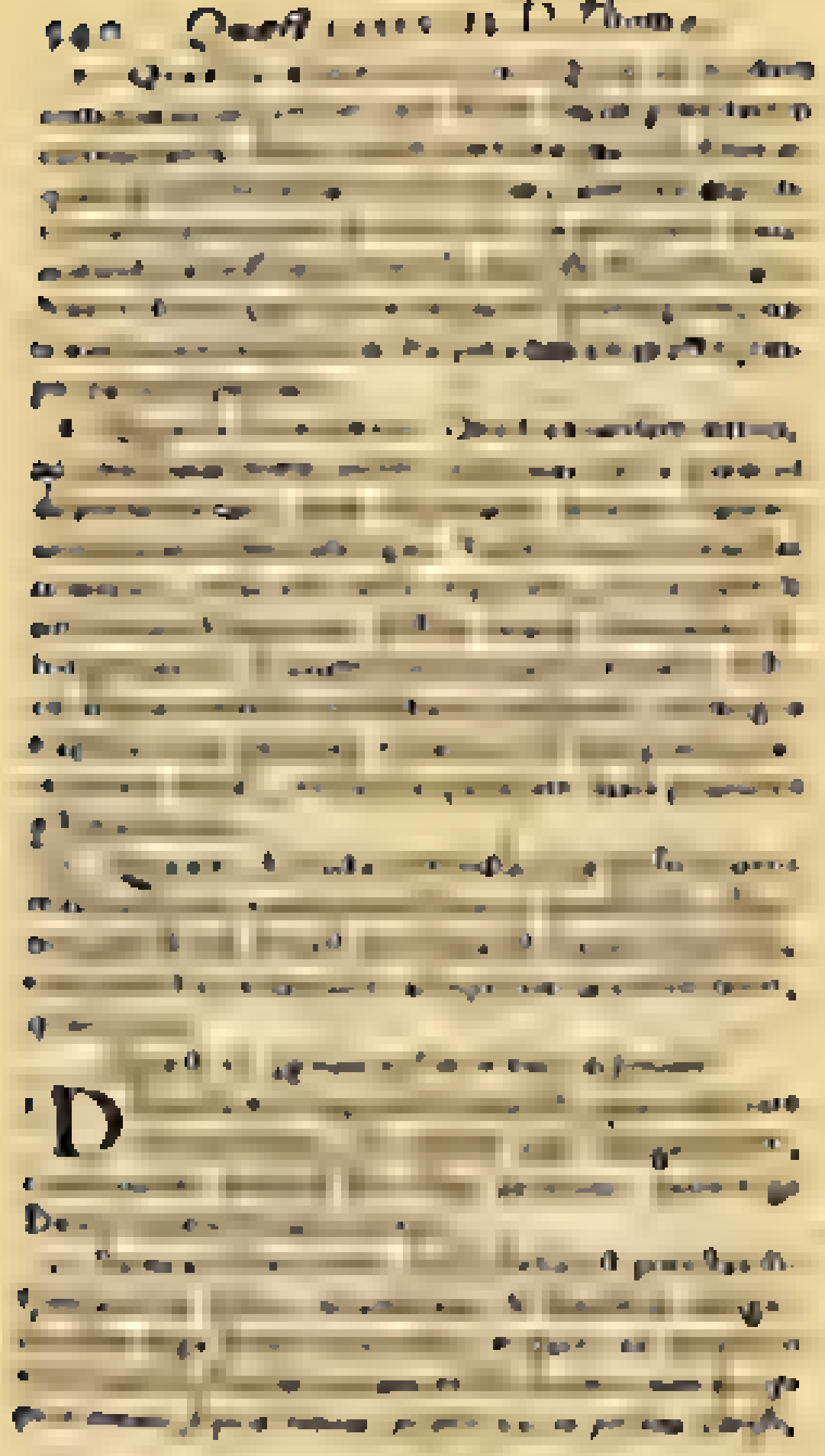

[illegible]

[illegible] cessitatus confert.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

cuera poteſt exigere.

[illegible]

in voto solemni monachorum: non enim plus est minus solemne, seu eo continet sub ea traditionem, quam hoc: nec refert, quod id non sit essentialiter annexum ordini sacro, sicut hoc statui Religioso, quia inde solum sequitur hoc non posse, ut quis maneat Religiosus sine eo voto, non autem sequitur votum tolli non posse vna cum statu Religioso. *Tertio probatur*, quia Pontifex sæpe vsus est hac potestate, ut fide dignis authoribus referunt. *Primo* quia cum Nicolao Iustiniano Monacho professo dispensauit *Alexander III.* ut posset vxorem ducere, ne familia tam illustris extingueretur, ex qua suscepit aliquot filios, & tribus filiabus, rediit ad monasterium, & post multis miraculis claruit. Habetur in vita *S. Laurent. Iustiniani & apud Volater. lib. 4. hist.* Secundo cum Rege Aragoniæ dispensauit, qui cum esset Monachus professus, & eius pater sine liberis obiisset, solutus est voto monastico, ut vxorem duceret, *teste Durand. d. 38. quæst. 4. art. 4.* & refertur *in annal. Hispaniæ. Tertio* dispensauit cum Constantia filia Regis Siciliæ Moniali professa, ut nuberet Henrico VI. ut refert *Platina in Cælestino III.*

5 Ad argumentum D. Thomæ negandum est, statum Religiosum non posse auferri ab homine, non enim consistit in aliqua consecratione, sed in perpetua votorum obligatione, quæ est in traditione perpetua Religioni appropriata: obligatio enim voti potest auferri ab homine, ut patet in voto castitatis ordini sacro annexo. Ad *primum* dicendum Resp. Negando id esse, quia continentia possit comparari. Nam oratio & contemplatio est virtute præstantior, quam est bonum continentiæ, & tamen votum horum potest relaxari. Deinde simplex non confert continentiam cum cæteris virtutibus, sed cum talentis eius. Ad *secundum*. Etiam in voto simplici est traditio sui, quia per votum simplex castitatis statim tenetur homo ad omnia ea, ad quæ per votum castitatis solem-

QVÆSTIO LXXXIX
De Iuramento
Quod sit peccatum?

Deinde quæritur de iuramento. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo, quid sit iuramentum. Secundo, an sit peccatum. Tertio, an sit licitum. Quarto, an sit meritorium. De primo sic

1 Proc. Videtur quod iuramentum non sit assertio Dei in testimonium veritatis. Nullus enim debet assumere testimonium ab eo quod est sibi ignotum. Sed multi ignorant Deum, secundum illud Ioan. 8, 19: Nescitis neque me neque Patrem meum. Ergo iuramentum non est assertio Dei in testimonium veritatis.

2 Præterea, Illud videtur esse iuramentum quod fit per aliquid sanctum. Sed quandoque fit per aliquid non sanctum, sicut per creaturas irrationales, quæ non habent sanctificationem. Ergo iuramentum non est assertio Dei in testimonium veritatis.

3 Præterea, Illud videtur esse iuramentum quod fit per aliquid quod est Deus. Sed quandoque fit per aliquid quod non est Deus, sicut per creaturas, et per

Quand l'amour est un amusement.

Plus l'amour est pur, plus il est parfait, plus il est heureux. Il est pur quand il est sans mélange d'intérêt, de vanité, de curiosité, de légèreté, de jalousie, de crainte, de dépit, de colère, de haine, de vengeance, de dégoût, de satiété, de froideur, de mépris, de tromperie, de perfidie, de trahison, de cruauté, de barbarie, de fureur, de rage, de désespoir, de mort, de damnation, de diable, de tout ce qui est mauvais, de tout ce qui est horrible, de tout ce qui est affreux, de tout ce qui est abominable, de tout ce qui est exécrable, de tout ce qui est détestable, de tout ce qui est maudit, de tout ce qui est réprouvé, de tout ce qui est condamné, de tout ce qui est damné, de tout ce qui est perdu, de tout ce qui est anéanti, de tout ce qui est rien.

Il est parfait quand il est sans mélange de tout ce qui est mauvais, de tout ce qui est horrible, de tout ce qui est affreux, de tout ce qui est abominable, de tout ce qui est exécrable, de tout ce qui est détestable, de tout ce qui est maudit, de tout ce qui est réprouvé, de tout ce qui est condamné, de tout ce qui est damné, de tout ce qui est perdu, de tout ce qui est anéanti, de tout ce qui est rien.

Il est heureux quand il est sans mélange de tout ce qui est mauvais, de tout ce qui est horrible, de tout ce qui est affreux, de tout ce qui est abominable, de tout ce qui est exécrable, de tout ce qui est détestable, de tout ce qui est maudit, de tout ce qui est réprouvé, de tout ce qui est condamné, de tout ce qui est damné, de tout ce qui est perdu, de tout ce qui est anéanti, de tout ce qui est rien.

[illegible]

[illegible] humanis necessaria.

2 [illegible] *Ego autem dico vobis non iurare omnino, neque per* [illegible] Paulo [illegible] per [illegible] Apostolus [illegible] per [illegible] obligare [illegible] a Deo introductum esse, atque [illegible]

3 [illegible] Deus [illegible] per [illegible] Deo [illegible] per [illegible] illis inesse.

4 SECVNDA CONCLVSIO. Vt non peccetur in iuramento, requiruntur [illegible] Veritas, Iustitia, & Iudicium [illegible] vera, & iusta, & cum debita discretione & reuerentia.

Quaest. 4. An iuramentum promissorium licite factum semper obliget?

1 ID quod promittitur [illegible]

2 Primo [illegible]

3 Secunda [illegible]

4 Tertia [illegible]

[illegible]

Quæst. [illegible]

[illegible]

1. Videtur quod [illegible]

2. Contrario [illegible]

iniuria, si non solues, tamen Deus ius habet, vt verifices id, ad quod eum testem adduxisti: postquam tamen soluisti latroni, potes repetere, quia momentanea solutione satisfecisti iuramento, quando tunc in causam dedit. *Secundo*, sequitur eum, qui iuramento promisit se rediturum ad carcerem, quamuis iniuriosum, teneri, etiamsi sciat se iniuste plectendum, vt docet *Caiet.* & *Sotus supra Syluest.* verbo *Iuram.* 4. *quæst.* 16. *Tabien.* l. 4. c. 22. Ratio est, quia illa promissio fuit prudens. Nam sine illa non potuit obtinere reditum ad res suas componendas: ergo eius executio est licita, quia licitum est exequi quod prudenter promittitur: ergo executio est seruanda si fuerit iuramento confirmata.

5 Ad *primum argumentum* Respondeo. Vt iuramentum obliget, non requiri, vt promissio per se obliget, sed satis est vt eius executio sit licita. Dicitur autem iuramentum sequi naturam actus, non quoad firmitatem, vel irritationem, vt per se notum est: sed quoad conditiones tacitas, & alias limitationes, quas contractus ex iure, consuetudine, vel contrahentium mente habet. Ad *secundum* non est eadem ratio voti & iuramenti. Nam in voto spectatur solum, an executio operis sit Deo grata: &, an eius omissio: in iuramento autem, an executio sit licita, & promissario commoda. Ad *tertiũ* Non deest consensus, qui satis naturaliter ad substantiam actus est necessarius. Nam qui metu consentit, absolute voluntarie consentit, secundum quid inuoluntarie.

Quæst. 6. *An iuramentum dolo vel errore extortum obliget?*

1 NOTA, Dolum & errorem posse versari vel circa substantiam rei, vel circa qualitatem.

2 PRIMA CONCLVSIO. Si dolus versatur circa substantiam, vt si putes vitrum esse gemmam, vel aurichalcum esse aurum, certum est iuramentum appositũ contractui, cui talis error causam dederit, nullo

dine, Probatur [illegible] tamen est tale iuramentum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ratio est, quia [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] esse [illegible], et [illegible] tale iuramentum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] obligandi et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] natura operis, sicut ex damno [illegible] [illegible] obligatio restitutionis.

4 Tertia Conclusio. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tamen est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] neque [illegible] iuramentum. [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quia [illegible] potest [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible]

Quæst. 8. *An, si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], obligentur?*

1 HOc duplex [illegible] [illegible] [illegible] Primo, si [illegible]. Rursus vel sponte [illegible], vel compulsus ab alio, [illegible] vel iure vel iniuria.

2 Prima Conclusio. Qu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Quamuis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Ratio est, quia iuramentum [illegible] [illegible] [illegible] obligat ad id quod per ipsum est [illegible] [illegible] [illegible], quia ad hoc [illegible]-

tum is qui iurat, Deum in testem adducit. Sed solum id assertum est, quod iurans in mente habuit: ergo solum ad illud præstandum tenetur.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Quando quis sponte sua se offert ad iurandum, vel legitimè ad hoc compellitur, peccat mortaliter, si alieno sensu iuret. Ita *Nauarr. cap.* 12. *num.* 8. *Caietan. Sotus, Arag.* quod maximè verum est in iudicijs & contractibus. Nam in contractibus est grauis deceptio: in iudicijs vero peruertitur iudicium, & sic contra obedientiam superioris.

4. TERTIA CONCLVSIO. Quando quis iniustè cogitur ad iuramentum, vel aliàs habet iustam causam celandi mentem suam oratione ambigua, vel tacita restrictione, non peccat etiamsi alieno sensu iuret, præsertim si necessitas, vel vtilitas iuramentum exigat. De oratione ambigua est ferè communis sententia. Ratio est quia cum non teneatur loqui ad mentem alterius, potest orationem in aliam sententiam vsurpare, & aliena à proposito alterius respondere. De restrictione occultâ aliqui negant, quia oratio illa, quæ exterius profertur, est falsa. Sed contrarium est probabilius, & tenet *Nauar. c.* 12. *num.* 8. *Toletus l.* 4. *c.* 21. v. g. si Reus non iuridicè rogetur, potest dicere, Non feci, mente addendo, in carcere: non habui complices, puta in alio carcere. Ratio est, quia in his & similibus euentis non tenetur homo totam mentem suam circa rem, de qua interrogatur, aperire: ergo nec tenetur omnia verba exprimere, quibus ea aperiatur: ergo potest partem exprimere, & partem tacitus addere. Confirmatur, quia non magis tenetur totā mentem suam exterius declarare coram alio, quam dum solus agit, & secum loquitur, cum ille nihil iuris ad hoc habeat. Atqui dum secum loquitur non tenetur totum exprimere, sed potest partem in animo retinere. Nec obstat, quod illud quod externe

exprimat, scilicet aliorum, quia non intendit per se solum aliud exprimere, sed coniunctum cum eo, quod in mente habet. Quod enim exprimitur, solum est pars totius orationis quæ constat partim locutione mentali, partim externa. Quod autem talis coniunctio rectè fieri possit, [illegible] patet. *Primo*, ex *D. Greg. hom.* 1. *in Ezech.* vbi dicit Prophetam connectere orationem externam cum interna, & deinde probat eam prophetiam ab hac particula copulatiua. Et factum est. *Secundo*, patet ex multis Scripturæ exemplis. *Gen.* 27. *Ego primogenitus tuus Esau*, scilicet iure & priuilegio. *Matth.* 24. *De die illo & hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque filius*, scilicet quatenus est legatus Dei Patris, quo pacto legatus dicitur nescire, quod non habet in mandatis vt aperiat. Item *Ioan.* 7. *Ego non ascendam ad diem festum hunc*, scilicet eo modo, vel manifestè vt [illegible].

Quæst. II. *An liceat deferre iuramentum ei, quem putas periuraturum?*

1 PRIMA CONCLVSIO. Non licet, nisi iusta causa subsit. Quia quantum in nobis est, tenemur cauere Dei iniuriam, & proximi peccatum impedire, quantum in nobis est. Vide *D. Aug. serm.* 11. *de* [illegible], vbi refert exemplum de quodam qui diuinitus in sopore flagellatus est, eo quod iuramentum à proximo in tali casu exegisset.

2 SECVNDA CONCLVSIO. Sæpe potest subesse iusta causa, ob quam hoc sit licitum. *Primo*, si sis Iudex, & pars id postulet, vel alias ratio officij id exigat, vt cum adducantur testes, vel procedatur via inquisitionis. Ita *D. Th. q.* 98. *a.* 4. *& Caiet. ibid.* Iudex enim non debet sequi priuatam scientiam, sed præscriptam iuris, adhibendo ea, quibus solet erui veritas, alioqui daret multis causam scandali. Quando tamen vt commode potest declinare, vel si aliud remedium possit, tunc id adhibere tenetur. Sic non potest exigere iuramentum à Clerico de relinquenda concubina, vt habetur *c. Clericus de cohabitat. Cleric. & mul.* quia metuendum est, ne periurium incurrat, & alia remedia suppetunt. *Secundo*,

[illegible] hoc ipso [illegible] Hoc [illegible], quæ [illegible]

2 Secunda Conclusio. Obligatio [illegible] potest [illegible] Superiore [illegible] Quam [illegible] authoritate Superioris.

QVÆSTIO XC

De Adiuratione.

1 Prima Conclusio. Sicut iuramentum est [illegible] per [illegible] vt aliquid faciat [illegible] ad aliquid faciendum [illegible]

2 Secunda Conclusio. Adiuratio potest [illegible] per Deum [illegible] & Paulus [illegible] omnibus

omnibus fratribus 1. *Theſſ* 5. v. 17. Denique ſic adiuuantur dæmones in exoriſmo Eccleſiæ. Poſtremo modo verum Eccleſia in precationibus, quando per Chriſtum petit exaudiri, & in Iſaia, cùm ait, per myſterium ſanctæ incarnationis, per aduentum.

3. TERTIA CONCLVSIO. Sola natura rationalis eſt idonea, quæ per ſe adoretur, quia hæc ſola poteſt percipere diuina, & eorum reuerentiâ ac amore impelli ad aliquid agendum. Res autem inanimæ per ſe, & directè adorari non poſſunt, quia non intelligunt. *Vid. D. Thom. art. 3. Dominic. 1. 2. quæſt. 3 art. 3.*

QVÆSTIO XCI.

De Dei Laudibus.

DOcet D Thomas, vtile eſſe Deum laudare voce & cantu, tum ad excitandum mentis ardorem affectum, tum ad alios noſtro exemplo promouendos, vt & ipſi Deum laudent, *Pſalm.* 33 *v.* 4. *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius.*

QVÆSTIO XCII.

De Superſtitione.

1. HActenus egit D. Thomas de actibus religionis, deinceps agit de vitijs oppoſitis, quorum alia ſunt per exceſſum cultus diuini: vt ſuperſtitio cum ſuis ſpeciebus. Alia per defectum vel contemptum, vt peruicium, Tentatio Dei, Sacrilegium, Simonia.

2. PRIMA CONCLVSIO. Superſtitio partim ſignificat cultum falſorum Deorum partim exceſſum cultus veri Dei, vt docet D *Thom. art. 1. & Aug. lib. 2. de doctrina Chriſtiana c. 18. & 20. Exceſſum* dico non quod Deus nimium coli poſſit vero cultu, vel maiori quam dignus ſit ſed quia ad illum colendum aſſumuntur ea, quæ non ſunt idonea. Itaque exceſſus non eſt reſpectu dignitatis ſummæ, ſed reſpectu

[illegible] quibus [illegible].

4 SECUNDA CONCLUSIO. Hinc patet duas esse species superstitionis. Una est [illegible] cultus [illegible] per[illegible] [illegible] est superstitio [illegible] cultus, quo [illegible] Deus.

6 TERTIA CONCLUSIO. Superstitio [illegible] [illegible] [illegible] Deus [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] [illegible] velle vel [illegible] [illegible] super-stitio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] alba, quam flaua.

5 QUARTA CONCLUSIO. Superstitio [illegible] [illegible] [illegible] superstitio [illegible] [illegible] Deum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Magus, de quo D. Tho. non agit.

QVÆSTIO XCIII.

De [illegible] Dei [illegible].

IAm de [illegible] Dei cultum in [illegible], ut vel [illegible], vel superfluo cultu verus Deus honoretur.

QVÆSTIO XCIV.

De Idololatria.

NOmen Idololatriæ ſumitur dupliciter. *Primo*, generatim & metaphoricè pro omni peccato, quo quis moraliter inhæret creaturæ *Eph.* 5. *v.* 5 Auaritia vocatur Idololatria. *Secundo*, ſpecialiter & propriè pro cultu, quo creatura colitur loco Dei. Dicitur autem idololatria ab idolo, quia omnis cultus quo olim falſi Dij colebantur, fuit in idolo, & per idolum, plerumque exercebatur.

QVÆSTIO XCV.

De Diuinatione.

DIuinatio ſit dupliciter *Primo*, reuelatione diuinâ, & ſic vocatur prophetia. *Secundo*, ope dæmonis, & ſic eſt ſpecies ſuperſtitionis. Diuiditur autem in varias partes, vt in haruſpicium, oraculum, necromantiam, præſtigium, augurium, omen, Chiromantiam, ſortilegium.

QVÆSTIO XCVI.

De vanis obſeruationibus.

1. VAna obſeruatio dicitur quando aliqua fiunt vel adhibentur ad aliquem effectum, ad quem nec à Deo, nec à natura talem vim habent. Item cum ex conſideratione alicuius euentus fortuiti coniicit quis aliquid proſperi vel aduerſi, & inde actiones ſuas moderatur. Diuiditur obſeruatio in 3. ſpecies, artem notoriam, obſeruantiam ſanctam, & obſeruantiam euentuum. *Ars notoria* eſt ritus quidam conſequendi ſcientiam infuſam per quaſdam orationes, inſpectiones figurarum, & ſimilia admincula vana & inefficacia.

2 *obſeruatio ſanctorum eſt*, quando adhibentur aliqua verba, aut alia ſigna & cæremoniæ inanes ad hominum vel aliorũ animantiũ morbos curandos, ſanguinem ſiſtendum, dolores mitigãdos, ad vitam vel valetudinem

conseruandam ad se praestandum immanem contra laesiones hostium, vel casus fortuitos. Huc etiam pertinet, cum adhibentur quidem medicamenta naturalia, tamen in aliqua friuola adhibentur tanquam necessaria: eodem etiam spectant omnia molesta breuia, inuolucra, reliquiae, verba sacra, preces descriptae quae gestantur à quibusdam, ne possint laedi, aut ne effluat sanguis, aut ob similes alios fines, si contineant aliquas circumstantias peregrinas tanquam necessarias. Omnis enim circumstantia inutilis, si tanquam necessaria adhibeatur, ut opus sit superstitiosum.

3. *Obseruantia euentuum,* quando aliquid fortuitò occurrit, vel accidit homini, ex quo sibi vel alteri aliquid laeti vel aduersi coniectat, & inde actiones suas moderatur, ut si quis mane domo egrediens pedem offendat, ideoque domum reuertatur, putans, vel metuens iter infaustum fore. Item si calceos induens sternutet, & metu eo lectum repetat, ut omen auertat. Vide haec & plura exempla apud *August. l. 2. de doctrin. Christ. c. 20. & Chrys. hom. 21. ad popul. Antioch.*

QVAESTIO XCVII.

De tentatione Dei.

TEntatio Dei est, quando quis absque iusta causa aliquid dicit, aut facit, ad capiendum experimentum diuinae potentiae, sapientiae, iustitiae, misericordiae, voluntatis, aut alterius attributi. Potest autem fieri dupliciter: *Primo,* expressè quando directa intentione talis experimenti capiendi aliquid agitur, ut si petas miraculum, ut tu, vel alius fiat, Dei in aliquo negotio voluntatem, si salias in puteum, ut experiaris, an Deus sinat te laedi, quod fecit quidam Monachus apud *Cass. Coll. 2. Abb. Moys. c. 2.* Huc pertinent purgationes vulgares, quae fieri solent ferro candenti, vel aqua feruenti, vel duello, quae reprobantur *c. consuluisti,* & *c. consulendum* & *c. Monomachiam 2. quaest. 4.* &

[illegible] verò concedit [illegible] modo Deus adiurat.

QVÆSTIO XCVIII.

De Periurio.

1. PRIMA CONCLVSIO. Nomen periurij [illegible] duplex [illegible] [illegible] fine veritas.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Periurium propriè [illegible] valde grauem, [illegible] Canones [illegible] 6. quæst. 1.

QVÆSTIO XCIX.

De Sacrilegio.

1. PRIMA CONCLVSIO. Sacrilegium propriè [illegible] Dei peculiari modo dedicata est, sine sit persona, vt Sacerdos [illegible] vt templum, altare, calix. Hæc [illegible] quando [illegible]

digne, seu contra reverentiam Deo debitam in rebus ipsi dicatis tractatur.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Dividitur sacrilegium secundum diversitatem rerum sacrarum; sunt autem tria genera rerum sacrarum secundum Divum Thomam, vel enim sanctitas tribuitur personis, vel locis, vel aliis rebus ad cultum Dei ordinatis. Hinc oriuntur tres species sacrilegij. *Prima*, qua violatur persona. *Secunda*, qua locus. *Tertia*, qua res aliae. *Ad primam speciem* pertinet percussio clerici, fornicatio Sacerdotis, aut Religiosi, pertractio personarum Ecclesiasticarum ad tribunal seculare, extractio vectigalium ab illis per principes seculares contra canones. *Ad secundam speciem* pertinent omnia, quae fiunt contra sanctitatem loci sacri. *Prima*, effractio vel incendium loci sacri, cum eo altaris. *Secunda*, effusio iniuriosa sanguinis, effusio seminis, sepultura excommunicati, vel infidelis, extractio violenta personae, quae aliqua causa eo se contulit. *Tertia*, mercatus, deambulationes, clamores, & alia huiusmodi profana, quae per se cultum divinum impediunt, c. *Decet, de immunitate Eccles. in 6.* Quamvis in his posterioribus non semper sit peccatum mortale, maxime si scandalum absit, & cultus divinus non impediatur. *Quarto*, furtum in loco sacro. Ad *tertiam* pertinent ea peccata quibus aliae res sacrae temerantur. Dicuntur autem aliae res sacrae, vel quia sanctitatem efficiunt, ut sacramenta: vel quia rebus sacris administrandis sunt instrumenta, ut vasa, vestes, ornamenta: vel quia ea repraesentant, ut imagines Christi & Sanctorum: vel quia sunt mentibus actione sacrata, ut dies Dominicus & festa: vel denique quia ad sustentationem sacrorum sunt dedicata, ut bona Ecclesiastica. Haec omnia continentur nomine rei sacrae, ut distinguantur a personis, et a loco. D. Th. Inter haec primum locum tenent sacramenta. Itaque ad hanc speciem sacrilegij

QVÆSTIO C.

De Somnio.

non eſt interna ſimonia. Spirituale hic vocatur quod eſt aliquo modo ſupernaturale, hoc ſit aliquid reale, hoc morale tantum hoc per modum actus, hoc per modum habitus. Talia ſunt virtutes ſupernaturales, gratiæ præuenientes, gratiæ gratis datæ, ſacramenta, conſecrationes, benedictiones Eccleſiæ, & omnis vſus poteſtatis ſupernaturalis. Spirituale autem temporali eſt quod cum aliquo pacto mutuæ connexionem habet, quod triplex esse potest. Antecedens, vt ius patronatus, quæ ſupponunt præſentationem beneficiorum. Conſequendo, vt beneficia Eccleſiaſtica, quæ ſupponunt oſtium diuinum. Comitando, vt habere ministerio tales emolumenta.

2 SECVNDA CONCLVSIO. Simonia duplex potiſſimum dicitur *Pacti*, in eam quæ eſt iuris diuini, & in eam quæ eſt iuris humani. De vtraque deinceps ſeqq. *Iuris diuini*, dicitur in mentalem, conuentionalem, & realem. *Mentalis* eſt non internum propoſitum, quo quis vult externo ſimoniacè contrahere, quamuis hoc actum ſimoniæ appellari poſſit, ſed propoſitum internum, quo quis dum confert alteri ſpirituale, intendit illum obligare ad reddendum temporale vel contra, quando confert temporale, intendit illum obligare ad reddendum ſpirituale, ſine vllo pacto externo, vt ſi quis eligit Epiſcopo hac conditione, vt in mercedem conferatur ei beneficium, & tandem beneficium rapta conferatur, nulla tamen externa verba aut nutus tacta conuentione. *Simonia conuentionalis* eſt, quando non ſolum eſt internum propoſitum obligandi, ſed cum proceditur ad externam obligationem, ſine tamen executione ſaltem vtriuſque facta. Eſt autem hæc conuentionalis duplex: alia cum eſt pura conuentionalis, vt potentiæ in parte completa alia eſt conuentionalis mixta, quæ completa eſt ex altera tantum parte, ita vt quodammodo

[illegible]

Ecclesiae.

[illegible]

[illegible] globulos benedictos, quam non benedictos, idque non ratione laboris vel sumptuum quos fecit vt extraret benedici, sed ratione benedictionis. Ita *Diu. Thomas* 1 *Durand in* 4. *d.* 25 *quæst.* 5 *Adrian. quodlib.* 9 *art.* 1. *Vict[illegible] in relect. de simonia num.* [illegible] *Sotus* 9 *q.* 5 *a.* 2. *Nauarr c.* 23 *num.* 99 *&* [illegible] Probatur primo, quia Giezi diuinitus punitus est lepra, quod ausus fuerit pecuniam exigere pro curatione lepræ per miraculum facta, vt habetur 4 *Reg.* 5 Deinde quia Christus prohibet talem venditionem aut permutationem, *Matt* 10. Gratis accepistis, gratis date.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Spiritualia in quibus est aliquid pretio æstimabile, possunt ratione illius aliquando vendi, vt patet de calicibus, vestibus sacris, chrismate, & similibus, quorum materia magno constat, antequam consecretur: non enim augetur illorum pretium per consecrationem. Sed maxima est controuersia de beneficiis. Sunt 2 sententiæ. Prior est ferè communis Theologorum, beneficia iure diuino esse inuendibilia, quia ius percipiendorum fructuum est spirituale. Ita *Caietan.* 2 2. *tract.* 9 *q.* 1. *Victoria in relect. de simon. num.* 4[illegible] *Sotus lib.* 9 *quæst.* 1 *&* [illegible] Altera est Nau. c. 23, n. [illegible] vbi multis rationibus probare nititur, beneficia quoad partem pecuniariam & temporalem, vendi posse a summo Pontifice, sicut vasa sacra. Eandem fere omnes Canonistæ habent cum Glossa in cap. ex parte, *de offic. iud. delegati,* & in cap. 1. *de simonia.* Vtraque sententia recte explicata videtur vera. Si enim beneficium consideretur plane formaliter, quatenus est ius fructus obtinendi per officium sacrum, sic iure diuino est inuendibile, quia non potest vendi officium sacrum, per quod hoc ius habetur. Simili modo ius decimarum dicitur esse inuendibile, quia non potest vendi ministerium sacrum, per quod hoc ius competit. Nam vendere hoc modo ius fructuum est vendere officium, in quo illud ius consistit, neque Nauarrus accedit ad negare. Si vero beneficium

tra obedientiam, sed etiam contra virtutem religionis & loca sanctitatem. Similiter eum, qui habet ordinem aliquem, vel tonsuram, potest reddere immunem à potestate Iudicis secularis, ita vt peccet contra Religionem, si eum ad suum tribunal pertraxerit: ergo etiam Pontifex iam potest reddere immunem à venditione, ita vt si vendita fuerit pretio temporali, peccetur contra eius sanctitatem, & non solum contra obedientiam.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Hæc simonia iuris humani habet locum in 3 potissimum casibus. Primo, in Venditione officiorum secundum partem temporalem. *Secundo*, in venditione officiorum quorundam particularium, vt officij vicedomini, oeconomi Ecclesiæ, aduocati Ecclesiæ. *Tertio*, in permutatione beneficiorum facta sine authoritate Superioris in renunciatione reciproca: in simonia continentur. Prima pars de venditione beneficiorum probatur, quia ex communi sententia constat hanc esse simoniam, cum plurimi canones id expresse habeant. Atqui non est simonia iuris diuini, vt supra dictum est: ergo est simonia iuris humani, sicut iuris humani sacrilegium est, capere reum in Ecclesia, percutere Clericum. Secunda pars de venditione officiorum probatur ex c. *Saluator*, 1. *quæst.* 3. & c. *Si quis Episcopum* 1. *quæst.* 3. vbi dicitur esse simoniam vendere officium oeconomi, vicedomini, aduocati, sacristæ, castaldi. Atqui non est simonia iuris diuini, quia sunt officia temporalia ordinata solum ad temporalium administrationem: ergo est simonia iuris Ecclesiastici. Tertia pars de permutatione beneficiorum probatur ex c. *quæsitum* & ex c. *Cum vniuersorum de rerum permutatione*, vbi iubetur priuari suis beneficijs, qui ea propria authoritate permutant, eo quod incurrant labem simoniæ.

4. NOTA tamen hanc permutationem, non dici propriè simoniam, sed tantum generali ratione, & quadam imitatione. Nam propriè simonia est, cùm datur tẽporale

Quæst. 9. An gratia sit eadem in omnibus baptizatis quoad primum principium.

VLtra gratiam habitualem tribuit baptismus quod-
dam, &c. Circa hoc duo quæruntur. Primo, utrum
gratia baptismalis sit eadem in omnibus baptizatis. Secundo,
utrum baptismus conferat gratiam, &c. Ad primum
dicendum, quod gratia baptismalis non differt
ab alia gratia nisi secundum quod ordinatur ad
aliquid. Unde cum in omnibus baptizatis ordinetur
ad idem, scilicet ad remissionem peccatorum, &c.
Ad secundum dicendum, quod baptismus
non solum est signum, sed etiam causa gratiæ,
&c. Ad tertium dicendum, quod baptismus
non solum est signum, sed etiam causa gratiæ,
&c. Ad quartum dicendum, quod baptismus
non solum est signum, sed etiam causa gratiæ,
&c. Ad quintum dicendum, quod baptismus
non solum est signum, sed etiam causa gratiæ,
&c. Ad sextum dicendum, quod baptismus
non solum est signum, sed etiam causa gratiæ,
&c. Ad septimum dicendum, quod baptismus
non solum est signum, sed etiam causa gratiæ,
&c. Ad octavum dicendum, quod baptismus
non solum est signum, sed etiam causa gratiæ,
&c. Ad nonum dicendum, quod baptismus
non solum est signum, sed etiam causa gratiæ,
&c. Ad decimum dicendum, quod baptismus
non solum est signum, sed etiam causa gratiæ,
&c.

1. Prima Sententia. In hac ergo una ille
homo est duo principia, &c. Ad primum ergo
dicendum, quod baptismus non solum est signum,
sed etiam causa gratiæ, &c. Ad secundum
dicendum, quod baptismus non solum est signum,
sed etiam causa gratiæ, &c. Ad tertium
dicendum, quod baptismus non solum est signum,
sed etiam causa gratiæ, &c. Ad quartum
dicendum, quod baptismus non solum est signum,
sed etiam causa gratiæ, &c. Ad quintum
dicendum, quod baptismus non solum est signum,
sed etiam causa gratiæ, &c. Ad sextum
dicendum, quod baptismus non solum est signum,
sed etiam causa gratiæ, &c. Ad septimum
dicendum, quod baptismus non solum est signum,
sed etiam causa gratiæ, &c. Ad octavum
dicendum, quod baptismus non solum est signum,
sed etiam causa gratiæ, &c. Ad nonum
dicendum, quod baptismus non solum est signum,
sed etiam causa gratiæ, &c. Ad decimum
dicendum, quod baptismus non solum est signum,
sed etiam causa gratiæ, &c.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

dum sacramentum. Ita *Altisiodorensis p. 3. summae q. 3. de simonia*. Et idem videntur sentire authores 2. sententiarum, cum dicunt licere ad redimendam vexationem. Probatur primo: quia dans pecuniam, illo casu non censetur ullam arrogare irreverentiam sacramento, sed reverentiam, dum suo facto testatur sacramentum necessarium ad salutem: non enim aestimat illud pretio temporali, sed tantum inducit sacerdotem, ut velit facere quod tenetur facere. *Secundo*, licitum est talem sacerdotem inducere minis: ergo etiam pretio & muneribus. *Tertio*, si quis alius sacerdotem impediret, ne Sacramentum conferret, possem ei dare pecuniam ut cesset impedire: ergo etiam possum ipsi sacerdoti dare, ut tollat impedimentum, quod ipse sibi per avaritiam ponit.

Quaest. 6. *An liceat dare pretium pro functionibus spiritualibus, quibus inest aliquis temporalis usus, & g. an liceat dare pro administratione sacramentorum, missae, consecrationis Ecclesiarum, coemeteriorum, & similibus.*

1. NOta in tali functione 4 spectari posse. *Primo*, ipsam actionem quae talis est. *Secundo*, laborem internalem connexum. *Tertio*, laborem externum annexum. *Quarto*, ministri sustentationem.

2. PRIMA CONCLVSIO. Pro ipsis actionibus spiritualibus, quae spirituales sunt, aliquid dare vel accipere est simonia. Ratio, quia hoc est sanctitatem rei pretio temporali aestimare, quod intrinsece malum est.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Non est simonia aliquid dare vel accipere pro laboribus extrinsecus adiunctis. Est communis. Ratio quia illi labores sunt temporales, & per se pretio aestimabiles.

4. TERTIA CONCLVSIO. Non est etiam simonia, si detur quid pro sustentatione ministri sub obligatione rei spiritualis, aut si minister aliquid pro sustentatione

[illegible]

nare statutam.

[illegible]
fit Simonia?

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] per [illegible] Theologi.

[illegible] Sententia [illegible]

[illegible]

[illegible]

Quæst. 12. [illegible] religiosus [illegible]

in [illegible].

1 PRIMA CONCLUSIO. Si religiosus, [illegible] ipsum [illegible] possit [illegible] esse [illegible] non potest esse [illegible]

2 SECUNDA CONCLUSIO. Si religiosus conferat vel alteri [illegible] tamen [illegible] non [illegible]

3 TERTIA CONCLUSIO. [illegible] beneficium [illegible] religiosus [illegible]

Quæst. 13. [illegible] beneficia [illegible]

1 PRIMA CONCLUSIO. [illegible] beneficiorum [illegible] non tamen est [illegible]

2 SECUNDA CONCLUSIO. Si alterum beneficium [illegible]

tum alterius [illegible] Hoc modo [illegible] [illegible] ad [illegible] de [illegible] Hic tamen [illegible] est [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de permutatione [illegible] [illegible].

Quaest. 14. *Anne [illegible] [illegible] [illegible] beneficio?*

1 NOTA. Aliud est ius ad rem in beneficio: aliud [illegible] [illegible] habere [illegible], [illegible] est electus, [illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible] nondum confirmatus, [illegible] [illegible] habere [illegible], qui non est confirmatus, vel [illegible] vel [illegible] tantum acceptavit, quamvis nondum possessionem ceperit.

2 PRIMA CONCLUSIO. Qui nondum habet [illegible] non potest [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] potest [illegible] sed etiam [illegible] [illegible] [illegible], & aperte [illegible] [illegible] [illegible] de poena. Ratio est [illegible] quando [illegible] pecuniam [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible], & ad [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] ad [illegible] beneficium [illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible] ab Episcopo, qui deberet [illegible] [illegible] [illegible], non [illegible] [illegible] dare [illegible], et ob hoc [illegible] [illegible], quia [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], nisi per [illegible], qua [illegible] est ipsa confirmatio, vel [illegible], [illegible] dare [illegible] [illegible] [illegible], est dare pro ipsa confirmatione.

3 SECUNDA CONCLUSIO. Qui nondum habet [illegible] [illegible], potest [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ab his, qui [illegible] possunt [illegible], [illegible] [illegible] de [illegible]

obsint, sine muneribus & precibus, apud electores vel collatorem. Ratio est, quia hoc non est directè aditum sibi ad beneficium parare, sed iniquam machinationem alterius impedire. datur enim pretium pro cessatione nocumenti.

4 TERTIA CONCLVSIO. Qui habet ius in re per confirmationem, vel institutionem, vel liberam collationem, potest pretio redimere vexationem, si forte aliquis illum à capienda possessione impediat. Ita *D. Th. art. 2. Caiet. tract. de simonia quæst. 3. Nauarr. c. 23. num. 102. Sotus l. 9 quæst. 6. art. 1. & plerique Canonistæ in c. Dilectus*, & *c. Matthæus de simonia*. Sotus tamen dubitat, an hic liceat vexationem redimere ab eo, cuius est in possessionem mittere. Ratio dubij est, quia dare aliquid tali, ne impediat possessionem, est dare, ut mittat in possessionem: non enim aliter desinit impedire possessionem, quam mittendo, seu introducendo in eam: possessio autem est aliquid spirituale. Vnde dare aliquid pro possessione est aliquid pro re spirituali.

5 Sed est communis sententia in contrarium. Resp. ergo possessionem secundum se non esse quid spirituale, sed ius habere ex titulo canonico ut capiatur, quem titulum cum ille plenè iam teneat, accedente nouâ possessione non accedit noua ratio spiritualis, sed possessio ipsa per se adiaphora fit spiritualis ex coniunctione cum titulo. Vnde non dat pretium pro re spirituali. Nota ex *Conc. Trid. sess. 24. c. 14. de ref.* Capitulum, aut alios nihil omnino posse exigere ab eis, qui sunt electi, præsentati, instituti vel instituendi, confirmati vel confirmandi, vel possessionem ingressuri, vel distributionum recepturi, nisi ex antiqua consuetudine hæc in pios usus soluta sint concessa, alioquin censebuntur Simoniaci, & incurrent pœnas Simoniacorum, ut ibidem Concilium definit.

Quaest. 15. *An licitum sit offerre pecuniam Electoribus, ne eligant indignum?*

1. **PRIMA CONCLUSIO.** Pro electione particularis personae etiam dignissimae non est licitum pecuniam offerre. Ratio est, quia hoc esset emere actionem spiritualem, nempe ipsam electionem, & annexum beneficium, sine ulla necessitate, neque conferetur esse redemptio vexationis. De hac necessitate paulo post dicam.

2. **SECUNDA CONCLUSIO.** Licitum est offerre pecuniam, ut non eligant ineptum. Ratio quia haec est mera redemptio iniuriae seu laesionis ministri Ecclesiae: n. habet ius, ut non detur ei minister ineptus.

3. **TERTIA CONCLUSIO.** Etsi non videatur licitum offerre pretium pro electione particularis personae, tamen licitum videtur offerre pro electione personae idoneae in genere. Ita *Sotus, Caiet. & alii.* Probatur, quia eandem rationem continet offerre pretium, ne eligant ineptum & ut eligant aptum. Si enim volunt eligere hoc ipso quod non eligunt ineptum, necesse est ut eligant idoneum: ergo si illud licet, hoc etiam licebit.

4. **QUAERES** Quid si unus tantum reperiatur idoneus, an tunc licebit offerre pretium ut eligatur, cum electio eius sit necessaria ad malum Ecclesiae avertendum? Resp. cum *Soto ubi supra & Nav. c. 23. num. 102.* id licere, quando nulla alia ratio obtinendi idoneum suppetit. Ratio est, quia tunc non tam emitur electio, quam avertitur malum Ecclesiae imminens.

Quaest. 16. *An licitum sit conferre beneficium pro munere vel a manu, vel a lingua, vel ab obsequio?*

1. **V**Rbanus II. in c. *Salvator 1. quaest. 3.* prohibet his verbis: *Quicunque res Ecclesiasticas non ad quod institutae sunt, sed ad propria lucra, munere linguae, vel*

[illegible]

1 Prima Conclusio. [illegible]

[illegible]

3 Secunda Conclusio. [illegible]

Quaest. 17 [illegible]

1 C[illegible]

2 Prima Conclusio. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] insuspendenti, aut [illegible].

2 Secunda Conclusio. [illegible]

Quæst. [illegible]

1 Prima Conclusio. Qui [illegible]

2 Secunda Conclusio. Qui ordinem [illegible]

necessitur,

[illegible] [illegible] Quarto [illegible]

Quæst. 11 [illegible]

1 PRIMA CONCLUSIO [illegible]

2 SECUNDA CONCLUSIO [illegible]

Quæst. 12 [illegible]

1 CONCLUSIO [illegible]

[illegible]

Quæst. CD. Quæ peccata sint confitenda?

Primo Conclusio. Non [illegible]

Secundo Conclusio. Quod [illegible]

Quæst. CE. An homo teneatur omne peccatum

Primo Conclusio. Non [illegible]

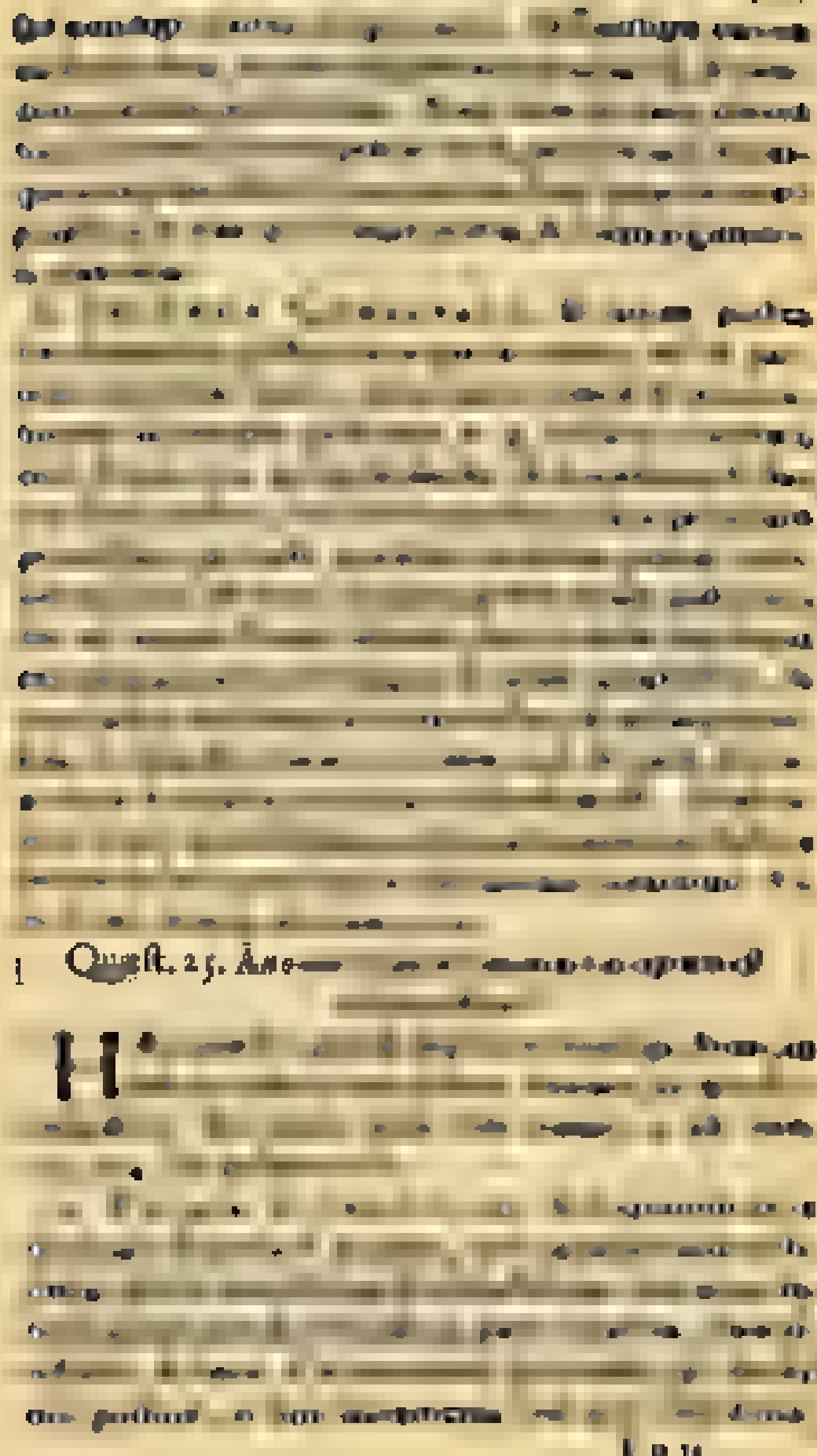

Quæst. 36. Cui debeat fieri restitutio pretij, & quando?

1. PRIMA CONCLVSIO. Si aliquid temporale acceptum sit pro conferendo beneficio, vel alia re spirituali, quo tempore collationis [illegible] restituendum est ei, a quo acceptum est. Ita *Caiet.* [illegible] *simon.* [illegible] Ratio est [illegible] aliquid potest retineri, tamen aliud pro quo datum est, [illegible] non debet, [illegible] a quo acceptum est [illegible] [illegible] Contr. [illegible] pag. [illegible] potest [illegible] alius, sed argumenta [illegible] in foro externo.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Si vero beneficium sit traditum, ita vt vtrinque sit simonia completa, sunt duæ sententiæ DD. Nam aliqui putant pretium acceptum in hoc casu ante sententiam Iudicis esse restituendum ei, qui dedit, post sententiam, cui Iudex addixerit. Ita *Caietan.* [illegible] *quæst.* [illegible] *art.* [illegible] *quæst.* [illegible] *& multi recentiores.* Ratio est, quia is qui pretium dedit, non amisit pretij dominium: non enim transtulit dominium eius in venditorem rei spiritualis, quia venditor in eo casu est incapax eius dominij [illegible] neque licet [illegible] abstrahere dominium alia ratione, quam transferendo in venditorem: ergo cum in hunc non sit translatum, restat, vt maneat apud emptorem: ergo emptori restituendum est.

3. Dices Ecclesiam eum priuasse dominio. Respondent Authores, eam talem priuationem non fecisse, nisi per legem pœnalem, quæ non [illegible] ante sententiam [illegible] et eius dominium amittat. Hæc sententia non est improbabilis. Contraria tamen, quæ [illegible] etiam ante sententiam Iudicis pretium illud esse restituendum Ecclesiæ, videtur esse magis recepta quam tenent *Sylu. v. simonia quæst. 30. Vallorus & Cont. supra.*

FINIS

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM QVÆ HOC TRACTATV CONTINENTVR

[illegible]

ABDVCTIO

[illegible]

Ablatio.

[illegible]

INDEX.

[illegible] quę possint 115. 1. & 124. 5

[illegible] acceptatio promissionis [illegible] ubi debeat ut [illegible] quando fieri debeat 119. 1. & 120. 2. 3. 4. An possit fieri post mortem promittentis vel dantis 122. 3. 5

Accusatio. Accusator

Accusator quid. 396. 1 Quę eius solemnitates. 6

Accusatorem an praecedere debeat fructus [illegible]. 397 1. An semper 3. & 398 4

Accusator an desistere possit & quibus casibus ab accusatione accepta 398. 1. 2 Ipse causa [illegible] quando possit ab lite recedere. 399. 3. [illegible] quando possit, quando non 4. In crimine publico capitali quando [illegible] 400. 6

Aduentio.

Aduentia quid 560. 1. duplex est 2. Quaenam aduentia possint 562 5

Adolescens.

Adolescentes acceptantes sponte beneficium an ad [illegible] teneantur 1. 496. 6

Adoratio.

Adoratio quid sit. 501. 2.

[illegible] sufficit. ubi. Aduatio externa [illegible] 2 3

Adulator.

Adulator quando teneatur ad restitutionem. 194 5

Adulter et Adulterium.

Adulteram suam & adulterum [illegible] an teneatur, pag. 341. n. 5

Adulter ad quid teneatur. 265 1 266 4 5

Adulterae [illegible] partu ad quid teneantur, p. 267. num. 1. 268. 2. 4. 5

Aduocatus.

Aduocatus an teneatur pauperibus patrocinari gratis & quando pag. 4 4 0 414. 2. Si [illegible] causam iniquam, teneatur de damno quod partis obuenit ratione illius patrocinij pag. 414 num. 1 2.

An & quando possit causam dubiam tueri 413 4. 5

An cum videt causam iniquam possit cum altera parte transigere. 414 3

Aestimatio.

Aestimatio lucri, quod vetitum faciebat, quando facienda. 359, 2. 3

Anima.

Anima acceptas [illegible] sufficiat restitutionem p. 360. num. 4

Apprehensio.

Apprehensio alia vera, alia ficta. 42.1. Vbi ficta habeat locum. 43

Aucupium

Aucupans contra vsitam prohibitionē quomodo peccat. 93.94.95.

Audire.

Audiens detractorem quomodo peccet. 417.1.2.3.4

Auditu referens quando peccet. 418

BENEFICIVM

QVid sit resignare beneficium in confidentiā. 584.1.2.3 *In beneficijs quadruplex est ius.* 586.1

In beneficio an qui habet ius in re, possit redimere vexationē, & quam, & à quibus 3.4. *& à quibus non potest* 2.

In benefic. qui ius habet vexatione redimere ab eo cuius est impediendi eius mittēre. 587.5

An sit licitum beneficium conferre pro munere vel dono vel a lingua, &c. 589.2.3

Beneficium conferre propter Hnorem quid sit 589.1

Beneficiarij sunt domini prouentuum quos accipiunt ex decimis etiā quoad eam partem quæ est superflua. 59.7. *& 60. Soluuntur argumenta*

Nāngres. 65.29

Bona.

Bona immobilia quæ dicuntur 176.3

Bona quando consumptae mutua. 307.1.2.3

Bona incerta iure positiuo sunt in pauperes distribuēda. 307.4 *An etiam iure naturali.* 308.4. *Si quis habet vere pauper est, potest ea retinere* 309.5 *Si non est verè pauper tenetur ea pauperibus restituere.* 310.5

Inuentor maximorum bonorum post diligentem inquisitionem potest ea retinere. 310.6.

Bona sufficientiae quadruplicia. 32.1

Bona fides.

Bona fide non sufficit quemadmodum potest fures reddere. 305.3

CALLIDITAS.

CAlliditas causa quid 3.6.3. *An sit causa decimi fraudati ut sit aliquis eodē iure estimando,* 198.4. *Vna ex causis cadenatiua fallendi quid tenentur re... qua.* ibid. 5

Causa domini negatiua ad quid tenentur. 199.

Causa consultatiua à resti-

ciorum. 418.

Cessio

Cessio quid sit. 441.

Cessio quid, & quotuplex dicatur. & quæ requisita ad eam. 442. & quid cessionarius ab eo, qui cessionem facit, præstare debeat. ibid.

Cessio cum regressu. 447.

Cessio solemnis quando facta. 448. & quotuplex ejusmodi cessio. 449. & seqq. Quando debitor ab obligatione liberetur. 451.

Cessio quando non liberet debitorem. 452.

Cessio quando tacita. 454.

Cessio quando præsumatur. 454.

Cessio quando tacite facta. 455.

Cessio quæ sunt faciendi. 456.

Cessio quid, & quotuplex dicatur. & quæ requisita ad eam. 457. & quid cessionarius ab eo, qui cessionem facit, præstare debeat. ibid.

Cessio cum regressu. 457.

Cessio solemnis quando facta. 458. & quotuplex ejusmodi cessio. 459. & seqq. Quando debitor ab obligatione liberetur. 461.

Cessio quando non liberet debitorem. 462.

Cessio quando tacita. 464.

Cessio quando præsumatur. 464.

Cessio quando tacite facta. 465.

Cessio quæ sunt faciendi. 466.

Cessio bonorum

Cessio bonorum quotuplex dicatur & quæ requisita ad eam. 464.

Cessio bonorum quid requisitum ad eam ut creditor ejusmodi cessionem probare debeat. 465.

Cessio

Cessio bona non liberat debitorem. 466.

Cessio ab ea parte quæ non cessit. 467.

Clausula.

Clausula quæ sit, & quotuplex dicatur. 337. & seqq.

Clausula quæ quando facta existimetur. & quæ ejus natura & effectus. ibid.

Ad eum dicitur aliquem obligare qui aliquem astringit ad aliquid. & quotuplex obligatio dicatur per commissionem. 453.

Clausula quæ sit. & quotuplex dicatur. & quæ ejus natura & effectus. 454.

INDEX

Sentido. 311.4
Deve a ré dado ao pro
ferido deve ser ouvido em
audiencia. 314.1
Deve ser ré que ordem
julgados. 111
Ao juiz deve dar-se tem
poderes, sobre a interro
gação. 117
Ao dizer ao ouvido se
escrever a mão. 117
Se deve ser ouvido no
ofício. 3
Deve ser fidedigno de
defesa a deve ser 118.10.
Deve a escrever que
explica. 118
Decima.
Decima, que se (in
dicio) e que ser
3 [illegible] 310
Decima ser
que 310
Decima ser ouvido em
julgado. 314
Decima fidedigno
ser. ibid
Decima o quem ser
fidedigno ser quem 314.4
Ao escrever deve decima
Ao dizer ao ouvido
ser 3
Se ser ouvido fidedigno
314.1
Decima fidedigno ser
ser ouvido, 3
Deve ser ré que ordem
julgados. 111
Ao juiz deve dar-se tem
poderes, sobre a interro
gação. 117
Ao dizer ao ouvido se
escrever a mão. 117
Se deve ser ouvido no
ofício. 3
Deve a escrever que
explica. 118
Defensão.
Defensão ser ré que
ser ouvido 144 e 145
Que ré ser ouvido
145.6
Defensão ser ré que
ser ouvido 144
Defensão ser ré que
ser ouvido. 347.
Ao dizer ao ouvido
Defensão publicação e
ser ré que ser ouvido
Defensão ser ré que
ser ouvido. 144
Defensão ser ré que
ser ouvido. 144

cum persona vota. ibid.

Derelictum.

Derelicta quae dicantur. 154.2, 307.1

Detractio.

Detractio quid 419.1. *quomodo differt a contumelia.* ibid. *quot modis fit directe, quot indirecte* ibid. 3

Detractio quale peccatum. 426.1

Detractoris defuncti haeredes non tenentur ad restitutionem famae, 175.1

Detractiones subditorum non impedientes praelatum ad quid teneatur. 177.2

Detrahentem alterum de suo subdito non impedientem praelatum ad quid teneatur. ibid.

Deuotio.

Deuotio quotupliciter sumatur, 475.1. *unde causatur.* 476.1.3

Dignitas.

Dignitas quotuplex in sancto. 469.4

Dignitas mundana in sancto quid. ibid.

Dispensatio.

Dispensare quid. 540.1. *An sit in ecclesia potestas dispensandi.* 3

Dispensare in votis quo possint, 541.2

Episcopi in quibus votis possint dispensare 4. *quae vota Pontifici reseruata.* 5

Quisquis habet potestatem dispensandi in votis vel delegatam, habet & commutandi, non contra. 539.6 *An aequalis causa requiratur ad dispensationem & commutationem.* 540.8

Praelati in quibus & quorum votis possint dispensare 542.6. *Confessarij ordinum mendicantium in quibus possint, in quibus non.* 7. *An Parochi possint dispensare.* 8

Dispensatio sine causa an valida 9. *Quae causa iusta ad dispensationem voti,* 10.

An Papa possit dispensare in voto solemni castitatis Religiosorum. 544.1 545.4

An Superior dispensare possit in obligatione Horarum Canonicarum. 498.1

Diuinatio.

Diuinatio quot modis fit, 563.

Diuisio.

Diuisio prima rerum quomodo & quando facta. 85.1. 2. *Fuit utilis.* ibid. 1 *Fuit licita.* 3. *Ut tamen sit facta ...*

Contractus libellarius seu libellus quid. ibid. 1.
Contractus nominatus quid, quid innominatus. 161. 2. *quid bonæ fidei, quid stricti iuris.* 3. *quid lucrativus, quid oneros.* 4. *quid nudus, quid vestitus.* 5.
Contractus quando obliget, quando non. 162. 1. 2
Contractum quando iuramentum confirmet, quando non. 163. 4
Contractui dupliciter addi potest iuramentum. 164. 6
Contrahere qui possint. ibid.
Contractus qui in vtilitatem dantis, qui in vtilitatem solius accipientis fieri dicantur. 315. 2
Ratione contractus quando facienda restitutio. ibid.
In contractibus ex quotuplici capite damnum inferri potest. 316. 3
Ad damnum datum in re alterius quæ apud te sit ex cõtractu iure naturæ non teneris nisi ob dolum aut latam culpam. 317. 7. *Iure humano an ad illud tenearis & quando.* 318. 8
Si contractus cedat tantum in commodum eius cuius res est, an tenearis de damno & quando. 9. *Quid si contractus in vtilitatem vtriusque cedat.* 319. 10

Cooperans.

Cooperans ad idem damnum individuum tenetur ad restitutionem in solidum. 295. 2
Si non cooperatur ad idem sed distinctum infert, tenetur tantum pro sua parte. 296. 3
Cooperantes ad idem damnum quo ordine teneantur in solidum restituere. 295. 1
Cooperari ad furtum quot modis quis possit. 290. 2
Cooperans ad furtum iubendo quantum & quando restituere teneatur. 3. *quando non.* 4. 5. & 292. 1. 2
Ex cooperantibus ad vsuras qui restituere teneantur. 441. 1. 442. 2.

Corruptor.

Corruptor virginis ad quid teneatur. 263. 1. & 264

Creditor.

Creditoribus quo ordine satisfaciendum. 321. 1. 2. *Cuius res in specie adhuc extat an ei primò ex ea satisfaciendum.* ibid.
An prius petenti liceat

prius soluere. 326.2. *An pauperes præferendi ditioribus.* 3.

Creditoribus defuncti homicida non tenetur. 261.2

An si creditori restitutio putetur nocitura, sit differenda. 330.5

Crimen.

Crimen quot modis dicitur publicum. 420.1

Crimen alibi publicum, vbi secretum est reuelare an & quale peccatum. ibid. 2. *An sit contra charitatem.* 421.5

Criminales causæ à ciuilibus quid differant. 375.1

Culpa.

Culpa alia iuridica alia theologica. 316.3. *Diuiditur in latam, latiorem, latissimã, leuem, leuissimam. ibid. Singularum definitiones. ibid. Lata requiritur ad necessariã restitutionem.* 5

Qualis requiratur in contractibus ad restitutionem. 319.10.9.

Cultus.

Cultus religionis quomodo ab honore differat. 460.3

Cultus sanctorum quotupliciter fit. 468.2

Cultus imaginum qualis. 470.5

Cultus Sanctorum an sit actus religionis. 471.8.472.9

Cultus Deo non debetur diuersæ speciei ob diuersa beneficia aut attributa. 473.1.& 474.1. *non deberetur cultus Deo si nihil ab eo accepissemus. ibid.* 3.2.

Cultus illegitimus quid. 562. *varia eius membra & quid sint.* 4.5

Damnum.

QVi damnum infert rei crescenti ad quid teneatur. 288.2

Damnum emergens quid est? 428.1

Damnum ex infamia sequens restituendum. 273.3

An ratione damni emergentis liceat aliquid exigere supra sortem, & quando, & an de eo paciſci. 428.2.429.3.

Debitum.

Debita certa an prius soluenda quam incerta. 320.

Debitum quotupliciter dicitur incertum. ibid. Quid faciendum quando res incerti domini adhuc extat in specie. 320.2. *Quid quando non extat. ibid. An quando res vendita extat, venditor pre-*

ſeruendus. 322.4.

Debita ex delicto an præferenda debitis ex certo contractu. 324.2

Debita certa quo ordine ſoluenda. 325

An ſi tibi debeo, ſoluam creditori, liberer à ſolutione tibi faciendæ. 330.7

An debitæ rei interitus excuſet à ſolutione. 331.7

Pro debito ſoluendo nil poteſt exigi. 317.2

Debitum fidelitatis quomodo differat à debito iuſtitiæ. 128.10.

Debita ex contractu quotuplicia. 328.5.

Decimæ.

Decimas ſoluere an Chriſtiani teneantur & quo iure. 509.1. *An ſint eleemoſynæ.* 2. *An ſecundum quotam iure diuino debeantur.* 510.4

Decimarum ſolutio cuius virtutis actus. 511.6

Decimarum quotam an conuenienter eccleſia ſtatuerit. 512.2

Decimarum ſoluendarum rationes. ibid.

Decimæ ex quibus rebus ſoluendæ & quare. 513.2.3.4.

An eccleſia habeat decimarum dominium ante earum ſeparationem. 5

Decimæ quomodo ſoluendæ. 514.1

Decimæ ex fructibus omnino integris deducendæ. 2. *quibus ſoluendæ.* 515.1.&2

Decimas prædiales ſoluere qui teneantur. 516.1. *qui perſonales.* 2. *Clerici omnes imò & Epiſcopi decimas ſoluere debent Pontifici.* 3

Defectus.

Defectus veniales proximi narrare quale peccatum. 416.3. *quale naturales.* ibid.

Defenſio.

Defendendo vitam propriam licet alterius mortem intendere. 344.2. & 345.5

Quâ id fiat authoritate. 345.6

Defenſio ſui cum periculo innocentis an licita. 350.1

Defendendo facultates proprias an liceat furem occidere. 347.2

An id etiam liceat Clerico. 5

Defendere pudicitiam & honorem an liceat occidendo inuaſorem. 348.1

Defendere alterum cum inuaſoris occiſione an liceat. 349.1. *An ad id teneatur*

cum periculo vitæ. ibid.

Derelictum.

Derelicta quæ dicantur. 104. 1. 105. 2

Detractio.

Detractio quid. 415. 1. *quomodo differt à contumelia. ibid. quot modis fit directè, quot indirectè. ibid.* 3

Detractio quale peccatum. 416. 1

Detractoris defuncti hæredes non tenentur ad restitutionem famæ. 275. 1

Detractorem subditum non impediens prælatus ad quid teneatur. 277. 2

Detrahentem externum de suo subdito non impediens prælatus ad quid teneatur. ibid.

Deuotio.

Deuotio quotupliciter sumitur. 475. 1. *Vnde nascatur.* 476. 2. 3

Dignitas.

Dignitas quotuplex in sanctis. 469. 4

Dignitas moralis in sanctis quid. ibid.

Dispensatio.

Dispensare quid. 540. 1. *An sit in ecclesia potestas dispensandi.* 2

Dispensare in votis quis possint. 541. 3

Episcopi in quibus votis possint dispensare. 4. *quæ vota Pontifici reseruata.* 5

Quisquis habet potestatem dispensandi ordinariam vel delegatam, habet & commutandi, non contra. 539. 6. *An æqualis causa requiratur ad dispensationem & commutationem.* 540. 8

Prælati in quibus & quorum votis possint dispensare. 542. 6. *Confessary ordinum mendicantium in quibus possint, in quibus non.* 7.

An Parochi possint dispensare. 8

Dispensatio sine causa an valida. 9. *Quæ causa iusta ad dispensationem voti.* 10.

An Papa possit dispensare in voto solemni castitatis Religiosorum. 343. 1. 345. 4

An Superior dispensare possit in obligatione Horarum Canonicarum. 498. 3

Diuinatio.

Diuinatio quot modis fit. 563.

Diuisio.

Diuisio prima rerum quemodo & quando facta. 85. 1. 2. *Fuit vtilis. ibid.* 1. *Fuit licita.* 2. *Vt non sit facta ore*

BIBLIOTECA O. MONTEFUSCO (Av)

naturali. 87.1. *nec diuino, sed gentium.* 88.3

Dolus.

Dolus quid. 316.3

Dominium, dominus.

Dominium quid? 16.1. *Minus latè patet quam ius in re.* 17.3. *Aliud iurisdictionis, aliud proprietatis.* 17.1

Dominiũ proprietatis aliud plenum aliud non plenum. 2. *Non plenum aliud directum aliud utile.* ibid.

Ad dominium alicuius rei comparandum quando requiratur traditio. 18. 1. *Princeps cuius est legem condere non transfert dominium priuatarum rerum suo titulo.* 21. 3.

Dominij subiectum.

Dominij competentis homini fundamentum non est gratia. 48. 4. *neque fides.* 49.5

Dominij rerum temporalium triplex titulus. ibid. 7. *Obiectiones ex scriptura solutuntur.* 8. & 50.9.10.11.

Paruuli sunt uerè domini suorum bonorum etiam ante usum rationis. 52. 1. *Item amentes.* 3. *Itemque quandoque serui.* 53.1.

Dominium in communi habere possunt religiosi professi. 53. 1. *non possunt tamen in particulari.* 54.3.

Hæc dominij incapacitas non oritur ex uoto, sed ordinatione ecclesiæ. 54.4

Quàm grauiter peccent religiosi aliquid sibi retinentes. 5.6

Dominij incapaces non sunt religiosi non professi. 56.7

Dominium plenum habent episcopi circa fructus quos percipiunt ex bonis immobilibus. 58.6

Dominij obiectum.

Dominium uitæ & membrorum an homini competat. 76.5.77.7

Respublica non habet dominium uitæ subditorum. 6.

An homo sit dominus suæ famæ. 77.3.

Dominium hoc ut aliquando sit ligatum. 78.4

An sit naturale. 6. *An possit uendi.* 79.7

Respublica habet dominium famæ singulorum ciuium. 78.5

Ut homo sit dominus bonorum

rum spiritualium. 79. 3. *ut non.* 80.4

Homo iustè dominari potest alteri. 81.2

Donatio.

Donatio quid. 105.1. *Donationis à promißione differentia.* 109.1

Donare qui poßint. 132.1. 2

Donatio inter coniuges iure communi inualida. 133.1

Duobus modis confirmatur. 2. *quandoque statim valet.* 3.

Donatio patris in filium nondum emancipatum inualida. 134. 1. *Duobus modis confirmatur.* 2. *quandoque statim valet.* 3.

Donatio omnium bonorum iure communi inualida. 135. 1. *quandoque valet.* 2.

Donatio vltra 500. solidos sine inſinuatione, inualida. 136. 3. *quandoque valida.* 137.4.

Donatio inter viuos quid. Mortis causa quid. ibid. 1

Donatio inter viuos reuocari potest tribus ex causis. ibid. 2. *Ratione ingratitudinis.* 137. 3. *excipiuntur quidam casus.* 138. 4. *ratione prolis susceptæ.* 5. *si sit inofficiosa.* 139.6

Donatio mortis causa reuocatur tres ob causas. 140. 1

Donatio ante acceptationem ordinariè non obligat. 115.1. *quandoque tamen obligat.* 116. 3. *quod obliget ante acceptationem probabile est prouenire ex solo iure positiuo.* 18. 1. *Probabilius tamen etiã ex naturali vel gentium.* 2.

Donatio interna facta Deo, obligat: facta homini, nõ 114. 1. *idque iure naturæ.* ibid. 2

Donare gratis quomodo melius quam ex obligatione. ibid.

Dubium. Dubitatio.

Dubitans an res sit sua, manente dubio potest retinere, tenetur tamen inquirere. pag. 306.1.

Dubitans an res sit aliena, potest eam accipere titulo donationis, permutationis, &c. cum animo restituendi si dominus inueniatur. ibid. 3. *si animo sibi retinendi accipiat, peccat, non tamen restituere tenetur statim.* 307. 4.

Dubia de rebus non sunt in meliorem partem interpretanda. 218.3. *de personis verò sunt.* 4

Quomodo & quando dubia de personis tenemur ex institia in meliorem partem interpretari. 219.5.6. & 220. 9.10.

Quando agitur de vitando damno vel adhibendo remedio, dubia de personis sunt in deteriorem partem interpretanda & quomodo. 221. 13.

ELECTIO.

Electoribus ne indignum eligant an liceat pecuniam offerre. 588.2

Pro electione particularis digni an liceat. 1

Pro electione idoneæ personæ in genere an liceat. 3

An liceat pro electione idonei quando ille solus est. pag. 4.

Excommunicatus.

Excommunicatus occultus non peccat usurpatione indicij. 225.1. *Neque notorius toleratus post Concil. Constãt.* 226.3. *nominatim vero denunciatus, & manifestus clerici percussor peccat, suntque eius acta irrita.* 228.7

Emphyteusis.

Emphyteusis quid. 33.2

Emphyteuta quomodo ab usufructuario differat. 34.3

Emptio, emptor.

Emptor rei alienæ malâ fide tenetur domino reddere. 306.6. *contrarium tamen est probabile.* 7

Expensæ.

Expensæ funeris an restituendæ ab occisore. 260

Cuius expensis & quo loco facienda restitutio. 326.2.4.5

FALLACIA.

Fallacia quomodo fit. 316.3

Fama, famosum.

Famæ suæ homo est dominus. 77.3

Fama interdum cum periculo vitæ restituenda. 269.1. *interdum non.* ibid.

Famæ restitutionem multa excusant. 280

Fama quomodo restituenda si crimen falsum sparsisti. 273.1. *quomodo si occultum manifestasti.* ibid.2

In fama restituenda quomodo non sit mendacium. ibid.4

Famâ aliâ viâ recuperata non est restituenda. 174. 2

Feræ.

Fera vulnerata ordinariè est capientis, quandoque vulnerantis. 97. 2

Fera meo laqueo capta quãdo sit mea, quando eximentis & auferentis. 98. 2. 5

Feudum.

Feudum quid. 34. 1

Feudi ab Emphyteusi differentia. 2.

Fides bona, mala.

Fides bona in præscriptione quid. 169. 1

Fides bona ad præscribendum requisita. ibid.

Dubitans quomodo habeat bonam fidem. 171. 2. *quomodo non.* 3.

Fides mala nunquam præscribit. 172. 2. *Soluuntur obiectiones contra.* 173. 4

Fideicommissoria substitutio quid? 156. 8

Filius.

Filij an & quando peccent mortaliter accipiendo & expendendo bona patris. 365. 1. *quando non.* 366. 2

Filius naturalis quid. 150. 1

Potest instituí hæres. 153. 9. *succedit matri si non habeat legitimos.* 154. 10

Fiscus.

Fisco addicta bona quanto tempore præscribantur. 182. 2. 183. 4.

Fraus.

Fraus in contractibus an differat à furto. 360. 3

Fructus.

Fructuum inæqualitas in permutatione beneficiorum quot modis compensari potest. 585. 4.

Fructuum alij rei, alij industriæ. 285. 2

Furtum.

Furtum quid & quomodo à rapina differat. 359. 1

Furtum quotuplex. 360. 1. *quale peccatum.* 361. 1. *Vnde fit veniale.* ibid. 2.

In furto quantitas notabilis materiæ quomodo respectu diuersorum sit diuersa. 361. 3. 4. *&c.*

Furari rem paruam cuius ablatio magnum adferat incommodum quale peccatum. 362. 5

Furta minuta multiplicata an faciant vnum mortale. 363. 2. *An in singulis sit notum peccatum mortale.* 364. 4. *Quid si per ea non intendit ditescere, sed tantum ex occasione committit.* ibid. 5

INDEX.

An vltimum complens quantitatẽ notabilem sit peccatum mortale. 6. *Anidem dicendum de esculentis & poculentis.* 365.8

Furtũ quot modis fieri possit. 289.1. *& quot modis possit quis ad illud cooperari.* 290.2.

Furi consentiens quando ad restitutionem teneatur. 294.7

Quando recursum præbens. *ibid.* 9

Quando participans. 295.11

Fur tenetur restituere fructus rei naturales. 285.2. *etiã quãdoq; industriæ.* *ibid.* *Quod si fructus consumpsit nec inde factus est locupletior non tenetur restituere.* 286.5

Res furtiua si apud furem pereat, apud dominum non peritura, fur tenetur ad restitutionem. 282.1. *secus si fuisset peritura, idque siue casu siue furis culpâ perierit.* 283.5. *si tamen rem vendidit tenetur restituere id quo factus est locupletior.* 285.6

Qui rem furtiuam accepit gratis non potest furi restituere nisi sit moraliter certus ipsum restituturum. 304.1

Fur an fideliter possideat rem furtiuam. *ibid.*

HÆRES.

Hæres quis dicatur. 152.9

Hæres instituí quis possit. 150

Holocaustum.

Holocaustum quid. 507.3

Homicidium, homicida.

Homicidium cui virtuti opponitur. 335.

Homicida vel mutilator ad quid teneatur. 254.1. *si moriatur an hæredes teneantur.* 2. *Quando homicida sustinuit pœnam talionis hæredes in rigore tenentur ad resarcienda damna.* 258.2. *probabile tamen est non teneri in conscientia, nisi petantur.* *ibid.* 3

Homicida vitam serui compensare debet pecuniâ. 259.2. *vitam liberi in conscientia, non.* 3

Honor.

Honor restitui debet. 281.1.

Honor variis modis restituitur. 3.

Horæ canonicæ.

Horæ canonicæ an vtiles & retinendæ in ecclesia. 491.1

Quot hominum genera ad horas canonicas obligentur. 393.1

An per excommunicatio-

tem liberentur. 492. 3

Ad horas canonicas an omnes beneficiarij teneantur. 494. 1. *quando ea obligatio incipiat.* 2

Qui ab hac obligatione excusentur. 495. 3. *An & quãdo excusetur beneficiarius primo & secundo anno.* 4

An excusentur qui habentes altaria aut capellas cum non sint sacerdotes, expendunt maiorem partem prouẽtuum in substitutum qui sacra faciat. 496. 5

An excusentur qui possidẽt beneficium litigiosum aut habent fructus sequestratos. 497. 7. *An qui idcò non residunt fructus quia non residunt cum possint.* 8

Horas legendi obligatio quanta sit. 498. 1

An quælibet omissio horarum sit peccatum mortale. 2

Horæ quomodo recitandæ, & quot ad hoc conditiones requisitæ. 498. 1. 2

Horas interrumpere quantum peccatum. 3

Horarum ordinem immutare an liceat. 500. 6

Ad horas deuotè recitandas quæ requirantur. 499. 4

Horæ quo tempore legendæ. ibid. Matutinum & laudes licet pridie ad vesperam legere. 3

Horas paruas non licet pridie legere, licet tamen mane omnes vsque ad vesperas exclusiuè ob honestam causam. 500. 4. *Ante Matutinum & Laudes celebrare non est peccatum mortale.* 5. *Officiũ pro officio legere etiam data opera nõ est peccatũ mortale.* 7

Hostia.

Hostia pacifica quid. 507. 3

IDOLOLATRIA.

Ididololatriæ nomen quotupliciter sumitur. 563.

Idololatria propriè dicta quid. ibid.

Ignorantia.

Ignorantia clara iuris an sufficiat ad præscriptionem. 171. 2. *& in quo foro.* 3

Ignorantia clara iuris verè dubij & valde dubij sufficit. 4. *Item ignorãtia facti.* 172. 5

Illegitimus.

Illegitimi duplices. 150. 1

Illegitimi an possint instituti hæredes. ibid.

Impediens.

Impediens aliquem à cõsequendo beneficio vel officio, vi vel fraude, tenetur ad restitutionem. 287. 2

Impediens precibus vel blãdicijs non tenetur. ibid.3

Impuberes.

Impuberum vota an possint à Patre irritari. 535.12

*An vota Impuberum facta ante pubertatem possint post pubertatẽ irritari à patre.*13.

An vota impuberum quæ conferuntur in tempus pubertatis. 14

Infamia.

Infamare an & quando sit peccatum mortale, An contra charitatem, an iustitiam. 418.2.3

*An vno loco infamẽ liceat alio infamare.*420.2. *An sit contra charitatem.* 421.5

Infamem vno crimine an & quando liceat de alijs infamare. ibid.

An liceat iniuriam sibi factam amico deferre. 422

Infamator, non tenetur restituere famam aliunde recuperatam. 272.2

Qui bona fide putans aliquod crimen esse publicum infamauit proximum tenetur ad restitutionem statim atque cognouit. 276.1. *non tamen cum graui suo incommodo.* ibid.2

Neque tenetur ad damna, quæ alter est inde passus. 3

Iniuria, iniustitia.

*Iniuria in quo consistat.*pag. 202.1

Iniustitia quid. 202.1.2

Iniustitia habitualis in quo consistat. ibid.3.

Iniustus quis. ibid.2.3.4

*Quomodo intelligenda hæc regula; scienti & consentienti non fit iniuria.*203.1.& 205.4. *Martyres & Christus vt sint passi iniuriam.* ibid.5

Innocens.

Innocentem occidere an quandoque liceat. 350.1. *An Respublica cogere possit innocentem vt Tyrannum occisurum adeat.* 351.5

Inquisitio.

Inquisitio quotuplex & definitio singulorum membrorum. 381.1

Modus procedendi per inquisitionem quam latè se extendit. ibid.4

An quando via generalis inquisitionis procedit, debeat præcedere infamia personæ delicti. 382.2

*Inquisitione generali interrogati subditi an detegere possint criminosos.*4. *An teneantur.* 3

Inquisitionem mixtam an

præcedere debeat infamia. 383.2

In inquisitione mixta subditi iuramento requisiti ante-neantur authorem detegere. 384.4

Inquisitionem particularem non semper præcedere debet infamia. 385.3.4.5

Quando requiruntur quanta esse debet. *ibid.*

Inuasor.

Inuasorem præueniendo occidere an liceat. 344.2

An permittere liceat se ab inuasore occidi. 346.9

An se contra inuasorem tueri liceat cum periculo innocẽtis quo se protegit. 346.8

Inuasorem prouocantem occidens ad nihil tenetur. 255.1

Inuadentem vero sine prouocatione, si debitam moderationem se defendendo excedat occidens tenetur integrè damnum compensare 2. *si non excedat, ad nil tenetur.* 257.4

Inuenta.

Inuenta in pauperes erogandæ. 310.2

Inuentor post diligentem inquisitionem potest inuenta retinere. *ibid.* 1

Irrisio.

Irrisionis quis finis & eius differentia à contumelia. 422

Iudex, iudicium.

Iudicium variè accipitur. 206

Iudicium internum est actus intellectus. 207.2. *elicitur à virtute prudentiæ, non iustitiæ.* 3. *Dici tamen potest actus iustitiæ.* 4

Iudicium externum seu sententia iudicis est magis actus iustitiæ. 207.6

Iudicium externum est actus iustitiæ legalis & particularis. 209

Iudicare licet Christianis. 210.1

Ad iustum iudicium quæ requisita. *ibid.* 3

Iudicium temerariũ quid. 211.1. *Quomodo differt à dubitatione & suspicione.* 2

Iudicium temerarium iudicis est peccatum mortale contra iustitiam. *ibid.* 3

Iudicium temerarium in animo residẽs quando sit peccatum mortale. 213.5. *quando non.* 212.4

Iudicium temerarium an obliget ad restitutionẽ. 216 11

Iudicãdum semper secundũ leges ius naturale continẽtes. 222.1. *secundum leges continentes ius positiuum ordina-*

vit.2. Licet tamen ab eis recedere iudicando contra verba legis. 3

Iudicans non sibi subditum peccat vsurpatione iudicij. 223.2.224.4. estque peccatũ genere suo mortale. 225.5

Iudex ob crimen ipso iure priuatus titulo ante sententiã iudicis non peccat vsurpatione iudicij. 230.6

Iudex habens titulũ coloratũ nõ peccat, vsurpatione iudicij. ibid.1. vt tamẽ eius acta valeant, duæ cõditiones requisitæ. 231.2. Idem dic quãdo iurisdictio est occultè alicui ablata. 233.4. Hæcque locum habent tam in foro contentioso quam sacramentali. 234.5

Quando probabilis doctorũ opinio dat iudici iurisdictionem valent eius acta. 235.6

Item quando populus dubitat an sit iudicio priuatus. 7

Iudex an condemnare possit quem scit innocẽtem, probatũ nocentẽ. 370.1. quid igitur ei tunc faciendum. ibid. probabile est posse. 2. verius non posse. 3. An idem dicendum de causis ciuilibus. 375.2

Iudex an quẽ possit ex priuatâ scientia condẽnare. 376.1.2

An saltẽ id possit supremus Iudex. 2.377.3. An saltem possit ex concessu Reip. 378.5

Iudex an possit aliquem non citatum nec auditum condemnare. ibid.1. An id possit princeps. 379.2.3

Iudicum sæculariũ praxis, qui ex denũciatione officialis publici ad hoc deputati, vel alterius priuati aut ad querelam partis offensæ procedunt ad capiẽdas informationes & indicia, quibus habitis formant libellum inquisitionis, an damnanda. 387.9

Iudici sæculari quibus modis via ad inquisitionem aperitur. 389.1

Iudex ex quibus indiciis potest reum subijcere torturæ. 391. 6.7

Indicia hîc quid vocentur. 1. quot eorum gradus. 390.2

Iudex non potest reum legitimè conuictum per testes torquere ad extorquendam confessionem criminis. 390. 5

Iudex condemnans reum præter ordinem iuris an & quando restituere teneatur. 395.1.2

Iudices inferiores à tyranno constituti vt nõ peccent vsurpatione iudicij. 236.6.

INDEX.

Iuramentum.

Iuramentum quid. 547. 1

An iuramentum per falsos Deos sit verè iuramentum. 2

Iurare per falsos Deos an & quando sit peccatum mortale. ibid.

An infidelis iurans per falsum Deum sit periurus si falsum iuret. ibid.

An iuramentum per creaturas sit verum iuramentum. ibid. *An si attestemur Sanctos.* 548. *Ad essentiam iuramenti quæ requirantur.* 3

An qui ex ira iurant verè iurent: ibid. An qui dicunt per fidem meam, & similia. ibid.

Iuramenti variæ divisiones 549. *Singulorum membrorum definitio* 550. 4. 5. *Creatura quot modis spectari potest in ordine ad iuramentum & quomodo spectari debet ut per eam sit verum iuramentum.* 551. 3

An liceat iurare. 550. 1. *Quæ & quot iuramenti conditiones.* 551. 4

An iuramentum promissorium libere factum semper obliget 552. 2

Iuramentum de re mala an valeat. 2. *An de indifferenti.* 3

Iuramentum de re bona sequitur conditionem promissionis cui additur. 4

Iuramentum promissorium metu grani extortum an obliget. 553. *Qui latroni promisit ad vitam redimendam cum iuramẽto tenetur soluere.* ibid.

Iurans se redituru̇m ad iniquum carcerem, tenetur. 554.

Iuramentum dolo extortum an & quando obliget. 2

Iurans fictè an teneatur iuramento. 555. 2. 3. 4. *Quot modis iurari potest fictè.* 1

Iurans alio sensu, quam alter intelligat an teneatur. 556 2. *& an peccet.* 3

Iniuste iurare coactus, oratione ambiguâ vel restrictione utens non peccat. 557. 4

Iusiurandum deferre ei, quem scis peieraturum, an liceat. 558. 1. 2

Iuramenti obligatio qui tollatur. 559. 2

Iuramentum ut possit potestate humana irritari. 3

Iuramentum quando sit validum, quando non. 163. 3

Iustitia, ius, iustum.

Ius is nomen æquiuocum est & varie accipitur. 1. 2

INDEX.

Ius vt idem est quod iustum, tripliciter accipitur. num. 2

Iuris definitio. p. 3. 1

Ius pro potestate sumptum quid sit p. 4. num. 2. non est quid reale nec rationis, sed morale. pag. 4. num. 3. quomodo nihilominus ab eo procedant effectus reales. pag. 5. num. 4

Ius aliter diuiditur à Iuristis, aliter à Theologis. pag. 6. num. 2. 3

Quid ius naturale ibid. num. 2. 3. quid gentium, quid ciuile, quid positiuum. ibid.

Iustum aliud simpliciter, aliud secundum quid. pag. 7. 1

Iustum simpliciter non reperitur inter patrem & filiũ vt tales, & quomodo hoc intelligatur. pag. 7. 2. & 8. 3. si non spectentur vt tales, potest esse. pag. 9. 5

Ius in re quid, quid ius ad rẽ. p. 11. 1. & quæ ad horum acquisitionem requirãtur. ibid. 2. & 12. 3. & quæ eorum differentia. 4

Quale ius habeat, qui furto amisit suum equum vel possessionem sui prædij. pag. 12. 5.

Quid per rem intelligatur, in ius in re, & ad rem. p. 13. 6

Ad acquirendum ius in re circa res incorporales, quando præter titulum necessaria sit traditio p. 14. 7

Ius seu facultas vtendi, potest esse separata à domino, etiam in rebus vsu consumptibilibus. 32. 2

Iure gentium quæ nullius sunt, fiunt primo occupantis. p. 89. 5.

Ius patronatus quanto tempore præscribatur. 179

Iustitia quid? 189. 1

Iustitia est virtus, & in voluntate. 190. 3

Iustitia propriè est ad alterum. 191. 1. impropriè non. 2.

Iustitia versatur primario circa actiones 192. 2. secundario circa passiones. 3

Iustitia constituit medium rei. 194. 4

Iustitia differt ab alijs virtutibus, & in quo. ibid. 1. 2

Iustitia præstat temperantiæ. 195. 2

Item fortitudini. 196. 5. *minus præstat religione & misericordiâ.* 197. 7

Datur iustitia generalis, seu legalis. ibid. 2. varia eius

nomina. 198.3

Iustitia legalis probabiliter verè & propriè est iustitia. 198. 1. *probabilius est tamen non esse.* 199. 2. *est præstantior particulari. ibid.* 4

Iustitia legalis, pietas & obseruantia, in quo conueniãt. 200. 2. *in quo differant* 201. 3

Iustitiæ diuisio. 239. 1

Iustitia commutatiua & distributiua differunt à iustitia legali. ibid. 2. *Item inter se quatuor modis.* 3

LAVDES.

LAudes Dei quem habent finem. 407. 1

Lex.

Leges humanæ an possint aliquem priuare ipso facto, beneficio vel officio ante sententiam declaratoriam. 229. 2. 3

Lignatio.

Lignari in sylua reip. contra iustã prohibitionem, quãdo & quale peccatũ. 104. 2. 3. 4

Resp. potest iustè prohibere lignationem & quibus conditionibus requisitis. 103. 1

Lucrum.

Lucrum cessans quid. 430. 1

Lucri cessantis ratione an liceat aliquid supra sortem exigere. 2. *Vt pactio de lucro cessante ab initio sit licita, quæ conditiones requisitæ.* 431. 3

MALEDICTIO.

MAlectio quotuplex, & definitio membrorum. 423

Maledicere creaturæ irrationali an liceat. ibid.

Martyres.

Martyres qui se occiderunt instinctu Dei. 353. 4

Mediator.

Christus vnicus mediator, quomodo intelligendum. pag. 486. 9

Metallicæ venæ.

Metallicæ venæ vt probabilius in nullius dominio censentur. 99. 2

Ius tamen eas effodiendi regulariter competit domino loci. ibid.

Minoritæ.

Minoritæ habent vsum rerum suarum, non tamen dominium. 32. 3. *penes quos est illarum rerum dominium.* 4. *Diuus Tho. visus contrarium dicere explicatur.* 33. 6

Montes Pietatis.

Montes Pietatis an ab vsura excusentur. 444.2

Montes Pietatis quid 443. 1

Mutilatio.

Mutilare se an liceat pro salute corporis. p. 357. 1. *An teneatur quis ferre mutilationem ob vitæ conservationem.* ibid. 2.3.

Mutilare se ob salutem animæ an liceat. 358. 1. *an ob comminationem mortis.* 359. 2

Mutilator ad quid teneatur. p. 254. 1. *si moriatur, an hæredes teneantur.* 2

Necessitas.

EX necessitate quotupliciter aliquid fit. 528

Nouitius.

Nouitij an obligentur ad horas canonicas. 497

Oblatio.

OBlationis nomine quid significatur. 509

Ad oblationes an quis teneatur. 2

Obseruatio.

Obseruatio vanæ quid. 563.1

Obseruatio sanitatum quid. 2

Obseruatio euentuum quid. 564. 3

Occisio, occidere.

Occidere plantas & animalia an liceat. 335. 2. *An in hoc possit esse crudelitas.* 4

Occidere hominem an liceat 336. 2. 3. *An peccatores & quando.* 337. 1. *qua authoritate.* 3. *An omnes.* 4

Occidere tyrannum an & quomodo homini priuato liceat. 3. 339. 340. 4

Occidere tyrannum ratione solùm malæ administrationis, quamdiu manet princeps, priuato homini non licet. 5

Occisione furis in defensionem facultatum an contrahatur irregularitas. 348. 5

Occidere nitentem honorato viro alapam impingere an liceat. 349. 2

Occidere se an liceat. 352. 2

Occisio sui Reo mandari non potest 353. 5. *Licet quandoque aliquid facere vel omittere, vnde scitur certò mortem secuturam.* 354. 6

Oratio.

Oratio quid 477. 1. *qui & quot actus in oratione.* 2

Oratio est actus religionis. 478. 3

INDEX.

Oratio an necessaria ad salutem. 479. 2. Præceptum de oratione quando obligat 480. 5

Oratio an utilis & efficax. ibid. 1

Orationi soli ex bonis operibus conuenit vis impetrandi. 481. 3. In oratione quæ petenda. 1. discrimen petendorum in oratione. 2

Orare quis potest. 482. An diuinæ personæ 2. An Christus 3. An Sancti in cælo. 483 4. An damnati in inferno. 5. An animæ in purgatorio. 6. An omnes in hac vita. 7

Peccatores male orantes an unquam exaudiantur. 8

Orandi qui sint 484. 1. An Sancti 485. 5. 6. quo peculiari modo Deus orandus. 2. Quo Christus. 3

Orationes nostras Sancti quomodo cognoscunt. 486. 8

Pro quibus orandum 488. 1

An pro reprobis. 2

An ab oratione generali liceat aliquem nominatim excludere. 3

An orandum pro inimicis, quomodo & quando. 489. 5. 6. An pro existentibus in purgatorio. 490. 7

Quomodo orandum. 1. 2.

PACTVM.

Pactum quid sit. p. 109. num. 3

Papa.

Papa quatenus Christi vicarius non habet vllum dominium temporale directè, sed bene indirectè. 69. 4. Habet tamen de facto dominiũ temporale, idque iustè, licitè, & vtiliter 73. 3. Soluũtur argumenta hæreticorum. 4

Non repugnat iuri diuino papam esse simul principem temporalem & spirituale. 72. 2

Papa an possit dispensare in voto solemni. 543. 1. 545. 4

Pastio.

Pasci in pascuo reip. contra iustam prohibitionem quãdo & quale peccatum. 104. 2. 3. 4

Pensio.

Pensio an possit vendi aut redimi pecunia & quando. 590. 1. An si fundetur in titulo merè spirituali. 2. 4

Pensio est quid spirituale. 591. 6

Permutatio.

An liceat permutare beneficia, compensata fructuum

inæqualitate. 586. 3

An permutatio facta sine authoritate superioris sit simonia. 1

An in permutatione beneficij dignioris pro indigniori, inæqualitas dignitatis compensari possit pecunia. 2

Periurium.

Periurium quid, & quotupliciter sumitur. 565. 1

Periurij pœnæ quæ. 2

Piscatio.

Quomodo peccet qui contra iustam prohibitionem piscatur, & ad quam restitutionem teneatur. 93. & 94

Pœna.

Quas pœnas inducit Simonia realis circa religionis ingressum. 593

Quas pœnas inducit simonia confidentiæ. 594. 1

Quas pœnas incurrit conferens ordines per simoniam realem. 592. 1. *quas, qui sic ordines suscipit.* 2. *quas beneficium conferens per simoniam realem.* 593. 1. *quas, sic beneficium acquirens.* 2

An incurrantur hæ pœnæ, contractu nõdum ex alterutra parte completo. 594. 1

Pœna conuentionalis in mutuo an locum habeat. 435. 3

Quæ conditiones ad hoc requiruntur. 4

Pœna conuentionalis quid. 1. *an in conscientia debeatur post moram, ante Iudicis sententiam.* 436. 5. *pars eam exigens supplet vicem Iudicis. ibid.*

Pœnæ vsurariorũ quæ. 442

Possessio, possessor.

Possessio vnde dicta & quot modis dicatur. 38. 2

Possessio sumpta pro acquisitione possessionis quid. 3. *sumpta pro ipsa possessione quid.* 39. 4

Possessio quomodo sit ius insistendi, & vt potius sit ipsa insistentia. 5

Possessionis variæ diuisiones p. 40. 1

Possessio ciuilis quid, quid naturalis. 2

Possidere potest quis per seipsum rem ciuiliter tantum, per alterum naturaliter. 41. 4

Possideant ne rem cuius habent vsumfructum vsufructuarius, emphyteuta, &c. 42. 5

Possessio iurium & seruitutum quot modis apprehendatur. 45. 5

Possessio rerum mobilium

INDEX.

quot modis amittatur. 1. quot immobilium. 46.2

Possessionis priuilegia. 1

Pollicitatio.

Pollicitatio quid. 109. 2

Precarium.

Precarium quid. 318.8

Præscriptio.

Præscriptionis nomen vnde, & varia eius acceptio. pag. 165. *num.* 1. & 166.

Præscriptio quid. pag. 166 *num.* 2

Ad præscribendum necessaria est possessio. 167. 2

Quæ bona præscribi non possint defectu possessionis. 168. 4

Præscriptio non datur contra pusillum. 476.4

Præscribere quando possit, qui rem accipit à possessore malæ fidei. 185. 1. 2

Quanto tempore præscribantur debita, hypothecæ, legata, fideicommissa. pag. 181. *num.* 1.2.3.4

Quanto tempore beneficium ecclesiasticum. pag. 180 *num.* 6.7

Quæ res præscribi possint. pag. 180. 1.2

Præscriptio quando dicatur non procedere. ibid.

Quando dormire 187. 2.

Quando interrumpi. 3. & quæ possit interrumpi, quæ non. 4

Præscriptio transfert dominium, nec tenetur præscriptor restituere. 188. 2. *nec solum vtile sed & directum dominium transfert.*

Ad prescriptionem requiratur ne titulus, & quis. 168. 1. 2

Primitiæ.

Primitiarum nomine quid significetur? 509. 1

Princeps.

Princeps quinque bonorum genera possidere potest. 182. 1

Principis bona quæ præscribi possint, quæ non. 183. 5. & 184. 9. 11. & 185. 13

Immunitatem ab obedientia principis præscribere non possunt subditi. 183.7

Principes vt possint prohibere venationem in locis publici iuris, & quibus de causis 90. 2. 3. 4. *Ad quæ tamen teneantur.* 91. 5. 6. 7. 8

Promissio.

Promissio quid. 105. 2

Promissio prodiga quando obliget, quando non. pag. 108. *num.* 6

Promissionis à donatione differentia. 109. 1

Promissio ob turpem cau-

sam, quando obliget, quando non. 110. 1. & 3.6

Promissiones quædam irritæ, quædam non. 112. 1. 2. & 113. 3

Promissio interna facta Deo obligat, facta homini, non. 114. 1. *idque iuræ naturæ.* 2

Promissio ante acceptationem ordinariè nõ obligat. 115. 1. *quandoque tamen obligat.* 116. 3

Quod promissio ante acceptationem non obliget probabile est provenire ex solo iure positivo. 117. 1. *probabilius tamen etiam ex naturali, vel gentium.* 118. 2

Promissio obligat ex virtute veritatis, sed non tantum p. 125. 4

Probabile est promissionem obligare ex virtute iustitiæ. 126. 6. *sed probabilius præcipuam eius obligationem esse ex fidelitate.* 128. 9

Promissio acceptata quandoque obligat sub mortali, quandoque non. 129. 11. 12

Promissioni ante acceptationem potest onus imponi. 1. *post non.* 2

Promissio acceptata quibus casibus desinat obligare. pag. 131. *num.* 1. 2.

Ad valorem promissionis quæ & quot requirantur. ibid.

Propositum.

Propositum an aliquando habeat vim voti. 518. 2

Proprietas.

Proprietas quid. 22. 2

Religio, Religiosus.

Religio unde dicatur & quid. 459. 1

In Religionis officio quot actus concurrunt. 460. 4

Religionis obiectum quod & quotuplex. 462. 1. *Formale quod.* 463. *quæ est honestas illa, quæ est formale obiectum religionis.* 464. 5

Religionis differentia essentialis unde petitur. 6

Religio an differat ab aliis virtutibus. 465. 2

Religio non distinguitur à virtute pietatis, observantiæ, gratitudinis in Deum. pag. 467. *num.* 7

Religio an differat ab observantia qua colunur Sancti. 468. 3

Religioni opposita vitia quotuplicia. 562. 1

Religiosi singuli habent usũ vestium, librorum &c. à dominio separatum. 31. 2

Religiosi

INDEX.

Religiosi beneficiarij habent ius liberè administrandi bona suorum beneficiorum. 56. 8

Religiosi superiores vt possint alicui subdito regulari concedere bona. 9. *vt non.* 10

Restitutio.

Restitutio quid. 241. 1. *vt differt à solutione.* 242. 3. *Item à satisfactione.* 4

Restitutio externa necessaria est ad salutem, si facultas suppetit, secus, si non 243. 2. *propositum tamen restituendi est necessarium.* 3

Restitutionis præceptum est affirmatiuum. 4

Restitutionis obligatio proprie oritur ex duplici capite. 244. 1. *Late sumptæ, ex triplici.* 245. 2

Quid restituere teneatur priuans alterum aliquo sensu vel vsu rationis per iniuriam. pag. 246. num. 2

Quid restituere teneatur qui alterum induxit in peccatum. 1. 2. & 248. 4. 5

Qui in tempestate eiicit res alienas, si suas habeat, tenetur ad restitutionem. 288. 1. *quantum.* 289. 2. *si non habeat, non tenetur.* 3.

Restituere tenetur possessor rei alienæ statim atque nouit esse alienam. 301. 1. *Si consumpsit vel alienauit, tenetur ad id, quo ditatus est.* 302. 2. *Itẽ tenetur ad fructus extãtes, modo nõ sint meræ industriæ.* 303. 1. *si non extent, tenetur ad id, quo ditatus est, siue naturales fuerint, siue mixti; non tenetur tamen ad eos quos ratione negligentiæ non recepit.* 304. 5

Restitutio quo loco & cuius expensis facienda. p. 327. *num.* 2. 5

A restitutione quæ inopiæ excuset. 328

An restituere debeas transacta necessitate. ibid.

An & qualis remissio creditoris excuset & quando. 329. 3. *quando non.* ibid.

An & quando à restitutione excuset iuris & iudicis authoritas. 331. 8

An & quando ingressus in religionem. 9

Reus.

Reus à Iudice non iuridice interrogatus an teneatur fateri veritatem. 460. 1. *Iuridice interrogare quid sit.* 2

Reus dubitans an iuridicè interrogetur; non tenetur fateri veritatem. 3. *An si iuridice interrogetur* 402. 2. *si neget, an peccet mortaliter.* 3.

Reus condemnatus secundum allegata & probata an teneatur obtemperare 404. 1. *Iniquè sic condemnatus an possit se per vim defendere.* 2. *An fugere ex carcere & quãdo.* 405. 1. 3. *An carceres & vincula effringere.* 2

Condemnatus ad pœnam carceris temporariam non potest. 406

Reo ad fugam, carceris effractionem &c. an liceat auxilium ferre. 407. 1. 2. *An etiam pro eo carcerem rumpere &c.* 3

SACRIFICIVM, SACERDOS

Sacrificij & adorationis conuenientia & discrimen. 502

Sacrificium propriè dictum quid. 505. 8. *Non omne opus bonum est sacrificium propriè dictum.* 502. 2

Sacrificium quotupliciter sumitur 503. 3. *Non omne opus ad honorem Dei factum est sacrificium.* 4. *Nec omnis oblatio Deo facta.* 504. 6.

Ad sacrificium quot & quæ requiruntur. 7

Singuli Patres familias erãt sacerdotes respectu agni paschalis. 506. 9

Sacrificium quotuplex. ibid.

Sacrificium pro peccato quid. 507. 3

Sacrificium Latreuticum quid, quid Eucharisticum, quid impetratorium, quid propitiatorium. 4

An liceat iam sacrificare agnum vel vitulum. 508

Gentiles vnde habent sacerdotes. 5

Sacrilegium.

Sacrilegium quid. 565. 1. *quotuplex.* 566. 2. *Multa ad id reducuntur. ibid.*

Seruus, seruitus.

Seruitus quid. 36. 2. *quid personalis, quid realis.* 3

Seruitus personalis triplex. 4

Seruitus iterum alia continua, alia quasi continua, alia discontinua & quid sint. 37. 5

INDEX.

Seruitutes pensionales constituuntur iisdem modis, quibus ususfructus usus &c. 1.

Seruitutes reales constituũtur variis modis, sinuntur potissimum quatuor. 2

Quibus modis possit unus homo fieri alterius seruus. 81. 2

Seruitus merè personalis nullo tempore præscribi potest. 177. 1. *Mixta potest, & quãto tempore.* 2

Realis quanto tempore. 178. 4. 2

Differentia inter seruitutes rusticas & urbanas. 7

Simonia.

Simonia quid. 567. 1. *quotuplex.* 568. 2

Simonia realis quid, quid mentalis, quid conuentionalis. ibid.

An omnis venditio rerum spiritualium pro temporalibus sit simonia iuris diuini. 569. 3. 4. *Spirituale hic quotupliciter sumitur.* 1

In quibusdam spiritualibus est aliquid temporale, in quibusdam nihil. 2

An sit simonia iuris diuini res spirituales permutare inter se. 571. 2

An sit aliqua simonia iuris humani p. 572. *num.* 2.

In quibus casibus habent locum. 573. 3

An liceat dare pretium pro sacramentis in graui, vel extremâ necessitate. 575. 4.

Quâ intentione. 5. 6

An sit simonia dare pretium pro functionibus spiritualibus laboriosis. 576. 2. 3.

An dare aliquid pro sustentatione ministri. num. 4. *An si nimis exigatur pro sustentatione. pag.* 577. *num.* 6

An absque simonia possit aliquid exigi pro labore sacris functionibus intrinseco. num. 7.

An sit simonia si prælati aliquid exigant pro dispensatione. 578. 1. 2

An si Pontifex & quomodo. 3

An sit simonia, exigere aliquid pro litteris ordinis suscepti, vel dimissoriis, vel sigillo. 579. 1. *An episcoporum officiales, saltem Notarius, hoc possint, ibid. Si accipiant, an & qualis sit Simonia.* 2

An pro ingressu in religionem dare vel accipere, sit simonia. num. 1.

INDEX.

An, aliquid exigere pro sustentatione egredientis, sit simonia. 580. 2. *quid si monasterium sit inops.* 3

An sit Simonia resignare beneficium in favorem tertij cum clausula: non aliter nec alias. 581. 3

An saltem non sit iuris humani. 4

Hæ resignationes in cuius manu sunt faciendæ. 582. 5

An sit simonia resignare beneficium servata pensione, & quid hoc sit. ibid.

An sit simonia resignare beneficium litigiosum cum repetitione expensarum in eo factarum. 583. 4

An sit simonia resignare beneficium in cõfidentiam. 584. 1. 2. 3

An sit simonia redimere vexationem in beneficiis. 586. 2. 3

An sit simonia conferre beneficiũ propter timorem quando nullum intercedit pactum 589. 2. *quid si interveniat pactum.* 590. 3

Quid si eo pacto non censeris obligari in posterum. num. 4

An & quænam simonia inducat pœnas iuris ipso facto, quænam non. pag. 591. *num.* 1. *An etiam mentalis in ordine, beneficiis & religionis ingressu.* 592. *num.* 2.

Simonia cõuentionalis nulla inducit ipso facto pœnas iuris positiui, exceptâ eâ quæ est confidentiæ. 594. 1. *Si tamen pactio in totum, vel in partem compleatur, inducit.* 595. 2

Simoniacè acceptum an restituendum & quo iure. pag. 596. 2. 4

An Simoniacè ad monasterium admissus teneatur ante sententiam illud dimittere. ibid.

Simoniaci pretij restitutio cui & quando facienda. pag. 597. *num.* 1. *Cui, quando simonia est utrimque completa.* 2. *Probabile est tunc ipsi ecclesiæ restituendum, etiam ante sententiam Iudicis.* 3

Spurius.

Spurij qui. 150. 1

Spurius non potest instituĩ hæres, nec quidquam accipere à patre, sive ex testamento, sive aliter. 151. 2

Spurius natus ex coitu damnato & per leges punibili non potest etiam succedere matri.

pag. 152. *num.* 5.
Debentur tamen ipsi alimenta, si aliunde non possit se sustentare. 153.6

Stipulatio.

Stipulatio quid. pag. 109. *num.* 4

Subditus.

Subiici alteri potest quis quinque modis. 224.3

Substitutio.

Substitui hæredi potest quis sex modis. 154.1
Substitutio vulgaris quid. 2.
Substitutio pupillaris quid. 3.
Duo ad eius valorem requisita. 155. 4. *Fieri potest tripliciter. num.* 6
Substitutio exẽplaris quid. 156. 7
Substitutio reciproca quid. num. 11
Substitutio cõpendiosa quid. 157. *num.* 12

Superstitio.

Superstitio quotuplex. 562.3
Superstitio quid importat. 561. 2
Superstitio cultus incongrui quid. 562. 4
Superstitio ratione rei cultæ quando est. 5. *& quotuplex.* *ibid.*

Suspicio.

Dupliciter suspicari potest quis de proximo. 214.2
Suspicio dupliciter potest esse voluntaria. 3
Suspicari malum de proximo quandoque est peccatum mortale. 5. *Quandoque solum veniale.* 4. *&* 217.12
Suspicio temeraria potest dici peccatum ex genere suo mortale. 215. 6. *Item certo sensu ex genere suo veniale. num.* 7. *Idem dic de dubitatione. p.* 216. *num.* 9
Suspicio & dubitatio ân obligent ad restitutionem. 11

Susurratio.

Susurratio cui virtuti opponitur. 422
Susurratio quid, eiusque cum detractione conuenientia & discrimen. *ibid.*

TENTATIO.

TEntatio Dei quid & quotuplex. 564

Testamentum.

Testamentum vnde dictum. 143.1

Testamentum quid. 2. eius à codicillo differentia. 3

Solemnitates in testamento requisitæ. 145.1.

Testamentum ad piam causam vt sit validum in foro externo, sufficiunt duo testes. 2. vt sit validum in foro conscientiæ, ne quidem duo requiruntur. 3

Testamentum ad causam profanam sine solemnitatibus factum, in foro conscientiæ validum. 146. 2. *Soluuntur obiectiones contra.* 148.4.5

Testari qui possint, qui non. 149

Testamentum iuratũ quando reuocari possit, quando non. 155.6.7

Testis.

Testes quot requiruntur in causis criminalibus. 408.2

Testes duo ad causam criminalem an iure diuino requirantur. 3. quibus in causis duo testes non sufficiunt, & quo iure. 4

Testes hi quales esse debent, vt plenè probent. 409.1

Qui à testimonio reiiciuntur in causis triminalibus. num.2

Non solum per testes crimen cõstare potest iudici. 408.1

Consanguinei & affines rei quandoque testari possunt pro eius innocentia defendenda. p. 409. *num.* 2

Testari an quis semper teneatur ad præceptum Iudicis. 410. 1

Testis an & quando teneatur ad restitutionem, si nolit testari, vel veritatem occultet. 411. 1. 2. *An, quando falsum testatur.* 412 1.2

Thesaurus.

Thesaurus quid. 101.1

Thesaurus quando sit inuẽtoris, quando domini fundi, quandoque vtriusque. 2.4. & 102. 5. 6. *Si publicus, cuius.* 7. *cuius, si in loco sacro.* 103. 8. *cuius, si per magiam inuentus.* 9.

INDEX.

Titulus.

Titulus iuris ac dominij quid. 21. 2. *Aliquando est verus, aliquando est præsumptus.* 3

Tortura.

Torturæ quis finis. 390.3
Tortura quando adhibenda. 4
Ad torturam sufficit infamia de præsenti delicto in eo, qui esset malæ famæ de similibus criminibus ante factis. 392. 8
Ad torturam, præter semiplenam probationem, quæ indicia sufficiant. 7.9.393.10. 11.12
An ad capturam & Torturam sufficiens sit indicium quod occisi vulnus sanguinem mittat ad præsentiam huius, non aliorum. 394.17.
An Reus sæpius torqueri possit. 395.18

Tyrannus.

Tyrannus quotuplex. 235. 1. 339. 2.
Tyrannus peccat vsurpatione iudicij ius dicendo. 2. *sententiæ tamen eius sunt validæ, tenenturque ciues ijs obtemperare, donec irritentur.* 237.5

VENATIO.

IN venatione quæ animalia liceat capere, quæ non. 84.1.2. & 3.
Vt possit quis venari in prædio vel saltu alieno. 92.
Venatio prohibetur quatuor modis. 93.1
Quomodo peccet, qui contra iustam prohibitionem venatur, & ad quam restitutionem teneatur. 2.95.3.4.6. & 96.7

Veritas.

Veritatis virtus obligat ad duo. 126.5.

Votum.

Votum quid. 517 1. *Quotuplex.* 519.1
Votum commune quid, quid singulare. *ibid.*
Votum conditionale quid, quid absolutum. 2. *quid pœnale & quotuplex.* *ibid.* *quid*

non pœnale. ibid.
Votum simplex quid, quid solemne. 520.3
Votum expressum quid, quid tacitum. 4
Votum reale quid, personale, mixtum. 5
Voti materia quæ & quæ ad eam requisita. 521. 1
Votum operis boni ad malum finem an sit validum. 2
Vouere opus malum quale peccatum. 3
Vouere opus indifferens pro eo tempore quo voues, an sit validum. 522.4
Votum matrimonij ineundi an sit validum. 523. 5. Quid si votum illud facias, quia continere non potes. ibid.
Votum de non amplius vouendo an sit validum. 6
An sub votum cadant operâ præcepta. 524.7
In materia voti nomine boni melioris an opus consilij tantum intelligatur. 525. 8
Voti obligatio operi præcepto superueniens an sit superflua. ibid.
Vouere ad colendum Deum an sit bonum. 526. 2. An & votum illud implere 3.
Votum adimplere & vouere an sint eiusdem virtutis. ibid.
Ex voto aliquid facere an melius sit, quam sine voto. 527.1
Votum vnius an possit obligare alterum, & quando. 528. 2
Voto personali implendo, si occurrat impedimentum, an & quando vouens debeat per alium votum implere. 3
Votum reale nisi ante mortem persolutum sit, obligat hæredem. 4
An hæres peccet contra votum, si non exequatur. 529. 5
Votum mixtum an obliget hæredem. 530.6
An hæres teneatur sumptus peregrinationis votæ erogare in pauperes. 2
A voto quot modis potest quis liberari. 530.1.
Quorum vota possint irritari & à quibus. 2
Votum alterius sine causa irritans an peccet. 531.3
An omnia vota religiosorum possint à superiore irritari. 532.5.7. an etiam postquã ipsemet superior in votum

consensit. 533.9
An vota seruorum & Mancipiorum possint à Domino irritari. 536.15
An vota vxoris à marito. 16. An omnia vota laicorum à Pontifice. 17
Voti solemnitas in quo consistat. 544.2. An ab ecclesia sit introducta. 545.3

Vsucapio.

Vsucapio quid? 166. 4. eius à præscriptione differentia. ibid.
Ad vsucapionem rerum mobilium quantum temporis requiratur. 175.3
Quantum ad immobilium. 176.3.5

Vsura.

Vsura quid est quando pro contractu vsurario sumitur. 423.1. quid quando pro lucro vsurario. ibid.
Vsura quotuplex. ibid.
Vsura mentalis quid, quid exterior implicita, quid exterior explicita. 424.2
Vsura quo iure prohibita. 425.2.3.4
An ratione periculi sortis, aut expensarum quæ in ea recuperanda metuuntur, aliquid exigere, sit vsura. 432.2
Quæ requiruntur vt hoc licitè fiat. 3
An sit vsura, aliquid petere ratione carentiæ pecuniæ, vel obligationis non repetendi ante certum tempus. 434.2
Vsurarum dominium an & quando in vsurarium transferatur. 437.2
Ab vsurarijs quænam titulo oneroso, vel gratuito accipere liceat. 438.1.2
Vsurarius, si res alienas loco vsuræ acceptas vendat, acquirit dominium pretij. 437.4
Si vsurarius per donationem tibi factam, vel aliam alienationem impotens fiat ad restituendum, an tenearis restituere. 439
Res lucrifactæ pecuniæ vsuraria an & quando in vsurarij dominium transferantur. 437.3
Si vsurarius, vel alius debitor non est soluendo, nihil potes ab eo accipere per vltimam voluntatem. 440.4
Vsurarij hæredes an te-

neantur in solidum. 441.1.
2

Vsurarij legatarij & donatarij non tenentur restituere etsi hæredes omnes à solutione deficiant. 3

Vsusfructus, vsus.

Vsusfructus quid. 23.4
Alius causalis, alius formalis. 22.3
Vsufructuarius ad quæ teneatur. 23.4
Vsusfructus alius proprius, alius improprius, eorum differentia, ac in quibus rebus constituantur. 25.5
Vsusfructus legalis quid. 2

Conuentionalis quomodo constituatur. 26.3
Quomodo inter se differant. 27.5
Pater quando habeat vsumfructum in bonis filij aduentitijs quando non. 25.2
Vsusfructus à quo vendi possit. 26.4
Vsufructuarius, si non possit satisfdare, quid faciendum. 27.6
Vsusfructus formalis finitur sex modis. 1
Vsufructuary bona quando confiscantur, finiaturne vsusfructus & ad quem pereuniat. 28 2
Quando vsufructuarius facit in religione professionem, finiaturne, & ad quem pertineat. ibid.
Vsus quid. 30.1
Quid possit, qui habet vsum alicuius rei. 2
Vsus & vsusfructus quomodo ab habitatione differant. 3

Vxor.

Vxor an & quando peccet mortaliter expendendo bona mariti, quando non. pag. 367. num. 1. & 2.

4042
BIBLIOTECA D. F. M. CAPS
MONTEFUSCO
(Av)

FINIS.

26. 4
luarius, si non pos-
re, quid facien-
27. 6
ctus formalis fini-
dis. 11
tuary bona quando
r, finiaturne vsus
ad quem pereu-
28. 2
o vsufructuarius
religione professio-
aturne, & ad quem
ibid.
id. 30. 1
sit, qui habet vsum
ei. 2
vsusfructus quo-
habitatione diffe-
3

VXOR.

n & quando peccet
er expendendo bona
uando non. pag. 367.
& 2.

Kodak Color Control Patches

© Kodak, 2007 TM

lue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color B